2

LUCÆ
TOZZI
NEAPOLITANI
IN HIPPOCRATIS APHORISMOS COMMENTARIA.
PARS PRIMA:

UBI UNIVERSÆ MEDICINÆ,
tum Theoreticæ, tum Practicæ celebriores Quæſtiones perpenduntur, atque nedùm Recentiorum inventis, ſed & genuinæ ejuſdem Hippocratis menti congruentes, quàm dilucidè explicantur.

TOMUS SECUNDUS.

VENETIIS, MDCCXI.
Apud Nicolaum Pezzana.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

AD LECTOREM.

QUæ nunc habes , Amice Lector , in Hippocratis Aphoriſmos Commentaria, fuere à me jam pridem meis Auditoribus publicis lectionibus ore tradita ; cùmque per aliquorum dumtaxat manus verſarentur , eſſentque à pleriſque aliis expetita , in animum induxi, ut illa publici juris facerem, ac typis evulgarem , daturus brevi , Deo favente , reliqua , in totius Operis complementum. Intereà his fruere, & Vale.

IN

Digitized by Google

IN LIBROS APHORISMORUM
HIPPOCRATIS
PRÆFATIO.

QUI primus de Re Medica ſcripſerit, atque medendi præcepta literis, conſignaverit, communi voto fertur Hippocrates, patria Cous, ex familia Aſclepiadeorum oriundus, vigeſimus à Jove, decimus octavus ab Æſculapio, & nonus à Chryſamide Rege.

Fuit in Rhetorica Gorgiæ Leontini, ſui temporis celeberrimi, atque in Philoſophia, eximii Viri Democriti Abderitæ, Auditoris in Medicina verò à Patre ſuo Heraclide, & ab Herodico Selybriano edoctus: ſed tam poſteà in illa profecit, ac tantam apud omnes adeptus eſt venerationem, ut nedum Veteribus, immò & Principibus maximo tum ſit habitus in honore, ac Deitatis ſimulacrum promeruerit, ſed & nec in poſterum nemo uſpiam auſus ſit, illum vel leviter laceſſere, aut ejuſdem dictatis, ne verbo quidem, contradicere. Quin & Paracelſus ipſe, Priſcorum omnium Cenſor cæteroqui ſeveriſſimus, eumdem ultro reveretur, & commendat, ejuſque ſententias, præſertim aphoriſticas, recipit, & interpretari non dedignatur: Quod & Helmontius quoque paſſim facit, illumque rariſſimi doni Virum appellat. At magnificentiora de ipſo loquutus Macrobius, ſcribit, tam fallere, quàm falli neſciviſſe; ut propterea non mirum, ſi Galenus pluries veritus non ſit illius ſententias Dei vocibus æquiparare.

Sed ſi in reliquis ſuis operibus Divinus planè videtur Hippocrates, procul dubio in libris Aphoriſmorum maximus omninò eſt, & ſupra humanæ mentis aciem ſe extulit; unde non defuere, qui illos, veluti decreta ex Oraculis deprompta, etiam ad res Theologicas, Morales, ac Politicas, non incongruenter retulerint.

Livore itaque, & malignitate non caret, quod vulgò ex Plinio circumfertur, ſententias has in Aphoriſmis exaratas, ex Tabulis in Æſculapii, Apollinis, cæterorumque Deorum ædibus, affixis, vel ex Bibliotheca Cnidia, illum excerpſiſſe: etenim haudquaquam continent Aphoriſmi nudas, ſimpliceſque Morborum obſervationes, ſed documenta, ac præcepta ſanè firmiſſima, quæ ſparſim relata inveniuntur in cæteris ejuſdem voluminibus, in quibus ſummum planè ipſius Auctoris ingenium, maximumque optimarum Artium ſtudium apertiſſimè relucet, ut etiam ex obſervationibus longo uſu, atque experientia comprobatis, utiliſſimas, præclariſſimaſque ſententias generales colligere ſciverit.

Inſcribitur Opus hoc Aphoriſmorum, ſeù Selectarum Sententiarum: id enim ſonat græcè Aphoriſmus, quod latinè Oratio Selecta. Unde Galenus comm. 1. pr. Aphor., & comm.28. ſecundi, *& alibi*, Aphoriſmum, *inquit*, eſſe ſermonem, qui breviſſimis verbis omnes rei proprietates explicat, ac circumſcribit. *Et Philotheus antiquiſſimus Aphoriſmorum Interpres ſubdit*, Aphoriſmum eſſe ſermonem verborum quidem inopem, ſenſibus autem locupletem. *Hinc quanta ſit hujus operis præſtantia, atque utilitas, quiſque facilè coniiciet, cùm in eo ſumma Medicinæ Capita comprehendantur, & quæ graviora ſparſim alibi Hippocrates edocuit, in hoc uno Opere colligantur, veluti generaliora, ac principaliora Medicinæ Theoremata: quippè ſatis is putavit in Arte planè admodùm longa, vitaque brevi, utilitatem quærere, tradereque ea, quæ neceſſaria forent ad Rem Medicam faciendam, non diſputandam. Eos igitur ad genuinam ejuſdem Auctoris mentem explicare conabimur, potiſſimùm cohærenter his, quæ accurata Seculi noſtri diligentia detexit, atque in lucem protulit, ſectantes intereà vulgatam Leoniceni è græco Codice verſionem, ni tamen alicubi Ratio aliter ſuaſerit.*

L U-

Digitized by Google

LUCÆ TOZZI

In Primum Aphoriſmorum

HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS I.

Vita brevis, Ars longa, Occaſio præceps, Experimentum periculoſum, Judicium difficile. Non ſolùm autem ſeipſum præſtare oportet opportuna facientem, ſed & Ægrum, & Aſſidentes, & Exteriora.

Dubitat in ipſo limine Galenus, an hic unus ſit, an plures aphoriſmi; ſed iſtius tamen hæſitantiæ illum increpat Cardanus: *hoc enim eſſet*, inquit, *ipſum Hippocratem accuſare, qui duo diverſa in unum compegerit.* Conveniunt ea propter cum eodem Salvus Sclanus, Fuchſius, Argenterius, Heurnius, Moralis, & Sanctorius, unicum hunc eſſe aphoriſmum duas tamen partes comprehendentem, & quidem primam Aphoriſticæ doctrinæ neceſſitudinem continere, quoniam Vita humana brevis eſt ad tàm arduam, & longam Artem addiſcendam; alteram verò, requiſita, ad intenti operis conſequutionem; ſcilicèt obtemperationem Ægri, Aſſiſtentium diligentiam, & externorum debitam præparationem, adminiſtrationemque. Quamobrem videtur hic aphoriſmus univerſi operis prodromus, atque procœmium.

Quoniam vero Artem longam dixit, & Vitam brevem, videtur ſubinde Hippocrates nedùm Auditores dehortari, ſed etiam ab omni Medicinæ ſtudio homines avocare. Verum his potiùs perbellè ſuadet, & adhortatur: *extrema enim*, inquit Galenus, *dementia foret, ſimul ſcribere commentationes, & tradere poſteritati ad Vitæ utilitatem, & ſimul ab initio non ſolùm à legendo, atque diſcendo ea, quæ ſcripſeris, dehortari; ſed ab Arte univerſa, cujus doctrinam profitearis, abalienare.* Id

Digitized by Google

igitur potiùs ſummo judicio videtur ab Hippocrate notatum, ut ratio inde pateret, cur doctrinam aphoriſticam ad Medicinam tradendam ſelegerit, hoc quodammodo uſus ratiocinio, ut interpretatur Cardanus: *Curatio Ægri perficitur ex Medico præcipiente opportuna, & ut talia adhibeantur; ſed ut adhibeantur, oportet, ut ſit Cauſa efficiens, & ſunt Adſtantes: Materia, id eſt Æger, qui conſentiat: Forma, & ſunt res externæ, quæ adhibentur. Igitur ad conſequendum finem, ſeu ſanitatem, præter Medici officium, illa tria quoque ſunt neceſſaria. Verùm cum illa ad opus ipſum ſint directa, non ad Artem, non eſt neceſſe ut doceantur hic; at ut Medicus in Arte ſit inſtructus, neceſſarium eſt, ut poſſit præcipere, quæ conveniunt; minimè verò poterit, niſi ſit inſtructus aphoriſtica doctrina; igitur doctrina aphoriſtica in Arte Medica neceſſaria eſt, adeòque neceſſarium componere, & conſcribere aphoriſmos*. Hæc Cardanus. Addit prætereà Argenterius hac oratione Hippocratem Medicinę ſtudioſos hortari ad rem hanc diligentius capeſſendam; alios vero negligentiores, hebetioriſque ingenii admonere, ne rem tot, tantiſque difficultatibus implicitam aggrediantur.

Ob maximas autem, innumerabileſque, quibus Medica facultas implicatur, arduitates, atque ob longum tempus, quod ad illam addiſcendam exquiritur, Vita humana brevis dicitur. Et quamvis priſci homines ad centenos annos vixiſſe ferantur, & jam adhùc de pleriſque perhibeatur quod ultrà centeſimum vitam protraxerint, illa tamen ſi comparetur ad Medicinæ difficultatem, ac multigenam, quæ pro ipſa expoſtulatur, rerum cognitionem, ſanè brevis dicenda eſt. Atqui non ſolùm unius hominis ætas, ſed & multorum ſeculorum, vix hactenus ſufficere potuit. Quot, & quanta in uſum Medicum noſtris temporibus invecta, atque induſtria Anatomicorum detecta ſunt, quæ Veteres latuere! utquè omittam, quæ à Paracelſo, atque Helmontio ſunt prodita, præclara quotidiè inventa medendi notitiam mirum quantum amplificaverint, cujuſmodi ſunt, quæ de motu Cordis, & ſanguinis, nec non de Animalium generatione non ita pridem pervulgavit Harveus, quæque de Venis lacteis, ſeu chyliferis Aſellius, quæ de Chyli conceptaculo, ejuſque ductibus per Thoracem ſerpentibus Pecquetus, quæ de vaſis aqueis, lymphaticis dictis, patefecit Bartholinus, & quæ de ſtructura, uſu, connexione, & fermentis viſcerum obſervarunt Malpigheus, Gliſſonius, VVarrhonus, Lovverius, Sylvius, Graeſſius, aliique de Re Medica Viri optimè meriti. Nec dum verò finis videtur impoſitus, ſed & poſt mille ſecula neque pręcludetur occaſio aliquid adhùc adiiciendi; quamobrem ſicut hactenùs medendi Ars non benè patuit, nec profectò in poſterum omninò patebit, cum circumfuſa tenebris alia maneant innumera, tùm ex corporum conſtitutionibus, & uſibus partium, tùm ex morborum, & cauſarum, atque Medicamentorum notitia, & proprietate. Difficilis prætereà, & longa nimis cenſenda eſt Medendi ſcientia ob multarum, variarumque rerum diſcendarum, quæ ad illam ritè faciendam requiruntur, copiam, ut ſcitè oſtendit Galenus pluribus in locis, præſertim verò *lib. quod Optimus Medicus debeat eſſe Philoſophus*.

At verò animadverſione dignum eſt, quod in hanc rem innuit idem

Gale-

Digitized by Google

Galenus *in Commentario*, promoveri quàm maximè poſſe Medicinæ ſtudium, ſi Veterum excogitatis Recentiorum inventa adiiciantur, ut hac ratione quæ à principio imperfecta erant, progreſſu ſaltem temporis perficiantur. *Etſi* (is inquit) *nemo noſtrum ſufficiat ad Artem ſimul conſtituendam, & abſolvendam, ſatis tamen videri debet, ſi qua multorum annorum ſpatio priores invenerint, poſteri accipientes, atque his addentes aliquid, illam aliquando compleant, atquè perficiant*. Hinc diſcant à Galeno, qui ſe Galenicos appellant, Medicinam eo tempore valdè mutilam, maximè nunc locupletem, Recentiorum Anatomicorum inventis, & ſpargiricæ Artis remediis evaſiſſe.

Augent prætereà Medicæ facultatis difficultatem occaſio præceps, experimentum periculoſum, ſeu fallax, Judicium difficile. Pro occaſione intelligenda Temporis opportunitas in exhibendis medicamentis: etenim Corpus humanum labile admodum eſt, innumeriſque obnoxium mutationibus, ut proptereà quæ nunc expoſcit, mox jam non admittet, agendi opportunitate præterlabente; quamobrem rectè comparavit Oribaſius occaſionis præcipitem lapſum fluenti aquæ Fluvii, ut quemadmodum quis digitum in fluvium immergens, mox elevans, ac ſubindè denuò immergens non eandem tangit aquam, ita ſingulis horarum momentis corpus ægrotantis variat, & agendorum occaſio præterit. Ægritudines etiam cum plerumque oriantur, foveanturque ab humoribus, velut à Cauſis, & iſti ſenſim mutentur, fit proptereà ut agendi occaſio, atque eorumdem fugandorum, aut corrigendorum opportunitas facillimè effugiat; unde haud immeritò Antiqui occaſionem deſcripſere occipitio calvam, fronte vero capillatam, & Galenus *primo prognoſt. Ita volat*, inquit, *Occaſio, ut aliqui moriantur, priuſquàm vocetur Medicus*. Illam equidem tanti fecit Hippocrates, ut *libro de Arte* doceat, *omnem morbum curari poſſe, ſi Medicus occaſionem opportunam agendorum non omittat*.

Experimentum inſuper periculoſum dicitur, tum propter Humani Corporis dignitatem, tum ob variam ægrotantium habitudinem, & ſymptomatum conditionem; unde fit, ut quod uni aliquando profuit, alii obſit. Experientia enim definitur à Galeno *lib. de opt. ſect. ad Traſyb. Memoria ejus, quod ſæpius, & eodem modo viſum eſt*. Hinc ſubdit idem Auctor *in Commentario huius aphoriſmi. In Corpore humano illa experiri, qua non ſunt experientia comprobata, non eſt citrà periculum, cùm mala experientia ad totius animalis interitum terminetur*, & eleganter dixit Plinius *lib. 29. cap. 1.* Medicos inſectatus: *Negotiantur animas noſtras, & experimenta per mortes agunt*.

Nedùm autem experimentum periculoſum dicitur, ſed & fallax, etenim variant ſæpè numero cauſæ morborum, habitudines corporum, temporum conſtitutiones, ægrotantium ætates, etſi morbus, quem probato alias medicamento pepulimus, idem vel valdè ſimilis videatur. Sed plura in hanc rem fuere alibi à nobis recenſita.

Denique Judicium difficile eſt, quoniam, ut Galenus ſubdit, *Vera Ratio non facilè invenitur, quod multitudo ſectarum, & opinionum in Arte oſtendit medicinali: neque enim ſi veritas eſſet inventu facilis, tot, ac tanti viri, qui illam perqui-*

Digitized by Google

ſierunt, unquam fuiſſent in tam contrarias ſectas diſpertiti; nam, ut verum fatear, hæc difficilis eſt, & fermè inexplorata. Quare eſto remedium profecerit, ambigendum adhuc, quomodò, quibus viis, quave efficacitate contulerit.

Neque ſolùm difficultates contingunt in Re Medica ex longitudine Artis, occaſione præcipiti, experimento periculoſo, atque ratione fallaci, quæ ad Medicum pertinere videntur, ſed ſuperſunt aliæ ſpectantes ægrotum, adſtantes, & exteriora. Id enim deſignant verba illa: *non ſolum autem ſeipſum præſtare oportet opportuna facientem &c.* Siquidem etſi Medicus ſuo munere fungatur, atque opportunam agendi occaſionem non prætereat, nec in experimentis, aut ratione decipiatur, adhuc tamen poterit ſuo fine fruſtrari, ſi nimirum Æger non fuerit obtemperans, nec adſtantes ſint diligentes, nec exteriora ritè comparata, & exhibita. *Ars*, dicebat Hippocrates, *primo epidem. ſect. 2. t. 51. tribus conſtat, Morbo, Ægro, & Medico Artis miniſtro: Ægri autem eſt unà cum Medico morbo reluctari*, in cujus Commentario Gal. hæc habet. *Oppugnant ſeſe mutuò, &, ut ita dicam, inter ſeſe depugnant, ac dimicant Medicus, & morbus: Morbum enim ſtudet Medicus evertere, illi contra, ne ſit inferior, propoſitum eſt. Tertius eſt præter illos Æger, qui, ſi quidem Medico ſit obtemperans, & faciat imperata, ſocius in certamine efficitur huic, morbo hoſtis; ſi autem ab eo deſciverit, ac quæ dictat morbus exequatur, duobus nominibus Medico facit injuriam, uno quidem, quòd deſtituerit ſolum, altero, quòd duos fecerit, qui erat antè unus.* Idemque confirmans 6. *epidem. comm. 4. t. 9.* repetit. *Adverſari morbo ægrotum unà cum Medico oportet, cùmque tres ſint, Medicus, Morbus, & Ægrotus, ſi Medicum ſolum cum morbo pugnantem ægrotus deſerat, vel etiam ad Morbum transfugiens Medico repugnet, Medicum à morbo ſuperari continget. Secundo* etiam *prognoſt. 43. & 6. epidem. 5.* ait, *paucos morbos eſſe mortiferos, ſi neque Medici errent, neque ægri, neque miniſtri, neque aliquod noxium extrinſecùs accidat.* Confidentiam pariter ægroti in Medicum valdè conferre ad morborum curationem docuit idem Galenus *6. epidem. comm. 4. t.* 8. & Conciliator *diff.* 135. Unde Paracelſus adeò characteribus, imaginibus, & periaptis incubuit, ut nimirùm vim Imaginatricis in ægrotantibus vehementer commoveret, & ſpem recuperandæ ſalutis ſublevaret. Quamobrem refert idem Galenus quoſdam Pergami pro deploratis habitos, à Præſtigiatoribus ſanatos fuiſſe, quoniam horum præceptis propter confidentiam obſequebantur, cum Medicis non paruiſſent. Quare nec ægroti ſe curari permittant à Medicis, quibus non fidunt, nec Medici curandos ſuſcipiant diffidentes. 4. in 6. Epid. 8.

Aſſidentium præterea curam, ac diligentiam qualem eſſe oporteat perbellè notat Hippocrates *lib. de decenti ornatu prope finem* his verbis: *oportet ut eligatur unus ex diſcipulis, qui diù ſit exercitatus, & patienter ægro ſerviat, & quod mandatum eſt, faciat.* Et Galenus *primo de diebus decretoriis cap. 11. Oportet ut adſtantes ſint prudentes, periti, patientes, diligentes, hilares, & ægrotantibus grati.*

Quod ad exteriora denique, illa, inquit Galenus *tùm hic, tùm primo de diebus decretoriis*, eſſe, quæ ægrotum turbare poſſunt, & criſim impedire,

dire, ut habitationes inidoneas, turbarum plenas, vicinorum tumultus, ſtrepitum curruum, canum latratus, & quæcumque nocturnum ſomnum, aut quietem abrumpunt:quiete ſiquidem, ac ſomno ne dum vires conſiſtunt, & conſervantur, ſed & ſudores potiſſimùm in febribus ſalutares, blandè admodùm promoventur. Impediunt quoque criſim importunæ medicamentorum exhibitiones ab imperitis Medicis in improbum morem inductæ, qui cùm ſe credant magna præſtare, ægrotantibus ſummoperè officiunt. In hos acriter invehitur Hippocrates *lib. de alimento*, & Galenus 11. *meth. cap.* 15. & 1. *de diebus decretor.* 11. unde ejus verba tranſcribere non gravabor: *Quædam peccata*, inquit, *à Medicis his admirandis committuntur, putantibus, niſi quis ingreſſus ad ægrotum, deindè ſuccingens ſe, vel cataplaſma impoſuerit, vel perfuderit, aduſſerit, vel clyſterem indiderit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adjunxerit, vel confricuerit, vel nutriverit, aut hujuſmodi aliud factitaverit, nihil ab ipſo geſtum eſſe artificioſum: hi enim quoties ad ægrum accedunt, toties peccant. An hi Medici ſint, vel potius Carnifices, cæteri judicent*, ſubdit Sanctorius.

Ad exteriora potiſſimùm revocanda ſunt Pharmacopæorum opera, Electuaria, Syrupi, Catapotia, Cerota, Emplaſtra, idque genus alia, quæ non rarò adulterina, rancida, malèque præparata eſſe ſolent, cùm tamen his adversùs morbos, eorumque cauſas pugnandum ſit; undè non mirum, ſi frequenter Medici ſuo fine fruſtrentur. *Si igitur hæc omnia benè, & rectè ſe habuerint, nihil eorum, quæ in hoc libro ſcribuntur, falſum eſſe invenietur*, concludit tandem Galenus.

APHORISMUS II.

In perturbationibus ventris, & vomitibus ſpontinis, ſi talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leviter ferunt; ſin minus, contrà. Sic & vaſorum inanitio, ſi talis fiat, qualis fieri debet, confert, & benè tolerant; ſin minùs, contrà. Inſpicere itaque oportet & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conveniat, aut non.

DEfinierat Medicinam Hippocrates *libro de flatibus* Adjectionem eorum, quæ deficiunt, & Detractionem eorum, quæ excedunt: ut autem ſuæ Medicinæ per doctrinam aphoriſticam tradendæ initium faceret, quæ detractione, per evacuationes, quæque adjectione, per victus rationem obſervanda forent, primùm recenſet, exordiumque facit ab evacuationibus; cùmque iſtæ vel qualitatem, vel quantitatem evacuandorum reſpiciant, propterea hic qualitatem potiſſimùm conſiderat, relaturus ſpeciatim in ſequenti quantitatem. At quoniam evacuationes in univerſum, vel ſponte Naturæ, vel Artis adminiculo contingunt, ac priores, vel Criticæ, vel Symptomaticæ, de iis primùm ſermonem habens, inquit; ſi in illis talia purgentur, qualia purgari oportet, & conferre ſimul, & tolerari, documentum exindè tradens generale cujuſcumque evacuationis, ut illa ſalutaris, & critica reputetur. Sed ſigillatim dictiones explicemus.

Primùm inquit *in Perturbationibus ventris.* Vertunt alii in ventris commotionibus, & profluviis, ut Heurnius; clariùs verò Fuchſius, in dejectionibus per inferiora; undè pro *Ventre* alvi regionem intelligit, non au-

Digitized by Google

autem ventrem ſuperiorem, ſeu thoracem, neque ventriculum. Addit, *& Vomitibus*, ideſt evacuationibus per ſuperiora: Neque verò de arte promotis, ſed ſponte exortis, ſeu à ſola Natura excitatis. Num autem ſub ſpontaneis evacuationibus hoc loco comprehendantur egeſtiones etiam ſymptomaticæ, quæ fiunt quidem à Natura, ſed irritata, vel gravata, dubium eſſe poteſt, præſertim quia Galenus *lib. de differ. ſymptom.* illas ad naturales revocavit, immò quandoque perutiles eſſe dixit, diminuta nimirùm cauſa morbifica. Et quamvis negare videatur Sanctorius, aſſerens eas fieri vi morbi; dicendum tamen cohærenter ſententiæ Hippocratis, ſub evacuationibus ſpontinis, etiam ſymptomaticas hoc loco intelligi; ſiquidem dicitur in textu: *ſin minùs, contrà*. Modò per hæc verba deſignatur excretio quoque nocens, & ſymptomatica, quæ nimirùm nec confert, nec toleratur:

Si, prætereà ſubdit, *talia purgentur, qualia purgari oportet*. Quibus verbis manifeſtè declarat, ſe vitia purgandorum humorum commemorare, atque adeò de eorum qualitate, non quantitate agere. At quænam ſint ejuſmodi qualitates deſignatæ ſub his verbis, *qualia, & talia?* Qui omnia qualitatibus metiuntur, de calore, frigore, humiditate, & ſiccitate, illa facilè interpretantur. Verùm qualitates iſtæ, ſi unquam in humoribus conſiderandæ ſunt, haud quaquam evacuatione tolluntur, ſed potiùs alteratione, correctioneque, ut paſſim docet Galenus *in libris Meth. M. & de cauſis morborum*; quin & Hippocrates ipſe *lib. de Vet. M.* expreſsè notat, ***non calidum, non frigidum, non humidum, non ſiccum, magnam vim habere in morbis inferendis***. Quid igitur pro qualitate intelligendum ſit, exponit idem Galenus 4. *aphor. comm.* 2. ſignificari ſuperabundantiam ſuperfluitatum ſua qualitate infeſtantium ægrotantem; & clariùs *lib.* 1. *aphor. comm.* 23. humorem noxium interpretatur, qui cacochymiam conſtituit; unde definit purgationem, *evacuationem eſſe humorum ſua qualitate moleſtantium, ſeu noxiorum*. Itaque ſpeciem potiùs vitioſi humoris, putà acrioris, vulgò bilioſi, craſſioris, ſeu pituitoſi, aliuſvè, quàm nudas qualitates per *qualia*, & *talia* Hippocrates intellexit; itaut ſenſus fiat, tunc alvi dejectiones, ac vomitus ſponte naturæ habitos ſalutares eſſe, cùm illi humores educuntur, qui morbum faciebant, vel fovebant, ſive multi, ſive pauci illi ſint, etenim hoc loco nullam quantitatis rationem habendam voluit, ſed ſolùm cacochymiam conſideravit; ejuſmodi autem evacuationis genus, talis nimirùm humoris, qui nocet, neceſſariò conferet, & tolerabitur, quoniam morbus cum ſymptomatis aut deſinet, aut intermittet, & vires vel nullam, vel levem jacturam patientur; ſecùs verò, ſi alterius ab eo, qui noxius eſt, evacuatio contingat.

Sed gravior difficultas viget in ſenſu Aphoriſmi, attenta ſententiæ phraſi, & ſerie verborum. Etenim videtur Hippocrates inutilem, immò ridiculum concinnaſſe aphoriſmum, qui prognoſim contineat pendentem à ſucceſſu ipſius evacuationis; nam quis unquàm potuiſſet addubitare de eventu ſalutari ex evacuatione ſpontina, ſi ejus humoris facta ſit, qui purgari debuerit? quamobrem poſt egeſtionem noxii humoris, ejuſdem utilitatem determinare, veluti rem cunctis obviam, vanum omninò exiſtimandum eſt. Arduam hanc difficultatem ſolus, quod ſciam, inter Expoſi-

poſitores ſubodoravit Sanctorius, illamque ſolvere conatus eſt, vertendo ex græco codice *Qualia* in *qualiter* adverbium, ut exindè ſenſus fiat, illam evacuationem eſſe bonam, quæ fit qualiter oportet, nimirùm ſervatis debitis conditionibus Criſis, putà concocta materia, in die critico, cum debita quantitate, & qualitate. Poſt hanc ſolùm inquit fieri, ut conferat, & ægri ferant verè, & ſalutariter. Verùm enim verò voluit Hippocrates Medicos admonere, ut exindè diſcant eſſe imitatores Naturæ, quæ tunc ſalubriter evacuat, cùm ea educit, quæ vitioſa ſunt, & morbum faciunt, vel fovent, haudquaquam inſpecta quantitate humoris excreti, de qua *aph.* 23. hujus dicitur: *Dejectiones non ſunt multitudine æſtimandæ, ſed ſi talia eiiciantur, qualia conveniunt*; quamobrem videntur hic recenſitæ conditiones requiſitæ ad bonam evacuationem ſponte habitam, ſive ſecùm adjunctam habeat excreti humoris copiam, vel inopiam, undè Medicus de ea, quæ Artis ope promovenda eſt, judicium ferre valeat.

Sicut autem evacuatio, ſi ejus humoris fiat, qui morbum fovet, confert, & leviter fertur; ita viciſſim ſi facilè feratur, & conferat, ejus humoris itidem erit, qui nocebat; videtur enim ex uno in alterum neceſſaria illatio, veluti à cauſa ad effectum, & vice verſa; ut propterea nullum ſit certius ſalutaris egeſtionis indicium, quàm ſubindè ægrotum morbo, & ſymptomatis levari citrà virium exſolutionem. Quod ſi aliquando vitioſi humores egerantur, videaturque æger exindè exonerari, nec tamen ad morbum conferat, ut in vomitionibus ex calculo Renum, aut ex veneno aſſumpto, vel inflicto; id accidit, quia neutiquam excernitur ille humor, qui morbum facit, vel fovet, ſed alius, qui à viſceribus præter naturam affectis ingeneratus, vel à vitiatis fermentis corruptus, velut ex accidenti cum principali cauſa morbi jungitur, ut cùm E.G. ex ſpina digito infixa tumor, dolor, & febris accidit, quam vigilia conſequitur, undè ventris cruditas, & ex cruditate vomitus, vel alvi fluxus, qui etſi ægrotum allevet, & conferat, non tamen dolorem, & febrim à ſpina inductam removet, quia non eſt ejus humoris, qui principalem morbum fovet, qualis eſſet purulentus ſanguis, ſi ex digito dolente, & tumefacto prodiret; hic enim propriè eſt, qualis educi debet, ut omninò conferat, & toleretur; quamquàm & is, qui per alvum egeritur vitio ventriculi, depravatus, & corruptus, ſuo quoque modo conducat, quemadmodùm de Symptomaticis excretionibus ſuperiùs eſt notatum; ſi namque is detineretur, majus procul dubio damnum inferret.

Emolumentum præterea hìc notatum ab Hippocrate, firmum, ſtabile, & perſeverans eſſe debet; ſi namque fugax, & momentaneum ſit, timendum, relabente mox in pejus ægroto; nulla enim evacuatio tàm mala eſt, quæ ſaltem ipſo eodem die, ægro contuliſſe non videatur. Hinc monendi ſunt, qui ſtatim ab egeſtionibus quodammodò relevantibus certam infirmis ſalutem pollicentur, ne tàm faciles ſint in ferendis ejuſmodi præſagiis, niſi de firmitate conſtiterit.

At quoniam ſalutaris evacuationis indicium deſumptum ab ægri levamine, & virium conſtantia ſequitur, non præcedit excreta, quæret aliquis, quibus ſignis manuduci poſſit ad prænoſcendam futuram evacuationem ſalutarem. Idem Hippocrates *6. epidem. ſ.2.t.33.* ibiquè Galenus hæc præ

Digitized by Google

oculis habenda proponit: *Quid*, *quantum*, *quando*, *quomodò*, & *ubi*. *Quid*, ideſt morbus, ejuſque cauſa, num ſcilicet egeſtione, an correctione egeat; ſiquidem nonnulli morbi, veluti à corpulenta materia pendentes, ejuſdem evacuatione conquieſcent; alii, ſola correctione. *Quantum* ſit evacuandum coniicere licebit à copia noxiorum humorum; hi etenim, ſi multi ſint, copioſiorem egeſtionem expoſtulabunt, modò vires permiſerint; quemadmodum enim conferens evacuatio parca, & diminuta eſſe non debet, ita nec excedat, oportet. *Tempus* evacuandorum humorum opportunum judicabitur à præſentia, & promptitudine eorumdem, qui ab utilibus, & ſalutaribus ſecreti, in conſueta, & naturalia emiſſaria deponuntur. *Modus* colligitur ab eorundem humorum diſpoſitione, ſi nimirùm faciles ſint ad exitum, per patentes, reſeratoſque ductus deducti, citrà moleſtiam, aut eroſionem. *Locus* denique conſiderandus, num per alvum, aut os, vias urinæ, aut poros cutis noxius humor commodè educi queat. His perpenſis, Medicus futuram evacuationem prænoſcet, nùm ſit collatura ſine virium detrimento, atque illam importunis medicamentis non diſtrahet: quod plerumque fit magno ægrotantium periculo; cùm non ſemel viderim ab impedita, vel promota nimiùm, aliterve turbata criſi, illos periiſſe, etiam in ipſa ægritudinis declinatione.

Quod hucuſque Hippocrates in ultroneis egeſtionibus, ut conferant, & tolerentur, adnotavit, non diſſimili ratione in 2. *huius aph. par.* de evacuationibus arte promovendis admonet, aitque veluti per comparationem vaſorum inanitiones tunc utiles fore, unàque ſimul ſufferri, & conferre, cùm tales fiunt, quales fieri debent. Medicus enim, ut imitator Naturæ, debet medicamentorum uſu eos humores, & per illos ductus educere, quos Natura tentaret, ſi ſponte ſua ageret.

At verò quid per vaſorum inanitionem intelligat, controvertitur ab Interpretibus. Galenus *in comm.* de omni evacuatione exponit, cui aſſentitur Fuchſius. Oribaſius verò ſolùm de ſanguinis miſſione. At Heurnius cibi abſtinentiam, & eam evacuationem, quæ medicamentis purgantibus peragitur, memoratam hic ab Hippocrate putat. Verùm cum vaſorum inanitio non minùs dici debeat, quæ per venæ ſectionem, & cathartici exhibitionem fit, quam quæ per ſudorem, urinam, aliaſve, haud quaquam contrahenda videtur Hippocratis ſententia ad hanc, vel illam ſolummodò; ut propterea crediderim illum voluiſſe Medicos Naturæ miniſtros admonere, ut in cujuſcumque generis evacuationibus perficiendis, eos conentur humores educere, qui morborum fomites ſunt, & per illa vaſa, quæ ſunt congruentiora: futurum enim, ut exindè promota evacuatio feratur, & conferat. Itaque Vaſorum inanitiones quæcumque Arte faciendæ, Naturæ operibus, quoad fieri poterit, conformentur, ut ſalutares evadant; unde quemadmodùm naturales, & ſpontaneæ evacuationes ſalubriter contingunt, cum coctionem, ſecretionemque convenientem ſequuntur, cum anteà recenſitis conditionibus; ſic & Vaſorum inanitiones artis auxilio promovendas, cum iiſdem conditionibus fieri neceſſum eſt; ut latiùs in methodo medendi dictum.

Cæterùm poſtremo loco docet Hippocrates, habendam eſſe, in ejuſmodi egeſtionibus perficiendis, rationem

nem

nem Regionis, Temporis, Ætatis, & Morborum, in quibus talia vacuari conveniat, ut indè manuducamur in cognitionem quarundam circumſtantiarum, quæ, ſive intrinſecùs, ſive extrinſecùs, evacuationes impedire, aut turbare poſſunt.

Primò quidem Regionem conſiderandam eſſe præcipit; quoniam ex Galeno *lib. de ſect. c.* 8. nec in valdè calidis, nec in valdè frigidis Regionibus evacuatio multa, aut affatim facta convenit. Sic pariter quædam Regiones largam ſanguinis miſſionem facilè tolerant, quædam verò ægrè admodùm, præſertim quæ ventis auſtralibus ſunt expoſitæ, undè membra delaxantur, vitale robur infringitur, & ſanguis redditur effœtus. Fatetur quoque Galenus 3. *epidem.* Venæ Sectionem Romæ, & Athenis non valdè pleuriticis convenire, quia utraque Civitas ventis Auſtralibus, adeòque fluxionibus obnoxia eſt, ut ſpeciatim de Roma refert 5. *meth. cap.* 8. idemque ait obſervatum ab Aſclepiade. Atqui compertum habemus hìc Neapoli, Auſtro perpetim agitata, nedum ægreferri ſanguinis miſſionem, ſed malè omninò cedere ægrotantibus, & ſæpiſſimè in perniciem. In locis etiam ſupra modum calidis, aut frigidis, ſanguinem mittere non audemus, inquit idem Galenus 1. *de Arte Cur. ad Glauc. cap.* 14. quoniam quemadmodùm multum variat corporum habitudines, & animi mores, Regionum incolatus varius, ita & variæ, differenteſque ægritudines in illis obſervantur, quæ diverſis medicamentorum generibus tractandæ ſunt, ut de Scorbuto, Plica Polona, Sudore Anglico, cuique perſpectum.

Habenda prætereà eſt Ratio Anni temporis; undè idem Hippocrates 4. *aph.* 5. dixit, ſub cane, & ante canem difficiles, & moleſtas evadere purgationes; & Galenus *ibidem* ſubdit, plures ſub cane purgatos incidere in acutas febres, & naturam ex æſtu imbecillam, magis ex purgatione diſſolvi; quod pariter confirmat 10. *meth. ult.* quoniam ex eodem 2. *aph. comm.* 16. duæ evacuationes ſimul tolerari nequeunt. De Temporibus nimiùm frigidis par ratio militat, ut propterea dixerit idem Auctor *comm.* 47. 6. *aphor.* & *lib. Quos, Quibus, & Quando*, tempus opportunum eſſe Vernum, & Autumnale. Cavendum etiam eſſe præcipit à purgantibus medicamentis Hippocrates, in utroque Solſtitio, & Æquinoctio, *lib. de Aer. Aq. & loc.* atque in ſubitis Aeris mutationibus, ac viciſſitudinibus. Adhuc autem urgente neceſſitate, temporis ratio habenda eſt, cùm nonniſi in his leviori cathartico uti liceat, ut commodè feratur. De venæ ſectione verò importuno tempore indicta hæc habet 1. *de Arte Cur. ad Glauc. cap.* 14. *Quibus Medici nihil omninò de temporum ſtatu cogitantes, ſanguinem abſtulerunt, interierunt; quamobrem ambientis aeris temperatura loco accidentis cujuſdam habenda.*

Similiter ad ætatem ægrotantis reſpicere oportebit; ſiquidem ex Gal. *comm.* 4. *de rat. vict.* 19. neque Puer, neque Senex, ſanguinis ſuſtinent detractionem, etiamſi morbus, quo ipſi laboraverint, magnus fuerit. Et 11. *meth. cap.* 14. agens de ſanguinis mittendi ratione in febre ſynocha putri, excipit à phlebotomia pueritiam, inquiens: *At ſi in puerum incidat, qui quartumdecimum annum hactenus non attigit, mitti illi ſanguis non debebit.* Et mox ſubdit: *Si corpus decimumquartum annum exceſſerit, æſtimandum eſt, qualiſnam ejus ſit habitudo, num gra-*

gracilis, ſpiſſa, & dura, & copioſi ſanguinis; an contra; atque ita in priori miſſionem ſanguinis adhibebis, in ſecunda nequaquam. Si inſuper, cui ſanguis mittitur, 30. annos natus ſit, ſed laxus, & mollis, & pinguis, & albus, ac gracilibus venis, huic aut planè ſanguinem non mittes, aut parum detrahes; & omninò quidem non mittes in tempore æſtatis, & regione æſtuoſa, & cœli ſtatu calido, & ſicco; parum detrahes in reliquis tum anni temporibus, tum regione, tum cœli ſtatu. Et 8. *meth. cap.*4. etiam de curandis febribus loquens, ait. *At ſi quidem vel puer, vel ſenex ſit, ſanguinem detrahere non licet.* Idem repetit 1. *de Art. Curat. ad Glauc. cap.*14. *& lib. de Cur. rat. per ſang. miſſ. cap.*6. 9. *&* 13. Eximit etiam à purgatione puerilem ætatem 9. *meth. cap. ult. quoniam*, inquit, *puerorum ſubſtantia omnium facillimè digeritur, ac diſſipatur, quominùs vacuantis præſidii eget, cùm habeat ex ſeipſa, undè naturaliter vacuetur.* Cautè etiam in ſenibus agendum eſt, nè à purgatione langueant, cùm vires illis admodùm labiles inſint, atque ab alvi fluxu plurimùm lædantur, ut deducitur ex eodem *Gal.*5. *de ſan. tuend cap.* 6. *&* 9. Vides igitur, quàm longè à Galeni mente noſtrates Medici recedant, tam facili purgantium medicamentorum, & phlebotomiæ uſu, in omni indiſcriminatim ætate, cùm tamen ſe Galenicos jactent. Ut verò ſe tueatur, Celſum appellant, *lib.*2. *cap.*10. dicentem: *Intereſt enim, non quæ ætas ſit, neque quid in Corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint: Firmus puer, robuſtus ſenex, & gravida mulier valens, tuto curantur.* At verò minimè animadverterunt, quod idem Author ſubjungit: *Maximè tamen in his Medicus imperitus falli poteſt, quia ferè minùs roboris illis ætatibus ſubeſt, mulierique prægnanti poſt curationem quoque viribus opus eſt, non tantùm ad ſe, ſed etiam ad partum ſuſtinendum; non autem protinùs faciendum eſt, quicquid intentionem animi, aut prudentiam exigit.*

Denique perpendendos quoque morbos eſſe docet, antequam evacuatio tentetur. Tabes enim, Hydrops, Syncope, Cardialgia, alvi fluxus, aliique plures morbi, ſanguinis detractionem minimè admittunt. Febres ardentes, inflammationes internæ, dolores vehementes, & ſimiles, uſum purgantium medicamentorùm recuſant, ex Hippocrate 4. *de rat. victus*, & Gal. 1. *de Art. Cur. ad Glauc.* 14. Ab accidentibus etiam, ſeù ſymptomatis adjunctis, utraque evacuatio plerumque impeditur, ut ſi conjungatur cum vomitu ſitis, cum dolore vigilia, cum febre ſyncope, cum hydrope pulſuum exilitas. De obſtructione etiam, & putredine habet expreſsè Galenus 11. *Meth. c.*14. illas phlebotomia non tolli: inquit enim: *neque obſtructio, nec putredo curari per ſanguinis miſſionem poteſt.* Viſcera pariter digeſtioni ciborum dicata ſi langueant, quodcumq; evacuationis genus interdicitur, documento ejuſdem Gal. 13. *meth. cap.* 15. *&* 16. quoniam illa omninò roborari expoſtulant. Morborum prætereà tempora internoſcenda ſunt, nam multa inter initia utiliter adhiberi poſſunt, quæ in augmento, & ſtatu nocent; & alia opportuna ſunt in declinatione, ſecùs verò in cæteris temporibus. Sic Hippocrates 2. *aph.* 29. ſcribit: *cùm morbi incboant, ſi quid videtur movendum, move; cùm verò conſiſtunt, ac vigent, melius eſt quietem habere.* Sed de hac re alibi fuſiùs.

Quæ

Digitized by Google

Quæ hucuſque expoſita ſunt, ſatis manifeſtè declarant, cur Hippocrates voluerit inſpiciendas eſſe Regionem, ætatem, Anni tempeſtates, & ægritudines. At non defuere, (ut præ cæteris eſt Sclanus) qui pro dignoſcendis ſolùm vitioſis humoribus ſalubriter expurgandis, iſthæc in aphoriſmo adjecta fuiſſe opinantur. Equidem ex Regione coniici poſſe ajunt humores purgandos, cùm in Regionibus calidis, & ſiccis, bilis; in frigidis, & humidis, pituita; in frigidis ſiccis, melancholia; & in calidis, humidiſque ſanguis prævaleat; adeòque pro illarum varietate congeneres humores educendi ſint. Ita quoque Tempore calido, & æſtivo calidos, & bilioſos humores vacuare expediet, quia hos morbum gignere, vel fovere, probabiliter conjecturant; pituitoſos verò, & melancholicos, Hyeme, & Autumno; ſanguineos denique Vere, ob conformem temperierum habitudinem. Sic pariter ex ætatibus varietatem humorum deducunt: nam voraces Pueri, ob nimiam ciborum ingluviem, crudis, pituitoſiſque humoribus ſcatere ſolent; Juvenes verò bilioſis; Viri melancholicis; & Senes phlegmaticis. Ex morbis denique eoſdem humores dignoſci poſſe opinantur; etenim tertianas febres bilem indicare, quotidianas pituitam, quartanas melancholiam, & ſanguinem excedentem ſynochas. Sed & potuiſſent iſti adiicere colores Cutis, & capillorum, habitum corporis, vitæ conditionem, ſuetam victus rationem, cęli ſtatum, inſomnia, aliaque plura, quæ Galenus proponere conſuevit, veluti indicia generalia prædominantes humores atteſtantia, ut *lib. de humoribus*, *lib. 2. microtechni*, *2. de Art. Cur. ad Glauc. 2. de naturalibus facult.* & alibi ſparſim. At hęc, quàm abſint ab Hippocratis mente, ex nuper dictis clariſſimè patet.

APHORISMUS III.

Habitus Athletarum, qui ad ſummum bonitatis attingunt, periculoſi, ſi in extremo conſtiterint: neque enim poſſunt in eodem permanere, neque quieſcere; cùm verò non quieſcant, neque poſſint proficere in melius, reliquum eſt igitur, ut decidant in deterius. His de cauſis bonum habitum ſtatim ſolvere expedit, ut corpus rursùs nutriri incipiat. Neque Compreſſiones ad extremum ducendæ; (periculoſum enim) Sed qualis natura fuerit ejus, qui debet perferre, ad hoc ducere convenit. Sic & evacuationes, quæ ad extremum deducunt, periculoſæ; & rursùs refectiones, cùm extremæ fuerint, periculoſæ.

NOtant hic inprimis nonnulli Hippocratem prolixitatis, quòd orationem tam productam inter Aphoriſmos repoſuerit, cùm cæteroqui Aphoriſmus ſit oratio brevis, & ſelecta. Sed excuſatione is dignus eſt: etenim cùm rem arduam, & vix fide dignam enarrare debuiſſet, qualis eſt, quæ de ſummo bonitatis gradu, & de extrema ſanguinis, & carnium plenitudine, hoc loco memoratur: initium propterea facit huic aphoriſmo ab exemplo, ut nimirùm tacitè quærenti reſpondeat, quorum unquam eſſe poſſit ejuſmodi habitus ad extremum bonitatis perductus, cùm tamen apud cordatiores Medicos ſatis conſtet, vix inveniri in hominibus perfectam ſanitatem, & habitum corporis adeò exquiſitum, ut ſolutione, detractioneque opus habeat.

In-

Inquit ergo ejuſmodi habitum inveniri poſſe in Athletis, quorum ſcilicet inſtitutum erat luctari, & in paleſtris ſeſe variis certaminum generibus exercere, quamobrem alimentis veſcebantur multis, & optimis, ut ſpecioſo corpore jucundum Populo ſpectaculum exhiberent, & luctaturi, robore, viribuſque præpollerent. Cùm igitur hi multa euchymorum ciborum copia ſeſe ingurgitarent, tantam carnium, & ſanguinis plenitudinem ſępeſępiùs adipiſcebantur, ut non rarò ſubita, inopinataque morte ſuccumberent.

Sumpto itaque ab his exemplo, Hippocrates ait, Athletarum habitum, cùm ad ſummum bonitatis pervenerit, ſolvendum ſtatim eſſe: quoniam in extremo conſtituti, nec poſſunt in eodem ſtatu permanere, atque quieſcere, neque poſſunt in melius proficere, unde neceſſe eſt, ut decidant in deterius. Ne autem in deteriorem ſtatum incidant, ſubdit, tantum ſanguinis, & carnium exceſſum diminui oportere, ut rurſùs corpus nutriri incipiat. Undè deducitur, memorari hoc aphoriſmo evacuationem illam, quæ à quantitate, ſeù plenitudine indicatur, quemadmodùm in præcedenti aliam à qualitate deduxerat. Summa autem aphoriſticę ſententię eo collimare videtur, ut repletiones, refectioneſque, ſicut & evacuationes, ad extremum ductas, periculoſas eſſe decernat.

Sed quęnam ſint pericula ex habitu athletico imminentia, inquiramus, cùm cęteroqui videatur ejuſcemodi conſtitutio valdè ſalubris. Verùm ob id ipſum, quòd ſummum bonitatis gradum attigiſſe videntur Athletarum Corpora, periculoſiſſima dicenda ſunt. Primò ob aſſignatam in textu rationem, quia neque in eodem habitu ſubſiſtere, neque ultra progredi poſſunt; unde Celſus *lib.2.cap.2.* ſcribit: *Si plenior aliquis, & ſpecioſior, & coloratior factus eſt, ſuſpecta habere bona ſua debet, quæ, quia neque in eodem habitu ſubſiſtere, neque ultra progredi poſſunt, ferè retrò, quaſi ruina quadam, revolvuntur*. Et Galenus *in orat. ſuaſoria ad bonas artes cap.6.* hoc genus hominum vocat miſerrimum. Secundò quia Athletę in quatuor magni momenti pericula incidere ſolent ex Hippocrate, ejuſque Commentatore Galeno 4. *de rat. vict.23.v.3.* in venarum diruptionem, pręſertim verò thoracis, & pulmonis; in earumdem, & arteriarum interceptionem, unde Aphoniæ, Apoplexię, & ſimiles pernicioſæ ægritudines; in ſuffocationem, ab affluxu nimio irruentis ſanguinis in cor; & denique in ejuſdem ſanguinis concretionem, putrefactionemque, ob impeditum illius motum, retardatamque perſpirationem. Hæc autem facillimè Athleticis corporibus accidunt, quoniam ſanguinea vaſa ob nimiam plenitudinem ſummè turgent, adeòque vel dirumpi, vel comprimi neceſſe eſt, impedito intereà cordis, & ſanguinis motu.

Sed hic dubitare contingit ex Gal. in comm. cur Athletæ, quorum venæ adeò ſanguine turgidæ putantur, ut diruptionem, & ſuffocationis periculum minentur, fameſcere poſſent, immò pluries in die cibum ſumere, quemadmodùm de more illis erat? cùm tamen ex Gal. 1. *de ſymptomatum cauſis cap.7.* fames naturalis à privatione alimenti in partibus, è venarum ſuctione, atque ab oris ventriculi corrugatione proficiſci dicatur: quæ ſanè in Athleticis Corporibus deeſſe videntur.

Huic difficultati reſpondent nonnulli

nulli cum Braſavolo, famem in Athletis excitari à Melancholia è ſplene ad Ventriculum tranſmiſſa, citantes ad id Avicennam 1. *primi* dicentem, Melancholiam famem afferre. At ductus ille ex Anatome, non quidem è Splene ad Ventriculum, ſed è Ventriculo in Splenem tendit, ut oſtendit ligatura in vivis animantibus. Neque Avicenna ibidem ſtatuit, à Melancholia famem naturalem excitari, ſed morboſam, & quam caninam, aut lupinam appellant, cùm tamen Corpora Athletica ſanguinea potiùs dicenda ſint, quam melancholica, etiam ex teſtimonio Galenicorum, eaque fameſcant fame naturali, non morboſa. Argenterius famem in illis oriri inquit à calore interno, qui ambientem partium humorem diſſolvendo, cogit extimas ab intimis nutrimentum trahere. Sed difficultati non ſatisfacit, cùm venæ omnes in Athletis ſanguine turgeant, & Corpus undequaque pinguefactum exiſtimetur, ſi ad ſummum bonitatis ſtatum pervenerit. At verò quis non deridebit appetitum illum voluptuoſum, quem in Athletis effinxit Marſilius Cagnatus, ſequentem, ut ipſe inquit, ciborum recordationem: Qua enim ratione voluptuoſus hic appetitus, aut ciborum recordatio, haberi poterit abſque ſenſu? Senſus autem undè erit ad famem excitandam? ſanè ex Ventriculo. Quidpiam igitur ibi ineſſe dicendum, quod famem voluptuoſam concitet. Adde, quòd plerique ægrotantium tametſi recordentur ſe cibis egere, haud nihilominùs fameſcunt, ſed potiùs ad illorum memoriam ſtomachantur.

Verùm Recentioribus innotuit, famem in Viventibus oriri à ſuccis quibuſdam in Ventriculi cavum exudantibus, qui etiamſi venæ omninò turgeant, & Corpus undequaque pinguefiat, ſenſum tamen in ejus orificio ſuperiori movent, & ad fameſcendum ſollicitant; de qua re fuſiùs alibi à Nobis actum eſt. Hinc cadit quoque Reſponſio Sanctorii, qui diſtinguit ex græco codice Athletas ad ſummum, græcè τὸ ἄκρον, plenitudinis perductos, ab his, qui ſunt in extremo, græcè ἐν τῷ ἐσχάτῳ: nam inquit, eos, qui perveniunt ad ſummum, ſeù τὸ ἄκρον, adhuc eſſe in motu, adeòque fameſcere; qui verò ſunt in extremo, veluti terminum adeptos, in quiete perſiſtere, & fame deſtitui; quin immò, ſubdit, otiante anima vegetativa illos occumbere. Etenim parum, vel nihil intereſt, an ſummum, vel extremum attigerint Athletæ, cùm iſti ex mente Hippocratis, neque quieſcere, aut in eodem ſtatu permanere, neque in melius proficere dicuntur, quandocumque ad ſummum bonitatis pervenerint.

Sed & ex verbis textus ulteriùs dubitare licebit, cur nequeant Athletę in eodem bonitatis ſtatu permanere, & quieſcere? Et quidem ad ſummum bonitatis evectos in melius proficere non poſſe, res eſt captu facilior; at verò non poſſe in eodem ſtatu permanere, & quieſcere, omninò inintelligibile videtur. Quid enim obſtat, ſummum bonitatis ſtatum adeptos, in eodem conſervari non poſſe? Verùm reſponſio deducitur ex Gal. in *comm. hujus aph.* & *lib. de bono Corporis habitu*; ſiquidem in Athletis ſemper fit major ſanguinis accretio, ex nova ab alimentis aſſumptis additione, undè poſtremò arteriæ, & venæ novi ſanguinis incapaces, alterum ex duobus incurrent, diſcindi ſcilicet, vel intercipi; quamobrem ſanguinis, & cordis motu interrupto, animal perit. Et ſanè quoſdam

novi-

novimus, ex ejuſcemodi Vaſorum, & ſanguinis interceptione, veluti repentè ſuffocatos occubuiſſe. Cęterùm nutricationis opus abſque ingenti vitæ incommodo diutiùs feriari, omninò eſt impoſſibile.

Quid autem agendum ſit, nè ejuſmodi damna Athleticis Corporibus eveniant, docet in ſecunda Aphoriſmi parte Hippocrates. Et quidem bonum habitum ſolvendum ſtatim admonet, ut Corpus rursùs nutriri incipiat. At quo pacto, quove evacuationis genere, non explicat. Verùm ſi Athletarum Corpora carnium, & ſanguinis incrementum extremum nacta ſunt, ea erunt adhibenda, quæ maximam minuere valent plethoriam, quam ad vaſa Galenus appellavit *lib. de plenitudine*. Sunt autem hæc ex documento ejuſdem Diæta, & ſanguinis Miſſio. Miſſione quidem ſanguinis, venæ inaniuntur; Diæta verò carnes macreſcunt: utrumque in illis optandum; atque eo magis, ſi ex interceptione vaſorum in plexibus Cerebri, Aphoni, vel Apoplectici jam evaſerint, promoto nimirum per phlebotomiam ſanguinis circuitu, ſubindè impedito, de quibus idem Hippocrates 4. *de rat. victus in Acutis*, & Celſus *lib.* 3. *cap.* 27.

At verò haſce evacuationes conſulit ad extremum ducendas non eſſe; *periculoſum enim*: ſed faciendas, prout natura fuerit ejus, qui debet perferre, ideſt ſecundùm, quod vires tulerint, nam omne nimium Naturæ inimicum 2. *aphor.* 51. Verùm quid per *Compreſſiones* intellexerit? cùm inquit: *neque Compreſſiones ad extremum ducendæ ſunt*. In textu græco ſcribitur τὰς ξυμπτώσιας, quod licèt Leonicenus vertat Compreſſionem; Fuchſius tamen Extenuationem exponit, & Heurnius Inanitionem talem, ac tantam, ut ex ea Vaſa concidant: nam ſi evacuatio immodica fieret, & ad extremum, Vaſa procul dubio inanita conciderent; immò & ipſa moles Corporis labaſceret, non ſine vitæ periculo: ſubindè enim Syncope, àut Apoplexia certò imminer et.

Sed undè eſt, quòd hoc loco Hippocrates extremas evacuationes caveat; *Aph. verò* 23. *huius Libri* illas commendet, inquiens: *Atque ubi uſque ad animi defectionem expedit ducere, faciendum*. Ubi Galenus ſubdit, *in maximis doloribus, & vehementiſſimis febribus, nullum majus inveniri remedium, quàm uſque ad animi defectionem evacuare*.

Et licèt Braſavolus, Hippocratem, & Galenum commendaſſe dicat evacuationes ſanguinis ad animi deliquium uſque *excluſivè*, non *incluſivè*; id tamen alienum omninò eſt à Galeni mente; is enim *citato loco*, & 9. *Meth. cap.* 4. & *lib. de cur. rat. per Sang. miſſ. cap.* 12. Sanguinis detractionem adhortatur animi deliquium includere; ſiquidem deſcribens ibidem deficientis animi ex Venæ ſectione accidentia, memorat totius Corporis refrigerationem, ſudorem, vomitum, dejectionem, & ſimilia, quæ ſanè Syncopem pręſentem atteſtantur. Hinc aliter Sanctorius Hippocratem interpretatus, illum vituperaſſe, inquit, extremas evacuationes, non quidem in Corporibus quadratis, & abſolutè robuſtis, ſed in Athletis tantùm, qui non omninò boni, perfectique corporis habitus erant, quoniam ſanguis in iis ſuperabat aliorum humorum proportionem; cùm tamen Virtus vitalis ſolùm in illis robuſta ſit, quibus ineſt quatuor humorum Symetria, & optima partium commenſuratio,

quam

quam in Athletis defuiſſe idem Auctor arbitratur, eo quòd pars ſanguinea, & carnoſa, præcelleret aliorum humorum, reliquarumque partium proportionem. At quàm abſurda ſit hæc Sanctorii expoſitio, non eſt, quòd multis ſuadeam, quippè qui multa fingit, multa ſupponit de quaternario humorum numero, jam ſatis reprobata, & à Peritioribus manifeſtæ falſitatis redarguta. Præterquàm quòd Hippocrates nomine Athletarum intelligit, qui ad ſummum bonitatis pervenerint; undè igitur habet Sanctorius, ut mentem Hippocratis retorqueat ad Corpora Athletarum, quorum habitus abſolutè bonus non ſit?

Per eaſdem, immò & graviores ambages, verſantur, qui Hippocratem interpretantur, caventem in hoc Aphoriſmo evacuationes, quæ eò deducunt Vaſa, ut inanita ſubſidere cogantur, undè Syncopes, & repentini interitus; At verò *in Aph.23.* commendaſſe eas ad Lipothymiam uſque, non ad Syncopem: differre autem dicunt Syncopem, & Lipothymiam, quòd illa ſit præceps virium lapſus, ex pulſu deficiente indicatus; hæc verò ſit quidem caſus virium, ſed pulſu ſuperſtite. At omni crimine, ſupplicioque dignus foret Hippocrates, ſi vires, & hominum vitam, in tam ancipiti periculo per ejuſcemodi evacuationes, libratas voluiſſet, qui in ſuo Jurejurando ſpoponderat, ſe dubia quæque, & periculoſa vitaturum, qualia planè ſunt cujuſvis animi defectiones, undè difficilis admodùm eſt reditus in Vitam; atqui ex Lipothymia in Syncopem, ac denique in Mortem, facillimè tranſitur, nullis ex adverſo ſuffragantibus auxiliis.

Melius dicendum eapropter, nuſpiam ſua ſententia commendaſſe Hippocratem cujuſvis generis evacuationes, ad animi defectionem uſque, ſed loquutum eſſe dumtaxat ſub conditione: etenim *c. aphor. 23. primi* hæc habet: *Atque ubi ad animi defectionem expedit ducere, faciendum, ſi æger poſſit tolerare.* Cùmque rariſſimè, vel numquam ægri tolerent ejuſmodi evacuationes, idcircò numquam pariter tentandæ illæ erunt. Adde, quòd eo loco non agit Hippocrates de Venæ ſectione, & ſanguinis detractione, ſed de dejectionibus multitudine haudquaquàm exiſtimandis, quæ cacochymiam humorum reſpiciunt, neque tantam virium diſſolutionem minantur, quanta ex ſanguinis miſſione timetur. Verùm de hac re longior ſermo redibit in prædicti Aphoriſmi expoſitione.

Quandoquidem videtur Hippocrates ſumere prætereà indicationem detrahendi ſanguinem, atque ad præfinitam quandam quantitatem evacuandi, ex Viribus ſolummodò; dum inquit: *ſed qualis natura fuerit eius, &c.* cùm tamen indicationes iſtæ ſumi debeant vel à Morbo, vel à cauſa Morbi, juxta ea, quæ fusè traduntur in Methodo medendi; idcircò de ejus mente hìc ulteriùs addubitandum. Et communis reſponſio eſt cum Galeno *lib. de opt. ſect. ad Traſybul. cap.* 22. robur non indicare remedium, ſed tantummodò tolerare, ac permittere: cùmque remedium, ut ritè adminiſtretur, ſit à viribus tolerandum, propterea Hippocrates tantam inquit faciendam eſſe evacuationem, quantam Vires tulerint: quod etiam pluries edocuit Galenus *9. Meth. cap.* 12. & 13. & *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. cap.* 14.

At hic controverti poteſt, quidnam illud ſit, quod principaliter Venæ ſectionem indicet? Etſi enim non deſint,

Digitized by Google

deſint, qui ſanguinem in cunctis ferè morbis educendum jubeant; non tamen adhuc inter eos benè convenit, quodnam ſit primum, præcipuum, atque immediatum indicans miſſionis ſanguinis.

Putarunt aliqui cum Maſſaria *lib. de ſcopis mittendi ſanguinem*, proprium, & adæquatum indicans Miſſionis ſanguinis eſſe morbi magnitudinem, moti authoritate Hippocratis 4.*de rat.vict.t.*19.dicentis: *In acutis ſanguinem detrabas, ſi Morbus vehemens ſit, ætaſque floruerit, & virium robur adſit*. Cui conſentit etiam Galenus 4.*meth.cap.6.* At verò morbum magnum exponit idem Auctor ibidem, tripliciter intelligi, *vel ob afflictæ partis præſtantiam, vel ob cacoethiam, malumve morem, aut propter affectus magnitudinem, & læſæ partis expanſionem*. Quare perperam confundunt nonnulli magnum cum acuto; nam etiam in chronicis miſit ſanguinem Galenus, videlicet in febre Quartana, in Anaſarca, in Arthritide, Sputo ſanguinis, aliiſque chronicis ægritudinibus. Hiſce authoritatibus efficaciſſimum ſe putant iſti addere argumentum, quòd ſcilicet magnis morbis magna conveniant remedia: Atqui ſanguinis miſſio magnum remedium eſt; Igitur illa magnis morbis omninò convenire dicenda videtur.

Verùm quàm longè iſti aberrent à vero, ex eo potiſſimùm deducitur, quia plerique morbi magni, acuti, & vehementes ſunt, venæ tamen ſectionem nedum non admittunt, ſed reſpuunt: cujuſmodi ſunt, etiam ex Galenicorum ſententia, Apoplexia, Vertigo, Syncope, Cholera, Volvulus, Lienteria. Neque verò omninò verum eſt Axioma illud: magnis morbis magna remedia convenire, præſertim ſi ea vocemus magna, quæ magnam in viſceribus, humoribus, & Vita, commotionem pariunt, non ſine ingenti diſcrimine: hæc enim tantùm abeſt, ut magna remedia, quin potiùs perniciosiſſima pharmaca ſint appellanda. Immò ſæpè numero uſu venit, ut maximos, & graviſſimos morbos, leviſſimis remediis arceamus: ſic Alyſſon, & pulvis Cancrorum fluviatilium, ſanat morſum canis rabidi, & hydrophobiam præcavet: ſic à ſanguine hirci Pleuritidem, à ſubere Dyſenteriam, à gummi arabico Dyſuriam, à nitro Nephritidem, à cortice peruviano Febres, ab Opio dolores, ſæpiſſimè fugari videmus. Quamobrem, cùm veriſſimum ſit, Naturam eſſe morborum medicatricem, ea dumtaxat magna remedia appellare licebit, quæ illi haudquaquam infenſa, atque moleſta ſunt, nec vitale robur infringunt; ſed potiùs, quæ grata, atque amica, ejuſdem vim, facultatemque promovent, ad ſuperandam, propulſandamque morbificam cauſam. Hinc illud remedium magnum appellabitur, quod ad morbi curationem efficacius conducit, quamvis ſine violentia operetur. Accedit, quòd non valet illatio ab indicante generali ad indicatum ſpeciale; undè non rectè infertur: eſt morbus magnus, ergo indicatur phlebotomia.

Arbitrati ſunt alii cum Capivacceo, vehemens peccatum ſanguinis indicare *primo, & per ſe* phlebotomiam: vehemens autem peccatum ſanguinis, inquiunt, conſiderari poſſe trifariam: aut ſecundùm formam, cùm ſcilicet putreſcit, & corrumpitur: aut ſecundùm quantitatem, cùm excedit: aut ſecundùm motum, cùm de parte in partem fluit, quò fluere non debet. Hinc ſubdunt, vitium ſanguinis ſecundùm formam indicare evacuationem illius *eradicativam*;

vi-

vitium verò quantitatis indicare evacuationem *minorativam*; ſecundùm motum denique indicare evacuationem *revulſivam*.

Sed & hi ſuis quoque implicantur difficultatibus. Et quidem cùm ſanguis peccat ſecundùm formam, degenerat in alios humores, qui cacochymiam conſtituentes, purgatione potiùs, quàm ſanguinis miſſione egebunt; quin & vires languentes admodùm ex ejuſmodi ſanguinis mutatione, corruptioneque, procul dubio miſſionem minimè tolerabunt. Attamen ſi hæc unquam in corrupto ſanguine foret admittenda, ut vult Capivacceus, *eradicativa*, deberet planè univerſum ſanguinem exhaurire ad Viventis internecionem. Excedens prætereà quantitate ſanguis in venis, & arteriis, ut evacuatione egeat, nuſpiam viſus eſt; nam quemadmodùm Natura in neceſſariis non deficit, ſic in ſuperfluis non abundat; & ſi quandoque à copia ciborum abundantior fortaſsè ſanguis progigni videatur, moles indè potiùs corporis, & carnium incrementum habebitur, chyloſa ſcilicet Sanguinis portione in alimentum partium cedente, cui ſola frugalitas medebitur. Vitium denique in motu omninò commentitium eſt, & falsò Veteribus creditum, qui putabant ſanguinem in venis contineri, ſicut vinum in utre: perenniter quippè ille circumit, & ſi fortaſsè aliquando remoretur, aut alicubi reſtagnet, graves excitat ægritudines, febres, inflammationes, aliaſve, aliter omninò ſubigendas.

Exiſtimarunt alii cum Valleſio 7. *controv.cap.*2. venæ ſectionem non eſſe unicum remedium, ſeù indicatum, ſed multiplex, immò multorum remediorum aggregatum, adeòque indicari ab aggregato multorum indicantium; Quinimmò addit Sanctorius, huic inſiſtens opinioni, verum, propriumque indicans venæ ſectionis eſſe *innominatum*, atque *ineffabile*, eò quòd ab unico denominari non poſſit: Octo autem ipſe enumerat indicata, ſeù remedia, ex phlebotomia provenientia. Primùm vocat *Eradicans*. Secundùm *tollens plenitudinem*. Tertium *auferens malignam qualitatem*. Quartum *temperans calorem*. Quintum *revellens*. Sextum *derivans*. Septimum *præbens motum ſanguini, quiete peccanti*. Octavum denique *deobſtruens*. Concludit eapropter, phlebotomiam humores peccantes *eradicare*, abundantes *minuere*, putridos *corrigere*, fluentes *revellere*, ſtagnantes *derivare*; itemque *aperire*, *refrigerare*, *ventilare*, *deobſtruere*, & mille alias utilitates afferre.

At ſi hæc bona omnia ex unica provenirent phlebotomia; ſanè nullus foret morbus, cui illa non eſſet profutura: cùm nullus morbus ſit, in quo, vel eradicandum, vel minuendum, vel corrigendum, vel revellendum, vel derivandum, vel refrigerandum, vel deobſtruendum, vel aperiendum, aliterve operandum, alterandumve non ſit. Atqui nec ipſi, quibus tam cordi illa eſt, audent eandem Vertiginoſis, Epilepticis, Empyicis, Tabidis, Aſciticis, Obſtructis, Aſthmaticis, œdemate, & ſcirrho affectis, aliiſque præſcribere; in quibus eradicare, minuere, corrigere, revellere, derivare, aperire, deobſtruere, aut aliter alterare expedit.

Utcumque prætereà conſideretur Phlebotomia, numquam utiliter poterit, & ſine ingenti periculo, in ægrorum auxilium duci: etenim, ut præſidium eradicans, deberet univerſum vitio affectum ſanguinem è venis,

Digitized by Google

nis, & arteriis exhaurire, ut omnem illius labem, ſi præſertim in totum Corpus irrepſerit, eradicaret; & ſi alicubi tantùm lateat, divinandum priùs foret, unde is extrahendus, citrà alius diſpendium, aut infectionem. Sed & ejuſmodi putrefactiones in ſanguine, ſuperſtite vita, quis unquam rationabiliter admiſerit?

Ut præſidium, plenitudinem diminuens, in ſanis potiùs, quàm in morboſis corporibus, locum habere poteſt, ut hìc Hippocrates de Athletis innuit, cùm ad extremum bonitatis devenerint; at verò in morboſis omnia aliter prorsùs ſe habent, cùm & ſanguis, & reliqui humores multùm evarient, atque in alios, alioſq; degenerent, minimè per phlebotomiam educibiles, per quam non tam mali, quàm boni plerumque, non ſine gravi vitæ incommodo, educuntur; unde Hippocrates ſolùm commendare viſus eſt evacuationes in Athletis, cùm intra limites ſanitatis verſantur: nec ſolùm eductione, ſed potiùs diæta, ſolvendos illos eſſe præcepit, detractione procul dubio tutiori, magiſque Veteribus commendata. Cæterùm plethoriam in ægris, & potiſſimùm febrientibus, haudquaquam inveniri, ex eo ſpeciatim ſatis, ſuperque evincit Helmontius, quia Cauteria in iis ſpontè exiccantur, nullumque ſanguinem fundunt.

Quòd inſuper poſſit per phlebotomiam maligna qualitas ex humoribus abſcindi, incredibile omninò eſt: Maligna enim qualitas haud evacuantibus, ſed corrigentibus, ſubigitur; ut propterea ſolùm alexipharmaca, & antidota, à Cordatioribus commendentur, quibus illius vis immanis infringatur. In malignis autem ægritudinibus bonus ſanguis paucus eſſe ſolet, iſque ſæpiſſimè effœtus, ut teſtantur pulſus debiles, tactus frigidus, propenſio ad ſomnum, & totius corporis languor; unde Galenus 4. *de ſan. tuenda cap.* 4. agens de dignotione, & Curatione vitioſorum ſuccorum, ait: *ſi bonus ſanguis modicus ſit, reliquus verò ſuccus plurimus; utique in his abſtinendum à detractione ſanguinis eſt*. Ampliùs, cùm dicatur maligna qualitas ab ingenti humorum putrefactione pendere, ſanè repugnabit omnis ſanguinis detractio, tum quia per illam putredo minimè curatur, documento Galeni 11. *meth. cap.* 14. tum quia educto tenuiori, floridiorique, qui remanet, fit magis obnoxius corruptioni; quare idem Galenus *9. meth. cap.* 10. inquit: *In morbis maximè eſt periculoſa evacuatio, veluti ſi ea fortè incidit ex corruptela humorum*. Si præterea ingens hæc putredo in venas, & arterias nondum irrepſerit, ut cùm pulſus eſt bonus, & urina, ex Rhaſi; ſed vel in glandulis Corporis, vel in exilibus vaſis, & apicibus arteriarum hęreat, ab educto ſanguine illa interius protruſa, cominus cor adoritur, & necem infert. In hanc rem Sennertus *cap. de febribus malignis, & peſtilentibus*, conferens quotquot ante ſua tempora rem Medicam ſunt profeſſi, & malignas, peſtilenteſque febres curare aggreſſi ſunt; longa ſeriè memorat, teſtatos, extremum obiiſſe diem ægrotos omnes, quibus in peſtilentiis ſanguis detractus fuerat; quibus verò ſecùs, feliciter convaluiſſe; quin & Galenus ipſe *lib. de cibis boni, & mali ſucci*, idipſum, expreſsè fatetur, ſuo tempore accidiſſe in quadam peſtilenti conſtitutione, ex ciborum vitio. Vires enim plerumque in his extremè languent, quibus cæteroqui, oppugnandę malignitatis gratia, validiſſimis opus eſſet,

ſet,

ſet, haudquaquam venæ ſectione diſſipandis.

Quàm prætereà perperam agatur in mittendo ſanguine, ut exindè calor adimatur, & vita refrigeſcat; notius eſt, quàm ut hic fuſa oratione oſtendi poſſit. Vita noſtra calore eget, & calore conſervatur: frigore verò languet, & fatiſcit; unde ex utriuſque exceſſu, ſanè gravior, periculoſiorque cenſendus eſt, qui ex frigore, quàm qui ex calore: cùm, quoad uſque calor vigeat, vita perſeveret. Neque verò perpetuò, ex miſſione ſanguinis, calor, qui febrilis dicitur, remittitur: cum & aliquando, immò ſæpeſæpiùs, augeatur, ut experimur in febribus, quæ non raro ab ejus detractione ingraveſcunt, & exacerbantur. Refert quippè Helmontius *lib. de febribus cap.*4. Cardinalem Toletanum ab iteratis phlebotomiis, univerſo penè ſanguine exhauſto, priùs vita defunctum, quàm febre. At verò, ſi phlebotomia ejus virtutis eſſet, ut calorem excedentem, ad naturalem, & vitæ conſentaneum reduceret, eſſet procul dubio remedium febrientibus omninò præſentaneum; cùm tamen plerique in pejus ruant, atque ab illa intenſiùs excandeſcant. Porrò ſcitè admodùm inquit Helmontius: ***tantùm ſanguinis miſſio refrigerat, quantum de calido vitali furatur***. Et Galenus 12.*meth.cap.*1. multò antea admonuit, ***non raro ab ejuſmodi evacuatione, priorem quidem morbum deſinere: ſed ægrum remanere decolorem, viribus imbecillum, exilem, ut vix priſtinum habitum in poſterum recuperet***. Quemadmodùm igitur dubius eſt eventus, in curandis febribus, à largo potu aquæ gelidæ, quæ ſpecialiùs æſtum febrilem temperare valet: cùm ſubindè plurimi ab illa perierint, ad extremum frigefacti; ſic, & longè gravius periculum timetur à venæ ſectione, ſedandi fervoris cauſa, indicta, per quam nedum excedens, & qui febrilis putatur, adimitur: ſed &, qui ſalutaris eſt, à ſanguine oriundus, quique vitam tutatur, & fovet. Sed Ecquis unquam ſciverit, quantum ſanguinis ſit educendum, quod æſtui ſolùm temperando ſine vitæ jactura ſatis ſit? Verùm & hæc, quæ de caloribus ſunt à Veteribus conficta, alibi latiùs examinabuntur.

Quòd ulteriùs creditur, poſſe per Venæ ſectionem fluentem ſanguinem retrahi, atque in contrarium curſum diſtrahi, ac derivari; vanum omninò eſt: is etenim, continenter excurrens per arterias, & venas, indeque rediens in Cor, perenni circuitu vitam promovet, nec ſine gravi ejuſdem incommodo retardari poteſt; undè ſi fortaſsè alicubi hæreat, febres, & inflammationes parit, quæ potiùs diſſolventibus medicamentis, quàm ſanguinis detractione curantur; cùm ſtagnans extra propria vaſa ſanguis, venæ inciſione neutiquam educi, aut alio diſtrahi queat: immò potiùs ex diſpendio vividioris portionis faciliùs concreſcit, & difficilius diſſolvitur, aut ſuppuratur: quibus ſanè modis vitæ incolumitati conſulitur.

Denique quòd obſtructioni minimè poſſit venæ inciſio opitulari, docemur ab eodem Galeno *cit.*11.*meth. cap.*14. dicente: ***Nec obſtructio, nec putredo curari poteſt per ſanguinis miſſionem***. Et quidem ſi unquam à ſanguine obſtructio fit, certè in apicibus arteriarum contingit, quæ nimia exilitate nequeunt tam facilè impulſum à corde ſanguinem excipere; idque potiſſimum, ſi à contracto acore facilè concreſcat, aut glutinoſior evaſerit; modò per venæ ſectio-

Digitized by Google

nem nulla ratione ejuſcemodi arteriolarum obſtructiones removentur, ſed magis, ac magis à concreſcente ſanguine increſcunt: ut propterea rarò illa contingat, quin comitem non habeat febrem acutiſſimam, & mali moris, ſi præſertim præcordia occupet.

En igitur quàm debili fundamento innituntur, quæ tot, tantæque ex ſanguinis miſſione memorantur utilitates; & ſi aliquando referatur illa juviſſe, indeque convaluiſſe ægrotantes: certè, quos illa non peremit, ſortem ſervaſſe dicendum. Quibus autem rationibus plerique inducantur, ut obfirmato animo huic magno putato remedio emancipentur, hactenùs mente concipere non potui. Excuſandi planè ſunt Veteres, quos nova Medicinæ inventa, quibus jam locupletata eſt, latuere; at non video, quam veniam Recentiores unquam ſint promerituri. Si experientiam appellent, qua plurimos per phlebotomiam ſanatos fateantur; teſtor ex adverſo ipſe, multos me annos Medicinam factitaſſe, & in Xenodochio Parthenopæo Divę Mariæ Annunciatæ centenos, & millenos brevi curaſſe, ſine ulla ſanguinis evacuatione; licèt phreneſi, pleuritide, angina, hepatide, hæmoptoe, eryſipelate, omniſque generis febribus, fuerint correpti; ut proindè jam in propatulo ſit, quamlibet poſſe ægritudinem citò, tutoque curari, abſque ulla ſanguinis effuſione; & ſi aliquando illa locum habeat, in ſanis potiùs, & in Athleticis, plethoriciſque Corporibus, ad plenitudinem minuendam, juxta mentem Hippocratis, commendanda, nè in immedicabiles ægritudines incidant, & ſuffocationis periculum incurrant. Undè Galenus 2.*aph.comm.*8. cohærenter Hippocratis ſententiæ, hæc habet: *Hippocrates non hìc tantùm, ſed etiam in aliis ſuis commentariis, quando invicem proportione ſervata humores omnes augentur, miſſione ſanguinis auxiliatur; ubi verò unus aliquis ex ipſis ſuperabundat, illi purgatorium dat medicamen*. Et eodem 2.*aph.comment.*17. *Evacuatio autem omnium humorum æqualiter (quæ quidem exquiſitiſſima eſt) fit per venæ ſectionem*. His inhæret Avicenna *ſen.*4.*primi cap.*20. ubi definit phlebotomiam, *evacuationem eſſe multitudinis detractivam*: multitudinem autem humorum, ſubdit, *augmentum eſſe ſuper æqualitate ipſorum in venis*. Cùm itaque ejuſmodi plethoria, atque humorum in venis plenitudo, nonniſi in ſanis haberi poſſit, cùm ægra Corpora per hoc ipſum, quòd ægra ſunt, ſanguinis, & carnium incrementum nequeant adipiſci; fit ea propter, ut venarum ſectiones ſanis, & plethoricis tantùm conveniant, ne in ægritudines labantur, aut ſuffocationis periculum incurrant, ſi id quoque verum ſit, ut de Athletis conſulit hìc Hippocrates.

Claudit denique Aphoriſmum Hippocrates, inquiens: *Et rursùs refectiones, cùm extremæ fuerint, periculoſæ*. Quibus verbis admonet, quòd ſicuti evacuationes ad extremum ducendæ non ſunt, nè vaſa exindè comprimantur, & concidant; ſic & refectiones extremæ eſſe non debent, quemadmodùm 2.*aph.*51. ſcribitur: *Plurimùm, atque repentè evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, ſive quovis alio modo Corpus movere, periculoſum: omne enim nimium naturæ inimicum, ſed, quòd paulatim fit, tutum eſt*. Per extremas autem refectiones, non ſolùm intelligi poſſunt, quæ ad extremum ducuntur, adeòque illicò, &

in-

ingenti copia ciborum à pleriſque tentari ſolent: ſed etiam, quæ adeò diminutæ ſunt, ut vix reficere valeant, ac propterea ſub tenui victu comprehenduntur, quippè Natura noſtra mediocritate ſemper gaudet; de quo tenui victu mox.

APHORISMUS IV.

Victus tenuis, atque exquiſitus, in morbis quidem longis ſemper; in acutis verò, in quibus non convenit, periculoſus. Et rurſus, qui ad extremum devenit tenuitatis, gravis eſt; nam & repletiones, quæ ad extremum deveniunt, graves ſunt.

DE victu ęgrotantibus exhibendo verba facturus Hippocrates, conſiderat primùm detrimenta victus tenuis, tam in morbis acutis, quàm in chronicis; atque ait, tenuem, & exquiſitum victum in morbis longis ſemper eſſe periculoſum, adeòque damnandum; in acutis verò, in quibus, ex aliquo accidenti, non convenit, adhuc periculoſum exiſtimari: idque magis, quo ratio victus ad extremum tenuitatis devenerit; & rationem aſſignans, ſubdit, quoniam repletiones, quæ ad extremum deveniunt, periculoſæ etiam ſunt.

Verùm ad horum notitiam præſcire decet, Victum apud Veteres fuiſſe diſtinctum in Plenum, Tenuem, & Mediocrem. Rurſus tenuem, in exactè tenuiſſimum, in tenuiſſimum, in exactè tenuem, & in tenuem non exactè: ut meminit Galenus *in comm. hujus aph.* & ſuper libros *de ratione victus in morbis acutis*. Plenus victus intelligitur, qui ſanorum eſt, & viribus, ac carnibus augmentum præſtat: licèt majori, vel minori quantitate ſumptus, magis quoque, aut minùs pro corporum, & ætatis diverſitate nutriat: puta, qui ex carnibus, ovis, cæteriſque uſualibus alimentis frequentior eſſe ſolet. Mediocris eſt, qui vires quidem tuetur, ſed non multùm auget, quinimmò ex rebus labilibus, quæ citam in Ventriculo diſſolutionem ſubeunt, paratur: ut ſunt ova recentia, panis elixus, paſtilli è mica triticei panis edules. Tenuis denique, vires potiùs minuit, quàm augeat, vel ſervet. Hic prætereà denuò dividitur in victum extremè tenuiſſimum, qui proximè accedit ad jejunium: ut, cùm ſpiritus tantùm, elixires, confectioneſq; reſtaurantes, commiſtæ liquoribus, ad cochlear unum, vel alterum, exhibentur: quemadmodùm fieri ſolet in morbis vehementioribus, qui citò in ſalutem, vel mortem deſinunt. In victum ſimpliciter tenuiſſimum, ut erat aqua mulſa, & melicraton temporibus Hippocratis. In cibum exquiſitè tenuem, ut cremor ptiſanæ. Et demùm in tenuem non exquiſitè; ut erat tota ptiſana.

Sed, & præſcire juvat, apud vetuſtiores Medicos variè victus rationem fuiſſe inſtitutam. Quorumdam mos fuit extremam inediam, ſaltem per triduum, ægrotantibus imperare, uti erant Diatritarii, quorum Princeps Theſſalus 4. *meth. cap.* 4. Aliis erat in uſu victus pleniſſimus, ut fuit Petronas, cujus meminit Galenus *comment.* 1. *de ratione victus t.* 13. Alii aliter, pro Sectarum varietate. At Hippocrates victus rationem ſic inſtituit, ut in acutis morbis tenuem: in longis verò pleniorem præſcriberet. Neque ante illius tempora inter medicinalia præſidia Diæta fuit: etenim, referente Galeno *lib. de Arte tuendæ ſanitatis ad Traſybul. cap.* 33. Plato, antiquos Aſclepiadas;

Digitized by Google

ideſt *Medicos*, hac medicinæ parte non admodùm uſos eſſe, aſſeverat. Et Hippocrates *primo de ratione victus in acutis t.6.* ait: *de Diata, ideſt victus ratione, nihil, quod effatu dignum ſit, conſcripſerunt Veteres: quamquam id magnum eſſet*. Hippocrates ergo ejuſmodi auxilio Medicinam locupletavit, quo congrua victus ratio ægrotantibus præſcribatur, & quidem ſummo cum emolumento.

Quamquam autem Diætæ nomine apud Hippocratem, & Galenum *comment.3. in 3.epidem.t.9.* & *1. de rat. vict. in acut.* & *citato lib. ad Traſybul.* & alibi, ſex cauſæ, ſeù res nonnaturales dictæ, intelligantur; hoc tamen loco propriè ſumitur Victus, græcè ἡ Δίαιτα, pro cibo, ut explicat idem Galenus *in comm. hujus Aphoriſmi*; ut propterea eidem adiiciat tenuem, atque exquiſitum, ſicut pariter in ſequenti illum diſcriminat à pleniori.

Nec eſt inſuper prætereundum, duas præcipuè conditiones exigi à Galeno *2.aphor.comm.23.* ad acutam ægritudinem, ſymptomatum ſcilicet incrementum, & ipſius ægritudinis brevitatem; unde acuti morbi ab eodem, & magni dicuntur, &, qui ad ſuum vigorem celerrimè properant. Ex defectu primæ conditionis, febres diariæ acuti morbi non ſunt: quamvis enim breviſſime terminentur, puta intra ſpatium ad ſummum trium dierum; vehementibus tamen ſymptomatibus carent. Ex defectu ſecundæ conditionis, Hecticę febres, Hydrops, Empyema, aliique, neque acuti appellantur: quia, licèt gravibus ſymptomatis ægros affligant, adjunctam tamen brevitatem non habent.

At verò potiſſima Cauſa chronicarum ægritudinum ex Galeno *2. de diff. febrium cap.ult.* triplex recenſetur, humorum ſcilicet multitudo, craſſities, & viſcoſitas: in his enim multum temporis conſumitur, ut multi diminuantur, craſſi attenuentur, & viſcoſi humores incidantur, adeòque ægritudo longa evadit, ut tandem, evicta, expulſaque cauſa, deſinat. His addidere nonnulli vitioſorum ſuccorum ab excrementorum viis diſtantiam, & altiùs infixam in Viſceribus diſcraſiam; Unde Morbi articulares, & ægritudines nervorum, ſolent eſſe diuturniores: ſicut pariter Viſcerum obſtructiones, & tumores Splenis, Meſenterii, & Uteri, indeque quartanæ febres, ſcirrhi, affectiones hypochondriacæ, & ſimiles. Contrà verò, breves ægritudines ab humoribus plerumque oriuntur paucis, tenuibus, & fluxilibus. Cæterùm ad morbos contrahendos conferet indiſcriminatim virium robur, & ductuum corporis laxitas: à robore etenim vitioſi humores citiùs evincuntur, & debellantur, atque è ductibus liberis, & expeditis, promptius perſpirant, & facilius expurgantur; unde eſt, quòd quartanę febres æſtivæ ab Hippocrate dicantur breviores: longiores verò autumnales, & potiſſimùm, quæ hyemem attingunt *2. aph. t.25.*

His modò præmonitis, damnat Hippocrates victum tenuem, atque exquiſitum (qui ſcilicet vires non auget, ſed minuit, cujuſmodi erat ſuo tempore ptiſanæ cremor) in omnibus morbis longis; & meritò, quoniam in his, præ temporis diuturnitate, ad cauſam morbificam evincendam, vires validæ exquiruntur; atqui hę nonniſi pleniori victu foventur. In acutis verò, licèt videatur victus tenuis commendandus, cùm ob brevitatem vigor ſtatim immineat, in quo frugalitas conducibilior

eſt:

Digitized by Google

eſt: ut propterea doceat *in comm.* Galenus, quòd *in omnibus morbis, quibus maximus vigor, & judicatio primis quatuor diebus futura eſt, modò Natura ſit fortior, integram inediam ſervare debemus, quæ eſt victus extremè tenuis; in quibus verò non ultra primam ſeptimanam protrahitur, forti exiſtente natura, ſolo utendum eſt melicrato, qui fuerit & ipſe victus tenuiſſimus, non tamen in extremo*; nihilominùs, ſi cum acutis morbis aliquid conjungatur, quod ejuſmodi extremam diætam ferre non poſſit; plenior victus eſt concedendus: quare ſubdit idem Galenus: *ſi Naturæ robori non ſatis fidamus, ptiſana utemur ſucco.* Hinc nocuus ſemper eſt victus exquiſitè tenuis in chronicis, & quandoque etiam in acutis.

At quinam ſint acuti morbi, in quibus tenuis victus non convenit, jure dubitare licet hoc loco. Et quidem negat Galenus, haudquaquam propter peracutos adjectas eſſe has particulas; nam de illis infrà ſcribitur: *ubi Morbus peracutus eſt, victu extremè tenuiſſimo utendum.* Sed pro his intelligendi ſunt, qui cum ingenti evacuatione junguntur, & à principio vires atterunt: ut ſunt febres cum alvi fluxu, animi deliquio, hæmorrhagiis, in quibus ab exactè tenui victu vires prorsùs conciderent, & ægri ad interitum feſtinarent. Quamobrem idem Hippocrates 2. *aphor.*7. admonuit: *quæ longo tempore extenuata ſunt Corpora, lentè reficere oportere; quæ verò brevi, breviter.* Id ipſum etiam confirmat Celſus *lib.* 1.*cap.*3. inquiens: *In morbis, in quibus initium eſt ab evacuatione, ſicut nullum majus remedium veloci refectione; ita nullum majus damnum jejunio, aut parco cibo.*

Verùm obſtare his videtur, quòd in morbis à maxima evacuatione pendentibus, ſummè quoque Vires langueant, quæ, licet exigant pleniorem victum, quo refici poſſint; illum tamen non ſufferunt, quoniam nequit imbecilla virtus largiorem cibum conficere. Verumtamen, eſto vires brevi extenuentur, ſolidæ partes vigent, à quibus plenior cibus conficiatur: etenim ciborum digeſtio potiùs ad ſolidas partes, earumque fermenta, pertinet, quàm ad ſpiritus. Accedit, quòd hic damnatur ſolùm victus tenuis exquiſitus, ideſt exactè talis, qualis erat cremor ptiſanæ, unde vires multùm deficerent; at ex Galeno in acutis, tantam diætam non admittentibus, concedi debet plenior victus, qui ſcilicet vires, quas invenit, tueatur. Itaque in prędictis morbis acutis, licèt concedendus non ſit victus plenus ſimpliciter ob virium languorem; non tamen exhibendus erit tenuiſſimus, qui magis illas infirmet, ſed medius inter utroſque, vires ſervans, ne magis infringantur.

Dubitare inſuper contingit ex Galeno *in comm.* quare dicat, in acutis morbis cibum oportere eſſe minuentem vires; etenim, ſi vires minuet, quomodo iſtæ morbum ſuperabunt? At cibus, vires minuens, morbum, & cauſam morbi multò magis diminuit, & extenuat; nam modica cibi quantitate nec Natura diſtrahitur à digeſtione cauſæ morbificæ, nec copioſiora excrementa cumulantur: cùm ex Hippocrate: *non pura Corpora, quanto plus nutris, tanto magis lædis* 2. *aphor.*10. Hinc cibus vires minuens dicitur relatus ad ſanam corporis conſtitutionem, à qua certe plenior expoſtularetur, ſi omninò bene valeret; in adverſa verò valetudine multus cibus confici nequit, infractis, mutatiſque fermentis viſcerum huic muneri deſtinatorum;

quamobrem jure optimo diminuitur.

Quamquam autem Hippocratis ętate, cibus adeò parcus acutè ęgrotantibus exhiberetur, ut etiam extremam inediam interdum attingeret; noſtra tamen tempeſtate plenior ſemper in acutiſſimis adhuc ægritudinibus permittitur: aut quia robuſtiora tunc Corpora tantam potuerint inediam tolerare, aſſueta frugalitati; nunc verò debiliora, & molliora evaſerint, & largiori cibo uti conſueverint; aut quia, ut notavit Montanus *hoc eod. Aphor. primo comm.5.* generalia Hippocratis pręcepta diverſimodè intelligi debent, pro diverſitate regionum, & conſuetudinum: cùm ipſemet dixerit, condonandum aliquid eſſe Regioni, Anni tempori, Ætati, Conſuetudini; idque potiſſimùm, cùm in morbis de Virium lapſu timetur. Sed tamen, quamvis paulò plenior victus tuto noſtratibus in gratiam virium conſervandarum concedi poſſit, liberalior permittendus non eſt, ut à pleriſque fieri ſolet; ſiquidem non exindè vires, ſed morbus increſcit, aut producitur, vel ſaltem illius Curatio retardatur, ut advertit etiam Galenus *3. de criſibus*, & *1. de diebus decretoriis*.

Eſt autem diſtinguendum inter victum tenuem, & attenuantem. Tenuis enim, nedum parcum, ſed & nullius ſubſtantiæ alibilis cibum ſignificat; attenuans verò ſubſtantiæ nutribilis eſt, ſed virtutis attenuantis, & aperientis. Sic vinum album, fœniculus, ſiler, petroſelinum, cinnamomum, crocus, aves montanæ, attenuare dicuntur, quamvis liberaliùs aſſumantur; unde Avicenna in Aſcite, Iſchiade, Arthritide, & ſimilibus, attenuantem, non tenuem victum commendavit. Sic quoque Venerea lues, hydrops pulmonis, & paralyſis, morbi chronici, nec pleniori, nec valdè tenui victu tractandi ſunt, ſed attenuante: ni aliud à viribus, ætate, aut peculiari Corporis conſtitutione, expoſtuletur.

Quoniam verò parcior, vel plenior victus, ut in morbis præſcribi poſſit, illorum brevitatem, & longitudinem prænoſcere opus eſt; operæ pretium exiſtimavi, breviter hoc loco referre ſigna, quibus prudens Medicus ſtatim inter initia exactam, congruentemque victus rationem ægrotantibus definire ſciat: quod tanti ſanè momenti exiſtimandum, ut, ſi fortaſse ignoretur, etiam ignorare contingat uſum ciborum in morbis. Hinc Galenus *3. de criſibus cap. 5.* ſcripſit, Medicum in hac re potiſſimùm oportere eſſe verſatum: tum, ne cibum cum detrimento virium importunè exhibèat, vel juſto tenuiorem, vel pleniorem: tum, ne morbum protrahat, vel deteriorem faciat. Et quamvis idem Auctor *8. meth. cap. 3.* dicat: *Ego verò, nec in omnibus ægrotantibus, fateor, exactè me ſcire in primo die affectum*; poterit ſaltem futura morbi conſtitutio ſecundo, vel tertio die prævideri: notando ſcilicet morbi impetum, ſymptomatum vigorem, recurrentes acceſſiones, & exacerbationes, motum, & robur Naturæ, cauſam tum externam, tum internam, quæ morbum, vel efficit, vel fovet, anni tempeſtatem, & conſtitutionem, partem affectam, ęgrotantis ætatem, ac temperaturam. Cùm Morbus impetum facit ſtatim prima, vel ſecunda die, & ſymptomata profert vehementia, acceſſiones exacerbantur, anni tempus eſt æſtivum, ægri conſtitutio valida, & juvenilis; procul dubio morbus acutiſſimus erit, ante ſeptimum terminandus. Si verò tertio, vel quarto

die

die contingant, ad ſeptimum protrahetur, ut deducitur ex hiſtoriis Philiſci, Uxoris Dromeadæ, & Adoleſcentis, qui decumbebat in foro Mendacium. In chronicis autem ægritudinibus, præter nuper memorata, obſervabitur ætas ſenilis, anni tempus hyemale, aer craſſus, pluvioſa tempeſtas, & hujus generis alia.

Et rursùs, pergit Hippocrates, *qui ad extremum devenit tenuitatis, gravis eſt*. Quibus verbis ſignificare videtur, non ſolùm victum exquiſitè tenuem, ſed etiam, qui ad extremum devenit tenuitatis, quique cum jejunio coincidit, in valdè acutis morbis, ſi non conveniat, maximè periculoſum eſſe, cùm Natura tantam inediam ferre nequeat. Et ſenſus eſt, quòd, licèt morbi acutiſſimi, ob extremam brevitatem, extrema inedia tractandi forent; quia tamen major ratio de viribus, quàm de morbo habenda eſt, periculo proinde minimè vacabit victus extremè tenuis, utpote qui vires tueri nequit. Hinc optimè advertit Sanctorius, Hippocratem hìc intelligendum de robuſtis, quibus jejunium nec grave, nec moleſtum eſt. Quare ſemper in ægrotis obſervanda erit propria conſtitutio, ætas, conſuetudo, regio, anni tempus, aliudve, an non poſſit ejuſmodi victus tenuis tolerari; etenim picrocholi, Pueri, helluones, ſiccas regiones incolentes, jejunium tàm facilè ferre nequeunt, ut obeſi, Senes, conſueti, & craſſum aerem habitantes.

Neque ſolùm victus extremè tenuis gravis, & periculoſus eſt: ſed etiam, qui maximè nutrit; unde concludit, repletiones quoque ad extremum deductas graves eſſe; igitur decernere videtur, moderatum cibum tutiorem ſemper eſſe. At quoniam poterat quis quærere; nùm majus damnum futurum ſit ægrotantibus acutè, à cibo tenui, an à paulò pleniori: proinde Hippocrates hæc mox ſubjungit.

APHORISMUS V.

In tenui victu ægri delinquunt, quo fit, ut magis lædantur. Quicumque enim error committitur magnus, major in hoc fit, quàm in paulò pleniori victu; propterea & ſanis periculoſus exiſtit valdè exquiſitus, & conſtitutus, quoniam errores graviùs ferunt. Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodùm exquiſitus eo, qui ſit paulò plenior, magis periculoſus.

CUnctis ferè expoſitoribus viſus eſt Hippocrates, in hoc Aphoriſmo victum tenuem, & paulò pleniorem inter ſeſe comparare, adeòque aſſerere, majus damnum ægrotantibus futurum ex tenui, quàm ex paulò pleniori.

Sed his omninò adverſatur Sanctorius; qui ex eodem Hippocrate, atque ex Galeno, deducit, tenuem potiùs, quàm pleniorem in acutis exhibendum. Affert autem non leve argumentum ex 2. *de rat. victus t.* 37. ubi, ſemper in acutis *ſtudendum eſſe detractioni, & non adjectioni ciborum*, conſulit Hippocrates, *donec morbus matureſcat*. Cui inhærens Galenus *in comm.* ſubdit: *Victus, qui plus eſt, in acutis efficit noxas inemendabiles; qui verò minus eſt, emendari poteſt, cibi pauxillum præbendo*. Id ipſum etiam confirmat 10. *meth. cap.* 13. exemplo ejus, cui ob inediam à Theſſali Sectatoribus præſcriptam, tantus languor acciderat, ut vix oculos attollere poſſet; mox autem pauco cibo cum tenui vino refectus, oculos ſubſtulit, & vires recuperavit. At error ex victu pleniori

com-

commiſſus nonniſi longa inedia, & iteratis evacuationibus emendari poteſt; undè facilis dicitur adjectio, difficillima detractio. Idem etiam inquit edoceri ab eodem Hippocrate, & Galeno, 2. *de rat. vict.* 19. quòd *in acutis illi minùs lædantur, qui accipiunt potum ſolum, quàm qui ptiſanam*. Corpora prætereà acutè febricitantia, malis ſuccis plerumque referta ſunt, ideoque ex pleniori cibo magis inquinantur, ut dicitur 2. *aphor.* 10. cùm ex morbo illa malè digerant, undè poſtmodùm corruptiones.

Ut contradicentia hæc Hippocratis loca conciliarent, & ad rectum ſenſum revocarent Interpretes, multa, & varia commenti ſunt. Fuchſius, & Sclanus inquiunt, voluiſſe hic Hippocratem illorum morem reprobare, qui ſtatim à principio ægros per triduum inedia macerabant, adeò ut apud Ægyptios (ut author eſt Ariſtoteles *3. politic. cap.* 11.) cautum fuerit, gravi pęna mulctandos, qui antè tertium diem cibum cujuſvis generis ægrotantibus porrigerent. Sed quàm ſit hoc ab Hippocratis mente alienum, ex verbis Aphoriſmi apertiſſimè deducitur. Neque inſuper de victu tenui inter initia exhibendo meminit Hippocrates, ſed de tenui comparato ad pleniorem, quocumquè morbi tempore.

Triverius ſic ſe ſatisfeciſſe putat, ſcilicèt Hippocratem 2. *de rat. vict. cit.* de acutis ſermonem habuiſſe, hic verò de morbis chronicis. Sed cùm textu præcedenti, aliiſque ſequentibus, verba faciat de victu tenui, qui ſuapte natura convenit in morbis acutis; ratio poſtulat, ut etiam de illis hic loquatur, in quibus ejuſmodi victus convenire poſſit: modò convenit ille in acutis, non in chronicis.

In eiſdem quoque ambagibus verſantur Cardanus, & Capivacceus; Ille quidem, quia putat, Hippocratem in 2. *de rat. victus* loqui de cibi quantitate: in hoc autem Aphoriſmo de qualitate; Hic verò, quoniam arbitratur priorem locum intelligendum de ſtatu morbi, in quo victus tenuis expedit; at verò poſteriorem, de toto morbo, in quo victus tenuis periculoſior eſt. Hæc enim finguntur potiùs ab his, quàm revera menti Hippocratis cohæreant.

Galenus ſimili quodam modo ſenſum Aphoriſmi interpretatur, etenim inquit: *Quicumque error contingit ægrotantibus, qui tenui victu reguntur, hic profectò majus affert periculum*. At hic ſubit equidem admirari, cur Hippocrates ſententiam, quam pauciſſimis verbis exprimere poterat, tàm prolixa oratione, contrà aphoriſticam brevitatem, & tot verborum ambagibus, reddiderit difficiliorem: cùm tamen Galenus Aſiatica ſua loquacitate illam breviſſimè complexus ſit.

Veriſimiliùs, & cohærentiùs Hippocratis menti exiſtimamus nos, contuliſſe reipſa Hippocratem in hoc Aphoriſmo damna victus tenuis, & plenioris, atque rationabiliter pronunciaſſe, periculoſiorem eſſe tenuem paulò pleniori, quia ille viribus detrimento eſt, hic autem prodeſt; adeòque perperam à Sanctorio oppugnari allatum ex 2. *de rat. vict. in acutis* textum 37. Siquidem ibi commendavit tenuem victum, exigitum ab acutie morborum, indicatione deſumpta ab ipſo morbo acuto, qui velociter ad ſtatum properat cum virium firmitudine; hic verò, cùm earundem ſpecialiorem habuerit rationem, proindè periculoſiorem inquit tenujorem eſſe victum in acutis paulò pleniori. Atque hinc Galenus 8. *meth. cap. ult.* docet, magis incumben-

dum

Digitized by Google

dum viribus debilibus, quàm morbo, quia multò magis vires prevalent pro cibo pleniori, quàm morbi pro tenujori. Et in *comm. hujus Aph.* rationem reddens, ait, errata eſſe majora in tenui victu, quia ægri cum illo ob debilitatem ad ſtatum non perveniunt. Quare à viribus definienda eſt ciborum quantitas, & ſubſtantia. Senſus itaque Aphoriſmi erit: in acutis morbis, ſi ex æquo comparentur errata, & detrimenta, imminentia ex victu, ab acutè ægrotantibus aſſumendo: quia ex virium languore majus futurum eſſet damnum, idcirco in tenui victu magis ægri delinquere dicuntur. Notat etiam Valles. *epidem.7.comm.4.* quòd tenuior cibus, licèt interdùm ſit utilior, ſæpè tamen eſt minus ſecurus; at plenior, licèt Criſim differat, à morte tamen præcavet, quæ, ex tenujori victu priùs exhibito, ante Criſim inſequi potuiſſet. Et ratio indè deſumpta videtur, quia alimenta haud ſecùs exhibentur, quàm ad vires conſervandas, vel reficiendas; ergò ubi vel non adeſt, vel non imminet virium lapſus, copioſus cibus exhibendus non eſt; contrà verò, cùm de viribus ambigitur, an non perſiſtere poſſint, donec morbus matureſcat, in gratiam illarum victus plenior præſcribi debet: non enim victus reſpicit morbum, ſed vires, adeoque à viribus principaliter determinandus erit. Quare non immeritò Hippocrates indulgendum, ait, paulò pleniori, quoniam vires in morbis facilè labi poſſunt, quæ cæteroqui conſtantes eſſe debent, uſquè quo cauſa morbi evicta, & expulſa fuerit, & ſi unquam error aliquis committeretur in victu, major procul dubio foret in tenui, quàm in paulò pleniori: nam de pleno ſimpliciter, vel pleniſſimo victu, certè par error committeretur, quo ſcilicet vires non reficerentur, ſed gravarentur, immo obruerentur.

V. etiam Manardum lib. 4. epiſt. 2.

Neque verò præter rem foret Hippocratis mentem explicare, talem illam fuiſſe, ut oſtenderet, tùm ægrotantes, tùm ſanos, qui tenui cibo utuntur, ægriùs ferre delicta, quæ non circà victum, ſed circà res alias committunt, quàm eos, qui pleniùs nutriuntur: putà ſi æger, vel ſanus, qui tenuiter cibatur, delinquat in Venere, ſimilive: hunc equidem, docet Hippocrates, graviùs lædi, quàm, qui uberiori alimento veſcatur. Multùm in id facere videtur Cornarii verſio, quæ græci Codicis fidem accuratiùs proſequitur. Illa enim ſic ſe habet: *In tenui victu delinquentes ægrotantes magis læduntur. Omne enim delictum, quod committitur, magis magnũ committitur in tenui, quàm in paulò pleniore victu; quapropter etiam in ſanis periculoſus eſt valdè tenuis, & conſtitutus, ac exactus victus, quoniam delicta graviùs ferunt. Ob hoc igitur tenuis, & exactus victus, periculoſus eſt magis, quàm paulò plenior.*

Nedùm autem victus tenuis periculoſus dicitur ægrotantibus, ſed, ſi fortaſsè valdè exquiſitus ſit, & conſtitutus, etiam ſanis nocet, quoniam hi errores graviùs ferunt. Ubi notandum, quòd ſanis periculoſus dicitur cibus, non quidem tenuis ſimpliciter, ſed exquiſitè tenuis, nam tenuis poſſet faciliùs à ſanis tolerari, cùm, ex dictis, vires quodammodò conſervet, vel non multùm minuat. Hinc poſſet argumentum à fortiori deduci, quòd, ſi tenuis exquiſitè à ſanis minimè toleratur, ideòque valdè periculoſus eſt, quanto magis ægris noxius judicandus erit, in quibus vires validæ expoſtulantur, quouſque Morbus, & Cauſa morbi maturuerit. Addit tamen, periculoſum eſſe ſanis tenuem

nuem

Digitized by Google

nuem victum exquiſitè, ſi conſtitutus fuerit, ideſt ſi illis diæta exacta, ſtatuta, & continens, præſcripta ſit; etenim, ſi ſemel, aut bis, aut etiam alternis vicibus, ſanum Corpus exacto, tenuiquæ victu uteretur, nullum inde futurum eſſet grave detrimentum. Quapropter Celſus admonet: *ſanum hominem nullis obligare ſe legibus debere, nec ullum cibi genus fugere, quo Populus utatur; interdùm in convictu eſſe, interdum ab eo ſe retrahere: modò plus juſto, modò non ampliùs aſſumere; bis die potiùs, quàm ſemel cibum capere, & ſemper quamplurimùm, dummodò hunc concoquat.* Quin Avicenna ſanis corporibus præcipit, ut ſaltem in hebdomada jejunent, exactamque diætam ſervent, ad digerendas ſuperfluitates, quæ ex præcedenti cibo fortè cumulatæ in Ventre fuerint.

Sed non levis difficultas emergit ex ratione, quam tradidit Hippocrates in hoc Aphoriſmo: *Quoniam errores graviùs ferunt.* Nam videtur falſum, quòd ſani graviùs ferant errata ex victu exquiſitè tenui: cùm enim illi benè valeant, & viribus præpolleant, ſanè videntur meliùs inediam ſufferre poſſe, quàm ſi ægrotaverint. Ad quam tamen dicendum, graviùs affici ſanos, quàm ægros, à tenui victu: cùm ſani, per hoc idem, quòd ſani ſunt, & benè valent, jejunio magis macerentur, undè ſolida etiam membra delaxantur, conſumuntur, & elanguent: quod ſecùs ægrotis accidit, in quibus viſcera alimentorum addicta digeſtioni plurimùm hebetantur, & à conſuetis muneribus deficiunt. Hinc benè valentes, à longa inedia, bulimon incurrunt, & lipothymiam; ægrotantes verò ad dies integros citrà noxam à cibis abſtinent.

Quemadmodùm tenuis victus periculoſus eſt debilibus, etiamſi acutè febricitent; ſic pariter plenior nocuus cenſendus eſt robuſtis, & ſucciplenis, licèt chronicis ægritudinibus laborent. Ratio deducitur ex mox dictis, quoniam cibus poſtulatur à viribus, non à morbo; nec aliundè pleniorem victum in chronicis morbis commendat Hippocrates, niſi, ut vires perdurent, quouſque morbus, ejuſque cauſa fuerit evicta. Cùm igitur vires conſtant, & cum tenui victu, vel mediocri, benè conſiſtunt, non erit, cur plenior importunè exhibeatur.

Poſtremò inquit, tenuem idcircò victum, atque admodùm exquiſitum, periculoſiorem eſſe paulò pleniori, ut pro coronide decernat detrimenta ex illo imminentia: quaſi dicat, ſi tenuis victus ſanis, & robuſtis nocet, procul dubio nocebit etiam acuto morbo laborantibus, ac proindè longè periculoſior erit paulò pleniori. Quænam autem inediæ damna ſint, explicuit idem Hippocrates *lib. de veteri Medicina*, & 2. *de ratione vict. in acutis*.

At quamvis hæc in tenuem victum ſcripta ſint, animadverſione tamen dignum erit, longè utiliorem noſtris temporibus eſſe tenuem cibum ægrotantibus quibuſcumque, & potiſſimùm febrientibus: etenim plerumque infirmantur homines, ex crapulis, comeſſationibus, nimiaque eſculentorum luxurie; unde venter univerſus ægrè admodùm multitudinem, & ciborum varietatem conficit, quinimmò excrementis, multiſque cruditatibus onuſtus, eas excitat ægritudines, quæ exacta diæta egent, ut removeantur.

APHO-

APHORISMUS VI.

Extremis morbis extrema exquiſitè remedia optima ſunt.

HUnc Aphoriſmum imperfectum putat *in comm.* Cardanus; ideòque cum ſequenti jungendum. Quod pariter viſus eſt innuere Galenus hoc eodem loco. Quamobrem, ſi de tenuiſſimo victu in morbis peracutis exhibendo inferiùs agitur, quoniam hi extremos ſtatim labores habent; profectò hic etiam de extremo victu ſermonem fieri dicere neceſſum erit: Cùm autem ſuperiùs de victu exquiſitè tenui in acutis morbis egiſſet Hippocrates, nunc qualiſnam in peracutis, & acutiſſimis conveniat, decernit. Unde mens Auctoris hoc loco eſt, de Diæta ſolùm ſermonem continuare, non autem de cæteris remediis, ut vulgò creditur, quemadmodum & Galenus ipſe interpretatur. Quin Heurnius exiſtimat, præſentem Aphoriſmum in correctionem, limitationemque præcedentis, ſcriptum eſſe: atque in eo exactam curationem comprehendi, deſignatam per dictionem græcam αἱ θεραπεῖαι, quæ curationes, non remedia ſignificat.

Verùm quoniam plerique contendunt, præter victus rationem in morbis peracutis ſervandam, ſtatui quoque hoc Aphoriſmo magnorum remediorum uſum in morbis extremis; videamus, quid unquam ex hac aphoriſtica ſententia poſſint iſti pro reliquis medicamentis, ut vocant, magnis concludere.

Extremos appellant morbos, qui magni, & ſummi obſervantur, ſive breves ſint, ſive diuturni, magnitudinem ſolummodò ſumentes à ſymptomatibus, conjunctis cum vehementia, ex quibus Natura graviter afficiatur, cum manifeſto vitæ periculo. Hos autem tanquàm ſummos, & extremos, ſubdunt, magnis, & extremis remediis debere curari. Atqui magna, & extrema remedia, ajunt, eſſe ex Galeno 2. *aphor. comm.* 29. Venæ ſectionem, nonnunquam etiam & purgationem; undè concludunt, non ſolùm Hippocratem hoc Aphoriſmo extremam inediam deſignaſſe, ſed etiam ſanguinis miſſionem, & purgationem, veluti auxilia medica extrema, & præſentanea, quibus morbus quilibet graviſſimus, momento ferè, abigi poſſit.

Sed difficile eſt coniicere, undè hi habeant, purgationem, & Venæ ſectionem, extrema remedia eſſe. Si enim nomine extremorum intelligere velint contraria diſtantiſſima, ut uſurpat cum Ariſtotele 10. *metaph.* Themiſtius 1. *phyſicorum tex.* 49. certè phlebotomia, & pharmacia, nullam habent cum morbis contrarietatem, cùm vera contrarietas ſolùm verſari dicatur inter qualitates. Nec inſuper, ſi ejuſmodi forent, tutò poſſent adhiberi; nam præter alia alibi demonſtrata, Galenus expreſsè docet 3. *ſimpl. medic.* 12. & 2. *de arte Cur. ad Glauc. cap.* 3. ab his omninò cavendum, nè morbus alter priore pejor inſequatur. Si verò extrema remedia appellentur, quia extremam Corporibus commotionem inferunt, humores concitando, & educendo, ſub quo ſenſu ſolertiores Medici illa exponere conſueverunt; ſanè non erit, ut à prudenti viro, ſub ancipiti eventu, illa tam facilè poſſint commendari; cùm eadem celeritate, qua juvare poſſunt, ſoleant pariter, & frequentiùs irreparabiliter interimere. Quare, ſi periculis implicita ſæpiſſimè fallant, rariſſimè, & maxima cum præmeditatione adminiſtranda,

ut inſinuavit Hippocrates *hoc eod. lib. t.24.* Neque verò Galenus *cit. loco* abſolutè aſſeruit, venæ ſectionem, & purgationem, extrema, ſeu magna eſſe remedia, ſed ſolùm hæc eſſe præcipuè, & nonnunquam, atque in genere evacuantium, cùm ibi Hippocrates de evacuantibus, ſeu moventibus medicamentis meminerit, inquiens: *ſi quid videtur movendum, move.* Undè 5.*meth. cap.* 14. agens de ſputo ſanguinis, & ulcere pulmonis ab ipſo inter morbos magnos, & extremos, recenſito, extrema remedia pro curatione retulit Diaſpermaton medicamentum, compoſitum ex ſeminibus papaveris, & Ceratum ex thapſia, ſyncipiti admovendum; & alibi extremum remedium febris ardentis dixit eſſe potum Aquæ frigidę; & in dolore colico, præſentaneum remedium, ac veluti incantamentum eſſe Cucurbitulam magnam, ventri, & umbilico àdhibitam, 12.*meth. cap. ult.* Aliquandò etiam commendat balnea, tanquam exquiſitiſſima medicamenta, ut præſertim *comm.*42. 7.*aph.* nonnunquàm etiam meri potionem, ac fomentum 6.*aphor.* 31.& 7. *aphor.*46. Quamobrem ſana ratione evincere quis poterit, quodcumque medicamentum, cùm juverit, extremum, & maximum dici poſſe. Potiùs ergò ſanguinis miſſio, & purgatio extrema, & magna remedia dicentur, quia magnam, & ingentem in toto corpore commotionem excitant; aut quia generalia præſidia ſunt, quamcumque partem reſpicientia; aut quia in reliquorum medicamentorum locum, cùm ignorantur, ſufficiuntur: ſi enim unicuique morbo congruentia, propria, & ſpecialia remedia, adhibere ſciremus, minimè generalibus ejuſcemodi medicamentis egeremus, phlebotomia, & pharmacia, niſi ſolùm illa ad venas deplendas, hæc verò ad alvum laxandam. Atqui huc ſpectarunt, omnemque ſollicitudinem, atque operam adhibuerunt tum Priſci, tùm Recentiores Medici, ut ſingulis morbis propria, & particularia remedia ſingillatim coaptarent, quæ extrema forent, & illicò conferrent, ut colligere eſt ex Galeno in libris *de compoſit. medic. per loca*, & *de medicinis facilè parabilibus*. Hippocratem præterea ſi conſulamus, magnum, & extremum remedium, is conſtituit Ignem, 7. *aphor. ult. Quæ medicamentum non ſanat, ſanat ferrum: & quæ non ferrum, ignis: quæ non ignis, ſunt inſanabilia.* Sic in ſphacelo, gangræna, cæteriſque Uſtio extremum remedium eſt, ut & in præduro Jecore 7. *aphor.*45. Sectio in Empyemate, & Hydrope, extremum, & magnum remedium eſt *lib. de internis affectionibus*. Nec diſſimiliter Sternutamentum in retentis ſecundinis, & in extincto fœtu: Somnus in Delirio: Aquæ frigidæ profuſio in Tetano: Timor vehemens, & repentinus, in Colica paſſione, & alia hujus generis innumera, extrema remedia dicuntur; ut propterea nequeat quis ex mente Hippocratis ad hæc duo dumtaxat, phlebotomiam, & pharmaciam, illa rationabiliter coarctare.

Quòd verò nec ſemper, nec ubique, his duobus medicamentorum generibus tanquàm extremis, adversùs extremos morbos pugnandum ſit, patet in curatione quampluriuṁ extremarum ægritudinum, præſertim verò Hecticæ febris, immodicè fluentis ſanguinis, Cancri, & Scirrhi inveterati, confirmatæ Dyſenteriæ, Diabetes, Lienteriæ, Volvuli, Syncopes, aliarumque ſimilium, in quibus, tametſi extremis, & magnis, neque phlebotomia, neque pharmacia, locum habent. Igitur extrema, & magna

gna remedia intelligenda ſunt, quæ ſtatim prodeſſe poſſunt, cujuſque generis illa ſint, etiam citrà evacuationem; adeòque perperam à nonnullis ejuſmodi dumtaxat dici, Venæ ſectionem, & purgationem.

Quoniam autem ſuperiùs de Uſtione mentio facta eſt, poſſet hinc quis anſam arripere, inter magna præſidia jure collocandi Cauteria, & *Veſicantia*, quibus morbos, cæteroqui graviſſimos curari poſſe contendat. Cùm enim Cauteria in muſculorum finibus inflicta, vias aperiant præterfluentibus humoribus, veriſimile admodùm videtur, poſſe ex illis vitioſos etiam ſuccos è toto corpore educi: exemplo ab Arboribus deſumpto, quæ in caudicibus inciſæ, veluti cauterio notatæ, ubi primùm fructus, vel nullos, vel malos gignerent, mox plures, & ſapidos afferant. De Veſicantibus deindè longè major ratio videtur habenda, quoniam ex rebus acribus, & cauſticis, compoſita, efficaciùs poſſunt è centro corporis, quæ interiùs latent, ad ſuperficiem evocare, citrà virium diſpendium; ut proindè perhibeatur, & calorem nativum ab illis excitari, & humores aliò decumbentes revelli, & ichores malignos educi, & quoſcumque peſtiferos, deleterioſque morbos tutò, jucundèque ſanari; Hinc ſacra ſalutis Anchora, & morborum deploratorum ſubſidium appellantur.

At ſi verum fateri licet, nil aliud à Cauteriis ſperandum, quàm circumeunti ſanguini aditum extrà Corpus aperire: ſanguis etenim, qui ad muſculos, adjacenteſque partes nutriendas excurrit, ob inductum ulcus, exilit, & ſi fortaſsè ibidem aliquantulum detineatur, corrumpitur; undè quæ exindè profluunt, vel ſanguinem, vel purulentum humorem, referunt, quemadmodùm in cæteris ulceribus experimur; cumque ſæpiſſimè tractu temporis partes hoc malo affectæ languere ſoleant, magis proindè obnoxiæ fiunt ſuſcipiendis humoribus, iiſque corrumpendis. Hinc plurimùm decipiuntur, qui credunt, ulceratas ejuſmodi partes ob dolorem, & calorem, aut etiam ob metum vacui, excrementa trahere; nam & Galenus ipſe *lib. de cauſis morborum 6.* & 13. *meth. ultimo*, *naturam depellere id*, inquit, *quod abundat, in partes imbecilliores*; & antè ipſum Aſclepiades edocuit, ſuccos in partem dolore affectam confluere, non autem ab illa attrahi. Quare à Cauteriis ſola ſanguinis, aut lymphæ per ſuos ductus præterfluentis evacuatio haberi poteſt, ideoque in Corporibus ſucciplenis, edacibus, obeſis, & ſedentariam vitam ducentibus, toleranda; ſecùs verò in gracilibus, extenuatis, & morbo depreſſis, ſi potiſſimùm diſtillationibus moleſtentur: in his ſiquidem, promota perpetim per cauterio affectas partes ſanguinis egeſtione, concitatur, celeraturque ejuſdem motus, undè diſtillationes ingraveſcunt, macreſcit corpus, & non raró, languore nimio in partibus inducto, Eryſipelas, & Gangræna ſuccedit.

Quòd ad *Veſicantia* verò, non adeò illa magnifacienda ſunt, ut magnum emolumentum ex illis ſit ſperandum in ægrotantibus, quin potiùs non leve detrimentum indè futurum timendum ſit. Vim tractoriam, quam illis attribuunt, omninò vanam exiſtimant, qui Philoſophiæ fontes pluſquàm leviter deguſtarunt, cùm jam compertum ſit, tractionem nullam rebus ineſſe, ſed omnia ad pulſionem reduci; undè & revellendi facultas obſolevit. Etiamſi prætereà traherent, procul dubio ab arteriis educere deberent, ut à centro ad corporis extra-

extremas partes humores evocarent, quoniam in venis valvulæ impediunt; cùmque vitioſi humores, ichoreſque maligni vulgò intrà venas à Medicis collocentur, ſanè, ut per arterias ad cutim ferri poſſent, Cor ipſum pervadere primùm deberent, damno longè graviori. Ampliùs, tenuiores, acrioreſque veſiculas in cute excitantium iſtiuſmodi medicamentorum particulæ, cùm in ſanguinem ferantur, & cum eodem circulent, ut patet ex pulſu citatiori, mictu ſanguinolento, urinæ ardore, cum dolore Veſicæ urinariæ; potiùs ab his credere licet noxam ſanguini, cunctiſque Viſceribus affuturam; undè vigilia, urentior calor, ſitis moleſtior, ſolutior ſanguis cum virium languore exoriuntur: ideò quia ejuſcemodi medicamenti genus conficitur ex Euphorbio, Sinapi, Cantharidibus, aliiſque acribus, & humano corpori infenſis, nocuiſque rebus. Atqui majus damnum procul dubio inferent, cùm vitioſos humores in alvum decumbere, aut per vias urinarias expurgari, aut alios patentiores aditus petere contingat, veluti per loca conferentiora, quemadmodùm ex Hippocrate edocet Galenus *primo aphor. comm.*21. inquiens: ***conferentia loca eſſe ſolere inteſtina, ventrem, veſicam, uterum, cutim, nares***. Mox ſubdit: ***Medicum Naturæ imitatorem ejuſdem inclinationem obſervare debere***. Si igitur Natura nihilum in cutim deponere videatur, &, ut loquitur Sanctorius, ***nullam ad illam habeat inclinationem***, ad quid veſicantibus uti licebit? Sic apud Hippocratem *in lib. epidem.* Meton, ſanguine è naribus fluente, quinta die judicatus eſt: Mulier moroſa per menſtruas purgationes à maligna febre convaluit; & alii plurimi ſanati referuntur per urinas, ſputa, parotidas, in quibus cutim urentia iſta medicamenta Naturæ criſim impediunt, ac diſtrahunt, adeòque deteriorem, & lethalem morbum reddunt. Ichor autem ille, qui nonnunquàm exſudare ſolet ab ulceratis partibus, portio lymphæ eſt, per glandulas ſubcutaneas excurrentis, vel etiam ejus humoris, qui in alimentum cutis cedere debuiſſet, quique cum liquato linimento commiſtus ſæpenumero degenerat in fœtidam materiam, quæ pro maligno humore ſolet oſtentari, cùm cæteroqui profuiſſet, ſi retenta, & partibus applicita, ſaltem irrorando, & hùmefaciendo, à ſuo munere non declinaſſet.

M. Vit. Err. l. 13. c. 8.

Sed & neque graviora, quæ imminent mala, ab illorum uſu, omittenda ſunt. Et quidem, præter dolorem, vigiliam, urinæ ardorem, ulcus, ex languore partis, non rarò inſanabile, ſolent ægrotantes exindè tàm graviter affici, ut motui inhabiles, & lecto decumbere coacti, longè pejus ſe habeant, quàm à morbo, quem evaſerunt, & non ſine mortiferæ plagæ periculo; quamobrem contuliſſet his plurimùm morbum morbo non curaſſe, nè in graviorem, moleſtioremque inciderent: nonnulli etiam periere à relictis ejuſcemodi ulceribus in gangrænam verſis; aliis neceſſe fuit ſectioni, uſtionique ſuccumbere, ac mille alia incommoda pati, & cruciatus acerbiſſimos. Quæ denique ab illis beneficia efferuntur, nulla ſunt: Etenim ſponte ſua plerumque exſiccantur, etiamſi iteratis vicibus affectæ partes proritentur. Graſſante hìc Neapoli anno 1679. morboſa nimis, & peſtilenti ferè conſtitutione, expertum eſt, eos, quibus partes Veſiculas excitantibus inuſtæ nihil profunderent, & ſpontè ſaneſcerent, brevi convaluiſſe; periiſſe verò, qui benè ab illis haberi credebantur, plurimùm

rimùm

rimùm ichoris effundentes; ſic à Medicis decepti, qui ſalutaria putant, quæ madefacta comparent, ac multo ichore ſcatentia: quo ſane factum, ut non infimæ notæ Viri, & præ cæteris ſolertiores agnoverint, ægrotantes, quos Sors per ulcerantia hæc medicamenta non ſuſtulit, conſanuiſſe quidem, at non ab illis. Jure igitur optimo vocat hoc medicamenti genus Helmontius *ſtulta ſubſidia circà Corporis ſuperficiem, ubi centralia laborant, & obſeſſa ſunt, à Spiritu nequam Moloch excogitata*.

Mirari autem hoc loco ſubit, pleroſque Medicorum, qui commendare cùm non ſoleant, niſi quæ à Galeno, & Vetuſtioribus, memorata ſunt, in hoc tamen negligunt Antiquiorum monumenta. Illi enim nec hujuſmodi medicamenta habuere in uſu, neque illorum unquam meminere. Primus fertur Oribaſius (licèt Sinapiſmi ad Archigenem referantur) inter chirurgica præſidia illa retuliſſe, ad revellendum à capite, *lib.7.collect.cap.*19. his verbis: *Acria etiam medicamenta, brachiis, & cruribus impoſita, ſuccos ad caput, & viſcera vergentes revellunt*. Et quamvis nonnulli contendant etiam Hippocrati, & Galeno innotuiſſe, falſi tamen iſti ſunt ex mala eorumdem interpretatione, qui haudquaquam de ulceribus arte promotis, ſed dumtaxat de ſpontè enatis, in peſtilentiis, verba faciunt. Sic namque Galenus de quadam peſtilenti contagione agens, *lib. de cibis boni, & mali ſucci*, habet: *Qui ſervati ſunt, id fuit factum, vel ob eruptiones in cutim, ſive per ſudorem, ſive per eryſipelata, ulcera, phlegmones, herpetes, impetigines, pſoras, & lepras*. Et 5. *Meth. cap.*12. *Qui evaſuri erant, bis puſtulæ, quas exanthemata vocant, nigræ, toto corpore multæ, confeſtim apparuerunt, ulceroſæ quidem plurimis, omnibus certè ſiccæ*. Quod & contigiſſe notatur ab Hippocrate Simoni, Horophonti, & Sileno, in quibus papulæ ad cutim, & abſceſſus ad crura, eruperunt. At hæc ad Naturæ expellentis motum referenda ſunt. Et licèt abſceſſus, & ulcera in cute erumpentia, potuerint poſtmodùm ope medica vel promoveri, vel diutiùs ſervari; nil tamen exindè pro hujus generis medicamentis rationabiliter deducere fas eſt; cùm Naturæ motum adjuvare, vel promovere, prudentis Medici ſit, inſulſi verò, & temerarii eamdem præpoſterè, aut importunè concitare. Hinc advertit in hanc rem *Septalius Animadverſ. & Caution. Medic. lib.* 5. *n.* 44. & 45. neque Oribaſium, Æginetam, & Aretæum, primos horum medicamentorum promotores, in omnibus indiſcriminatim peſtilentiis, nec ſemper in peſte illis uſos eſſe, ſed ſolùm in ſoporoſis affectibus, vel cùm externa algerent, & æſtuarent interna; ea fortaſſis ſpe freti, ut ad dolentes, labefactaſque partes externas, extremaſque, qui humores internas obſiderent, decumberent, indequè ægrotantes fortè fortuna reſipiſcerent. Sed de his ſatis.

APHORISMUS VII.

Ubi Morbus peracutus eſt, ſtatim extremos habet labores, & extremè tenuiſſimo victu utendum eſt. Ubi verò non, ſed pleniorem victum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum eſt, quanto morbus extremis eſt mollior.

CUm Hippocrates extremis morbis ſummam diætam convenire dixerit, nunc veluti rationem adiiciens, ſubdit, quoniam Morbus, ubi

peracutus eſt, ſtatim extremos labores affert, & ex cita ad augmentum, & ſtatum feſtinatione, gravibus afflicta ſymptomatis Natura, conficiendis, diſſolvendiſque cibis vacare non poteſt; quamobrem his potiùs gravari, quàm refici contingit. Peracuti autem morbi haudquaquàm intelligendi, qui ad ſeptimum uſque diem protrahuntur, ut cenſuit Braſavolus, ſed qui non prætergrediuntur quartum; nam hi ſtatim extremos labores habent, ut exigit Hippocrates. Subdit inſuper, extremè tenuiſſimo victu utendum eſſe: tenuiſſimus autem victus penè accedit ad inediam, quæ ad ſeptimum ſufferri nequiret; Unde Galenus *in comm.* ait: *cùm vires tolerant, vel inediam meram, vel ſolius melicrati exhibitionem, vel paucum omninò ptiſanæ; talis quidem eſt tenuiſſimus victus*. Itaque de peracutis exactè, ſive acutiſſimis, qui ad quartum, vel paulò ulteriùs, finiuntur, & quintum diem non tranſcendunt, intelligendus. Extremos denique labores vocat ſymptomata vehementia; etenim ab his morborum tempora internoſcuntur, juxtà ac idem Hippocrates 2. *aphor. t.* 30. ſcribit: *Circa initia, & fines, omnia ſunt imbecilliora; circà ſtatum vehementiora*.

At cùm dicatur in textu: *extremè tenuiſſimo victu utendum*, qui, ex ſuprà traditis, coincidit cum jejunio; dubitandi occaſio datur Expoſitoribus, an reverà in morbis acutiſſimis jejunio tractandi ſint ægrotantes. Et ſanè obſtare videntur, quæ ex eodem Hippocrate refert Galenus 3. *epidem. comm.* 3. ex quadam peſtilentia eos ſolùm evaſiſſe, qui ſibi ipſis vim inferentes, cibum aſſumpſiſſent. Et Avicenna 1. 4. *tr.* 4. *cap.* 4. docet, in febribus peſtilentibus, quæ acutiſſimæ ſunt, cogendos eſſe ægrotantes ad capiendum cibum, nam qui cibum ſumunt in ejuſmodi acutiſſimis morbis, ſanantur.

V. etiam 1. doct. 2. cap. 7.

Sunt, qui dicunt peſtilentes affectiones inter acutiſſimas recenſendas non eſſe. At hi falluntur, quoniam interdùm prima ſtatim die perimunt, vel ad ſummum tertia, aut quarta finiuntur, intrà terminum ſcilicèt acutiſſimorum morborum; quare, qua ratione diſtrahenda Natura non eſt per cibum largiorem in acutiſſimis ægritudinibus, eadem omninò nec in peſtilentiis cibus videtur plenior exhibendus.

Verùm ex ſuperiùs traditis, indicatio cibandi ægrotantes tenujori, vel pleniori victu, à viribus ſumenda, non à morbo; undè ſi illæ in peracutis conſiſtant, tenujorem, vel etiam tenuiſſimum admittent, ſecùs ſi fatiſcant, vel deficiant: cumque in peſtilentibus febribus adhuc inter initia concidant, deleterio miaſmate cor, & ſanguinem invadente, fit propterea, ut in illis victus plenior commendabilis ſit. Eo prætereà retundi ſæpiſſimè ſolet miaſmatis immanitas, & peſtilentis humoris acritudo, pari modo, quo experimur plurimùm à lacteis, glutinoſiſque cibariis infringi, & caſtigari erodentia, & exulcerantia venena, Arſenicum, Sublimatum, Auripigmentum, cujus fermè naturæ, & conditionis, ſeminia peſtis eſſe conſueverunt. Qua etiam arte ſe tuentur, qui ex Agyrtis, & Circumforaneis rubi plebeculæ imponunt, venena iſtiuſmodi citrà noxam aſſumentes, poſtquàm benè his alimentorum generibus ſe impleverint.

Sicuti Morbus, cùm acutiſſimus eſt, ſtatim extremos habet labores, & tenuiſſimo victu utendum; ità è converſo victus plenior exhibendus, cùm ejuſmodi non eſt. Hinc ſubiicitur in Aphoriſmo: *Ubi verò non*: videlicèt

cùm

cùm morbus non eſt peracutus, nec ſtatim extremos labores habet, & pleniorem victum contingit adhibere. Ut autem determinet quantitatem lautioris victus in morbis non adeò peracutis, ſubdit Hippocrates, id deducendum eſſe à majori, vel minori eorumdem acutie, & brevitate, ut propterea in ægritudinibus ultrà quartum duraturis, ad quintum, vel ſextum diem, laxior diæta inſtituenda ſit, & adhuc laxior, ac liberalior in his, quæ ad ſeptimum protrahuntur, pro ratione. Quamquàm Galenus malit id intelligendum de receſſu à vigore ſummo, de quo mox.

APHORISMUS VIII.

Quandò Morbus in ſuo vigore conſtiterit, tunc victu tenuiſſimo utendum eſt.

DE quibus morbis hunc Aphoriſmum ſcripſerit Hippocrates, non eſt adeò facilè divinare. Etenim ſi de omnibus ſermo ſit, planè errore non vacabit, quoniam in morbis longis vigor, aut ſtatus, ad plures dies ſæpiſſimè protrahitur, ut potiſſimùm in Quartanis annuis, quarum vigor, aut ſtatus univerſalis menſes complectitur: modò ſi per menſem victu tenuiſſimo uteremur in ejuſmodi generibus morborum, procul dubio vires conciderent, & æger præ ſumma inedia periret. Nec inſuper de ſolis peracutis intelligendus; is namque ſupervacaneus foret, cùm jam ſuperiori Aphoriſmo dictum ſit, in peracutis victum extremè tenuiſſimum exhibendum eſſe. Et quamvis dici poſſit, ibi de toto Morbo, hìc ſolùm de illius vigore ſermonem haberi; quia tamen totus Morbus tempus etiam vigoris comprehendit, profectò ſi in toto modò præcipitur victus extremè tenuiſſimus, etiam in vigore, & ſtatu, credendus erit imperatus. Probabiliùs ergo dicendum videtur, loquutum hoc loco Hippocratem de victu tenuiſſimo, exhibendo in vigore omnium acutorum, etiamſi ex aliquo accidenti commendabilis eſſet paulò plenior; ut propterea in omnibus Morbis acutis, licèt inter initia, & declinationis tempora, paulò plenior victus foret adhibendus, indicatione à viribus deſumpta; cùm nihilominùs ad vigorem, & ſtatum ii pervenerint, extremis laboribus ſtipati, nè ex pleniori cibo Natura diſtrahatur à concoctione, ſecretioneque cauſæ morbificæ, cui plurimùm tunc temporis vacare cogitur; tenuiſſimus victus præſcribendus eſt. Voluit autem hìc primùm de Acutis tantùm ægritudinibus ſermonem habere, in quibus majus vitæ periculum imminet, à ſymptomatibus eo tempore augeſcentibus, & citiori mutatione, quæ contingere ſolet, comprehenſurus in ſequenti etiam Chronicas.

Neque tamen de victu ſolùm in vigore morborum minuendo intelligendus eſt Aphoriſmus, ſed etiam de medicamentorum propè omnium adminiſtratione, atque eorum potiſſimùm, quæ Naturam ſalubriter operantem avertere poſſunt: eo enim tempore omnia fere importunè exhibentur, niſi illius motum adjuvent, ſi fortaſsè deficere videatur.

Advertit autem, & prudenter Galenus *in comm.* hanc Hippocratis doctrinam iis dumtaxat morbis aptandam, quorum cauſas ſuperare Natura, atque depellere poſſit, & in quibus poſt vigorem ſequitur declinatio; nam in illis, quorum vigorem mors excipit, exactam hanc inediam nequaquam præſcribemus, ne infauſtus eventus noſtro adſcribatur errori. Quare in his caſibus rem omnem ſolo

prognoſtico exequemur, memores illius enunciati Valleſiani, *quod ad Medici bonorem, & Artis admirationem magis referat prædicere mortem in morituris, quam ſalutem in convalituris*; cùm etiam doceamur ab eodem Galeno 11. *meth.cap.9.* ubi omninò ſalus deſperata eſt, imprudentis conſilii eſſe apud vulgum infamare præſidia, quæ multis fuere ſaluti; & 2. *aphor. comm.* 29. deploratos attingere non oportere, ſed magis abſcedere, eventu morbi prænunciato.

Verùm quando, & unde vigor in Morbis habeatur, inquiſitione dignum eſt. Et quidem, cùm ſymptomata increſcunt, vel nova, & graviora ſuperveniunt, vigere Morbus dicitur, juxtà id, quod ſcripſit Hippocrates 2. *aph.* 30. *Circà initia, & fines omnia imbecilliora; circà ſtatum verò vehementiora*, ideſt ſymptomata, ut interpretatur Galenus. In Febribus autem potiſſimùm, & in morbis cum febre copulatis, hæc accidunt à commotione, fermentationeque vehementiori ſuccorum, illos gignentium, & ab eorumdem inverſione tunc temporis contingente; propterea fit, ut ſi ſecretis inutilibus, & pravis humoribus fermentatio in præcipitationem, quam coctionem appellant, deſinat, Morbi, & Febris ſtatum excipiet declinatio, cum priſtino ſalutis ſtatu; ſin ſecùs, ingraveſcentibus ſymptomatis, à ſanguine, cæteriſque liquoribus, Vitæ tuendæ neceſſariis, in degenerem à naturali ſtatum adactis, & aliquandò etiam corruptis, partes cunctæ corporis elanguent, ſed præſertim Cor in ſuo motu fatiſcit, & Vita deſinit; cùmque inter initia febrium fermentatio indebita humorum nondùm commotionem talem, ac tantam in ſanguine, & viſceribus induxerit, ut extremam inverſionem, in præcipitationem, diſſolutionem, aut in coagulationem vergere videatur; proinde illis initiantibus, ſymptomata leviora comparent; atque hinc etiam ſigna coctionis, & criſium nonniſi circà ſtatum comparent, quo tempore per fermentationem ſecerni incipiunt, ac repurgari inutiles ab utilibus humoribus, quemadmodùm in abſceſſibus, & inflammationibus quoque accidit, cùm ad ſuppurationem perducuntur. Contrà verò lethalia ſymptomata exorientur, concreſcente, vel diſſolutionem ſubeunte ſanguine, aut ſi aliter vitietur, & invertatur, ut ad motum exercendum inefficax evadat.

APHORISMUS IX.

Conjectari autem oportet, an Æger cum victu ſufficiat perdurare, donec Morbus conſiſtat, & num priùs ille deficiat, nec poſſit cum victu perdurare, vel Morbus anteà deficiat, & obtundatur.

HActenus Hippocrates victus rationem in acutis præſcripſit, deſumpta indicatione ab ipſis Morbis, morborumque temporibus; nunc verò à viribus illam deducens, inquit, conjectari oportere, num illæ ſufferre poſſint ejuſmodi victus tenuitatem, quouſque morbus conſtiterit, quo tempore, evicta cauſa morbifica, tutò, ac ſalubriter fugari queat; ſi enim ejus ſit roboris æger, ut citrà cibi mutationem morbum ſuſtinere valeat, diætæ innovatio nulla facienda eſt; ſin ſecùs, pro illius varietate, variè quoque alendus erit.

At verò quamvis ſenſus hujus Aphoriſmi clariſſimus videatur, adhuc tamen multa in illo animadvertenda ſuperſunt. Et quidem primùm conii-

cien-

Digitized by Google

ciendum docet Hippocrates, num qui præſcribitur cibus, ejuſmodi ſit, ut cum eo æger ad vigorem, ſtatumque morbi uſque perdurare poſſit, collatis nimirùm Morbi viribus cum viribus Ægrotantis: quod licèt perarduum planè ſit, ſolent tamen Medici idipſum ex facultatum robore dimetiri;unde Galenus de triplici Virium genere agens *9.meth. cap.* 10. docet has omnes facultates (putà Vitales, Animales, & Naturales) ſervare, nihil planè aliud eſſe, quàm Vitam ipſam tueri, & qualibet earum amiſſa, neceſſe eſſe, reliquas quoque unà perire; atqui potior ratio habenda ſemper erit de vitali virtute, quippè quæ Vitam potiſſimùm ſuſtinet; quamquam & Naturalem in Morbis materialibus principalem dixerit idem Galenus 4. *de præſag. ex pulſ. cap.* 12. eo quòd in illis judicationes faciat. Vitalis autem facultatis vim ex pulſu ſpeciatim conjectamus, perpendentes illius magnitudinem, æqualitatem, impetum, ac vehementiam; etenim pulſus vehemens, magnus, & æquabilis in ſuo motu, vigorem vitalis facultatis denunciat. Sed & non ſolùm vires per ea dumtaxat tempora conſtantes eſſe debent, ſed etiam in poſterùm valituræ, quouſque tandem morbus omninò deſierit, perveſtigatis nimirùm habitu Corporis ægrotantis, temperamento, ætate, unà cum facili, vel difficili excrementorum egeſtione: ſiquidem, cùm elatum pulſum comitantur carnium firmitas, conſtitutio corporis ſanguinea, ætas juvenilis, cum facili excrementorum evacuatione, planè virium perſeverantiam probabiliter conjectabimus; ſecùs verò, ſi habitus Corporis ſit picrocholus, ætas ſenilis, vel puerilis, ſtomachus elangueat, alvus laxiora deiiciat excrementa, & vehementibus animi pathematis æger afficiatur, de futura virium jactura plurimùm ambigendum, atque eo magis, ſi cum his conjungantur cauſæ longam ægritudinem deſignantes, ſuperiùs recenſitæ. Quamobrem tametſi morbus tenuem victum exigat, in his tamen paulò pleniori indulgendum.

Cùm igitur ægrotantis vires ejuſmodi fuerint, ut ſpes ſit, illas cum tenui victu uſque ad ſummum morbi vigorem perduraturas, tali quidem victus forma utemur; At verò adiiciemus aliquid, ſi eouſque ferendo non ſint, atque imbecilliores extiterint: & quidem tantum, quantum imbecillitas ipſa videbitur expoſtulare; quocircà aliquando in ipſo morbi vigore, ut notat Galenus, pleniùs nutrire cogemur, ſi caſus ita ferat, ut intereà Naturæ robur diſſolvatur.

Nedùm autem conjecturam faciendam eſſe monet Hippocrates de Ægro, an cum victu tenui, vel tenuiſſimo, perdurare poſſit ad vigorem uſque, & ſtatum Morbi, viribus Naturæ cum illo comparatis; verùm etiam, ſi morbus ipſe ſenſim miteſcere, & per epicraſim, ſeu per evacuationes paulatim factas, tandem deſinere debeat, ut dicitur *cit.* 1 *de rat. vict. t.* 23. & 25. in his namque caſibus, quoniam evacuationes ante ſtatum incipere ſolent, & quandoque inter initia, quibus vires non leviter infirmari contingit: procul dubio cibus plenior in vigore, & ſtatu morbi expoſtulabitur, ut idem Hippocrates *ibidem* inquit; tales enim acuti morbi ante vigorem deficiunt, & hebeſcunt, quem ſanè graviorem eſſent ſubituri, niſi, detracta cauſa materiali, hebetiores evaſiſſent. Advertit pariter, & ſcitè Sanctorius, non abs re ab Hippocrate dictum, *an Æger*, & non *Virtus* cum victu ſufficiat perdurare; quoniam in ægro

Digitized by Google

ægro conſiderantur ſimul Vires, & Morbus: in virtute verò ſolùm vires; cùm tamen ad conjectandum, num æger poſſit perdurare, quouſque morbus conſiſtat, vires ex una, & ægritudo, ejuſque cauſa ex altera parte ſint perpendendæ. Quamobrem ſubditur in appendice Aphoriſmi, *conjectari etiam oportere, namquid priùs ille deficiat, atque obtundatur*, quàm Morbus ipſe defecerit, atque deſierit, nè Medicus in cibando decipiatur.

APHORISMUS X.

Quibus igitur ſtatim morbus conſiſtit, iis ſtatim tenuis victus adhibendus eſt; quibus verò poſteriùs debet conſiſtere, iis & in ipſo conſiſtendi tempore, & parùm ante illud, cibus ſubtrahendus; priùs verò uberiùs agendum, ut æger ſufficiat.

PErſtringit tandem Hippocrates hoc Aphoriſmo congruam cibandi rationem in Morbis acutis, illorumque temporibus, atque generaliorem regulam deſcribit à citiori, vel tardiori morbi vigore, & ſtatu deſumptam: ut propterea, ſi ſtatim morbus ad ſtatum ſit perventurus, protinùs quoque tenuis Victus ſit adhibendus; cùm verò vigoris, & ſtatus tempora longiùs diſtare videntur, non ſtatim ſubtrahendus cibus eſt: ſed priùs quidem uberiùs, poſteà verò frugaliùs cibandum, inſtante morbi vigore, & adhuc parciùs in vigore ipſo. Itaque à duobus videtur ejuſmodi in cibis exhibendis rationem, indicationemque deſumpſiſſe, nimirùm à virium conſtantia, & à morbi ſummo vigore: ut proinde, cùm Vires conſtant, & morbi ſtatus imminet, cibum ſubducendum velit; At verò imbecillis viribus, & fortè non duraturis ad Morbi uſque vigorem, pleniorem exhibendum. Quæ cùm, ex ſuperiùs traditis, clariſſimè pateant, non eſt, cur fuſiori oratione explicentur.

APHORISMUS XI.

In Acceſſionibus abſtinere oportet, nam cibum dare nocuum eſt: & quibus per circuitum fiunt acceſſiones, in ipſa acceſſione abſtinere oportet.

HActenus de temporibus morborum univerſalibus, in quibus cibus vel parcior, vel plenior, eſt exhibendus, canones tradidit Hippocrates; nunc cibandi rationem examinat in temporibus eorumdem particularibus: atque primùm monet, à cibo abſtinendum in ipſo acceſſionis tempore; mox etiam cibi exhibitionem inhibet in ipſa acceſſione, cùm per circuitum redit.

At videtur Hippocrates idem prorſùs repetere in utraque Aphoriſmi parte: quare, nè ejuſmodi notam eidem impingamus, explicare decet, quid per acceſſionem in prima, quidque per acceſſionem in ſecunda, intelligere voluerit. Philotheus illum exponendum inquit, in priori Aphoriſmi parte de paroxyſmis febrium quarumcumque, in poſteriori verò de paroxyſmis morborum redeuntium per circuitus. Sed nulla in victu exhibendo differentia eſt inter paroxyſmos Febrium, & Morborum, cùm eadem ratio militet in utriſque. Oribaſius, & Sclanus, ut difficultatem dirimant, in ſecunda Aphoriſmi parte addendam volunt particulam *ante*, quamobrem textum ita legunt: *in ipſa acceſſione, & paulò ante abſtinere oportet*. Verùm, præterquam

quòd

quòd id gratis fingant, neque tamen difficultatis nodum ſolvunt, cùm idipſum dici quoque poſſit de priori parte Aphoriſmi, quoniam par ratio viget in utriſque enim verò non modo in ipſa acceſſione à cibo eſt abſtinendum, ſed etiam aliquot horis ante illam; attamen non tàm facilè poterit id ad praxim deduci, niſi quandò acceſſionis tempus fuerit præcognitum.

Rationi autem, & menti Hippocratis, fortaſsè conſentaneum magis videbitur, ſi dicatur, primam Aphoriſmi partem comprehendere acceſſiones febrium continuarum, quas Galenus non ſemel ex Veterum monumentis, cum principio, augmento, & ſtatu particulari convenire faſſus eſt; alteram verò partem invaſiones dumtaxat continere febrium, & morborum intermittentium, qui per ſtatutos circuitus redeunt: Et ſanè idem Hippocrates 4. *de rat. vict. in acut.* 39. ſimilem Sententiam protulit, inquiens: *Cibum neque tunc dandum, cùm acceſſiones adſunt: neque cùm jam illæ inſtant, aut non multò poſt ſunt invaſuræ; ſed cùm declinant, aut ceſſant*. Et *primo ejuſdem operis* 46. hæc habet: *cùm frigidi fuerint pedes, non modò à ſorbitione, ſed etiam à potu eſt maximè temperandum; ſed cùm caliditas ad pedes deſcenderit, & caput, cor, ac thoracem reliquerit, dandus eſt cibus*. Idipſum repetit Galenus in *comm. hujus aph.* aſſerens ex eodem Hippocrate, dandum eſſe cibum, cùm declinant, aut cùm ceſſant paroxyſmi: cùm declinant quidem, veluti in horis quietioribus, ſi febres continuæ ſint; cùm ceſſant verò, ideſt in horis omninò à febre vacuis, ſi fuerint intermittentes.

Sed non inutile erit cauſam inquirere, cur tàm multùm noxia ſit cibi exhibitio in paroxyſmis, & præſertim inter initia. Et quidem multiplex ab Expoſitoribus affertur. Primò, quia initiantibus paroxyſmis, frigus ſæpenumerò corpus ægrotantis excruciat, cum rigore, vel horrore, & cor ſive humoribus, ſive vaporibus infenſis, adverſiſque, plurimùm gravatur, & angitur; unde, ſi cibus tunc temporis exhiberetur, graviora procul dubio hæc omnia evaderent, cum majori febris incremento, & non ſine manifeſto vitæ periculo; quamobrem 7. *aphor.* 67. dicitur, cibum febricitantibus morbum fieri; & Galenus 1. *ad Glaucon. cap.* 10. monet, in tertiana notha ægros non quotidie, ſed alternis ſolùm diebus alendos eſſe; aliter virtus, quæ in principio febris obruitur, multò magis à cibo ſuffocaretur, ut ſubdit 3. *progn.* 3. Secundò, quia tunc Natura ſymptomatis laceſſita, non debet ingeſtis cibis opprimi, cùm utriſque æquè intenta eſſe non poſſit; eoque magis ingruente vigore, in quo omnia evadunt fortiora: & quemadmodùm in augmento univerſali ſumma diæta expoſtulatur, ita in particulari inedia omninò commendabilis erit. Tertiò, quia acceſſionis tempore morbificam cauſam agitari contingit, omnemque naturæ conatum adversùs eamdem promoveri, unde cæteræ functiones quodammodò feriantur, ac deficiunt, præſertim verò ea, quæ in ventriculo peragitur, cùm in unam ciborum confectionem complures cauſas concurrere neceſſe ſit, quæ per id tempus plurimùm immutantur, & languent; quamobrem facillimè evenit, eos corrumpi potiùs, & in alienam, diſſentaneamque ſubſtantiam degenerare, quàm in alibilem humorem verti, & commutari, potiſſimùm in confluxu ſuccorum è Pancreate, & Cyſti fellea derivantium, qui in febribus ferè ſemper

depravantur, & à naturali, convenientique conditione plurimùm recedunt, ut aliàs oſtendimus.

Quemadmodùm cibi prohibentur in principiis acceſſionum, immò in toto paroxyſmo, comprehendente principium, augmentum, & ſtatum; ita & cujuſvis generis medicamenta, & longè magis, ſi ægrum exagitent, ac turbent: inde enim vires imminui, ſanguinem liquari, viſcera infici, aut proritari, facillimum. Quamobrem idem Hippocrates *cit.* 1. & 4. *de rat. vict.* conſulit, nec ſorbitionem, nec aliud quidpiam exhibendum, priuſquam calor ad pedes deſcenderit, & reliquerit cor. Neque alia de cauſa obiiſſe teſtatur Philonis filiam, & Ægrum innominatum, alioſque *in epidemiis*, niſi quia febricitantes intempeſtivè cœnarunt, aut medicamenta in paroxyſmis aſſumpſerunt; in his enim venter neceſſariò calet, faſtiditque cibum, intenduntur hypochondria, lumbi, & caput dolent, æger lancinatur, vellicatur, & vomere affectat; unde ſorbitio quæcumque evadit perniciosa, ut ſubdit *c. l. de rat. vict.*

Verùm hæc non tàm generaliter ſunt ſervanda, ut ſaltem aliquando non fallant. Et quidem prudenter Galenus monet 10. *meth. cap.* 3. & 4. cibandos quandoque eſſe ægrotantes in ipſo acceſſionis initio: memoratque Juvenem quemdam ab imminente maraſmo præcautum, exhibita per recurrentes acceſſiones ſorbitione. Jtaque generalis hæc Hippocratis Regula limitatur in Picrocholis, in ſtomacho debilibus, & in quibus, ex virium languore, ſyncope timetur; in pueris item, ac ſenibus, iiſque omnibus, qui levi quacumque de cauſa diſſolvuntur, & animo deficiunt, aut per intervalla refici conſueverunt, vel etiam pluri, & frequentiori cibo veſci; ac denique in locis calidiſſimis, atque in peſtilenti conſtitutione: in his namque, aliiſque caſibus conſimilibus, nè vires infirmentur, aut omnino deficiant, etiam inter initia febrilium acceſſionum, levis ſaltem cibus exhiberi poterit, documento Galeni *cit. loco*: is autem ejus ſit conditionis, ut facilè digeri, & vires ſtatim reſtaurare valeat, juxtà id, quod Hippocrates ipſe ſcribit 2. *aphor.* 11. *facilius eſt impleri potu*, ideſt *ſorbitionibus, quàm cibis*. Sic pariter & medicamenta, quæ febrium periodicarum rigorem, vel horrorem retundunt, poſſunt, inſtante paroxyſmo, tutiſſimè propinari, monitu ejuſdem Galeni *lib. de præſagit. ad Poſthumum*, qui adversùs quartanam febrim, ante paroxyſmum, theriacam exhibuit. Et noſtra ætate, ad retundendas quaſcumque febres per circuitum redeuntes, feliciſſimo cum ſucceſſu, paulò ante futuram acceſſionem, potandum damus vinum cum infuſo pulvere Corticis Peruviani, ut & pleraque alia febrifuga dicta; quin & Zacutus Luſitanus arbitratur, etiam in cæteris medicamentis adminiſtrandis, invaſionis impetum eſſe expectandum, veluti tempus maximè opportunum ad cauſæ morbificæ correctionem, expulſionemque. Unde plerique ingruentem febrium paroxyſmum adoriuntur medicamentis vomitum moventibus, ut quem vitioſum humorem, fermentumque febrile tunc temporis natura excutere ſolet, faciliùs extrahant, & educant.

Simile quid inter vetuſtiores Medicos factitatum in curatione Tertianæ febris à Cleophanto memorat Celſus *l.* 3. *c.* 14. eumque habuiſſe in uſu multò ante acceſſionem Caput ægri aqua calida perfundere, deinde Vinum propinare. Sed & Celſus ipſe eodem

V. Hipp. 7. Aph. 42.

Digitized by Google

eodem l.c.16. ad curationem duarum Quartanarum commendat calefacientia ante acceſſionem ſorbere, vel aceti cyathos duos, vel unum ſinapis, cum tribus græci vini ſalſi, vel miſta paribus portionibus; & in aqua diluta, piper, caſtoreum, laſer, myrrham. *Et cap.12.ejuſdem lib.* ad Horrorem in febribus aquam tepidam exhibet, ut vomitum cieat; & ſub expectatione proximæ acceſſionis, quæ inſtare tertia poteſt, ægrum in balneum deducendum jubet: idemq; repetendum ſub expectatione quartę acceſſionis. Quòd ſi nec balneum profuit, ante acceſſionem allium edat, aut bibat calidam aquam cum pipere. Si quid verò evomuit, danda aqua tepida, iterumque vomere cogendus æger eſt, eiſdemque utendum, donec horror finiatur.

Cæterùm quando in febribus ſit cibandum, paucis expreſſit Hippocrates 4. *de rat. vict. in acut. cit.* nimirùm cùm declinant, aut ceſſant; & quidem expectandam jubet declinationem in continuis, in intermittentibus verò ceſſationem, & vacuum tempus: tanto tamen intervallo à futura acceſſione, ut, ea adventante, Ventriculus inveniatur vacuus, documento Avicennæ 1.4. At verò diſtinctiorem cibandi rationem eleganter deſcripſit Celſus *lib.3.cap.5.* his verbis: *Cùm febris inſtet, incipiat, augeatur, conſiſtat, decedat, deindè in deceſſione conſiſtat, aut finiatur; ſcire licet, optimum cibo tempus eſſe, febre finita: deindè, cùm deceſſio ejus conſiſtit: tertium, ſi neceſſe eſt, quandocumque decedit: cætera omnia periculoſa eſſe. Si tamen propter infirmitatem neceſſitas urget, ſatius eſſe, conſiſtente iam incremento febris, aliquid offerre, quàm increſcente: & ſatius eſſe, inſtante, quàm incipiente: cum eo tamen, ut nullo tempore is, qui deficit, non ſit ſuſtinendus.* Hęc eadem prorsùs aptanda cæteris aliis ægritudinibus, quæ per circuitus exacerbari ſolent, ut ſunt catarrhi, hemicraniæ, colici dolores, melancholiæ hypochondriacæ, calculorum affectiones, podagræ, vertigines, palpitationes, paſſiones hyſtericæ, & ſimiles, ut advertunt cum Galeno Cardanus, Heurnius, aliique.

APHORISMUS XII.

Acceſſiones verò, & Conſtitutiones morbi indicabunt & anni tempora, & circuituum ſucceſſiva incrementa, ſive quotidie, ſive alternis diebus, ſive per majora intervalla fiant. Sed ex iis, quæ mox apparent, indicia ſumuntur; quemadmodùm in morbo laterali, ſi circa initia ſtatim ſputum appareat, morbum breviat; ſi verò poſteà appareat, producit. Et urinæ, & alvi excrementa, & ſudores, quæcumque apparuerint, vel bonam morborum judicationem, vel malam, vel breves, vel longos fore morbos oſtendunt.

NUnc ad ſigna progreditur Hippocrates, quibus Acceſſiones, & Conſtitutiones, ſive futuros morborum vigores, liceat pręcognoſcere. Cùm enim ex Galeno *in comm.* tria ſint conſideranda in victu rite exhibendo, Vires nimirùm, Acceſſiones, & Vigores morborum, vel citiùs, vel ſerius futuri; idcircò, omiſſis indiciis Virium, de quibus ſupra, reliquum erat, ut traderet ſigna pręnoſcendarum Acceſſionum & Conſtitutionum morborum; quæ hoc Aphoriſmo commemorans, ad quatuor claſſes revocat: atque alia deſumit à Morbis ipſis, alia ab Anni tem-

Digitized by Google

temporibus, quædam ex Circuituum incrementis, inter ſe invicem collatis, & demum pleraque alia ab his, quæ mox apparent.

Primùm quidem proponit, obſervandos eſſe morbos: cùmque de febribus potiſſima ratio habeatur, idcircò Galenus juxta diviſionem febrium intermittentium,& continuarum, illarum præſertim exempla profert: Tertiana enim intermittens exquiſita, paroxyſmos breves futuros indicat, atque vigorem citò adventurum, docente Hippocrate 4. *aph.*59. illam ſeptem circuitibus ad ſummum terminari; Notha verò Tertiana, ſicut etiam Quartana, & longos paroxyſmos, & tardos vigores, pręnunciat. Inter continuas autem, quæ cum ſudore à principio invadunt, ut ſunt, quę à Græcis Elodes dicuntur, diuturnæ præſignantur: quæque pariter cum vomitu, nauſea, aut ciborum faſtidio, citra ſitim, & abſque carnium marcore, junguntur, ab obſtructione, crudiſque ſuccis exortæ, longitudinem portendunt: quemadmodùm de Hemitritæo, de Quotidiana continua, aliiſque in praxi eſt experiri.

Proponit deinde conſideranda Anni tempora: etenim, pro eorumdem varietate, compertum eſt, acceſſiones, conſtitutioneſque morborum breves, vel longas accidere, ac vigores citius, vel ſeriùs, adventare. Morbi Vere, aut Æſtate contingentes, ut plurimùm breves ſunt; qui verò Autumno, vel Hyeme vagantur, ſępiſſime in longum protrahuntur, ut de Quartanis febribus ab Hippocrate eſt animadverſum 2.*aph.*25. Ipſæ quoque Tertianæ ſuapte natura breves, ſi in Autumnum incidant, diutiſſimè prolongari ſolent. Non diſſimili ratione conjectandum, ſubdit Galenus, de morbis omnibus, ſi hanc, vel illam ætatem, temperiemque invadant, aut ſub una, vel alia tempeſtate, regioneve accidant, ut colligitur ex 3. *aph.*& *ex* 1. ac 3. *epidemiorum*.

Inſuper obſervanda proponit circuituum inter ſe collata incrementa. Siquidem, cùm ægritudines in ſuis paroxyſmis per circuitus increſcunt, aut protinùs, cùm redeunt, exacerbantur, citò ad augmentum perveniunt, & finiuntur. At verò, quæ ſtatas, & uniformes acceſſiones ſervant, ſtatuto quodam tempore redeuntes, diuturniores eſſe ſolent, tardè admodùm vigorem ſubituræ, ut ex 4. *aph.* 30. Pari modo, quæ celerius revertuntur, anticipantes dictæ, breviores: quæ verò ſeriùs, longiores eſſe ſolent, præſertim ſi lentè procedant, & vix quidquam, aut nihil remittant. In his itaque conferantur inter ſe paroxyſmi, num ſcilicet alter ſit altero levior, vel gravior, mitioribus, vel violentis ſymptomatis ſtipatus, celerior, vel tardior, brevior, vel longior: inde enim facile coniiciemus Morbi durationem, ejuſque vigorem univerſalem, vel propinquum, vel remotum. A periodis etiam acceſſiones febrium, & vigores futuri, citiùs, vel ſeriùs præſignantur; nam Tertianæ febres in acceſſionibus comitem habent Rigorem, Quartanæ Horrorem, & Quotidianæ partium extremarum algorem; vigores verò tardiores ſunt in his, ocyores in illis; hinc addit Hippocrates: *ſive quotidie, ſive alternis diebus, ſive per majora intervalla fiant*. Et quidem, ut comprehenderet nedum Quartanas febres, ſed etiam Quintanas, Sextanas, & ſimiles, de quibus meminit 1. *epidem. ſ.*3.*t.*2. 7. & 9. ubi Septimanam, & Nonanam longam eſſe ſcribit, verùm non lethalem: licèt Galenus illas admittere nolit, commen-

men-

Digitized by Google

mendetque Dioclem, qui in hoc Hippocrati audacter contradixit.

Ampliùs ſpectanda proponit ea, quæ mox apparent. Dicuntur autem mox apparentia ſigna, quæ nequaquam à principio, ſed vel in augmento, vel in ſtatu comparent, ad differentiam aſſidentium ſignorum, quæ ſtatim ab initio cum morbo conjunguntur. Exemplum dat Hippocrates in textu de ſputo in morbo laterali: illud enim inter initia deeſſe ſolet, at verò in vigore comparet, & quo citius apparuerit, eo brevior morbus deſignabitur; cùmque Anaxion pleuriticus *Æger VIII.3.epidem.* nonniſi decimaſeptima die cœpiſſet pauca expuere, trigeſimaquarta copioſo ſudore liber evaſit.

Ad hæc revocat ſudores, aliaque hujus generis epiphænomena, ſeù mox apparentia ſigna, qualia quoq; ſunt Criſeos, deſumpta ex coctionibus vitioſorum humorum, morbos foventium, de quibus idem Hippocrates hæc habet 1. *epidem.ſ.2.t.45. Coctiones Judicii celeritatem, & ſalutis ſecuritatem indicant; Cruda verò, & incocta oſtendunt futuros abſceſſus, vel morbi longitudinem, vel recidivas, vel mortem*; prout reliqua indicia mitiora, vel graviora fuerint.

Quæ verò de Urinis memorantur à Medicis, ſæpiſſime fallunt, præſertim quia nuperis obſervationibus Anatomicis compertum eſt, non omnem urinæ materiam unà cum ſanguine permanare, neque per venas emulgentes dictas in Renes corrivari, ibique ſecerni, ut à Veteribus proditum eſt, ſed per compendioſiores vias, quas Pecquetus, & Bartholinus primi indicarunt, ad Renes, Ureteres, & Veſicam deferri; quod vel hinc etiam conſtare poteſt, quoniam ubi quis aſparagos, aliaque olera, diureſim moventia, vel etiam terebinthinam, aſſumpſerit, ſtatim urinam egerat, peculiari odore, & colore inquinatam; quin & in potu quarumdam aquarum thermalium, mox ſtatim mictum promoveri obſervamus, atque epotas aquas vix, ac ne vix quidem immutatas excerni. Unde conjecturæ ab urina, quæ venarum exploratrix fida antiquitus credebatur, deſumptæ, fallaciſſimæ evadunt. Quæ à ſpurcioribus excrementis ſigna petuntur, idem judicium habent, ut aliàs in noſtra Theoretice demonſtravimus.

In calce demum hujus Aphoriſmi dubitare contingit, cur Hippocrates omiſerit indicia ex virium robore deſumpta, ſicut etiam ab operationibus, tum vitalibus, tum animalibus, & naturalibus: cùm nullum fidelius ſignum peti poſſit pro dignotione, & præcognitione acceſſionum, ac vigorum in morbis, itemque ſalutis, aut mortis, coctionis, aut cruditatis, & criſium, quàm quod ab operationibus deſumitur, authoritate Galeni, tum 2. *Artis Medicæ cap.*2. tum etiam 2. *de differ. febr. ult.* & alibi.

Sunt, qui dicant cum Galeno *in comm.* propoſuiſſe hoc loco Hippocratem ſigna ex minùs obviis petita, atque adeò inquiſitu difficiliora; Vires autem facilè dignoſci poſſe ex pulſibus, patentibus unicuique. At qui Hippocratem ajunt, doctrinam de pulſibus ignoraſſe, vel ſaltem non magnifeciſſe, procul dubio allatæ reſponſioni haud quaquam acquieſcunt. Quin Galenus ipſe 3. *de criſibus cap.*11. ſcribit: *omnia ab Hippocrate, exceptis pulſibus, dicta ſunt.* Et inferiùs: *ſigna ex pulſibus ſumpta, Hippocrates, vel quia non noverat, vel quia non magni momenti exiſtimavit, idcircò non eſt exequutus*. Verùm quidquid ſit de hoc, ſanè

de

de viribus rationem tacitè habendam voluit ſuperiori *Aph.IX.* ubi indicia ab illis deſumenda, nos magna ex parte notavimus, ut proindè de iis denuò agere non ſit opus.

APHORISMUS XIII.

Senes facillimè jejunium ferunt : ſecundo loco, qui ætatem conſiſtentem habent : minùs Adoleſcentes : omnium minimè Pueri, præſertim, qui inter ipſos ſunt vividiores.

NOn inter omnes Expoſitores convenit, num de ſanis, an de ægrotantibus, per ætatum differentias, ſcriptus ſit hic Aporiſmus. Siquidem nonnulli exiſtimant, Hippocratem hactenus loquutum de ratione victus ægrorum: in poſterum de victu ſanorum, ad Aphoriſmum uſq; undevigeſimum, ſermonem inſtituere. Alii verò de victu, ægrotantibus ſolùm per ætates præſcribendo, canones hìc deſcripſiſſe contendunt, cùm non omnes æquè jejunium, ſummamque diætam ſufferant propter virium, & corporis variam habitudinem ; Adoleſcentium enim corpora robuſtiſſima ſunt : debiliſſima verò Senum, & Puerorum.

At utralibet ſit mens Hippocratis in hoc Aphoriſmo, id tamen certum erit, peculiarem ætatum rationem hìc illum habere voluiſſe, in victus adminiſtratione. Quamobrem Senes, ait, facillimè jejunium tolerare, deinde in ætate conſiſtenti conſtitutos, minùs Juvenes, & Adoleſcentes, minimè omnium Pueros, atque inter hos, qui vividiores, agilioreſque ſunt.

Nomine Senum intelligit, & quidem ſana ratione, Galenus, qui ſunt in principio ſenilis ætatis, nam de iis, qui ad extremam pervenerunt ſenectutem, ſeù decrepitam, non rectè videtur pronunciatum, quòd jejunium ferant: quamvis enim modico cibo ſuſtineri poſſint, non tamen ſummam inediam ferre valent, qua penitùs deficerent. *Tale quiddam iſti patiuntur*, (inquit Galenus *in comm.*) *quale lucernis penè extinctis accidit, quæ continuam exigunt olei ſuffectionem, multam autem, & cumulatam nequeunt ſuſtinere*. Hinc Celſus *lib.1.cap.3.* hunc Aphoriſmum ab Hippocrate reſumens, aliquantulum ab illius mente deflectere videtur, nam inquit: *inediam facillimè ſuſtinent mediæ ætates, minùs Juvenes, minimè Pueri, & ſenectute confecti*. Quare pro ſenibus, non decrepitos, ut Celſus, ſed in prima, ſeu viridi ſenectute conſtitutos intellexit Hippocrates, quam à ſeptimo annorum ſeptennio ad nonum uſque ſeptenarium protendi communiter arbitrantur. Quòd ſi pro jejunio intelligere velimus cum eodem Galeno, non quidem inediam ſummam, & omnem à cibis abſtinentiam, ſed tantummodò parcitatem ; profectò Aphoriſmus de quacumque ſenectute erit exponendus: cùm revera etiam decrepiti, & extremo ſenio confecti, modico cibo ſuſtineri debeant, quo ſcilicet ſalubriter conſervantur; multo verò potiùs opprimuntur.

Triplici ex cauſa dicuntur Senes facilè jejunium ferre. Prima eſt, quia in illis naturalis calor elanguet, & leviſſimam conſumptionem in partibus facit, propter quam communiter putatur reſtauratione ex alimentis corpus indigere. Secunda eſt, quia ipſi humoribus abundant phlegmaticis, nimiùm obſiſtentibus tenui calori concoquenti ; quamobrem nec diſſolutio, nec ſuctio, neque fames

mes iis admodùm moleſta eſſe ſolet. Tertia demùm, quia ſenile Corpus denſum, rugoſumque, diſtributioni, adjectionique alibilis humoris, non adeò facilè patet. Verùm Ego exiſtimarim, illos famem diutiùs pati, quia ſucci in ventriculum confluentes, atque ciborum diſſolutioni deſtinati, per ætatem hebetes evadunt, veluti à ſanguine, cæteriſque liquoribus effœtis, provenientes; proindeque nec famem, nec chyloſim potenter promovent. Carnes quoque per illam ætatem conſtipantur, atque Viſcera univerſa indurantur, & obrigeſcunt, quinimmò ſenſu quodammodò obtunduntur. Duo quippè videntur in univerſum exigi ad famem excitandam, acrior quædam vis illorum ſuccorum, qui è tunicis, ac lenticularibus glandulis Ventriculi ſenſim in ejus cavum extillant; atque exquiſitus ejuſdem ſtomachi ſenſus: utrumque autem in ſenio hebeſcit. Neque verò Animantium Corpora cibis idcircò egent, quia ab intrinſeco difflantur, quemadmodùm opinatus eſt Galenus 1. *de rat. vict.* 44. & *comm.* 15. 1. *aph.* inquiens: *ſi nihil è noſtro effluueret corpore, alimento opus non eſſet*; quia licèt nihilum è Viventibus effluueret, adhuc tamen pro rata nutriri, & creſcere deberent. Verùm de hac re fuſiùs infrà.

Poſt Senes, jejunium ferre dicuntur, qui in ætate ſunt conſiſtenti, à trigeſimo quinto nimirùm anno ad quinquageſimum; non tamen adeò, ut illi, quemadmodùm denotant adjecta in textu verba: *ſecundo loco*; & quidem pari ratione, ac de Senibus dictum eſt. Minùs adhuc Adoleſcentes, & Juvenes, ſummum corporis robur adepti: ſanguis enim in utriſque vegetior eſt, & ſucci digeſtionem, diſſolutionemque ciborum promoventes, atque aviditatem excitantes, acriores, acutioreſque ſunt, ipſeque ſtomachus præcellentis ſenſus, proptereà & fameſcunt magis, & exactius cibos conficiunt.

Omnium minimè Pueri jejunium tolerant, quoniam præ cæteris maximè augeſcunt, adeòque multo alimento egent, ut conveniens incrementum adipiſcantur: quamobrem & fameſcunt, & avidè comedunt, & aſſumptos cibos quammaximè conficiunt. Addit autem Hippocrates: *Et præſertim, qui inter ipſos ſunt vividiores*: his namque ſanguis floridior ineſt, & ſucci diſſolvendis cibis neceſſarii, acutiores, efficacioreſque ſunt, atque ad Corporis motum agilior habitudo; quocirca prɇter citam alimenti digeſtionem, facilis quoque accidit diſtributio, atque excrementorum cujuſvis generis ſubita, ac prompta repurgatio. Porrò id ſonat in græco Codice προθυμότερα, (quo vocabulo uſus eſt Hippocrates) ætatis ſcilicet vivacitatem, & promptitudinem ad agendum, quɇ nonniſi à robore Viſcerum, & ſanguinis floriditate provenit, ex Galeno *lib. Artis medic. cap.* 29.

Non eſt denique prɇtereundum, fuiſſe hìc ſolùm ad faciliorem, difficilioremque jejunii tolerantiam, comparatas inter ſe invicem ætates, non homines ſingulatim conſideratos: nempè quòd Sortes puer difficilius inediam patiatur, quàm cùm idem ad juventutem pervenerit, & facilius in Senio, quàm in ætate conſiſtenti. Nam ſi comparatio fieret inter ætates differentium hominum, ſive individuorum, vereri plurimùm liceret de veritate iſtius Aphoriſmi: quippè poſſet Sortes juvenis faciliùs ſufferre jejunium, quàm Sophroniſcus ſenex, ex peculiari corporis conſtitutione, quæ à varietate regionum, exercitiorum, ciborum, & ſimi-

Digitized by Google

ſimilium poteſt plurimùm variari. Hinc Corpora jejunii patientiora ſolent eſſe obeſa,& ſucciplena, ſedentariam vitam ducentia, ferendis laboribus addicta, & cibis abſtinere conſueta, ac merobiba; ſecùs verò gracilia, picrochola, exercitata,& pluries intra diem cibum aſſumere ſolita.

APHORISMUS XIV.

Qui creſcunt, plurimùm habent calidi innati; plurimo igitur egent alimento, alioquin corpus abſumitur; Senibus verò parum calidi innati ineſt, paucis propterea fomitibus egent, quia à multis extinguuntur. Hanc etiam ob cauſam febres Senibus non ſimiliter acutæ fiunt: frigidum enim eorum eſt corpus.

REddit in hoc Aphoriſmo Hippocrates præcedentis rationem: cùm enim jam proximè ſcripſiſſet, Senes facilè inediam ſuſtinere, Pueros autem difficulter, ejus rei rationem nunc ſubjungens, inquit: qui creſcunt, nempè Pueros, plurimùm habere calidi nativi, parum verò Senes. Verùm difficultates tum ex dictionibus, tum ex ipſo Aphoriſmi ſenſu exorientes ſingulatim enucleemus.

Primùm autem ait: *Qui creſcunt.* Sub his procul dubio comprehenduntur Pueri, & Adoleſcentes, quòd in illis dumtaxat incrementum uniuſcujuſque partis habeatur, juxta triplicem corporis dimenſionem, hoc eſt in longum, latum, & profundum; nam qui jam adulti ſunt, alimentorum ope pinguiores tantùm fiunt, & carnibus magis, atque magis repleri poſſunt: non autem ſecundùm longitudinem augeſcere; unde Senes, quamvis nutriantur, minimè tamen incrementum capeſſunt. Sic pariter plerique, licèt in ætate conſiſtenti obeſiores fiant, re ipſa augeri minimè dicuntur; quin & non raro obeſitas illa malè parta, & morboſa eſſe ſolet, & quandoque etiam particularis, puta ſolius imi Ventris.

At hinc non modica lis orta eſt inter Expoſitores. Nonnulli putant, Pueris, & Adoleſcentibus ineſſe quidem plurimùm calidi innati, quod ad ſubſtantiam, minimè verò, quod ad qualitatem, cùm calor, roburque Juvenum longè majus ſit, quàm Puerorum. Lycus inſuper Macedo, ut refert Galenus *lib. adverſùs Lycum*, & *in comm. iſtius Aph.* pluribus etiam contendit, intenſiorem eſſe Juvenum, quàm Puerorum nativum calorem, cui conſentire videtur Cæſar Cremoninus. Is autem adversùs Hippocratem hoc protulit argumentum: Plurimum innati calidi, ex ejus mente, vel intelligendum ſecundùm ſubſtantiam, ſive, ut ajunt, *extenſivè*: vel ſecundùm qualitatem, & *intenſivè*: vel ſecundùm robur, ideſt ſecundùm vires, & exercitium; at verò in pueris neque major, & extenſior eſt ſubſtantia calidi innati: neque qualitas intenſior: neque robur majus, quàm in juvenibus; ergo perperam ab Hippocrate videtur pronunciatum, pueros plurimùm habere calidi nativi. Extenſior equidem ſubſtantia calidi innati in pueris, ſubdit Lycus, fingi non poteſt, quoniam in minori corpore, quale puerorum eſt, parcior procul dubio eſſe debet calidi innati ſubſtantia: abundantior verò in Corporibus juvenum, longè, latèque grandioribus. Nec inſuper Puerorum, quàm Juvenum intenſior calor eſſe poteſt, etenim Juvenes calidiores obſervantur, ad motum, cæteraſque actiones obeundas agiliores, ve-

ge-

Digitized by Google

getioreſque, & cibos adhuc duriores faciliùs, citiuſque conficiunt, quàm Pueri. Accedit, quòd qualitatibus competit intenſio, & remiſſio, non autem pluralitas, & paucitas, quæ ſola debetur quantitati, ideòque perperam videtur dictum *plurimum calidi innati*; quinimmò, etſi propria ſignificatione uſus Hippocrates dixiſſet validum, & intenſum calorem, neque tamen is in pueris conſtitui deberet, quoniam operationes ſalubriores, perfectioreſque non à calore intenſo, ſed à moderato proficiſcuntur, quippe ſanitas in mediocritate conſiſtit. Neque demum Pueri Juvenibus robore præſtant, ſed omninò hi ſunt illis robuſtiores; Nihil eſt igitur, quamobrem Hippocrati concedendum ſit, quòd Pueri ingenito calore Juvenibus præcellant. Verumtamen ejuſmodi argumentationem ſatis diluiſſe viſus eſt Galenus, propoſita innati, atque aſcititii caloris differentia. Siquidem fatetur, juvenes aſcititio calore præpollere pueris, atque adeò illos, & ad tactum calidiores videri, & in motu agiliores, atque itidem robore præſtare; ſed eſſe tamen ſubſtantiam innati calidi copioſiorem in recens natis, quàm longo poſt ortum tempore in adultis, & ſenibus. Cæterùm, quamvis plurimùm calidi innati pueris ineſſe ſcribat Hippocrates, haud tamen immoderatum, & incongruens exiſtimandum illud eſt, ſed eidem ætati omninò conſentaneum: at verò dicitur, magis vigere in pueris, quàm in juvenibus, & adultis, comparatè, quia in his ſenſim mutatione ætatum deficit.

Prætereà valdè ambigitur apud Phyſiologos, quidnam ſit calidum iſtud innatum, & unde originem ſortiatur in Viventibus. Equidem nil frequentius audias in Scholis, quàm calidi innati exaggerationem, cujus præſtantiam maximoperè extollunt: cùm tamen nemo ejuſdem naturam hactenùs ſit aſſequutus; credidit eapropter Petrus Garcias, fingi ſolùm illud à Medicis; & Montanus ingenuè faſſus eſt *in hujus Aph. comm.* ſe ipſum jam ſenem factum nondum illius naturam percepiſſe. Galenus etiam anceps videtur in illo deſcribendo: ſiquidem 5. *de ſimpl. med. fac. c.* 8. confundit calidum innatum cum ſpiritu: & *lib. adverſùs Lycum*, atque *in hoc comm.* illud aſſerit oriri ex ſemine, & ſanguine menſtruo in Animantibus, in cæteris verò miſtis ex eorumdem principiis, ſemini, & ſanguini æquipollentibus; atque *in libris de uſu partium*, & *de Placitis Hippocratis*, & *Platonis*, ſimilaribus particulis corporum idem affingit. Inſuper 1. *ad Glauconem cap.* 2. vocat calidum innatum ſubſtantiam, quod confirmans in *hoc comm.* & *lib.* 1. *de temper. cap.* 6. ait, calidum innatum ſignificare non nudam qualitatem, ſed ſubjectum, & qualitatem ſimul, puta ſubſtantiam calidam: at alibi, & præſertim *adverſùs Lycum*, ſumit illud aliquando ſub nomine ſubſtantiæ, interdum etiam ſub nomine qualitatis.

Si reliquos Authores tum Veteres, tum Recentiores conſulamus, hi rem magis, magiſque implicarunt. Siquidem Hippocrates *lib. de Carnibus*, vocat illud immortale. Plato in *Timæo* quaſi igneum eſſe putavit: ſive, ut Galenus explicat *in lib. de plac. Hipp. & Plat.* ignem refractum. Ariſtoteles 2. *de partib. Animal.* 7. & 2. *de generat. eorumdem cap.* 3. elemento ſtellarum illud reſpondere docet; unde plerique apud B. Albertum Magnum *lib.* 20. *de Animalib.* Cœli ſubſtantiam in corporibus Animalium reperiri crediderunt, eamque eſſe calidum

lidum nativum: cui opinioni inhærens Fernelius *lib.4. ſuæ phyſiologiæ cap.1.* & 1. *de abdit. rerum Cauſis c.4.* acriter contendit, calidum innatum haud quaquam elementaris, ſed cœleſtis originis eſſe. Dandinus *lib.1. de Hum.corp.temper.cap.12.* innatum calorem non omninò elementarem, nec tantùm cœleſtem ait, ſed igneo multò nobiliorem, ſuperioremque. Averroes denique miſtum ex ambobus putat, 12. *metaph.comm.*18. ideòque non abs re dixiſſe Ariſtotelem, Hominem genitum ex Sole, & Homine, quia calor vitalis, & inſitus illius, pendet quidem ex Terra, & Aqua, cęteriſque elementis, ſed prætereà calorem Solis admittit admiſtum cum calore aliarum Stellarum.

Sed non facilè foret ſingula recenſere, quæ de calido innato à Medicis, & Phyſiologis ſunt conficta. Minimè verò præterire decet, quod Harvejus in hanc rem præclariſſimis ſuis obſervationibus detexit, & in Exercitationibus de Generatione Animalium dilucidavit. Is enim, cùm iterata vivarum Animantium Anatome oſtendiſſet, ſanguinem eſſe primigeniam partem in illarum conformatione, & omnem Corporis calorem à ſanguine proficiſci; tandem ſtatuit, dotes omnes illas, quas vulgò innato calido tribuunt, revera deberi ſanguini, nec quidquàm in Animalium Corpore illo præſtantius inveniri.

Et quidem alius calor in Animantibus nullus eſt præter eum, qui à Cordis, & ſanguinis motu proficiſcitur. Conſtat ſiquidem ex Anatome in primo Embryonis ortu veſiculam rubicundo liquore turgidam, micantem obſervari, indeque per tubulos conſimilem humorem ſenſim adigi in corpus univerſum, quo ſtatim incipiunt partes reliquæ vivere, & operari: & tandiù in vita perſeverant, quandiù ſanguis ipſe per proprios ductus in ipſas diffunditur; cùmque vividior, plurimiſque is ſit halitibus acri ſalſilagine præditis, abundans in prima ætate: effœtus verò, & languidus evadat in poſtrema; idcircò vegetiores, agilioreſque Pueri, & Adoleſcentes; debiliores verò, & tardi admodùm Senes. Et quamvis in juventute, & in conſiſtenti ætate ſanguis adhuc vegetus obſervetur; ille tamen inſitus, atque à primordiis generationis oriundus, tum ciborum, tum exercitiorum, aliarumq; rerum externarum alteratione, plurimùm immutatur, coadjuvante pariter ea, quæ fit in textura partium per ætates, mutatione: cùm membra, & Corpus univerſum in pueritia laxius, molliuſque, fiat in ſenectute rigidum, durumque adeò, ut pene in poris omnibus conſtipetur, ac exareſcat. Hac autem membrorum firmitate, & conſtantia, itemq; ſummo incremento, quod ex alimentis in prioribus ætatibus Juvenes, & Viri adepti ſunt, præcellunt, prę̨ſtantque Pueris, & Adoleſcentibus: non ita verò calore innato, & primigenio.

Calidum igitur innatum in ſanguine reſidere Hippocratem quoque exiſtimaſſe credendum, quoniam eo per arterias, & venas in totum Corpus diffuſo, partes cunctæ vivificantur, & calent: frigeſcunt verò, & emoriuntur, cùm effœtus redditur, aut illius motus retardatur. Alium prætereà calorem ab iſto diſtinctum, quem influentem vocant, in Animantibus effingere opus non eſt, cujus nec ipſe Hippocrates unquam meminit, qui ingenitum dumtaxat tum hìc, tum alibi memoravit. Eget autem primævus ille, & ingenitus ſanguis aſſiduo pabulo, quo foveatur, ſuique diſpendium inſtauretur; unde

ite-

Digitized by Google

iterata alimenta, & quidem majora, frequentioraque per eas ætates, in quibus incrementum ſecundùm triplicem dimenſionem capeſſere contingit, natura exiguntur. Quòd ſi quis primævum, & ingenitum illum ſanguinem in Embryonis micante bullula ſtatim ab ortu conſpicuum, Calidum innatum; à cibis verò perpetim ſuggeſtum, atque juxta variam ciborum conditionem, & exercitiorum, anni temporum, regionum, aliarumque rerum diverſitatem, varium, influentem velit appellare, per me hoc illi abſque controverſia licebit.

Quoniam verò mutatione ætatum vividus, qui à primordiis vitæ erat, ſanguis, ſpiritibus abundans, & vi, ac robore præcellens, ſenſim evaneſcit, & hebetatur; proindè fit, ut quo magis in ſenectutem tendimus, eo paucioribus alimentis indigeamus, ſed melioribus, quæ nimirùm vivificam illius portionem reficiant, & balſamo vitali repleant, ſine ullo inutilium ſuccorum gravamine. At verò Adoleſcentium corpora copioſiori alimento ſunt nutrienda, quippè quæ nutriri, & augeſcere ſimul debent; adeòque vivifica, & auctifica portione ſanguis eſt reficiendus: aliter eo nimis diſſoluto, & utraque portione depauperato, illa macreſcerent, & conſumerentur. Hinc Ariſtoteles *lib. de vita, & morte* docet, finiri Vitam aut reſolutione, cùm alimenta deficiunt, ſuffocatione, cùm plus juſto aſſumuntur, indeque excrementa cumulantur. Qua ratione Senibus ſervanda vita eſt paucis fomitibus, atque alimento ſpiritibus vegeto, ut idem met Hippocrates hìc conſulit. Nec abs re nomine fomitis uſus ille eſt in Senibus; alimenti verò in Pueris: ut ſcilicet denotet, in adoleſcentia convenire cibum aptum nutritioni, accretionique, quæ per id tempus ſummoperè exiguntur; at verò in ſenectute opus eſſe rebus omninò tenuibus, quæ ſpiritibus, non mole reficere queant. Hinc experimur, Senes vino, ejuſque ſpiritu, elixire, cæteriſque ſimilibus, ſtatim inſtaurari: atque in longiùs Vitam ducere ſalubriorem parco, & tenuiori victu, qui facilè conficiatur, & vertatur in halitus; multis autem alimentis utentes ſuffocari, & perire. *Sicuti enim*, inquit *in comm.* Galenus, *lucernarum flammæ, quarum tamen oleum eſt alimentum, ſi quis id totum ſimul ſuperinfundat, extinguuntur potiùs, quàm nutriantur; eodem modo & in Senibus calidum ſui fomentum quidem habet alimenta; ſed ſi multis, & confertis cumuletur, ac quodammodò ſuffocetur, periculum eſt, ne extinguatur; non aliter, ac ſi parvæ ſcintillæ ignis lignorum multitudinem ſuperacerves.*

Hanc poſtremò ob cauſam, concludit Hippocrates, febres Senibus non ſimiliter acutas fieri: *frigidum enim eorum eſt Corpus*. Unde notare videtur, non eodem modo febres Senibus accidere, quo Juvenibus, & Adoleſcentibus; quippè febres Senum puſillæ eſſe ſolent, & vix conſpicuæ; Juvenum verò vehementes, & æſtuoſæ. Ne autem quis hinc ſuſpicetur, febres propterea omninò, & per ſe calorem præſeferre, tametſi Hippocrates à frigido corpore Senum acutas febres excluſerit: etenim frigus conſideratur ab eodem, ut ſignum, non ut cauſa, cur Senes febribus acutis difficulter corripiantur; quandoquidem corpora Senum frigida obſervantur, quoniam ſanguis in illis effœtus eſt, vivida, floridaque portione imminutus, ut vehementem commotionem, fermentationemque febrilem ſubire nequeat; unde, quemadmodùm oligopharum vinum, le-

vem nimis patitur fermentationem. Sed & hac de cauſa febres Senibus cùm accidunt, pernicioſę fiunt, quia tenuis ille ſanguinis ſpiritus fermentatione facilè diſſipatur. Si verò à calore febris oriretur, ſanè is Senibus prodeſſet, foto ſcilicet, roboratoque puſillo eorumdem ingenito calore, qui à febrili non differt, etiam ex mente Hippocratis hoc loco, niſi ſolùm intenſione, per quam inſenſum illorum frigus, quo tandem ad interitum perducuntur, procul dubio retunderetur: atqui conſervantur potiùs ſenilia corpora uſu vini, aquæ ardentis, aromatum, quæ calorem excitare ſolent intenſiorem iis febribus, quas in ipſis puſillas, frigidas, & ſepultas Avicennas appellavit. Scitè igitur Galenus *comm.*342.*Aph.* febres dixit Senibus periculoſas fieri, ob virium imbecillitatem, quæ vappeſcentem ſanguinem, fugientemque vitalem ſpiritum, conſequitur.

Sed qui fit, ut quo innato calido Animantes cunctæ vivunt, eodem perire Hippocrati dicantur; unde ex eodem *lib.de alim.* effatum illud prodiit, quòd idem calor, qui omnia generat, omnia pariter conſumat; & quòd principium omnium unum ſit, & finis unus: Quamquàm contrarium tueatur Galenus *lib.de Marcore cap.*3. ubi reprobat ſententiam eorum, qui aſſerunt, nativum calorem cauſam eſſe conſumptionis in Viventibus; cùm enim ſit principium conſervans, & augens, nequit ea ratione fieri conſumens. Quamobrem cenſuit potiùs Avicenna *ſen.*1. *pr. doctr.*3.*cap.*3. conſumentes Viventium cauſas eſſe circumambientem Aerem, corporales, & ſpiritales motiones, atque excrementorum congeriem. At Galenus ipſe *lib.*2. *de temper.cap.*2. putavit, ex inæquali deperditæ ſubſtantiæ reſtauratione ſenſim vitam imminui, ac poſtremò extingui. Et quidem ſanguis jugiter commotus ſenſim rareſcit, extenuatur, & conſumitur, nec unquàm ex ęquo poteſt, etiam optimorum alimentorum ope, reſici, æqualitate exquiſita, & exacta. Aptiſſimum exemplum affert ex Platone *in Athlantico* Ficinus: Si generoſum è dolio merum in ſingulos dies ad certam menſuram exhauriatur, atque in ejus locum ſufficiatur pejoris notæ vinum, aliuſve liquor: certè diuturnitate temporis illud vapidum, nullarumque virium evadet. Sic ſanguinem ad reſolutionem vergentem, quamvis accurata victus ratione fovere, ac inſtaurare aſſiduo conemur, nunquam tamen poſſumus omni ex parte reficere; unde procedente ætate tandem hebeſcit. Sed de his alibi à Nobis eſt actum *in par. Medicinæ Theoreticæ.*

APHORISMUS XV.

Ventres Hyeme, & Vere natura calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi: quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda; etenim tunc calor innatus plurimus eſt, unde & pluribus egent alimentis: indicio ſunt ætates, & Athletæ.

NEdum per ętates varias, varium cibum exhibendum docet Hippocrates, ſed etiam propter Anni temporum diverſitatem: quippè nemo eſt, qui neſciat, Homines potiſſimùm ita eſſe à Natura comparatos, ut hyberno, & vernali tempore plus cibi appetant, & ingeſta alimenta faciliùs concoquant, quàm in Æſtate. Cujus rei cauſam examinans idem Auctor, inquit, hyemali, & verno tempore Ventres fieri calidiſſimos, ac prætereà ſomnos longiſſimos eſſe, inna-

Digitized by Google

innatumque calorem plurimùm vigere; quæ omnia conſpirare videntur in uſum uberioris alituræ.

Ventres dixit ſine ulla adjectione; unde propriè intelligit Ventriculum, & Inteſtina, juxta morem, ut deducitur ex *6. Aph.* 14. ubi dicitur: *Hydrope correpto, ſi aqua è venis in ventrem defluxerit*, ideſt in cavum Ventriculi, & Inteſtinorum, *ſolvitur morbus*: eductonimirùm humore Hydropem faciente. At verò cavum Thoracis deſignat 7. *Aphor.* 38. cùm inquit: *deſtillationes, in ventrem ſuperiorem decidentes, ſuppurantur intra viginti dies*.

Hyeme, & Vere calidiſſimos illos eſſe docet. Hyems autem quamvis ab Aſtronomis ſpatium illud temporis intelligatur, quod comprehenditur inter Solſtitium Hyemale, & Vernum Æquinoctium, luſtrante Sole Signa Capricorni, Aquarii, & Piſcium: Atque Vernum tempus, quod interjacet inter illius Æquinoctium, & Solſtitium æſtivum, peragrante Sole reliqua tria Signa Arietis, Tauri, & Geminorum. Hippocrati tamen (cui Annum dividere aliter arriſit, & quidem in ſeptem tempora) ab occaſu Vergiliarum, ſeù Plejadum, uſque ad adventum Hirundinum, nempè à fine Novembris, uſque ad medium Martii Hyems erat; Ver autem ab ingreſſu Solis in Signum Arietis, uſque ad ortum Hyadum, qui contingit circa finem Maii, & initium Junii. Voluit itaque ſub Hyeme, & Vere is comprehendere tempora Anni æqualia, & conſtantia, magis, minuſque calida, excluſis Æſtate calidiſſima, & Autumno inconſtanti, & inæquali.

At unde calidiſſimi tunc temporis Ventres evadant, non temerè dubitari poteſt. Vulgò ex Ariſtotele ad Antiperiſtaſim confugiunt, ſive ad contrarii circumobſiſtentiam: quoniam inquiunt, calorem à circumobſidente frigore magis, magiſque intendi, ſuaſque vires exerere fortiores, veluti adversùs hoſtilem qualitatem dimicaturum. Hinc cryptas, puteos, & ſubterranea quæque loca Hyeme calere teſtantur, Æſtate verò frigere; qua etiam ratione problema illud enucleavit Ariſtoteles, cur Aquæ puteales hyberno tempore incaleſcerent, inalgerent autem Æſtate.

Verùm non parum falſi ſunt, qui ejuſmodi Antiperiſtaſis vim, & efficaciam ſunt commenti, ex ſuperiùs memoratis experimentis: etenim cryptæ, & loca quæcumque ſubterranea haudquaquam calida ſunt Hyeme, & per Æſtatem frigida, ſed potiùs frigidiora ſunt Hyeme, quàm Æſtate, ut ope Thermoſcopii eſt animadvertere; quin & compactior Aer iis in locis hyberno tempore obſervatur; unde & aqua, cæterique liquores magis ibidem attolluntur. Verumtamen decepti iſti ſunt à ſenſu ejus frigoris, quod æſtivo tempore percipere ſolemus, cum ex externo Aere calidiſſimo cryptas adimus longè minus calidas, in quibus ſcilicet Aer à radiis ſolaribus æſtivis remotior invenitur.

Sed etſi Antiperiſtaſis aliquam vim haberet; procul dubio non Vere, ſed potiùs Autumno illa intenſior fieret, cùm noctes longiores, & Solis remotior diſceſſus à noſtro vertice, frigidiorem aerem reddant; ut propterea frigidas quoque ægritudines per id tempus vagari fateatur Hippocrates, ejuſque Commentator Galenus *3. aph.* 22. & Quartanas evadere longiores *2. aph.* 25. Atqui de Autumno hìc nihil meminit, ſed ſolius Hyemis, & Veris; igitur non à frigore obſidente caloris incrementum in Ventribus ſed aliundè deducendum erit.

Et quidem ejus incrementi ratio

D 2 aper-

Digitized by Google

apertiſſimè traditur ab eodem Hippocrate *in hoc Aph.* inquit enim: *quia tunc calor innatus plurimus eſt*. Plurimus quidem eſt in Hyeme, quia ſanguis, unde calor innatus provenit, minùs difflatur, conſtipata per externum frigus Cute: & quemadmodùm in Vino partes mobiliſſimæ, tenuiſſimæque, ſive ejuſdem ſpiritus, per hyemem meliùs conſervatur, & viget, qui ex calore ambientis æſtivo facillimè perſpirat, & diſſipatur, quamobrem eo exhalante promptè illud aceſcit, aut vapidum fit; ſic pariter ſanguinis ſpiritus, ejuſque portio vivida, tenuis, & mobilis facilè per æſtatem exhalat, & diſperditur; colligitur verò, ac plurimùm viget in hyeme, undè calor internus vegetior evadit. Plurimus quoque eſt in Vere, ſed alia de cauſa: nimirùm quia eo tempore non modò in hominibus, ſed etiam in ſtirpibus nutritius abundat humor, qui tamen Æſtate, & Autumno magna ex parte imminuitur: porrò nutritius iſte ſuccus abundantior è ſanguine per id tempus vegetiori, puriorique, proficiſcitur, quamobrem dicitur Ver ab Hippocrate ſaluberrimum, ob ſalubrem, quam efficit in Viventibus conſtitutionem. Jure ergo excipiuntur Æſtas, & Autumnus; quoniam per illam ſanguis plurimus abſumitur, ejuſque ſpiritus, ſeù portio vivifica, per laxiores Cutis poros evaporat, & diſſipatur, unde Corpus univerſum languet; per hunc verò varium, & inæqualem, multifariam afficitur, ac pleriſque impuritatibus inquinatur, nec bene patent emunctoria Corporis; quo deindè fit, ut ægritudines Autumno contingentes, vel longæ, vel exitioſæ evadant. *3. aph.9.* Verumtamen comparate ſolùm ad cæteras Anni tempeſtates, & in corporibus bene valentibus, ac robuſtis, hæc ſunt intelligenda; cùm & non deſint, qui meliùs, & robuſtius ſe habeant nedum Ventriculo, ſed toto Corpore, Æſtate, aut Autumno, quàm Hyeme, & Vere. Unde idem Hippocrates *3. aphor.2.* animadvertit, Naturarum, alias ad Æſtatem, alias ad Hyemem bene, malève ſe habere; atque pluries obſervamus, ſortitos imbecillas vires, languidoſque Ventres, in valdè frigida tempeſtate, vitali calore pene deficere, æſtivis verò temporibus fieri vividiores: quod & iis Animantibus quoque accidit, quæ hyemali tempore, vel in latibulis præ frigore immobiles jacent, vel omninò emoriuntur; at verò Æſtate viviſcunt, & vigent, ſummiſque viribus præpollent.

Fiunt etiam in hybernis, verniſque temporibus ſomni longiſſimi: Hyeme quidem, conferente plurimùm diuturna noctium quiete, cum alimentaria humiditate; & Vere, abundantiori ſucco ſanguinis nutritio, cum clementiori, ſalubriorique Aeris conſtitutione: ſicut enim calor ingens, ſive externus, ſive internus ille ſit, ſomnum perturbat, & corpori moleſtiam affert; ſic contra frigus condenſando, & comprimendo, humores interiùs propellit, & ſomnum conciliat: qua etiam ratione experimur, inter initia paroxyſmorum ſomnum ægrotantes opprimere, externis partibus non leviter refrigeratis. Contingit pariter ſomnus longior Hyeme, & Vere, quoniam, ut dictum, ſanguis per ea tempora glutinoſior evadit, quo partes Corporis ſenſibilius nutriuntur, & humeſcunt: modò ex alibi traditis ſomnus ſæpiſſimè accidit à Nervorum, & Cerebri madore, majoreque irroratione, ut potiſſimùm à paſtu licet obſervare.

Ab his ergo deducit Hippocrates, quòd per ea tempora ſint alimenta exhi-

exhibenda copioſiora, quoniam nativus Calor plurimus tunc eſt, à ſanguine ſcilicet abundantiori, vegetiorique. Quòd autem de Calore à ſanguine pendente explicandus ſit hìc Hippocrates, ſuaderi poteſt ex eo, quia quamlibet ætatem, & unamquamque corporis conſtitutionem comprehendit, ex ingenito calore Hyeme, & Vere abundantiori. Modò ſi de eo, qui ex principiis ſeminalibus oriri vulgò creditur, exponatur, aptari haud ſanè poſſet ætati ſenili, quæ cùm maximè omnium elongetur à primigenia ſeminum conſtitutione cum evidenti carnium marcore, ideòque pauxillo, vel minimo ejuſcemodi innati calidi, quod ſolidis partibus ineſſe ponitur, freta, Ventres haudquaquam per ea tempora calidiores ſortiretur, maximèque hyeme, qua calor potenter infrangitur, ac hebetatur à circumambiente frigore. Dixit inſuper *Natura*, quoniam de naturali calore, non autem de eo, qui præter naturam eſt, & aliam cauſam habet, quàm ætatum mutationem, agit: hic namque indifferenter poteſt quocumque tempore Ventriculum alterare, & calefacere, ſed ad exitium.

Quoniam verò ſubindè Hippocrates, inquit, alimenta copioſiora Hyeme, & Vere eſſe exhibenda, cùm nimirùm ſomni longiſſimi ſunt; videtur tacitè inſinuare, Somnum potiùs, quàm Vigiliam ad ciborum confectionem perſolvendam proficere; opportunum fore exiſtimavi, pauca de hac re in medium afferre. Galenus 7.*meth* c 6. morem fortaſsè ſequutus Veterum, qui parce admodùm prandebant: cœnabant verò lautiùs, ſomnum, & quietem ſummopere conferre coctioni in Ventriculo peragendæ docet, cui ferè omnes antiquiores Medici conſentiunt, moti potiſſimùm ex eo, quia per ſomnum calor cujuſvis coctionis opifex intrò collectus roboratur, qui per vigiliam diſſolvitur, & diſſipatur. Ex adverſo contendunt alii, quorum præcipuus eſt Laurentius Joubertus *decad.* 1.*paradox*.8. vigiliç potius coctionem promoveri, quoniam ex eodem Hippocrate, *6. epidem.ſ*.4. Vigilia edax dicitur: ea etenim calor acuitur magis, ideòque efficaciùs in cibos agit. At cùm ciborum confectio, & concoctio diſſolutionem ex fermentatione in Ventriculo habita, & ſecretionem, diſtributionemque in inteſtinis tenuibus, ex confluxu ſucci fellei, & pancreatici, complectatur, exiſtimaverim Ego, & Somnum, ac Vigiliam, & Quietem, ac Motum perficiendæ coctioni omninò prodeſſe: Somnum quidem, ac Quietem ad eam, quæ in Ventriculo fit, perſolvendam; at verò Vigiliam, ac Motum ad eam, quæ in Inteſtinis tenuibus peragitur, utilium ab inutilibus Chyli partibus ſecretionem, atque in lacteas venas protruſionem. Cùm enim cibus nondùm ſit in chylum verſus, quouſque Ventriculi cavùm occupat, niſi deinceps nova diſſolutione in gracilibus Inteſtinis ſubactus à recrementis nutricationi ineptis penitùs, penituſque repurgetur, atque in albicantem liquorem convertatur, ut faciliùs oſcilla venarum lactearum ſubeat, profectò chyloſis utramque mutationem expoſcit, & quæ in Ventriculo inchoatur ſola diſſolutione, & quæ in gracilibus Inteſtinis perficitur per integram, abſolutamque cibi in chylum tranſmutationem: Atqui prior meliùs quiete, & ſomno, poſterior citius motu, & vigilia peragitur, ut conſideranti patet. Hinc modò notum fit, cur alterutrius vitio ciborum concoctio ſæpeſæpiùs interturbetur, & al-

V. Panciroll 1 1. tit. 51.

& alvi dejectiones accidant, aut indigeſti, necdùm bene ſecreti alimenti, aut etiam corrupti, & depravati, in Lienteriis, vel Diarrhœis, ut alibi eſt à Nobis explicatum. Verumtamen variant quidem non rarò hæc ob variam Corporum habitudinem, itemque Regionum, Anni temporum, & aſſumptorum Ciborum conditionem.

Confirmat poſtremò aphoriſticam hanc ſententiam Hippocrates exemplo deſumpto à Pueris, & Athletis; ſiquidem in his uberior exquiritur alimonia, quàm in cæteris, à vegetiori, plurimoque nativo Calore, ut jam anteà demonſtratum eſt. Ipſum autem Athletarum habitum natura calidum eſſe manifeſtum eſt, nam multo, atque optimo ſanguine abundant, Adiicit quoque Galenus exercitia, quibus nativus calor augeſcit, quemadmodùm latiùs oſtendit 1. *de ſan.tuend.cap.*14. & 2. *ejuſd. oper.cap.*2. At per exercitia ſanguis ſolùm tenuior, & vividior fit, undè calor intenſior; ſecus verò, qui in partibus ſolidis inhæreſcere fingitur: quippè is potiùs motu diſſolveretur, & evaneſceret.

APHORISMUS XVI.

Victus humidus febricitantibus omnibus confert, maximè verò Pueris, & aliis, qui tali victu uti conſueverunt.

Cibi quantitatem in præcedentibus Aphoriſmis preſcripſit Hippocratés variam, pro varietate Anni temporum, & Ætatum; nunc verò de ejuſdem qualitate ſententiam profert, potiſſimùm in febrientibus, quibus humidum convenire docet: cui inhærens Celſus *lib.*3.*cap.*6. inquit: *febricitantibus cibus humidus eſt aptiſſimus, aut humori certè quamproximus.*

Quid autem pro victu humido intelligere voluerit, non abs re dubitari poteſt. Et Expoſitores ferè omnes cum Galeno reipſa humidum arbitrantur, eumque convenire febricitantibus, propterea quòd febris affectio ſit calida ſicca, cui per contrariam cibi qualitatem obſiſtendum eſt. Sed cur non etiam frigidum victum commendavit? cùm febris ex eodem Galeno *in commentario iſtius aphor.* ſit *converſio nativæ caliditatis ad igneam*, nihilque febricitantibus calore moleſtius. Sed & quamvis hoc loco febrim calidam ſiccam paſſionem appellet, alibi tamen ſæpiùs calorem dumtaxat illam præſeferre docet; Nam *lib.de differ.morbor.cap.*5. intemperiem calidam ſimplicem totum Corpus occupantem relaturus, exemplum dat febris, quę nimirū ſolo immoderato calore moleſtat, nulla de ſiccitate mentione facta: quod etiam confirmat *lib.de Cauſis morborum cap.*2. & *meth.in principio*, ubi febrim calorem immodicum nuncupat, ejuſque ſolius vi operationes vitæ lædi teſtatur. Idipſum ſentit etiam Avicenna *pr.*4. *cap.*1. definiens febrim, *calorem extraneum accenſum in corde*.

Qua præterea ratione ſi de curandis febribus per victum humidum ſermonem facere voluiſſet Hippocrates, commendaſſet illum Pueris, qui humidi exiſtimantur; ideòque conſervandi potiùs gratia, quàm curandi? Plurimùm autem hallucinantur, qui putant, fuiſſe hic præſcriptum humidum cibum Pueris in ſtatu ſano, adeòque voluiſſe Hippocratem unico Aphoriſmo omnes ſimul indicationes à victu humente deſumptas comprehendere, quaſi verò Pueri eo cibi genere in ſalubri conſtitutione

Digitized by Google

ne ſervandi, febrientes curandi, & conſueti illo uti, muniendi ſint, ne in calidas ęgritudines labantur. Nam ex contextu verborum clarè deducitur, Pueros hìc conſiderari non ſanos, ſed febrientes: quippè victus humidus febricitantibus omnibus conferre dicitur, *maximè verò Pueris*; undè iis febricitantibus potiſſimùm commendatur, itemque eo uti conſuetis, ſi fortaſsè febribus laborent; quoniam his convenit ex peculiari puerilis corporis conſtitutione, atque ex veteri conſuetudine; cùmque mutationes in univerſum ſubito inductæ periculoſæ admodum ſint, ex 1.*aphor.*3. & 2. *aphor.*51. & *lib.de vict.rat.in morbis acutis*, atque in iis præcipuè graviores; propterea conſuetudo ipſa ſervanda eſt; Pueris verò, ne inemendabile detrimentum in nutricatione, & carnium laxitate patiantur, iidem, vel conſimiles cibi, quibus per ætatum initia uſi ſunt, exhibendi erunt: primum autem illorum alimentum lac fuit; cibo itaque illi analogo, etiamſi febre corripiantur, erunt alendi.

Verum enim verò Hippocratis mentem rectius interpretatur Heurnius ex *lib.1.de diæta*, unde perſimilem ſententiam tranſcribit: *cibus humidus, imbecillis, ſitis expers, coctu facilis, & liquidus febricitantibus convenit*; cujuſmodi erat ptiſana, ejuſque cremor. Et quidem *humidus* eſſe debet, ideſt fluidus, & potabilis; *imbecillis*, qui ſcilicet non ſit fortis, durus, aut ſolidus, quique nec acritudinem ſtomacho afferat, nec vapores ad caput attollat, nec Ventriculum plurimùm fatiget: *ſitis expers*, puta qui ſitim potiùs minuat: *coctu facilis*, ut citò in chylum commutari poſſit, atque in aliti ſubſtantiam converti: poſtremò ſit *liquidus*, faciliſque diſtributionis, nam hoc pacto promptè diluitur, & celerrimè in venas lacteas traiicitur. Quare idem Hippocrates inquit 2. *aphor.* 11. *facilius eſt refici potu*, ideſt alimento liquido, *quàm cibo:* ſeù alimento duro, ſolidoque. Rectè igitur à Galeno *lib. de opt.ſect. ad Traſybul.cap.*4. & 1. *de rat. vict. comm.* 18. ſcriptum eſt, Hippocratem pro humido victu, liquidum intelligere, qui poteſt eſſe cujuſvis conditionis, & qualitatis; ut propterea idemmet Galenus *eod.lib.*1. *de rat.victus c.* his, qui imbecilliorem ſortiti ſunt Ventriculi concoctionem, præſcribit cibum liquidum, quoniam ejuſmodi alimenta faciliùs peraguntur; quippè illud videtur eſſe præcipuum Ventriculi concoquentis opus, ingeſta ſcilicet diſſolvere, colliquare, & in ſubſtantiam fluidam redigere; quocirca cibus liquidus promptiſſimus eſt, ac ita præparatus ad concoctionem, ut nullo penè negotio conficiatur; cùmque in febricitantibus vis Ventriculi ad ciborum digeſtionem plerumque elangueat, exhibenda proindè erunt, quæ facilè concoquantur, qualia profectò ſunt liquida, & in pultis veluti formam diſſoluta: ut hac ratione promptiſſimè confecta faciliùs in venas, & arterias diſtribuantur.

Atque hinc etiam deducere licet, cur non frigidum cibum commendaverit Hippocrates: quoniam non ab indicatione curandi febrem per contrarias qualitates, ſed à viribus reficiendis, & à facilitate, ac promptitudine coctionis, & diſtributionis, victus humidus præſcribitur, veluti conducibilior febrientibus; eoque magis, quia ſuperius dixerat, in acceſſionibus abſtinere à cibo oportere, & præſertim ſi per iteratos paroxyſmos febres redeant, ut ſubditur quoque *Aphoriſmo XIX.*

Digitized by Google

Qua ergo ratione victus humidus febricitantibus omnibus convenit, longè graviori videtur commendandus Pueris, ſi fortaſsè in febrem incidant: ſiquidem non aliundè probatum eſt, humidum victum febrientibus convenire, quàm ex eo quia faciliùs hic digeritur, citiùſque diſtribuitur, Ventriculum non fatigat, nec ſitim præ cæteris moleſtiſſimam auget; atqui hæc in Pueris majus ſanè negotium faceſſunt, quoniam tenerrimæ illorum carnes facilè per febrim extenuantur, & gluten ſanguinis nutricationi, qua cæteroqui ſummè egent, omninò neceſſarium, diluitur, & liquatur, nec alioqui inediam ſuſtinent, & alimenta duriora vix conficere queunt, quorum uſu cruditates cumulantur; quamobrem humidus, liquiduſque victus his videtur convenientiſſimus.

Similiter qui longo uſu liquidis cibis fuerunt aſſueti, ægrè duriores conficient, qui ſuaptè natura laborioſius concoquuntur: vis autem Conſuetudinis tanta eſt, ut etiam deteriora, ſi conſueta ſint, minùs mala evadant, immò faciliùs ferantur, quàm inſueta, ut dicitur 2. *aph.* 50. & 2. *de rat. vict. in acut.* 33. 8. *meth. cap.* 9. & 6. *de loc. aff. cap.* 4.

Hinc modò patet, quàm malè ſentiant, qui de victu omninò humido, frigidoque aphoriſticam hanc doctrinam interpretantur, quippè qui generale hoc Hippocratis documentum omnibus febricitantibus conveniens, non admittunt, puta in febribus Ephemeris à cruditate, in Quotidianis, Quartanis, & Epialis, aliiſque, cum ulceribus, tumoribus, alvi profluviis, catarrhis, & ſopore copulatis; cùm tamen ille indiſcriminatim cibum humidum omnibus febricitantibus commendet, & quidem prudentiſſimè, presertim ſi pro humido, cibum liquidum, fluidum, faciliſque coctionis, ac diſtributionis, intelligamus.

APHORISMUS XVII.

Et quibus ſemel, aut bis, & quibus pluranè, an pauciora, & particulatim oporteat offerre, conſiderandum. Condonandum autem aliquid Tempori, Regioni, Ætati, & Conſuetudini.

A Quantitate, & Qualitate ciborum, pergit Hippocrates ad tempus, partitionemque eorumdem, cùm non ſatis ſit, ad rectam Victus rationem præſcribendam, noſſe quid, & quantum cibi ſit exhibendum, ni etiam, ſemel, an bis in die, & num parum, ac ſæpè, an verò multùm, & raròcibare oporteat, proſpiciatur. Quamobrem Medicos admonet, ut & id pariter advertant, ne in recta ciborum adminiſtratione fallantur.

Quoniam verò prima indicatio ſemper à Viribus ſumenda eſt, pro illarum proptereà ratione, cibi erunt offerendi. Et quidem parum alimenti, ſed ſæpiùs exhibendum, conſulit Galenus *in comm.* cùm ægrotantis Vires imbecillæ fuerint, & ea, quæ in corpore eſt affectio, ſit ex humorum corruptione, vel defectu: quippè languidæ vires, etſi reſtauratione egeant, multum tamen alimenti ſufferre nequeunt, à quo potiùs obrutæ ſuccumberent, quàm increſcerent: alimentum autem parum, & ſæpè exhibitum æquivalet multo. Parum, & raro cibandum ſubdit, ſi vires debiles ſint, nullus tamen defectus adſit, neque corruptio; ſed & humores naturales moderati fuerint, vel etiam ſuperabundaverint, ut proptereà coniicere poſſimus comprimi potiùs vires ab humorum copia,

quàm

Digitized by Google

quàm reipſa deficere. Præterea multum, ac ſæpiùs vult alendum, ſi cum humorum defectu, aut corruptione vires fuerint validæ; etenim multos cibos exigit ejuſmodi diſpoſitio, nè vigorem amittat, & hi benè confici poſſunt à conſtanti robore. Multùm denique, & rarò cibandum docet, cùm vires robuſtæ ſunt, & plethorica adeſt diſpoſitio; nam etſi hæc corporis conſtitutio potenter cibos conficere valeat, quia tamen multis, & frequentioribus non eget, rationabile eſt, ut rariùs alatur, nè ex plethorica diſpoſitione in Athletarum diſcrimina incidat, ſi liberaliùs nutriatur.

At quamvis hæc in recta victus ratione à viribus, & à morbo deſumpta, ſpecialiùs conſiderare neceſſe ſit, adiicit nihilominùs Hippocrates, indulgendum aliquid ſemper eſſe tempori, regioni, ætati, & conſuetudini. Et quidem Hyeme uberiori utendum cibo, ſed rariùs: quoniam tunc ex dictis ventres ſunt validiores; unde homines magis appetunt, meliuſque digerunt; at quoniam multam ciborum copiam nonniſi poſt longius tempus conficere poſſunt, propterea rariùs alendi ſunt. Æſtate verò ob virium, & ventriculi languorem ciborum multitudo minùs toleratur; idcircò parciùs, ſed ſæpiùs alendum, ne vires alimenti paucitate deficiant. Sic non diſſimiliter Vere, ac in Hyeme, & Autumno, ac in Æſtate cibi erunt aſſumendi; eo tamen diſcrimine, ut quo magis Ver ad Æſtatem acceſſerit, frugaliùs; & quo magis Autumnus ad Hyemem inclinaverit, liberaliùs offerantur: ſæpiùs autem, aut rariùs pro varia corporum habitudine, & conditione. In Regionibus quoque variis, Aeris, aut Aquarum ratione, cibi faciliùs, citiuſque concoquuntur; vel contrà tardè admodùm, & difficulter; unde homines alicubi, vel multum, atque avidiùs appetunt, vel, modico licèt cibo, gravantur: quamquam & eſculenta, ac potulenta magis, minuſque nutricatui conferentia, plurimum in hoc valeant. Præterea qui adoleſcunt, ſæpiùs, uberiuſque ſunt reficiendi; ſicut etiam conſueti frequentiores, abundantioreſve cibos ſumere; ſeriùs verò, & parciùs Senes, quique contrariæ conſuetudini ſe addixerunt.

Sed & de corporibus quoque, eorumque conſtitutionibus, peculiaris ratio habenda eſt: quippe Gracilia copioſioribus, & humentibus alimentis: Obeſa tenuioribus, ac extenuantibus: & carnoſa ſolidioribus, ac moderatis nutrienda ſunt; atque pro virium, & ventris robore, rariùs etiam, ac frequentiùs, his, aliiſque ciborum generibus, prout humores, & fermenta viſcerum multigena conditione variaverint.

Hinc deducere licebit, quòd tamet. ſi Vires ægrotantis, Morbi, & cauſæ morbificæ, itemque illorum tempora, circuitus, incrementa, ſymptomata, & proprietates, ſtatutam quamdam cibandi rationem expoſcant, juxtà regulas ſuperiùs traditas; illam tamen quodammodò laxare expediet Anni, Temporis, Regionis, Ætatis, Corporis conſtitutionis, & Conſuetudinis ergo; adeòque paululùm inde in hanc, vel aliam declinandum, & ſemel, aut bis, & parciùs, aut uberiùs, & ſeriùs, aut citiùs, & ſæpiùs, aut rariùs cibandum, prout ipſa expoſtulaverint.

APHO-

APHORISMUS XVIII.

Æſtate, & Autumno cibos difficillimè ferunt, Hyeme facillimè, ſecundum locum Ver habet.

CUm dixerit Hippocrates, condonandum aliquid eſſe Anni tempori, Regioni, Ætati, & Conſuetudini, nunc docet, quibus in Anni Temporibus ſit hoc agendum in uſu ciborum. Nihil autem prætereà de regionibus, ætatibus, & conſuetudine meminit; quoniam facile erat de his decernere, ubi ratio ab Anni tempore deſumpta conſtitiſſet. Inquit ergo, Æſtate, & Autumno, cibos difficillimè ferri; facillimè verò Hyeme, cujus cauſam Aphoriſmo XV. prodidit. Viget enim nativus, ſeu vitalis animalium Calor hyberno tempore; quamobrem tunc cibus plurimus exhibendus eſt: at verò Æſtate, & Autumno, is languet; ideoque multo cibo abſtinendum. Quare ſi in ſtatu ſano pluri alimento homines per ea tempora gravandi non ſunt, langueſcente nimirùm ingenito, & naturali calore; profectò in ſtatu morboſo longè magis offenduntur, ſi multo cibo repleantur.

Verùm quamvis in Æſtate, & Autumno indiſcriminatim ab Hippocrate ſit prolatum, multos cibos minimè ſufferri, fortè quia, ex ſuperiùs explicatis, Vitalis calor difflatur, & ventriculi Animalium tùm maximè in concoctione fatiſcunt; adhuc aliæ per Autumnum vigent cauſæ, quibus corpora ſpecialiùs afficiantur. Et quidem inæqualis ambientis Aeris habitudo Viventia plurimùm turbat, & veluti ad motus oppoſitos repentè exagitat, non ſine gravi vitæ incommodo; unde Hippocrates 3. *aphor.* 4. notavit, Autumnales morbos expectare oportere, quandò eadem die modò calor, modò frigus viget, illoſque prætereà acutiſſimos, & exitiales dixit *t.* 9. *ejuſdem libri*, eoque magis, quia halituum perſpiratio per Cutim, tantoperè viventibus neceſſaria, plurimùm per id tempus interturbatur, quo circà ſanguis non leviter inficitur; quin & detenti ſudores, & cumulata ex intemperanti victu, & fructuum eſu, excrementa, majora propemodum damna viſceribus afferunt, ut etiam advertit Galenus *in comm. illius Aphoriſmi*.

Medium locum Ver habere inquit, inter difficillimam in Æſtate, & Autumno, ac facillimam ciborum in Hyeme tolerantiam, atque hanc ab illo disjunxit Hippocrates, quamvis Aphoriſmo XV. per ea tempora ſcripſiſſet, alimenta exigi æquè copioſiora; quia ventris robur, & ingeniti caloris vis, atque efficacia, in utroque tempore, etſi non eadem ex cauſa, uberius alimentum exquirunt, & ſpeciatim in ſanis. Sed & ciborum gravamen faciliùs, vel difficiliùs tolerabile in diverſis Anni temporibus conſiderans, ægrè admodum illos ſuſtineri inquit Æſtate, & Autumno; Hyeme verò nullo penè labore. Neque prætereà in Medicina novum eſt, quòd medicamentum, ſive alimentum alicui indicatum, aliundè non toleretur. Atqui non æquè ferendus videtur cibus Vere, & Hyeme: ſiquidem verno tempore turgent abundantiori ſanguine Vaſa, proindeque diruptioni, preſſuræque faciliùs ſubiiciuntur, ex humorum, & carnium laxitate, ac plenitudine, ut de Athletis, qui ad ſummum bonitatis pervenere, jam anteà eſt demonſtratum. Jure ergo medium locum verno tempori conceſſit Hippocrates, illudque ab hyberno disjunxit, comparata nimirùm facillima tolerantia ciborum in Hye-

Digitized by Google

me cum ea, quæ minùs tuta videtur in Vere. Sed & hac de cauſa cibum partiri expedit, ut qui non ſuſtinetur ſemel exhibitus, iteratò reſumatur diſtributus, ſæpiùs, & parce; quod edocere viſus planè eſt Hippocrates hoc loco, intentus partitioni ciborum potiùs, quàm quantitati.

APHORISMUS XIX.

Iis, qui per circuitus acceſſiones habent, nihil dare oportet, neque cogere; ſed ſubtrahere adjectioni ante judicationes.

Videtur hic Aphoriſmus omninò coincidere cum undecimo, in quo conſimilis fermè ſententia repetitur. Sunt verò, qui putant hunc eſſe epilogum præcedentium. Sed penitùs falluntur; quia ſententiæ aphoriſticæ epilogum non admittunt, neque hic quidpiam eorum continetur, quæ ſuperioribus Aphoriſmis memorata ſunt, niſi ſolùm, quòd videantur reſumpta documenta undecimi. Neque licet opinari, fuiſſe illum incautè repetitum, vel ab aliis imprudenter adjectum: Nam pleraque hic notantur, quæ ibi nullatenus ſunt recenſita, ut eſt, quod ſpeciatim dicitur de ſubtractione cibi ante judicationes. Satius igitur erit ita cum Sclano, & Sanctorio hunc Aphoriſmum interpretari, ut etiam cum præcedenti congruenter necti poſſit. Nuper ſcripſerat Hippocrates, Æſtate, & Autumno difficillimè cibos ferri, adeoque partiendos eſſe; excipit nunc Acceſſiones, & tempus paulò antè Judicationes morborum, ita ut in ipſis Acceſſionibus, etiamſi Hyems vigeat, nihil cibi exhibeatur, ſicut pariter paulò antè Judicationes: quamobrem quod condonandum eſt Tempori, Regioni, Ætati, & Conſuetudini, locum haudquaquam habebit in Acceſſione ipſa, & imminente Criſi.

Quamvis autem indefinitè ſcribat Hippocrates: *Iis, qui per circuitus acceſſiones habent*, adeòque videatur quamcumque morbi acceſſionem periodicam complecti, ſpecialiùs tamen intelligit recurrentes febrium invaſiones, quas Galenus *lib. de tempor. morbor cap. 6.* diviſit in Acceſſiones, ac remiſſiones; & rursùs acceſſiones in principium, inæqualitatem, augmentum, & ſtatum: Remiſſiones verò in declinationem, & intervallum. Modò cùm Hippocrates inquit, nil dandum in acceſſionibus, intelligendus in principio, inæqualitate, augmento, & ſtatu; Sed tamen poſſe tutò exhiberi cibum in declinatione, vel intervallo. Et quidem non in principio, nè diſtrahatur, aut gravetur Natura, cibo intereà nihilum proficiente, immò potiùs lædente, ut contigit ægroto innominato, & filiæ Philonis, qui cùm febre calentes cœnaſſent, obierunt. Neque in inæqualitate, cùm ſcilicèt inæqualibus motibus caloris, & frigoris, corpus ægrotantis afficitur, & pulſus varii in ſyſtole, & diaſtole obſervantur: tunc enim graviùs laceſſiti febricitantes rem quamlibet faſtidiunt. Nec in augmento, in quo cerebrum, & cor increbreſcentibus ſymptomatis afflicta, magis, magiſque à cibo læderentur, non parùm promota febrilium fermentorum tumultuaria commotione. Nihil poſtremò exhibendum in ſtatu, quo tempore particulares Criſes diſponuntur, præſertim verò ſudores, qui à cibo impediti procul dubio nocumento forent. Hinc ſana ratione Galenus ex documento Hippocratis 1. *de rat. vict. in ac. 46.* inculcat, cibum nullatenus præbendum, niſi calor thoracem dimiſerit, & deſcen-

ſcenderit ad pedes: quod ſolùm in declinatione accidit, aut in intervallo, cùm ſymptomata deſunt, vel magna ex parte remittuntur. At verò ſi ſtomachi languor urgeat, vel ſyncope immineat, nonnihil pro viribus offerendum, inſtante adhuc paroxyſmo, ut jam anteà notavimus.

Addit Hippocrates, nec cogendos eſſe ægrotantes ad ſumendum cibum ante judicationem, ſeu criſim, nè impediatur; ſiquidem ex Galeno 3. *de Criſibus*, plerumque perturbantur motus Critici, vel cum interitu ægrotantis accidunt, ob errores in victu: cumque ex eodem Hippocrate 2. *Aphor.* 13. *Quibuſcumque Criſis fit, iis nox gravis ante acceſſionem*, ideoque nec cibus appetitur; nulla planè ratione cogendi ſunt, ut cibum ſumant; quemadmodùm imprudenter pleriſque fieri ſolet, qui ægros, vel invitos compellunt epulari, ut pugnam cum morbo, ut ipſi dicunt, ſtrenuè poſſint ſuſtinere. Porrò Hippocrates nedùm cogendos non eſſe ait, ſed detractioni potiùs incumbendum, ita ut ex priori, & conſueto cibo aliquid demendum ſit, proximè accedendo victui tenuiſſimo, nè futura Criſis impediatur, aut interturbetur.

Tempus hoc ante Judicationes, in quo cogere non oportet ægrotantes, ut cibum ſumant, Galenus exponit ante acceſſiones. Verùm reprehenditur à Triverio, & Montano, quòd Hippocratem nugatorium faciat, quippè qui ſuperiùs cibum in acceſſionibus non diſſimiliter inhibuerit; undè concludit Triverius, Judicationem hic reverà intelligi Criſim, qua morbus in ſuo ſtatu judicantur. Hinc autem fit, ut per id tempùs ſubtrahere adjectioni ille conſulat; & quidem ſive Criſes ſint univerſales, totique morbo finem imponant, ſive ſint particulares, & acceſſiones tantummodò ſingulatim removeant; ut dicitur 4. *Aphor.* 63. ne ſcilicèt Natura à ſuo munere diſtrahatur, & cauſa morbifica per Criſim expellenda, ciborum multitudine, retardetur, recrudeſcat, ac evicto morbo ſuppetias ferat.

Attamen adnotare decet, non dixiſſe Hippocratem nil cibi his dandum eſſe ante judicationes, præſertim univerſales, ſed ſubtrahendum adjectioni; ideſt demendum eſſe aliquid ex cibo anteà exhiberi ſolito; aliter ſi de integra ſubtractione, & inedia intelligeretur, maximum vitæ periculum ægrotantes ſubirent, eſſetque hoc Hippocratis documentum ad perniciem potiùs, quàm ad ſalutem indictum.

APHORISMUS XX.

Quæ judicantur, & judicata ſunt integrè, neque movere, neque novare aliquid, ſive medicamentis, ſive aliter irritando; ſed ſinere oportet.

QUoniam tribus præſidiorum generibus univerſa Medicina fulcitur, Diætetico, Pharmaceutico, & Chirurgico; Hippocrates poſtquàm de priori ſuperioribus Aphoriſmis fusè diſſeruit, pergit nunc canones quoſdam generales tradere, ſummopere conferentes ad uſum Chirurgicum, & Pharmaceuticum: atque primùm Medicos monet, nè quid eo tempore agant, quo Criſes perfectè accidunt, & Morbi omninò judicantur, ac deſinunt; unde nihil omninò tentare, aut aliqua ratione movere expedit, tùm medicamentis evacuationes promoventibus, tùm irritantibus, ac perturbantibus Criſis motum, ſed inchoatum opus, vel abſolutum

lutum

lutum à Natura, Naturæ ipſi omninò committere.

Principiò inquit, *Quæ judicantur:* ideſt, quæ ſalubriter à Victrice Natura, convenienter morbificam cauſam expellente, peraguntur. Judicium enim, ſeu Criſis à Galeno *comm.* 13.2. *lib. Aphor.* definitur ſubita in morbo, vel ad ſalutem, vel ad mortem, mutatio; ac fit Natura ſeparante à bonis mala, atque ad evacuationem diſponente. Subita quippè debet eſſe mutatio, nam mutationes in morbis ſenſim factę ſolutiones potiùs ab eodem Galeno appellantur: At verò Criſes accidunt, tota ſimul expulſa cauſa morbifica, vel ſaltem ad ignobiles corporis partes translata. Cùm itaque ægritudines judicantur, vel etiam judicatæ, & finitæ ſunt, Medicus tamquam Naturæ miniſter aliud quid tentare, aut innovare non debet; etenim non minoris prudentiæ erit, tùm ceſſare, & ab omni opere quieſcere. cùm Natura ſatis perfectè ſuum opus explet, & morbum, morbique cauſam profligat, quàm ſubſidiarias eidem manus porrigere, quoties ope medica, atque externo auxilio indigere videtur. Quare Galenus comparat Medicum perito Nauclero, qui opportunis temporibus vela aptat, ac demittit: præpoſterus enim illorum uſus profectò naufragium pareret. Hinc patet, quàm longiſſimè à ratione, & recta Methodo medendi juxtà præſcriptum Hippocratis, & Galeni deflectant, qui, quo tempore Natura Criſim aggreditur, & labores ingentes ſubit in ipſo morbi vigore, ægrum importuna remediorum multitudine, ac varietate obruunt, & nè parùm ſolliciti, aut diligentes videantur, ipſam vexant, atque à proprio, ſalutarique munere diſtrahunt; nec ideò meminerunt, illam eſſe morborum medicatricem, neque indigere remediis, Medicique opera, niſi cùm impedita nequit opus abſolvere; quamobrem idem Galenus 9. *de plac. Hipp. & Plat. cap.* 8. ex mente ejuſdem Hippocratis hæc habet: *erudita Natura eſt, licèt rectè facere non didicerit:* & alibi: *Naturæ morborum Medici ſunt.* Eodem modo ſe habet & illud: *Natura ſufficiet prorsùs, &c.* Prudenter itaque conſulit Hippocrates, nihil penitùs movendum eſſe, ullo medicamentorum genere, quotieſcumque morbus integrè judicari videtur, ſed opus omne committendum Naturæ.

Nec ſolùm Hippocrates movendum inhibuit, verùm etiam nullatenùs innovandum; ut propterea velit, non modò abſtinere oportere ab his, quæ evacuandi, & quocumque modo alterandi, atque naturæ motum concitandi vim habent, ſed etiam à cujuſvis alterius generis medicamentis novam, atque ab inchoata differentem motionem inducentibus. Quare nec quæ promoveant; nec quæ turbent: nec quæ diſtrahant, aut impediant, adhibenda ſunt: ſed & nec ægrotantes ambienti frigido exponantur, ſi per ſudorem Criſis immineat; nec cibos conſtipantes aſſumant, ſi dejectiones futuræ conijciantur; nec plurimis integumentis cooperiantur, ut æſtuent, ſi per vias urinæ ſperetur exitus cauſæ morboſæ; nec gelidam nimis potent aquam, ſi hæmorrhagia è naribus prænoſcatur; ideòque vitentur ea omnia, quæ ſalutarem Naturæ motum remorari, aut prævertere poſſunt; undè non abs re addidit Hippocrates: *ſed ſinere oportet.*

Integrè autem ægritudines judicari, ac deſinere debent, adeòque omninò cauſæ morbificæ depelli, ut opus univerſum ſoli Naturæ abſolvendum relin-

relinquatur. At ſecùs ſi imperfectæ motiones, evacuationeſque contingerent; tunc enim, quia Natura quoquo modo deficit, auxiliis egebit, & ope medica, ut inchoatum opus perficiat, & compleat. Fiunt autem ejuſmodi imperfectæ judicationes, ſeu criſes, vel ob virium languorem, vel ob morbificæ Cauſæ repugnantiam, aut ob viarum, per quas motiones, evacuationeſque tentantur, impedimenta; præterea, quæ ex erroribus Medici, vel ægroti proficiſcuntur. Unde prout hoc, vel illud noverit Naturæ impedimento eſſe, totis viribus per congruentia, & opportuna remedia prudens Medicus removere conetur.

Quoniam verò ſpecialiùs Criſes diſtrahi, aut impediri poſſunt uſu medicamentorum, vel evacuantium, vel irritantium ſaltem, propterea dicitur in Aph. *ſive medicamentis, ſive aliter irritando*: atque hæc duo dumtaxat medicamentorum genera notantur. Excipiuntur autem, quæ Naturam non turbant, ſed roborant, ut efficaciùs inchoatum opus perficiat. Sic in ipſa etiam Criſi ad reficiendas vires tutiſſimè exhibentur tinctura Alkermes, julapium vitale, omne genus Elixiris, aqua Cinnamomi, Ambra griſea, & his ſimilia.

Verùm huic ſententiæ obſtare videtur ſequens Aphoriſmus, quo admonet Hippocrates, eo ducere oportere vitioſos humores, *quò Natura vergit per loca conferentia*; Unde quis inferre poſſet, licere Medico congrua adhibere remedia, quæ criſim per loca conferentia adjuvent, ac promoveant. At nullam in Hippocrate contradictionem inveniet, quicumque conſideraverit, hìc Criſim integram, perfectamque memorari, ut patet ex dictione illa *integrè*, quæ licèt in græco Codice exprimatur per ἀρτίως, quod plura ſolet ſignificare, 2. tamen *de Humoribus t.* 13. unde tranſcriptus eſt hic Aphoriſmus, vice ἀρτίως ſcribitur ἀπαρτί, quod perfectè, & integrè ſonat, ut notat etiam Galenus *in comm.* In ſequenti autem Aphoriſ. agitur de Criſi imperfecta, qua non ex integro morbifica Cauſa depellitur, ut propterea opus medicum exquiratur. Quare Avicenna *prima* 4. in unum recolligens ambas has Hippocratis ſententias dixit; *ſi Natura non movet, move tu motu ejus; at ſi ipſa movet, & actu movet, dimitte eam, & operationem ejus*.

Conditiones autem perfectè Criſis refert Galenus 1. *de diebus decret. cap.* 2. & *in comm. hujus aph.* eaſque ad ſex revocat: primùm exigit, ut per evacuationem fiat potiùs, quàm per Abſceſſum, & per partes infernas meliùs, quàm per ſupernas: tùm ut noxius tantùm humor, iſque omninò excernatur, minimè verò quivis alius: ſervetur deindè locorum neceſſitudo, ut per vaſa conſentientia, ac recto tramite, ejuſmodi evacuatio fiat: poſt has, quæ facilè toleretur: & poſtremò, prævia coctione, atque in die decretorio. Cum his enim conditionibus Criſis contingens denotat, devictam fuiſſe cauſam morbificam, atque omninò extrà corpus eductam abſque periculo Recidivæ, & ſine ullo virium detrimento. Ex defectu primæ conditionis licèt abſceſſus inter Criſes referantur, quia tamen vitioſus humor non evacuatur, nec extrà Corpus depellitur, facilè recrudeſcere poteſt, & denuò ſanguinem, ac principalia viſcera inquinare, ut accidit Critoni: ſic pariter cùm fiunt per partes ſuperas, inopinanter Cor, Pulmones, Cerebrum, & alia membra nobiliora infici poſſunt; unde ex Criſi per vomitum non

raro

Digitized by Google

rarò accidit Cardialgia. Ex defectu ſecundæ conditionis pernicioſæ ſunt evacuationes diminutæ, vel immodicæ: etenim ob illas relabuntur ægrotantes; nam quæ relinquuntur in morbis poſt judicationem, redivas facere conſueverunt 2. *Aph.* 12. ob has verò vitæ periculum imminet ex Virium languore. Cùm inſuper alii humores, quàm vitioſi evacuantur, contingit planè ex una vires infirmari, & ex altera morbificam cauſam increſcere, ac vehementiùs adoriri Naturam, quæ procul dubio ex inutili egeſtione languidior reddita tandem ſuccumbet: atqui oportet poſt coctionem fieri diſcretionem, & poſteà evacuationem, ut bona ſit Criſis 4. *Aphor. comm.* 22. Ex defectu tertiæ conditionis damnantur evacuationes per eas partes habitæ, quæ cum affecto viſcere non conſentiunt, per meatus ſibi mutuò reſpondentes: ſic in affectibus pectoris, vomitus, vel alvi profluvium, malum eſt. Ex defectu quartę conditionis peſſimæ ſunt Criſes, vitale robur diſſolventes, quippè ab his unà ſimul morbus deſinit, & Vita; unde dicebat Hippocrates *in Coacis prænotionibus: aliquandò in optimis Criſibus ægri pereunt*; cùm ſcilicèt vires illas non ſufferunt. Ex defectu quintę conditionis malæ ſunt egeſtiones humorum inter morborum initia, nondùm concocta, nec ſecreta cauſa materiali eorumdem; quamobrem Galenus *c. comm.* 22. 4. *Aph.* inquit: *Quandò aliquis incipit Morbus, ſi quid excernitur, nihil tunc excernitur Naturæ ratione, ſed ſunt omnia ſymptomata earum, quæ præter Naturam ſunt in corpore diſpoſitionum: quo enim in tempore à cauſis morborum facientibus Natura gravatur, & adeſt cruditas humorum, tunc aliquid utiliter evacuari eſt impoſſibile: ſiquidem oportet coctionem præire, ſubſequi verò diſcretionem, & poſteà evacuationem, ut bona ſit Criſis, ſive Judicium.* Et *comm.* 13. 2. *aphor. Fit autem judicatio, Natura ſeparante à bonis mala, & ad excernendum præparante.* Ex defectu demùm ſextæ conditionis ſuſpectæ ſunt Galeno Criſes in diebus paribus contingentes; ut propterea miretur, cur citrà recidivam judicata fuerit Virgo Lariſſæa in ſexta die, quandoquidem ex eodem 1. *de diebus decretor. c.* 7. nullum ſignum futuræ recidivæ fortius eſt, quàm dùm Criſis fit in die non critico. Et Hippocrates 4. *aph.* 36. *Sudores*, docet, *febricitanti ſi incœperint, boni, tertia die, quinta, ſeptima, octava, nona, undecima, decimaquarta, decimaſeptima, vigeſimaprima, vigeſimaſeptima, trigeſimaprima, & trigeſimaquarta. Hi enim ſudores judicant morbos. Qui verò non ita fiunt, laborem ſignificant, & morbi longitudinem, ac recidivam.*

Verùm adversùs hanc ultimam bonæ Criſis conditionem pugnare videntur plurima exempla ægrotantium, qui in libris Epidemiorum ab Hippocrate memorantur judicati aliis, quàm in diebus decretoriis; ut propterea Averroes 4. *collect.* 4. has eaſdem perfectæ Criſis conditiones referens, pro die critico habeat illum, in quo bona Criſis accidit, ex præcedente coctione, & ſuccedente evacuatione conferente. Et Celſus *lib.* 3. *c.* 4. inhærens Aſclepiadi hæc habet: *Id Aſclepiades jure, ut vanum, repudiavit, neque in ullo die, quia par, imparve eſſet, bis, vel maius, vel minus periculum eſſe dixit. Interdùm enim pejores dies pares fiunt, nonnunquam etiam in ipſo morbo dierum ratio mutatur, fitque gravior, qui remiſſior eſſe conſueverat,*

atque

atque ipſe quartuſdecimus par eſt, in quo eſſe magnam vim antiqui fatebantur, qui cùm octavum primi naturam habere contenderent, ut ab eo ſecundus ſeptenarius numerus inciperet, ipſi ſibi repugnabant, non octavum, neque decimum, neque duodecimum diem ſumendum quaſi potentiorem; plus enim tribuebant nono, & undecimo: quod cùm feciſſent ſine ulla probabili ratione, ab undecimo non ad tertiumdecimum, ſed ad quartumdecimum tranſibant. Eſt etiam apud Hippocratem, ei, quem ſeptimus dies liberaturus ſit, quartum eſſe graviſſimum, ita, illo quoque Authore, in die pari, & gravior febris eſſe poteſt, & certa futuri nota; atque idem alio loco quartum quemquè diem, ut in utrumque efficaciſſimum apprehendit, ideſt, quartum, ſeptimum, undecimum, quartumdecimum, decimumſeptimum, in quo & ab impari ad paris rationem tranſit, & nè hoc quidem propoſitum conſervavit, cùm à ſeptimo die undecimus, non quartus, ſed quintus ſit: adeò apparet, quacumque ratione ad numerum reſpexerimus, nihil rationis ſub illo quidem Authore reperiri. Hactenus Celſus.

Hæc igitur cùm ita ſe habeant, facilè prudens Medicus coniicere poterit, quandonam operantem Naturam ſinere debeat, & contra quando ejuſdem diminutos motus adjuvare, vel excedentes cohibere oporteat. Et quidem in perfecta Criſi nil aliud tentandum præter id, quod Viribus inſtaurandis inſervit; In Criſi verò imperfecta, cùm ſcilicèt Natura inchoatam evacuationem abſolvere nequit, Medicus illius adjutor ſit, & inchoatum motum perficiat, Viribus intereà refectis. Symptomaticæ demùm egeſtiones non impediendæ, ſi ferantur, & cauſam morbificam quaqua ratione diminuant, at ſi Vires infirment, & ad morbum, morbique cauſam nihilum conferant, cohibendæ ſunt. Porrò in omnibus peculiaris ratio de Ægrotantis virtute habenda ſemper eſt.

APHORISMUS XXI.

Quæ ducere oportet, quò maximè Natura vergit per loca conferentia, eò ducere convenit.

SIcuti quæ judicantur, & judicata ſunt integrè, neque movere, neque novare oportet, ſed ſinere; ita cùm imperfectè moventur, aut mota ſunt, toto conatu adjuvare expediet, ut propterea hic Aphoriſmus ſit veluti appendix antecedentis. Cùmque imperfectè judicata à Natura, ſint Arte perficienda, ut omninò cauſa morbi depellatur, & morbus ipſe planè deſinat, docet nunc Hippocrates per eadem loca, quæ Natura ipſa indicaverit, eſſe promovendam totius cauſæ morbificæ evacuationem. Hinc tria potiſſimùm videntur hoc Aphoriſmo comprehenſa: primùm oportere Medicum Arte perficere, quod Natura explere non potuit: tùm ut per loca conferentia, & quæ Natura ipſa in Criſi jam inchoata indigitaverit: deindè ut ex variis fortaſsè illius motionibus, ea ſpeciatim ſeligatur, ad quam maximè vergere videtur, & humor ipſe deponendus promptior, paratior, magiſque diſpoſitus eſt.

Quænam ſint iſta, quę ducere oportet, explicat Galenus *in comm.* quæ v3. neque judicantur, neque ſunt integrè judicata, nempè cauſæ materiales ægritudinum, quoniam Criſes non accidunt, niſi morbis pendentibus è materia, ſive humoribus, qui degenerarunt: & niſi ſenſibili evacuatione hi tollantur, illi non deſinunt: modò

modò ſi imperfectè contingant ejuſmodi vitioſos humores morborum cauſas repurgari ope Naturæ, beneficio Artis oportebit diminutam eorumdem evacuationem abſolvere, ut Æger in priſtinum ſalutis ſtatum reducatur, & non recidat.

At quoniam, quæ educenda ſunt, per quas vias educi debeant, ſæpiſſimè ignoramus, admonet Hippocrates, ut per ea loca promoveatur evacuatio, per quæ Natura illam inchoaverat; proindè ſubdit: *Quò Natura maximè vergit*. Naturæ verò nomine intelligitur hìc ab Hippocrate vis illa, internuſque motus tàm partium fluidarum, quàm ſolidarum rectam Corporis œconomiam conſtituentium, unde fermentationibus, diſſolutionibus, ſecretionibuſque, coctiones, nutricationes, mutationes, atque ſalubrium ab inſalubribus humoribus repurgationes abſolvuntur, indeque Cordis, & Arteriarum motus, ac totius Animalis Vita perſiſtit. Hunc ergo partium omnium mutuò cohærentium, atque in unum conſentientium complexum, & ſtructuram, meditatus aliquandò idem Hippocrates, dixit, eſſe in homine, ejuſque partibus conſenſum unum, conſpirationem unam, per quam ſibi viciſſim auxiliantur, diverſis fermentorum proprietatibus, atque excedentium humorum propenſionibus, viſcerum ſecerniculis, mutuiſque ſuccorum actionibus, ac fermentationibus, ut exindè huc, aut illuc ferantur ſubacta, inverſa, & mutata quæcumque morboſam fortaſsè corporis conſtitutionem reddiderant, pro varia partium affectarum habitudine, & vitioſorum ſuccorum inclinatione; Unde obſervamus tenues, acres, ſulphureos, ſeu bilioſos appellatos humores, ſponte ſua ſtomachum, & partes ſupernas petere; craſſos verò, ſeu phlegmaticos, potiùs alvum, & inteſtina, ex 4. *Aph.* 4. & 6. quamobrem eodem 4. *Aph.* 2. utile dicitur talia in medicationibus è corpore educere, qualia ſponte prodeunt, putà humores vitioſi, cùm ultrò per Corporis emiſſaria defluunt. Hinc non ſemel etiam expertum in Cadaveribus, humores ſponte ſua per os, nares, vel per alvum prodiiſſe, nulla intereà vi illos intrinſecùs adigente.

Cùm aliquandò Sudores, Vomitus, & Dejectiones, aliæque evacuationes unà ſimul promoveantur, illa potiſſimùm ex ipſis adjuvanda, quæ convenientior, facilior, & ſecurior viſa fuerit. Si verò loca, per quæ humorum expulſiones inchoantur, idonea non ſint, præſertim ſi gravia ſymptomata ſocientur, ut cùm per vomitum vitioſi humores educuntur, qui Cardialgiam, Singultum, aut Lipothymiam afferunt; vel cùm à cerebro deponuntur in aures, cum periculo ſurditatis; vel cùm per vias urinæ, dolorem, ardorem, ulcerationemve inducunt, eas ſagax Medicus avertere, atque in alios ductus deducere poterit, præcavendo intereà mala ſubindè imminentia. Sic ſudores diaphoreticos dictos, & frigidos, paſſim comprimere conamur, & ſiſtere hæmorrhagias narium, ac hæmorrhoidum, ſi modum illæ non ſervent. Cùm igitur Natura per poros cutis morbi cauſam expellere nititur, apparentque ſigna ſudoris imminentis, omni conatu ſtudebit Medicus illum promovere; ſi verò alterius evacuationis ſigna præluceant, in illam, prout occaſio feret, ſpecialiùs incumbet, perpenſis intereà propriis, peculiaribuſque ægrotantium corporum conſtitutionibus, diſpoſitionibus humorum, partium affectarum, & ductuum earumdem conditionibus, aliiſque, quæ ſanè plurima eſſe poſſunt,

poſſunt, cùm non omnibus æquè contingat pari evacuationis genere ab iiſdem ægritudinibus vindicari. Hinc perperam agunt, qui morbos omnes, omnemque noxium humorem, per alvum dumtaxat conantur educere, putantes ſe hac ſola ratione omnem medelam cunctis ægrotis afferre poſſe.

Loca inſuper congruentia, per quæ noxii humores ducendi ſint, recenſet Galenus *in comm.* ſcilicèt illa ſunt Os, nares, aures, ventriculus, inteſtina, uterus, veſica, & cutis univerſa, unde fit perſpiratio, & ſudor: itemque meatus omnes corporis inſenſibiles, quos idem Galenus *comm.* 54.7. *lib. aphor.* Naturam, ad depellendos vitioſos humores, ſibi parare, & invenire dixit. Excipiuntur autem loca affecta, ſeu partes læſæ corporis, per quas nullo modo educere convenit, nè humores ad illas magis confluant, ex Galeno *ſ.2.in 6.epidem.29.* Hinc in Dyſenteria per alvum evacuare, & per vias urinæ in Nephritide, & Diabete, nulla ratione expedit.

Ut autem convenientia illa exiſtimentur, ſex videntur exigere conditiones. Primò, ut ſint illæſa, ex 13. *meth. cap.* 11. ubi inflammatis inteſtinis, vel aliter affectis, Galenus præcipit per alvum non eſſe evacuandum, ſed per ductus urinæ; & læſis Renibus, non per urinam, ſed per alvum purgandum eſſe: quod pariter confirmat 2.*epidem. comm.* 7. & ante ipſum edocuit Hippocrates 6.*epidem.* 2.29. inquiens: *Revellere oportet, ſi non qua oportet, repunt; ſi verò quà oportet, bis oſcula aperire oportet, qualiter ſingula repunt.* Secundò, ut nullum incommodum, ex evacuatione promovenda, loca ipſa patiantur, quemadmodùm rectè monet *in comm. huius aphor.* Galenus. Advertit tamen idem Auctor 1. *ad Glauc. c. de Quartana*, cùm per vomitum omninò ducendus humor eſt, nè ab illius acritudine, ac pravitate ſtomachus offendatur, cibum, vel juſculum pingue, aut aliud quid, quod retundere queat mordentis humoris acritatem, præſumere oportere. Quamobrem in urinæ vitiis exhibere ſolemus diuretica, illius acritudinem unà ſimul temperantia. Tertiò, ut nedùm damna partium affectarum, ſed etiam cohærentium, & conſentientium evitentur, nè ſcilicèt à promota per has egeſtione illæ quodammodò coafficiantur, & doleant. Hinc vomitus prohibetur in affectibus oculorum, & cerebri, quia hæ partes plurimùm compatiuntur à vomitu. Sic pariter affecto utero, alvus proritanda non eſt, nè ab inteſtinorum irritatione ille concutiatur, & furat. Quartò, loca, per quæ ducere expedit, proxima ſint viſceribus, unde humores ſunt deducendi: hac enim ratione citò, tutò, & jucundè aſſumpta medicamenta conferent, quod ſummum eſt in Medicina facienda, documento Aſclepiadis ſummoperè à Galeno hac de re commendati; unde idem Galenus 7.*meth. cap. ult.* affecta parte cava Hepatis, educit per alvum; laborante verò gibba, per renes. Hippocrates etiam 2. *epidem. ſ.*2.27. urinæ profluvio Lienis tumorem in Bione curatum refert, propter conſenſum Renum cum Liene per arterias ſplenicas, & emulgentes dictas. Quintò, ut tramite, quo fieri poteſt, compendioſiori, humores egerantur: nimirùm, citiùs vomitu, quàm dejectione ventriculus inanitur, & pectus faciliùs per tuſſim, quàm per urinam. Sextò demùm, ut loca, per quæ promovenda eſt evacuatio, communicent cum partibus affectis, & conſueta emiſſaria illa ſint, unde aliàs corpus fuerit repurgatum. Sive autem ductus iſti patentes Ex Gal. 13. meth. cap. 11.

tes

tes ſint, & Anatome cogniti, ſive prorſus ignoti, & inconſpicui, parum refert, modò in ſimilibus contulerint: dicitur enim 4. *aphor.* 28. *Quibus bilioſæ ſunt dejectiones, hæ, ſuperveniente ſurditate, ceſſant; & quibus ſurditas adeſt, ſupervenientibus bilioſis dejectionibus, ceſſat*. Et 7. *aphor.* 54. ***Quibus inter ventriculum, & Septum tranſverſum pituita repoſita eſt, & dolorem affert, non habens viam ad alterutrum ventrem, iis per venas in veſicam pituita verſa, ſolvitur morbus***. Et *lib. de humoribus* refertur hæmorrhoidas pleuriticis prodeſſe; atque aliis alia: cùm tamen conſenſus per vaſa nullus in his pateat.

Sed & non rarò conferre ſolent evacuationes promotæ per ſpeciales quoſdam ductus, & magis uni, quàm alteri, ex habitu, & peculiari corporis conſtitutione, itemque à varia anni tempeſtate, & humorum copia. De habitu corporis ſcribit Hippocrates 4. *aph.* 6. & 7. Graciles per vomitum facilè purgari, Carnoſos verò, & Pingues potiùs per alvum. Sunt inſuper, qui ex peculiari habitudine reſpuunt cujuſvis generis cathartica, atque ab illis perquam malè ſe habent: alii ægrè nimis ferunt clyſteria, ut etiam aliquandò in animi deliquia incidant: Nonnulli certa quædam remediorum genera, quibus humores in particulares meatus feruntur, abhorrent; aliis verò ſuaviùs delectantur. Quare in his oportebit ea dumtaxat præſcribere medicamenta, quę experimentis conferentiora probata ſunt; quinimmò per eas ſolùm vias præſtabit evacuare, unde nullum incommodum ſit probabiliùs conſequuturum, perquiſita priùs propria cujuſvis patientis conſtitutione, cui magis ferendo ſit, & per quos ductus. Quòd ad anni tempora, inquit idem Hippocrates 4. *aph.* 4. Æſtate per ſuperiora, Hyeme verò per inferiora potiùs eſſe evacuandum. In humorum denique copia, & multitudine, potiùs dejectiora, quàm vomitoria commendantur, & hæc magis, quàm diuretica, vel ſudorifica.

Quoniam verò anteà dictum eſt, oportere aliquandò Medicum aliò commotos humores divertere, monendi propterea illi ſunt, qui indiſcriminatim in morbis, Naturæ motum proſequi adnituntur: nimirùm quia aberrat non rarò illa, & vergit, quò ducere ſalutare non eſt. *Oportet itaque*, ex Galeno, ***Medicum Naturæ motum animadvertere, & ſi quidem idoneus fuerit, ei convenit adminiculari, & cooperari, ſi verò contrarius, & noxius, hunc prohibere, transferre, atque divertere oportet***. Atqui idoneus, & utilis tùm maximè exiſtimabitur, cùm citrà virium diſpendium, & viſcerum incommodum evenit, ac morbum vel tollit, vel magna ex parte diminuit.

APHORISMUS XXII.

Concocta medicari, atque movere, non cruda, neque in principiis, modò non turgeant: plurimùm verò non turgent.

QUamvis in quibuſdam exemplaribus Aphoriſmus hic ſcriptus non ſit, ut notat *in commentario* Galenus, ipſo tamen auctore, negari non poteſt, quòd Hippocratis non ſit, quippè qui paſſim notatus inveniatur *in libro de humoribus*. Et *lib.* 4. *de ſan. tuend. cap.* 5. nedùm Hippocratis eſſe, idem ſubdir, verùm etiam totius Medicinæ oraculum: id quod ſpeciatim præmonendum duxi ad redarguendos eos, qui vim iſtius præcepti effugere tentarunt.

Digitized by Google

Proponitur autem in illo opportuna occaſio purgandi, & tempus aptum egeſtioni vitioſorum humorum, ut tuta, & conveniens morbificæ Cauſæ propulſio ſuccedat, abſque ulla innoxii humoris evacuatione; equidem non ſemper humores nocui evacuante medicamento utiliter educuntur, cùm primùm concoqui, deindè ſecerni, ac poſtremò debeant evacuari. At verò de purgatione ope medica promovenda hìc agitur; etenim cùm anteà ſermo fuerit inſtitutus de evacuatione ſpontè Naturæ inducta, ſed imperfectè, quæque à Medico foret adjuvanda per loca conferentia, quò ſcilicèt humores ipſi vergerent, propterea hoc Aphoriſmo ea ſolùm obiicitur examinanda, quæ omninò Medici miniſterio peragitur. Nè autem quis putaret quocumque morbi tempore licere Medico morbos purgante medicamento aggredi, præcipit Hippocrates, nonniſi concocta convenire medicari, non autem cruda, nec in principiis, modò non turgeant. Quare generalem regulam purgante dumtaxat medicamento utendi, cùm concoctio humorum præceſſerit, excipit ſolùm in crudis turgentibus, quos tamen & rarò turgere dicit.

Arabes, aliique Barbari, coctionem, in hominibus potiſſimùm, contemplantur duplicem, pro duplici eorumdem ſtatu. Primam fieri ajunt, mutatione alimenti in alibiles humores, atque in corporis nutricatum, ut cum ex cibo chylus, & ex chylo ſanguis conficitur, ut is in aliti ſubſtantiam tranſeat. Alteram, mutatione noxiorum humorum, non tamen ut nutriant, ſed ut ſubacti, ac domiti, immò etiam à ſalubribus ſecreti, faciliùs poſſint per conſueta emiſſaria expurgari: quò ſpectat effatum illud Medicorum ex Galeno anteà memoratum: *oportere primùm præire coctionem, ſubſequi verò diſcretionem, & poſteà evacuationem*. Et ſanè hęc, quæ in nocentibus, & inutilibus humoribus ſæpiſſimè obſervatur, haudquaquam à Calore, qui univerſalis opifex Coctionum ſtatuitur, perfici poteſt, quippè qui in ſtatu corporis morboſo evadit excedens, vel deficiens, adeòque ineptus coctioni noxiorum humorum peragendæ, quæ tamen potentior plerumque eſt potiſſimùm in febribus, in quibus non rarò ſponte ſua morboſi humores concoquuntur, atque ab utilibus ſecreti per convenientia emiſſaria ſenſim repurgantur. Subolevit fortaſsè hoc Valleſio, qui propterea *ſuper quartum Meteor. Ariſtotelis* arbitratus eſt, coctiones perfici potiùs intrinſeco calore, ac vi propria miſtorum, vel ſuccorum, quàm alieno, nempè ventriculi, aut alterius viſceris: quod pariter exiſtimarunt Horatius Augenius 2. *epiſtol. lib.* 10. *cap.* 1. & Argenterius 3. *Artis Med. comm.* 38. eo præſertim argumento ducti, quòd fructus ex arboribus decerpti, ſponte ſua concoquantur, ac maturentur, itemque interna vi Muſtum in perfectum, generoſumque vinum commutetur. Atque hinc jure optimo melioris notæ Philoſophi, quam coctionem veteres appellarunt, maluerunt diſſolutionem ex fermentatione nuncupare, voce planè congruentiori; quin & Galenus ipſe coctionem cum ſecretione ſæpè confundere non eſt veritus, & alteram ſine altera inveniri minimè poſſe teſtatus eſt 3. *de naturalibus facult.* & *alibi*.

Hanc ergo coctionem ad opportunam purgantis medicamenti exhibitionem exquirit in hoc Aphoriſmo Hippocrates, ut exindè inutilium, & noxiorum dumtaxat humorum ſequatur

quatur

quatur evacuatio, quique utiles ſunt, & ſalutares corpori, in ſuis vaſis conſiſtant ad vitæ ſuſtentationem. Illi propterea promovendæ ſedulò vacandum, nec unquam aggredi licere Morbos purgantibus medicamentis, niſi priùs humores evacuandi diſpoſiti, & ad exitum parati fuerint, pluries animadvertit idem Auctor, ſed præſertim 2. *aphor.* 9. inquiens: *Corpora cùm quiſpiam purgare voluerit, oportet fluida facere*: quem textum exponens Galenus, ait: *Erit autem fluidum corpus, omnibus meatibus quidem reſeratis, humoribus verò inciſis, abſterſis, atque extenuatis, ſi quis fuerit humor in corpore craſſus, ac glutinoſus.* Hinc duo videtur in univerſum exigere ad coctionem, promptamque humorum purgationem, viarum ſcilicèt laxitatem, & humorum extenuationem. Idipſum etiam edocet *lib. quos, quibus, & quandò purgare oportet*, inquiens: *oportet autem priuſquam purgans exhibeamus medicamentum, craſſos humores attenuare, tenaceſque diſſecare, & meatus recludere.* At alii plura in humoribus conſiderantes, plura quoque in præparationibus, coctionibuſque deſiderant, pro varia eorumdem conditione. Et quidem humores craſſos eſſe attenuandos, tenaces incidendos, calidos refrigerandos, frigidos calefaciendos, & pari ratione alios ad naturalem conſtitutionem reducendos eſſe affirmant. Sed tamen de tenuibus humoribus controvertunt, quo pacto præparandi, atque ad coctionem diſponendi ſint. Et Avicenna *fen.* 1. 4. *tract.* 1. *cap.* 7. illos, eadem lege, vult craſſiores efficiendos, documento Galeni *lib. de conſtit. Artis* c. 19. qui jubet craſſum, & lentum humorem eſſe attenuandum, tenuem verò denſandum. At contrarius eſt Averroes, qui acriter Avicennam reprehendit, aſſerentem tenuia concoqui, cùm craſſeſcunt: & ratio videtur, quoniam quo tenuior humor eſt, eò faciliùs purgante medicamento educitur: quippè propria tenuitate facilè quoſque ductus ſubire, & pervadere poteſt, unde ſuapte natura purgabitur; atque hinc Galenus ipſe *lib.* 14. *meth. cap.* 17. flavæ bilis evacuationem facilem eſſe ſcripſit, pituitæ verò, & melancholiæ difficilem; quod pariter confirmans *lib. quos, quibus, & quandò purgare conveniat*, ſubdit: *inter initia morbi tenues, & aquoſos humores evacuabis: ubi craſſi, & tenaces fuerint, quales ſuapte natura ſunt pituita, & nigra bilis, concoctionem expectabis.* Unde tenues, & aquoſos humores ad catharſim præparatione, coctioneque non egere, manifeſtè videtur inſinuare; Experimenta nihilominùs contraria ſuadent.

Ex his itaque deducere fas eſt, aliam hic intelligi ab Hippocrate coctionem, quam ut vulgò ſolent interpretari, per mutuam qualitatum attemperationem, & quemadmodùm ex Galeno 3. *de natural. facult. cap.* 7. definiendam putant: Alterationem in propriam ejus, quod nutritur, qualitatem. Ibi enim coctionem naturalem in ſtatu ſalutis, per quam alimentum in nutricationem vertitur, ſibi tantummodò examinandam propoſuit; non verò quæ in ſtatu morboſo in humores evacuandos peragitur: de ea equidem ſpecialius agens 1. *epidem. comm.* 2. *t.* 44. & 2. *de rat. vict. in acut. comm.* 44. inquit, Concoctionem haberi, Natura morboſas Cauſas evincente, atque ad expulſionem diſponente; cumque id calorificis, & diſſolventibus tantummodò perfici poſſit, jure optimo proindè Alexander Trallianus *lib.* 1. *c.* 10. etiam bilioſum

V. etiam lib. de differ. ſympt.

ſum humorem per mediocriter calefacientia, non verò per frigorifica concoquendum eſſe docet: quod & Galenus ipſe *lib. 2. de compoſ. medic. per loca cap.* 11. admonet; etenim coctio à calorificis tantùm, ſed temperatis, non autem à frigorificis perficitur. Et licèt ab his quoque aliquandò emolumentum conſequatur in affectibus biliosis dictis, ea tamen non conferunt, quòd coctionem promoveant, ſed quia fervorem, ac ſitim ſedant, ſymptomata planè ægris moleſtiſſima; unde poſtmodum Natura meliùs poſſit morboſam Cauſam concoquere, & ſuperare: quemadmodùm notavit etiam Actuarius *lib. de compoſ. medicam.* agens *de uſu ſyruporum infrigidantium in febribus*.

V. Gal. 5. de ſimpl. med. fac. c. 5. & 1. epidem. ſ. 2. conſt. 3. comm. 41. Ariſtot. 4. meteor. 2. &c.

Coctio igitur ab Hippocrate hic memorata erit ſolùm diſſolutio, ac Secretio inutilium humorum ab utilibus, & præſertim à ſanguine, eo prorsùs modo, quo in Muſto, cùm in vinum perfectum prævia fermentatione tranſit, experimur: ſepoſitis etenim partibus inutilibus, & fæculentis, veluti Naturæ diſſentaneis, Cauſa Morbi evicta dicitur, & concocta. Jubet autem Hippocrates concocta eſſe medicanda, non cruda, quoniam ſi antè ejuſmodi diſſolutionem, ſecretionemque, purgatio inſtitueretur, tùm boni, tùm mali humores à Cathartico indiſcriminatim educerentur, vel boni ſolùm, magiſque fluentes, magna cum virium jactura; Quod idem Hippocrates 4. *de rat. vict.* 44. nedùm expreſsè inſinuat, ſed etiam rationem addens, ſubdit: *nempè ſi ventrem moveris, urina non maturabitur, febriſque citrà tùm ſudorem, tùm iudicationem in longum tempus protrahetur*. Cui Galenus inhærens *in comm.* in eamdem planè ſententiam concedit. Ut igitur evacuatio accidat talis, qualis exigitur, quæ nimirùm conferat, & toleretur, expectanda erit concoctio, ideſt diſſolutio, & ſecretio morboſorum humorum à ſalutaribus, ut his relictis, illi ſolummodò educantur, & æger abſque ulla virium noxa in priſtinum ſanitatis ſtatum citiſſimè redeat.

Advertit autem Galenus in *hoc comm.* & *comm.* 37. 2. *lib. Aphor. non cuiuſcumque medicamenti aſſumptionem ſolere Hippocratem medicationem nominare, ſed tali vocabulo in ſola uti purgatione*. Atqui ille humor à purganti pharmaco commodè poteſt educi, qui concoctus, atque ab aliis ſecretus fuerit, non autem crudus, & cum utilibus, ac ſalubribus commiſtus. At cur addidit, *atque movere non cruda*? Satis enim eſſe videbatur affirmando dixiſſe, *concocta medicari*. Ut quid igitur opus fuit negantem adiicere dictionem? Anſam proindè præbuit expoſitoribus dubitandi quid per *movere*, quidque per *non cruda*, is intelligere voluerit.

Sanctorius exiſtimat dictiones has ſuperfluas eſſe in Aphoriſmo latinè reddito; fuiſſe autem opportunè adjectas in græco Codice ad tollendam ambiguitatem, & æquivocationem, quæ continebatur in verbo Πέπονα, quod poteſt ſignificare *cocta*, & *matura*; ideòque vult ita legendum eſſe Aphoriſmum: *Matura medicari, & movere*, deleta dictione, *non cruda*, tanquam ſuperflua. Montanus *non cruda* putat eſſe nomen indefinitum, comprehendens quidquid crudum non eſt; unde opinatur, voluiſſe Hippocratem movenda eſſe non cruda, ideſt omnia præter ea, quæ cruda ſunt. Arbitrantur alii idem prorsùs ſignificare, *movere non cruda*, ac *medicari concocta*: fuiſſe autem bis idem ab Hippocrate repetitum ſub

diver-

diverſa phraſi, veluti effatum, ac documentum magni in Medicina momenti. Aliis cum Zecchio ſic legere placuit: *concocta medicari*, *atque non movere cruda expedit*: cruda autem interpretantur quæcumque concoctione tranſmutari poſſunt in ſubſtantiam alibilem, ut fertur eſſe pituita in venis contineri credita. Sed & viſum eſt Marſilio Cagnato univerſam hanc ſententiam invertere, ut ſenſus fiat, minimè convenire concocta medicari, atque movere, ſed cruda ſolùm, quia concocta, uti evicta à Natura, ſponte ſua difflantur, & egeruntur, ſine ulla Medici opera. Sunt qui verbum *movere* exponunt pro *minuere*, ſeu uti medicamentis blandè ſubducentibus, & lenientibus dictis, adeòque Aphoriſmum interpretantur: medicanda, ſeu purganda eſſe medicamentis eradicantibus, quæ concocta ſunt, movenda verò, ſeu diminuenda, quæ adhuc cruda perſiſtunt. Neque deſunt, qui pro non crudis intelligunt *ſemicocta*, ut proptereà ſententiam aphoriſticam explicent de purgandis perfectè concoctis, movendis verò, ſeu diminuendis crudis, ſeu ſemicoctis; Quin & Fuchſius de craſſis, & frigidis humoribus dumtaxat interpretatur. Nonnulli apud Argenterium non crudos intelligendos exiſtimant humores infrà ſanguinem, qui nimirùm per ulteriorem coctionem in ſanguinem ipſum commutari poſſunt; ſub verbo autem *movere* comprehendi ajunt quodcumque genus medicamenti motum in corpore efficientis; etiam perfrictiones, & cucurbitulas. Denique alii *movere* exponunt, ſanguinem mittere, ut proindè ſicuti concocta purgante medicamento educenda ſunt, ita cruda moveri poſſint ſanguinis detractione per venæ ſectionem.

Sed tam variæ, ac multæ ſunt hujus Aphoriſmi expoſitiones, ut mirum ſit, quàm mentem Hippocratis in alienos, differenteſque ſenſus extorqueant anxii iſti Commentatores; cùm tamen facillimè pateat, voluiſſe illum concocta, ideſt ab utilibus humoribus ſecreta, catharticis medicamentis licere dumtaxat evacuari, minimè verò cruda, nondùm diſſoluta, nec ſejuncta, ſed ſimul cum ſalutaribus commiſta, ut proptereà Aphoriſmus legendus ſit: Concocta medicari, atque movere convenit, non autem cruda: Quæ expoſitio nedùm genuina Hippocratis eſt, ut deducitur ex 4. *de rat. victus* 44. verùm etiam expreſſiſſima Galeni 4. *de ſanit. tuẽd. cap.* 5. *Quando corpora* (is inquit) *abundant crudis humoribus*, *his nec ſanguis mittendus*, *nec alvi dejectio*, *aut exercitatio*, *aut omninò motus*, *aut balneum adhibendum*, *quippè inciſa vena bonum ſanguinem emittit*, *malum*, *qui in primis maximè venis circà Jecur*, *& quod Meſenterium vocant*, *colligitur*, *in totum attrahit corpus*; *dejectio verò in talibus*, *tormina*, *& eroſiones creat*, *animique deliquia*, *cum eo*, *quod nec notatu quidpiam dignum educit*, *quandò crudi omnes ſucci pigri*, *atque ad motum inepti propter craſſitudinem*, *frigiditatemque ſunt*; *quò fit*, *ut etiam omnes anguſtas vias obſtruant*, *per quas id*, *quod medicamentum deiicit*, *ferri ad alvum debeat*, *atque ita nec ipſi educantur*, *& aliis ſint impedimento*: *id quod ſanè Hippocrates illo oraculo præcavit*; *quo breviſſimè præcipit*, *concocta medicamento tentanda eſſe*, *non cruda*. *Eadem de cauſa nec exercitare*, *nec omninò movere*, *ſed nec lavare expedit eos*, *qui in primis venis crudorum copiam habent*, *ſiquidem omnes id genus motus ſuccos illos in totum cor-*

Digitized by Google

pus agunt. Servandi igitur hi ſunt in omni quiete, dandaque ipſis cibus, potio, medicamentaque ſunt, ſingula ejus generis, quæ attenuent, diſſecent, & conficiant ſuccorum craſſitudinem, idque citrà manifeſtum calorem. Et *lib. quos, quibus, & quando purgare convenit: Qui humores jam aliqua in parte corporis conſederint, neque ullo alio auxilio, neque purganti medicamento priùs movendi ſunt, quàm concocti fuerint; tunc enim & Naturam evacuationi adjutricem habebimus*: quod etiam repetit *in hujus Aphoriſmi commentario*. Ex his itaque manifeſtè colligitur quid pro *movere* intelligendum ſit: Quippè non ſolùm voluit Hippocrates purgandum non eſſe cruda, ſed nec aliud omninò medicamentum quomodolibet movens, aut agitans corpus, & humores, exhibendum; idcircò dixit, concoctione perſiſtente, & *medicari*, ideſt purgare, & *movere*, hoc eſt balneis, ſudorificis, exercitiis, aliiſque ſimilibus uti poſſe; in crudis verò humoribus nil horum movendum, aut tentandum: *κινεῖν* namque verbum, ut acutè obſervat Fuchſius, generatim omnia jam dicta auxilia excludit, quippè ſingula aliqua ratione corpus commovent. Atque hinc perperam nonnulli exponunt verbum *movere* referendum eſſe ad non cruda, adeòque intelligendum de medicamento, non quidem (ut ipſi dicunt) *eradicante* ſub verbo *medicari* deſignato, ſed de *minuente*; tùm quia notaretur Hippocrates manifeſta Tautologia; nam medicari concocta, & movere non cruda, in idem fermè recidunt; tùm etiam quia Gal. 2. *de humor. comm.* 21. verbum *movere* interpretatur evacuare per ſudores, urinas, & ſimilia, non verò per purgantia diminuere. Et *comm.* 29. 2. *Aphor.* venæ ſectionem expoſuit, &, *nonnumquàm* ſolùm, purgationem. Accedit, non benè inter ſe convenire ſententias *hoc*, & *Aphoriſmo* 29. 2. prolatas, ſi *movere* pro diminuere, ſeu leviter purgare intelligatur: quod enim hìc in morborum principiis penitùs inhibetur, ibi ſuadetur, & commendatur.

V. Fuch. annot. in com. Gal. 29. 2. lib. Aphor.

At quoniam ferè communiter in praxi exiſtimant, Hippocratem damnaſſe ſolùm purgantia medicamenta inter morborum initia, quæ ſuo tempore vehementiora erant, ut Colocynthis, Scammonium, Helleborus, quibus reipſa uti non licet, niſi poſtquam concocti fuerint humores; neutiquam verò leviora, Caſiam, Roſam, Manna, Rhabarbarum, ſi fortè illa noviſſet: operæ pretium proptereà exiſtimavi breviter hìc etiam examinare, an tutò liceat crudos humores ejuſmodi medicamentorum purgantium generibus aggredi, & evacuare, eoſque ſpeciatim, qui cum ſanguine commiſti indebitam fermentationem excitant, ac per eam coctioni, ſecretionique ſubiiciuntur, ut plerumque in febribus evenit, quippè illos, qui alicubi reſtagnant, & à ſanguine ſunt ſejuncti, neque coctionem, ſecretionemque admittere poſſunt, ut Aqua in Hydropicis, acre Serum in Arthriticis, retentæ fæces in Colicis, procul dubio omni tempore educere expedit, & quocumque medicamenti genere.

Et quidem juxtà Hippocratis, & Galeni documenta non convenire dicendum. Ille enim concocta ſolùm medicari, ſeu purgare oportere hoc loco docet, cruda verò minimè: Modò hæc purgarentur uſu horum catharticorum lenientium, quæ nedùm leviter ſolent evacuare, ſed etiam non rarò hypercatharſim inducere, cùm præſertim doſi majori exhibentur; Quare ſi inter initia morborum prohi-

prohibentur Diuretica, Sudorifica, & alio quocumque modo moventia medicamenta, longè magis inhibita cenſenda erunt minuentia iſta cathartica. Præterea 4. *de rat. vict. in acut.* 43. & 44. in principiis morborum, & materiæ morbificæ cruditate, licere dumtaxat uti clyſtere, & non pharmaco docet; *nam ſi ventrem moveris, urina non maturabitur, febriſque citrà tum ſudorem, tum judicationem in longum tempus protrahetur*. Ubi Galenus ſubdit: non quidem pharmaco, quia impediretur concoctio; igitur de leviori cathartico id pronunciatum fateri oportet, eo quòd integrè, & omninò morboſam cauſam non educat: Si enim de evellente, & penitùs expurgante cathartico ſolummodò meminiſſet, concoctio haud per ipſum videretur poſſe impediri, cùm ſubindè totus humor vitioſus ejus ope expulſum iri ſperaretur, ut rectè etiam notat Sanctorius hoc loco.

Galenus inſuper 2. *aphor. comm.* 9. commendans Hippocratis documentum de præparandis corporibus ad humorum evacuationem, hæc habet: *ſi quis extenuet, atque incidat craſſos, & tenaces humores, qui in corpore ſunt, & meatus aperiat, per quos iſti tranſmittuntur, atque trahuntur* (ſit venia verbo) *à medicamentis, quæ vim purgatoriam habent, tunc purgatio in omnibus rectè procedit: qui verò iſtud neglexerint, & vomitus, atque alvi ſubductionem procuraverint, in difficiles veniunt purgationes, non ſine torminibus aliquando, & quadam vertigine, faſtidio multo, & malo pulſu, imbecillitate, & difficultate*. Quoniam ex eodem 2. *de humorib. comm.* 14. quæ ſunt incocta, ſunt ſtabilia, & infixa, itaut maxima cum difficultate educi poſſint; quocirca ob medicamenti violentiam colliquationes exoriuntur, mali pulſus, vertigines, febres, & alia graviora ſymptomata. Ampliùs 4. *aph. comm.* 22. docet: *quo tempore à Cauſis morbum facientibus Natura gravatur, & adeſt cruditas humorum, tunc aliquid utiliter evacuari eſt impoſſibile*. Ubi ſpeciatim notanda ſunt verba illa, *Natura gravatur*, ideſt à multitudine, & *adeſt cruditas humorum*, ſcilicet in principio, *tunc aliquid evacuari*, hoc eſt leviter, ſive diminute purgari, *eſt impoſſibile*. Et 4. *de rat. vict. in acut.* 44. *Sicut quies iuvat coctionem, ita quælibet commotio coctionem impedit: pharmaca autem maximam faciunt agitationem; unde & coctionibus adverſantur, & vires quammaximè atterunt*. Et *comm.* 2. *prorrh.* 58. *Alvus in quovis morbo profluens, ſine ſignis coctionis, nihil iuvat, & ſi implacidiùs adbuc promoveatur, præter id, quod nihil iuvat, noxam etiam affert*. Si igitur non prodeſt, etiamſi ſpontè profluat, cur eſt, quod juverit ab agitante medicamento? Denique *comm.* 24. *hujus libri* fuſa oratione proſequitur, quàm cautos eſſe oporteat medicos in exhibendis purgantibus medicamentis, ut proindè Hippocratem rectè adjeciſſe animadvertat, multa cum cautione, & præmeditatione licere iiſdem uti inter ęgritudinum initia, & quàm ſe circumſpectum manifeſtet in ejuſmodi purgationibus peragendis: *Neque enim*, ait, *periculum minimum in morbo acuto eſt malè uti purgante medicamento. Quare majorem oportet ex noxiorum humorum evacuatione fieri utilitatem, quàm* (*id quod neceſſariò conſequitur*) *ex purgantibus medicamentis detrimentum. Eſt autem major utilitas, ſi abſque moleſtia omnis in-*

fe-

feſtans, ac moleſtans humor ſit evacuatus; ut verò hoc fiat, primò oportet conſiderare, nunquid æger idoneè ſe habeat ad hujuſmodi purgationem, nam quicumque multa cruditate laborant, vel qui tenaces, & craſſos cibos aſſumpſerunt, ſicuti etiam quibus hypochondria diſtenta, atque inflata ſunt, aut ſupra modum calida, atque ignea exiſtunt, & hoc ipſo in loco aliqua eſt viſcerum inflammatio, omnes ii haud quaquam ſunt apti ad purgationes. Hæc itaque abeſſe oportet, & humores, quammaximè fieri poteſt, eſſe fluxui paratos, hoc eſt tenues, & nullum lentorem participantes, & aperta eſſe foramina, per quæ debet purgatio fieri, & nullam habere obſtructionem; nam & nos iſta anteà paramus, cùm quempiam ſumus purgaturi. Hactenus Galenus.

His auctoritatibus non levia accedunt argumenta. Equidem importuna hæc, etſi blanda purgantia, in principiis morborum exhibita, tenuiores ſolummodò humores, eoſque non vitioſos, ſed utiles, & plerumque etiam alibiles educunt, corpus exagitant, coctionem interturbant, Naturam ab incœpto opere ſecretionis diſtrahunt, Vires infringunt, Stomacho refragantur, febrim, & ſitim augent, obſtructiones, & quandoque etiam inflammationes pariunt, &, quod gravius, talem non rarò fermentis viſcerum, & ſanguini commotionem, inverſionemque afferunt, ut diſſolutionem is omninò ſubeat, aut, exſolutis tenuioribus particulis, per reliquas craſſiores, concretioni ſubiiciatur, ſummo cum Vitæ periculo.

Sed & experimenta quoque atteſtantur, nulla eſſe medicamenta, quæ diminuant ſolùm, aut quæ detergant, integrèque expurgent, feligantque peculiares humores; cùm omnia indifferenter unumquemque educere, & parciùs, & affluentiùs evacuare apta ſint, ſi præſertim doſi deficiant, vel excedant, & hoc, vel alio artificio fuerint præparata, aut correcta. Conſtat ſiquidem, quæ leviora creduntur, ut Rhabarbarum, Manna, Roſa, doſi adaucta, nonnunquam hypercatharſim inducere, & cathartica vehementiora Scammonium, Helleborum, Colocynthidem Artis Chimiæ induſtria tam exactè caſtigata, levem, & blandam alvi ſubductionem promovere; Quin & idem medicamentum pro varia corporum conſtitutione modò copioſiores, modò pauciores dejectiones excitat, & nunc per ſuperiora, nunc verò per inferiora movet; unde ſcitè Hippocrates *lib. de medicamentis purgantibus* admonet, *Medicamentorum purgantium res non ita ſe habere, quemadmodùm vulgò putatur: eodem enim medicamento purgantur, & non purgantur; quandoque verò alia purgat, quàm quæ purgare ſolet; aliquando nimiùm purgat; aliquando ea, quæ debet, facit; quare fieri non poteſt, ut quis medicamentis confiſus ea temere exhibeat*. Et *lib. de Natura Hominis*: *Si eidem homini idem pharmacum quater in anno exhibueris; Hyeme quidem pituitoſiſſima, Vere autem liquidiſſima, Æſtate bilioſiſſima, & Autumno nigerrima evacuabit*. Quamobrem non video, unde iſti habeant, quædam cathartica medicamenta ſibi proprios, & peculiares humores educere, alia evellere, & radicitus extirpare, & nonnulla alia mitiùs purgare, ac leviter ſolùm ventrem ſolvere, ſive, ut ipſi dicunt, primos ductus corporis detergere, & inanire: Porrò hac ratione nunquam à purgantibus fallerentur: nunquam

ſana

ſana corpora ab his læderentur: nunquam hypercatharſis accideret: & tutò illorum uſu cunctos morbos expellere liceret.

Sed, qui purgandi legem ſtatim ab initio planam, certamque ſibi conſtituerunt per cathartica dumtaxat leviora, quòd vehementiora nocua ſint inter initia, cùm concoctio in humoribus nulla apparet, &, ex eodem Hippocrate, materia morbifica omninò cruda eſt, adeòque infixa, & impacta, nec dum ab utilibus humoribus ſecreta, non vident, ſi crudi ſucci hærentes, & infixi nequeunt medicamentis vehementioribus expurgari, qui fieri poſſit, ut debilioribus educantur? Certè vitioſos humores ne quidem attingent, ſed alios ab his exagitabunt, & corrumpent, non ſine Ventriculi, & Inteſtinorum noxa; unde poſtmodum nauſea, ſitis, pulſus concitatior, æſtuoſior febris, cæteraque graviora mala exoriuntur. Sic pluries vidimus febrientes ab ejuſmodi purgatiunculis, potiſſimùm ex Manna, aut Caſia, in maximum vitæ diſcrimen deductos, cùm tamen crederent nil unquam damni ex hujuſmodi catharticorum generibus ſibi accidere potuiſſe.

In ſummo prætereà errore, atque in maxima rerum ignoratione verſantur, quicumque putant, blandè ſubducentium medicamentorum uſum Hippocratem, & Galenum latuiſſe. Siquidem luculenter percipiet, qui iſtorum Auctorum libros evolvere non gravabitur, eos habuiſſe in uſu Betam, Fumariam, Mercurialem, Serum Lactis, Epithymum, Aloem, idque genus alia, quorum beneficio ventrem ſolvere, & molliter humores, atque excrementa deiicere conſueverunt. Hac ratione Cydis Filius uſu Mercurialis purgatus fertur 7. *epidem.* ſicut etiam ibidem Filius Nicolai, & Andreas, atq; uxor Polemarchi à Betæ ſucco. Et lib. de *internis affectionibus* commendatur ad ſubpurgationem lac Afininum coctum, Bubulum, vel Caprinum: itemque ſuccus Betæ, & Braſſicæ; necnon Serum caprinum cum melle, & ſale, aut aut lac etiam Equinum decoctum. Pluries etiam ſparſim is memorat, & præſcribit Fumariam, Aloem, & Epithymum, & gummi Ammoniacum, quæ leniter alvum ſolvere obſervantur. Non diſſimiliter Galenus leviora iſtiuſmodi purgantia recenſet, atque à catharticis vehementioribus ſejungit: ut *3. meth. cap. 7.* & *lib. 4. cap. 5.* & *6.* & *lib. 7. cap. 11.* & *lib. 11. cap. 19.* & *lib. 13. cap. 20.* & clariùs *lib. 14. cap. 9.* & alibi.

Neque verò prætereundum videtur, quod Hippocrates 4. *de rat. vict. in acut.* 64. vel ad deplendam humorum multitudinem, vel ad juvandum Naturæ motum vergentis in alvum, ante quintum Morbi diem purgandum ſuadet cathartico ex Scammonio; ut vel hinc ſaltem diſcant, qui ſolùm Manna, Caſiam, Roſam, Violas adhibendas inter ęgritudinum initia contendunt, licere etiam Morbos aggredi Scammonio, Helleboro, Antimonio, Mercurio convenienter præparatis, & juſta doſi exhibitis: cùm revera nihilum differant in educendis, aut ſeligendis humoribus; Et non rarò damnum, quod à Manna, aut Caſia, quæ facilè corrumpuntur, & ventrem inflant, inducitur, neutiquam à Scammonio ritè, rectèque correcto timere eſt: quinimmò Chimiæ ope eò res in conficiendis medicamentis delata videtur, ut longè tutiora, & mitiora obſerventur Extracta, Reſinæ, Magiſteria, quàm ſint iſta, quæ vulgò appellantur benedicta medicamenta.

Ve-

Digitized by Google

Verùm, ut revertamur, unde digreſſi ſumus: adjecit Hippocrates in Aphoriſmo: *Neque in principiis*, ut nimirùm oſtenderet, non ſolùm purgantia medicamenta exhibenda non eſſe in augmento, & ſtatu morborum, in quibus ex eodem 2.*aph.*29. melius eſt quietem habere, nempè ab omni medicamento abſtinere; ſed neque in principiis: principia autem complectuntur totum tempus cruditatis ex 1. *de criſibus cap.*9. cùm ſcilicet nullum coctionis veſtigium comparet. Et quamvis *cit.*2.*aph.*29.dicatur, *incboantibus morbis ſi quid videtur movendum, move*: de evacuationibus ſolùm per cæteros corporis ductus intelligendum, ſi neceſſitas urgeat, minimè verò de purgatione per alvum ope catharticorum, quæ omninò coctionem, ſecretionemque in humoribus evacuandis exigunt, ut feliciter operentur.

At hanc generalem purgandi normam, excipit idem Hippocrates in turgentibus humoribus, quos ſtatim à principio ſine ulla prævia coctione evacuari oportere animadvertit. Quamobrem quinam illi ſint, & qua conditione præditi, internoſſe neceſſum erit.

Galenus tum *hic*, tum *comm.*10.4. *aph.*& alibi, verbum *turgere* exponit, loco moveri, & vagari, aitque *eſſe translatum ab Animalibus turgentibus ad humores; nam ſicuti illa ſtare loco non poſſunt quodammodò titillata, atque impulſa, concitaque à paſſione; ſic & humores plerumque in motu vehementiore, atque transfluxu, ab una parte ad aliam in morbi principio hominem infeſtant, moventes, titillantes, & quieſcere non permittentes; ſed cùm ipſi pariter moveantur, & transfluant, tanto motu de loco ad locum, ægrum moleſtant*. Hinc ſubditur *aph.*4.*t.*10. illicò medicari oportere, etenim tardare malum eſt; *ne ſcilicet* (ut commentatur ibidem Galenus) *robur Corporis diſſolvatur, ne febris augeatur, & ne in aliquod principale membrum decumbant ii, qui per corpus vagantur humores*.

At quam communem, & ratam jam fecerunt Scholæ hanc Galeni expoſitionem, evertere videtur detecta nuper ſanguinis, aliorumque humorum Circulatio, per quam ſatis, ſuperque conſtat, eos perenni motu per ſua vaſa circumire, cunctaque membra Corporis pervadere. Quamobrem turgentes humores potiùs exponendi ſunt, qui moventur quidem, ſed impetuoſiùs, quàm par eſt, per venas, & arterias excurrunt, atque illas inæqualiter agitant, & in tumorem attollunt, ſimulque multitudine, & pravitate concitant, irritant, gravant viſcera, per quæ tranſeunt; unde periculum ſuffocationis minantur, niſi citò evacuentur. Quam ſanè ſententiam clariùs videtur explicaſſe idem Galenus, ſive ejus compilator Oribaſius, *lib.quos, quibus, & quando purgare conveniat*, dum ait: *Concitari, & turgere humores dicuntur, cùm motu vehementi agitantur, ac ab uno loco ad aliud confluentes, inter principia morbi hominem vexant, doloreſque, ac titillationes afferendo, ægrum quieſcere non permittunt*. Quò fit, ut ægrotantes in turgentibus humoribus percipiant dolores per viſcera vagantes, cum quadam oppreſſione, & anxietudine. Equidem Orgaſmus hic provenit ab humoribus, multitudine, & pravitate moleſtantibus, ſed magis pertinere videtur ad Viſcera, quę laceſſita propellunt, & illos veluti infenſos extrudere, atque exterminare adnituntur: niſi enim à ſeipſis removerent, quod affatim irruit, proculdubio in

tu-

Digitized by Google

tumorem elata imminens Vitæ periculum afferrent.

Quoniam verò ejuſmodi Orgaſmus, ſive impetens, & fluctuoſus humorum motus raro accidit, quia raro ſanguis cum adjunctis humoribus adeò multitudine turget, & gravat, ut venas, & arterias diſtendendo, & tumefaciendo, irruat in Viſcera Corporis, propterea ſubdit Hippocrates, *plurimum verò non turgent*, etſi in motu perpetuò ſint, ne quis indè temerè, atq; inconſideratè ſtatim à principio ſub ſpecie turgentis humoris ad purgans pharmacum deveniat. Rarò etiam ita turgent, ut cathartico educi debeant, quippè qui non ſemper ad alvum vergunt. Quamobrem etſi humores turgerent in Critone, Herophonte, & Lariſſa calvo, non tamen fuere ab Hippocrate purgante medicamento educti; quoniam, ut colligitur ex Galeno 4. *de rat. vict. comm.* 64. illi ſolùm dejectione purgari poſſunt, qui ad Meſenterium, & Inteſtina impetum faciunt, adeòque in alvum vergunt, ut ex conjuncto murmure coniici poteſt. Hinc prudenter monet Sanctorius, non eſſe exhibendum medicamentum purgans in turgente materia, niſi ea inclinationem habeat ad inteſtina, quo ſcilicet ferri videatur, juxta doctrinam ab eodem Hippocrate traditam Aphoriſmo ſuperiori, ubi duo præcipiuntur obſervanda, pro recto medicamentorum uſu; quorum alterum ſpectat ad noxii humoris inclinationem, alterum ad loca convenientia. At noſtris temporibus vagantes humores illicò evacuare adnituntur, ſaltem ad deplendam multitudinem, priuſquam particularia viſcera impetant, & alicubi decumbant cum vitæ diſcrimine. Quòd ſi fortaſsè vergere viderentur in vias urinæ, aut in articulis, aliiſque externis partibus, cùm abſceſſerint, immorari, procul dubio in alvum ducere, & aliorsùm diſtrahere non liceret.

Denique animadvertendum, aliquando ægrotantes ſumma inquietudine, & moleſtia affici, abſque eo quòd humores turgeant, & cum impetu vagentur: cùm nimirùm præcordia æſtuant, & phlogoſi, aut inflammatione corripiuntur; unde gravis anxietas, ingens ſitis, ardens febris, pervigilium, & aliqua in parte dolor exoriuntur. In his planè purgans medicamentum mortiferum omninò eſt. Idipſum ſæpeſępiùs hypochondriacis accidere ſolet, cùm in febres incidunt, quæ illis ſunt præ cæteris moleſtiſſimæ.

APHORISMUS XXIII.

Dejectiones non multitudine ſunt æſtimandæ, ſed ſi talia deiiciantur, qualia conveniunt, & ægri facilè tolerant. Atque ubi uſque ad animi defectionem expedit ducere, faciendum, ſi æger poſſit tolerare.

Videtur hic Aphoriſmus, quod ad primam ſui partem, plurimùm convenire cum ſecundo, in quo dejectiones pariter commendavit Hippocrates eorum dumtaxat humorum, quos convenit evacuari, & ægri facilè ferunt. Verùm ibi de egeſtionibus meminit ſponte Naturæ habitis; hic verò de Arte promotis: quoniam ſuperiori Aphoriſmo dixerat concocta ſolùm eſſe medicanda, & quidem ope medica, atque medicamenti purgantis adminiculo. Quamvis autem multùm ex eo humoris excernatur, non tamen ſemper ejuſmodi evacuatio, ut decet, erit; quandoquidem excretorum non quantitas, ſed qualitas, & natura inſpicienda eſt, ſi ea ſit, quæ morbo reſ-

reſpondeat, ut ſubindè conferre poſſit. Tacitè ergo reprehendit, ut obſervat Fuchſius, ſtultam Vulgi, & imperitorum Medicorum opinionem, qui in evacuationibus copiam dumtaxat eorum, quæ excernuntur, expendunt, parum de aliis ſolliciti: Sunt enim quædam medicamenta, quæ & noxios, & innoxios ſimul humores plerumque educunt, & aliquando etiam alibilem ſubſtantiam extenuant, & carnes eliquant. Igitur irriſione digni ſunt, qui magnopere admirantur, quamobrem quis ęgrotet, poſtquam oppidò multa dejecerit; quaſi verò ita fuerit natura comparatum, ut aliud quid, niſi vitioſus humor, per cathartica educi nequeat.

Prætereundum autem non eſt, quòd in græco Codice habetur Τὰ χωρέοντα, quod non ſignificat dejectiones, ſed quamcumque evacuationem, ut præ cæteris advertunt Fuchſius, & Cenomanus; Unde congruentiùs legendum foret juxta interpretationem Jani Cornarii: *Quę prodeunt, ſeù excernuntur, non multitudine æſtimare oportet, ſed quandiù prodeant, qualia oportet, & facilè æger ferat*. Quamvis ſpecialiùs dejectiones, ſive per alvum egeſtiones ſub hoc nomine comprehendantur, veluti illæ, quæ frequentius eveniunt, atque vulgò plauſibilius commendari ſolent.

Erunt igitur quæcumque evacuationes, ac cujuslibet medicamenti ope, commendabiles, ſi ejuſmodi ſint, ut per eas peccantes humores egerantur, recuperandæ ſalutis ergo. Et licèt in vulgata latina traductione legatur: *Si talia deiiciantur, qualia conveniunt*, ut videantur qualitates ſolummodò humorum deſignari; nihilominus juxta ea, quæ in *commentario Aphoriſmi ſecundi* allata ſunt, denotantur præcipuè illorum ſpecies, conditio, & natura. Quin in græco Codice ſcribitur οἷα, quod *convenienter* exponitur à Sanctorio, ut inde modus, locus, & tempus opportunum, cum aliis conditionibus ad bonam, ſalutaremque evacuationem requiſitis, deſignentur, quemadmodùm etiam adnotarunt Cardanus, & à Veiga. Hinc proindè eſt dicere, ſi talia eiiciantur, qualia conveniunt, ac ſi illi humores, qui morbum faciunt, egerantur, & inſuper tempore opportuno, prævia coctione, per loca conferentia, atq; citra ullam Symptomatum ſupervenientium moleſtiam. Ab his etenim evacuationibus præſto erit ſalutaris eventus, unde Morbus deſinat, & conſiſtentibus viribus æger ſufferat.

Sed quamvis, cogente neceſſitate, ut omninò cauſa morbi educatur, uſque ad animi defectionem evacuandum conſulere videatur Hippocrates, atque illi adhæreat Galenus; prudentius tamen utrique adverſatur Averroes 2.*collect. cap.*8. atque tribus argumentis evacuationem quamcumque, & præſertim Sanguinis, ad lipothymiam uſque, vituperat. Medicus, is inquit, Naturam rectè operantem debet imitari: at hæc rectè operans nunquam ad animi defectionem educit; quare nec Medicus eamdem tentare audebit. Medici prætereà intentio in Curationibus eſſe ſolùm debet, ſuperfluum, atque inutile evacuare: modò per evacuationem ad lipothymiam uſque, nedum ſuperfluum, & inutile, ſed utile, & neceſſarium inanitur, unde omninò nocua cenſenda eſt. Poſtremo Medicum oportet, ut nedum ægrorum ſaluti, verùm etiam vitæ tuitioni proſpiciat; atqui evacuatio uſque ad animi defectionem non eſt cum vitæ cuſtodia, quin potius illam in grave diſ-

V. etiam 9. Meth. cap. 4.

Digitized by Google

diſcrimen adducit, igitur prorsùs evitanda. Hinc communiter Arabes, cum ipſorum principe Avicenna, contendunt, meliorem, tutioremq; eſſe parcam, ſed iteratam, quàm ſemel actam, & immoderatam quamcumq; evacuationem.

Sunt, qui pro Galeno dicant, neutiquam ab eodem commendari ſanguinis detractionem ad lipothymiam uſque in quacumque indiſcriminatim ægritudine; ſed ſolùm in febribus ardentiſſimis, in vehementiſſimis doloribus, & in maximis inflammationibus, ut idem met Auctor memorat in *commentario hujus Aphoriſmi*: quibus addidit Montanus febrem ſynocham: quamquam hæc ad ardentes quoque referatur, 2. *de differ. febr. cap.* 2. & 2. *de Criſib. cap.* 6. At non ideò iſti Averrois argumentis ſatisfaciunt. Cautius ergo ſe gerunt noſtris temporibus, qui ad tantam evacuationem nunquam deveniunt, excuſantque Hippocratem, quippè qui faciendam tantùm dixit, ſi æger toleraverit; minimè verò illam vires ſuſtinent, quæ facilè concidunt, noſtra præſertim ætate, propter Corporum, & Regionum laxitatem. Quòd ſi idem Hippocrates *Aphoriſmo ſecundo hujus* inſpicere oportere dixit Regiones, Anni tempus, & Ætates in evacuationibus, ſanè & hìc æque horum, atque ſtatus Corporum habendam eſſe rationem voluiſſe credendum, ut luculenter edocuit 4. *de ratione vict.* 19.

Sed & Cardanus, nec de evacuatione per venæ ſectionem quacumq; de cauſa præſcribendam, ſed per alvum ſolùm; nec inſuper de vera animi defectione loquutum Hippocratem, arbitratur: Quamobrem in his omnibus Galenum reprehendit mentem Hippocratis perperam interpretatum. Quòd non loquatur de miſſione Sanguinis, deducit ex priori parte Aphoriſmi, ubi de dejectionibus primùm agere eſt aggreſſus: Quare rationi conſentaneum videtur de illis quoque continuaſſe ſermonem, cùm & evacuationes per alvum, immò per reliquos etiam Corporis ductus, accidant non rarò uſque ad animi defectionem; unde *in Coacis prænotionibus* dixerat: *liquida alvi egeſtio ſeù ſenſim, ſeù ſimul, ſi contingat, mala eſt: altera enim vigilias, altera exſolutionem facit*. Quòd inſuper nec de ſyncope, aut lipothymia ſtrictim ſumpta, ſed de vulgari illo animi deliquio, quod ſuperpurgati ægri ſine magno periculo incurrere ſolent, intelligendus ſit, colligit ex adjunctis verbis: *Si æger poſſit ferre: Quomodo enim* (ipſe ſubdit) *ſi ad virium defectum æger deducatur, ferre potuiſſe dici debebit?* Quòd denique tres caſus à Galeno recenſiti de mittendo ſanguine ad lipothymiam uſque falſi quoque ſint, probat: & primò de miſſione ſanguinis in febribus ardentiſſimis, inquit: *ſi intelligat Galenus ardentiſſimam febrem, ideſt à flava bile factam, aberrat toto, ut ajunt, cœlo: hoc enim eſſet ſcelerata manu hominem interficere. Sin autem de ea, quæ fit à ſanguine, adhuc generale præceptum non eſt, vel ipſo teſte*, 9. *Art. Cur. ubi de duobus ægris narrat, quibus ſecta vena, ab aliis Medicis exſoluti nunquam ampliùs revixerunt. In ſecundo caſu phlegmonis, vel ipſo teſte, multo minùs convenit ſectio venæ, cùm dicat tantùm eſſe relinquendum ſanguinis, & virium, ut abſceſſus concoqui poſſit. In tertio caſu, in dolore Coli, vel Renum lapidis, ſi ad exſolutionem ſanguinem mittat, feretrum jubeat afferri Medicus, & Carnificem ſe miſſum teſtetur. Nec excuſant verba illa: adhibita diſtinctione:*

V. Avic. cur. febr. putrid. in comm. cap. de phlebotom. 2. 9. meth. cap. 10.

ctione: Nam in dolore Coli ſæpè purgatio talis eadem die occidit. Sed ut ut ſit, melius eſt, ut expoſitione hac Aphoriſmorum à Galeno facta relicta, ad illius libros de Arte curandi te conferas, hic enim aut toties aberrat, aut ſi nolis hoc verbum admittere, tot præbet aberrandi cauſas, ut omninò latronis ſit propter paucula verba, ſeù ab illo malè ſcripta, ſeù poſterius temporum vitio corrupta, ſeù à nobis perperam intellecta, tot inſontium vitam in manifeſtum periculum vocare. Hæc de Galeni expoſitione Cardanus.

Hinc concludere nobis licebit, voluiſſe hoc Aphoriſmo Hippocratem in evacuationibus arte promovendis Medicos admonere, ne illas ab humorum multitudine æſtiment conducibiles, ſed ſi talia educantur, qualia pro ſalute ægrotantis prodire debent, facilèque ab ægro feruntur; ſcilicet, ut qui morbum facit humor, excernatur, & vires ejuſcemodi evacuationem facilè tolerent. Quòd ſi vires tam validæ non ſint, ut humores multitudine quoque peccantes ſemel educendos non ſufferant, potiùs ad illarum tolerantiam expediet ſenſim, & iteratò purgare, quàm ad animi defectionem ægrum deducere; niſi verò uſque ad anxietatem, labefactionemque illam, quæ poſt ingentes evacuationes ſubſequi ſolet, Hippocratem exponamus.

V. Gal. 1. ad Glauc 14.

APHORISMUS XXIV.

In acutis morbis rarò, & in principiis, medicinis purgantibus uti convenit, & hoc cum præmeditatione faciendum.

QUandoquidem turgens humor præcedenti Aphoriſmo expurgari permittitur, etſi coctio nulla appareat, atque acutæ plerumque ægritudines ejuſcemodi moleſta anxietudine ſtipantur; de his propterea ſpeciatim nunc admonet Hippocrates, qua ratione, quo tempore, & quibus cum cautionibus purgantia medicamenta ſint exhibenda.

De chronicis autem ęgritudinibus non meminit, vel quia *Aph. XXII.* illas comprehenſas voluit, ſi fortaſsè ab humorum multitudine, & copia ſint progenitæ; vel quia ſub illarum initia peccans materia neque concocta, & ſecreta eſſe poteſt, neque tam facilè turgere ſolet; ideòque minimè ad evacuationem eſt prompta: Unde in illis ſemper (ut habet Galenus,) oportet expectare coctionem; In acutis autem ſolummodò inter initia convenire ſæpiùs videtur catharticum, ob majus, quod exindè imminet, vitę periculum; proindè de his ſpecialiùs ſententiam protulit, ſed adeò anguſtis finibus coercitam, ut nonniſi rarò, & maxima cum circumſpectione, ac præmeditatione illud exhibendum eſſe decreverit. Cæterùm adhuc in chronicis, ſi cum multitudine humorum, atque veluti orgaſmo conjungantur, ut non rarò Quartanis febribus accidit, etiam ſub initia illas catharticis aggredi licebit; ſin minùs per inferiora, per ſuperiora ſaltem, prout humor faciliùs per unam, quàm per alteram viam educi poſſe videbitur, juxta illius impetum, & inclinationem, aut etiam patientis promptitudinem.

Quinam autem ſint morbi acuti, cunctis liquet, & alibi explicatum eſt. At quodnam illorum principium hìc ſumendum ſit, quæri poteſt: etenim Galenus 1. *de Criſibus cap. 9.* & 1. *Aphor. comm.* 12. Morbi principium tripliciter ſumi poſſe teſtatur, vel pro primo inſultu, vel pro primis tribus diebus, vel quouſque cruditas in hu-

humoribus perſeverat, ſine ullo coctionis ſigno. Cùm autem ratio purgandi in principiis morborum, citra coctionem, deſumatur ex imminenti vitæ periculo, quod ab humoribus impetentibus timetur; ſanè quo citiùs catharticum exhibebitur, eò conducibilius erit, juxta documentum ejuſdem Hippocratis 4. *Aph.*10. Quare Galenus hic exponit, principium ſumendum pro primo die, vel non ultra ſecundum, ne ſcilicet agendi occaſio, quæ in his præceps admodùm eſſe ſolet, prætermittatur.

Sed quid eſt, quòd cum præmeditatione faciendum eſſe dicat? Nempè quia ex medicamentis purgantibus plurimùm Natura divexatur, diſtrahiturque ab opere coctionis, quod ſummoperè neceſſarium eſt ad expulſionem cauſę morbificę, unde ſpes ſalutis affulget. Porrò quæ magni momenti ſunt, magna quoque circumſpectione egent, & nonniſi maturo judicio examinanda: atqui in morbis nihil eſt periculoſum magis, inquit Seneca, quàm immatura medicina: Et ante ipſum Plato, tum ſolùm permittendam cenſuit, cùm ſumma neceſſitas urgeret; aliter autem nullo modo.

Conſ. ad Helv. V. Valleſ.5.epi.34

Quæ verò oporteat Medicum præmeditari, antequàm purgans medicamentum exhibeat, licèt hìc non memorentur, colliguntur tamen ex aliis tum Hippocratis, tum Galeni monimentis, quæ reducuntur ad quinque capita generaliora, ſpectantia Ægrotum, Morbum, Medicamentum, Humorem turgentem purgandum, & Vires.

Ægrotus nec Puer, nec Senex ſit: uterque enim facilè ab evacuationibus concidit: ille quidem ob promptam carnium diſſolutionem, hic verò ob virium languorem. Non ſit inſuper obnoxius Cardialgiæ, Leipothymiæ, cæteriſque ſimilibus affectionibus, in quas planè ex purgante medicamento laberetur. Excipit quoq; Galenus eos, qui multa cruditate laborant; qui tenaces, ac craſſos cibos aſſumpſerunt; & quibus hypochondria diſtenta, atque inflata ſunt, aut ſupra modum calida, & æſtuoſa; & hoc ipſo in loco aliqua eſt viſcerum inflammatio: hi ſiquidem haud quaquam purgationes ferunt. Quod etiam confirmat 1. *de humor. comm.*2. & 12. Alibi etiam cavet his, quibus alvus adſtricta nimis eſt, aut Venter languet, pravuſque victus in uſu fuit. Huc etiam pertinent utero gerentes, ſtomacho imbecilles, nuper à cibo repleti, lubriciorem alvum, & cruda deiicientem ſortiti, atrophia affecti, Inſueti, Rauciloqui, Lienoſi, Aſthmatici, Icterici, ſicca Tuſſi laborantes, Stranguria vexati, atque hæmorrhagiis obnoxii, aliique ſimiles, quos omninò purgandos vetat idem Hippocrates, ejuſque interpres Galenus pluribus in locis.

V.9. meth.17. & 2.Aphor. comm.16 in côm.

V.4. aph. 1. 2. aph. 35. de rat. vict. in acut. in epiſt.

Morbus non ſit cum inflammatione viſcerum, præſertim imi Ventris ex Gal.13. *Meth. cap.*11. neque cum febre copulatus, ex eodem in *comm. hujus Aph.* neque cum obſtructione, aut dolore vehementi; nec in tempore æſtivo, aut nimis algido. 4. aph. 5. Libr.

Medicamentum Morbo, & Cauſæ morbificæ reſpondeat oportet, ſitque convenienter correctum, & præparatum, gratum, ac jucundum tum Stomacho, tum Palato; itemque experimentis comprobatum, atque decenti doſi exhibitum. quos, quibus, & quando.

Humor turgens, ut citrà moleſtiam educatur, in alvum vergat, atque ductus expeditos inveniat. Si namque humores aliorsùm inclinent, quàm ad Inteſtina, pharmacum anceps erit: Unde Hippocrates 4. *de rat. vict.*64. turgentes humores purgandos conſulit cum ventris murmure; ſin ſecùs,

inquit, impurgatos ſinito, ut in Pericle, Metone, Muliere moroſa, Virgine Lariſſæa, aliiſque, in quibus licèt turgerent humores, quia tamen ad alvum non vergebant, medicamento purgante protrudere non eſt auſus: quippe Medicum oportet Naturæ motum conſectari, & adjuvare; minimè verò diſtrahere, aut impedire. Si prætereà Corpus crudis, craſſiſque humoribus abundet, à cathartico abſtinendum, ut monet hìc Galenus: ***nam & nos***, inquit, ***iſta anteà paramus, cùm quempiam ſumus purgaturi. Et quamvis cùm turgent, non datur facultas iſta præparandi; tamen quis fortè arripiat occaſionem propinandi melicratum, in quo decoctum ſit aliquid hyſſopi, vel origani, vel tragorigani, vel thymi, vel pulegii ſive quid hujuſmodi, vim habens humores extenuandi.***

Denique viribus debilibus, purgans medicamentum inhibetur 7. *meth.cap.*4. Sicut pariter languente aliquo viſcere, præſertim imi ventris: etenim commoti à cathartico humores in debilem illam partem potiùs ferrentur, quàm in alvum, non ſine periculo ingentis alicujus tumoris. Hæc itaque omnia præmeditari, & circumſpicere oportebit, antequam pharmacum præſcribatur. Sed & tempus quoque opportunum, & modus, & habitudo, ac forma Medicamenti ſimiliter erunt conſideranda, ut tutior, & jucundior, quò fieri poſſit, illius exhibitio ſuccedat.

At unde eſt, quòd tam accurata, & diligens inquiſitio præcipiatur ab Hippocrate pro uſu medicamenti purgantis, in acutis ægritudinibus ſub initia, etiamſi materia turgeat? Galenus *in comm.* circumſpectum fuiſſe Hippocratem ait, in ejuſmodi purgationibus, ***quoniam non minimum imminet periculum in morbo acuto malè uti pùrgante medicamento; cùm omnia id generis ſint potentia calida.*** Alibi etiam, dubium inquit eſſe eventum Medicamenti purgantis: nam alii difficulter purgari ſolent, alii, modica potione ebibita, copiosè evacuantur; unde comparatur lapillo in mare projecto. Alibi etiam univerſum Corpus turbare, agitareque ait: Et alibi naturam ſapere veneni; quippè infenſum, moleſtumque eſt partibus ejuſdem univerſis; etenim ſanguinem attenuat, carnes eliquat, fermenta omnia depravat, Ventriculum ſubvertit, & nauſeam movet, Inteſtina proritat, tormina, & eroſiones creat, ſitim, & æſtum affert, viſcera delaxat, ſpiritus diſſipat, motum Cordis, & arteriarum perturbat, & alia plurima incommoda excitat; ut propterea dixerit Celſus *lib.*8.*cap.*10. omnem medicinam ſolutivam mali ſucci eſſe, & Ventriculo inimicam; cui aſſentitur Serapio, rationem addens: cùm enim, inquit, non aliter alvus ſubducatur, niſi priùs ad Ventriculum, contractis humoribus, ac demum expreſſis; neceſſe eſt ipſum, & humorum qualitate, & motuum diverſitate, non parum lædi, ac etiam temperamentum ſolvi; cujus etiam ſigna ſunt faſtidium ſubſequens, antecedens plerumque nauſea, malus ſapor in ore, quem tandem extrema comitatur ſitis. Galenus pariter, qui omnium laxantium innocentiſſimum Serum eſſe dixit, mellis tamen, & ſalis ſocietate corrigit 5. *Aph.*64. & neque ab his, flatus, quos excitat, diſcutiuntur. Si igitur innocentiſſimum medicamentum non omninò vitio caret, quid de aliis vehementioribus dicendum erit? Sanè concludere oportebit cum eodem Galeno 5. *de ſimplic.medic.facul.* paria eſſe in purgantibus detrimenta adjumentis, immò

L. quos, quibus, & quan. p.c. de

Digitized by Google

mò aliquandò majora, veluti ex adverſis inflicta. Jure optimo ergo Hippocrates hic docet, rarò medicinis purgantibus uti oportere, & nonniſi maxima cum præmeditatione:& Galenus *in commentario* ſubdit: *Quare majorem oportet ex noxiorum humorum evacuatione fieri utilitatem, quàm (id quod neceſſariò conſequitur) ex purgantibus medicamentis detrimentum: habebitur autem major utilitas, ſi abſque moleſtia omnis infeſtans, ac moleſtans humor ſit evacuatus.*

V. 2. de rat. vict. in acut. cóm. 12.

Animadverſione quoque dignum videtur, quod adnotat idem Galenus *lib. quos, quibus, & quando purgare conveniat*, in malum cedere purgans medicamentum, cùm ſuum evacuandi opus ritè non exerit: & quidem vel ob peculiarem ægri naturam, vel quia tenue nimis, & exiguum fuit: Fæces etiam obduratæ, & in aliquo inteſtino detentæ, atque exiccatæ, quæ propterea clyſtere priùs erant emolliendæ, ac ſubducendæ, evacuationem prohibent, & non rarò interturbant; itemque commoti anteà humores, in ductus urinarios vergentes, unde catharticum medicamentum in alvum ducere nequeat: interdum quoque, quòd id in nutrimentum abeat, vel invertatur, atque in alienam degeneret naturam; immò quandoque tranſeat in perniciem, & commutetur in venenum.

Ob peculiarem ægrotantium conſtitutionem non rarò accidit, ut aſſumpta medicamenta nihil evacuent fortè quia ſucci diſſolutionibus deſtinati diluunt, & infringunt eorum vim, atque efficaciam; cùmque medicamenta purgantia irritando plerumque ſubducant, ſi fortaſsè à fermentis Ventriculi, & inteſtinorum retundantur, atque extenuentur, votis non reſpondent. Hac ratione experimur cathartica, cæteroqui violentiſſima, quibuſdam liquoribus chimicè præparatis immerſa, vim omnem purgandi amittere. Pari modo Spiritus, & Olea, aliaque hujus generis magiſteria, Arte Chimica è medicamentis ſolventibus elicita, movendæ alvo penitus ſunt inefficacia: Conſtat autem aſſumpta quævis medicamenta diſſolvi quidem in Ventriculo, ibique primam actionem cum fermento ejuſdem inire, unde anxietas, ſitis, nauſea, & quandoque etiam vomitus exoritur; ſed evacuationem potiſſimum humorum in inteſtinis gracilibus moliri, ex fermentatione habita cum ſucco Pancreatico, & Felleo, aliiſque è glandulis inteſtinorum extillantibus. Ejuſmodi autem conſtitutionis pleroſque novi, qui certa medicamentorum purgantium genera ſic innoxiè aſſumunt, & citrà ullam ventris moleſtiam, aut evacuationem, ut penè dixeris illos aquam ſimplicem ebibiſſe.

Quoties aſſumptum Catharticum, doſi, aut vi exiguum eſt relatè ad Corpus, & habitudinem aſſumentis, certè nihil, vel modicè nimis operatur: quippè vincitur potiùs à præfatis ſuccis Ventriculi, & Inteſtinorum, atque adeò pręcipitatione quadam, ſtatim ad inferiora inteſtina deturbatur, & cum fæcibus commiſcetur, ac prorumpit in flatus, vel etiam per vias urinæ præverſus abigitur.

Ab obduratis, denſatiſque fæcibus non rarò purgantis medicamenti actio impeditur; quinimmò gravia incommoda ſuboriuntur, inflationis, doloris, vertiginis, & vomitus. Quamobrem rectè monet Galenus, in his emolliendam anteà alvum, ſubducendaſque fæces eſſe, & poſteà Catharticum exhibendum. Atqui ex his nonnulli Volvulo mox correpti periere; alii ab inflammatione ſubor-

Digitized by Google

ta, & alii à præcipiti virium caſu maxima vitæ diſcrimina paſſi ſunt.

Qui prætereà humores in urinæ meatus ſunt deducti, purgationi obicem ſæpiſſimè ponunt, vel quòd jam excreti exuccum ferè ventrem reliquerint; vel quòd Naturam aliò intentam oſtendant; vel quòd commotos à medicamento humores per eaſdem urinæ vias conferant. Hinc ſolent viciſſim hæ duę evacuationum ſpecies ſibi mutuò refragari, & altera alteram, vel removet, vel diminuit.

Sed & non raro epotum purgans medicamentum in nutrimentum abit, ſi præcipuè ejus ſit conditionis, ut alimentariam participet ſubſtantiam, quemadmodùm ſunt Pruna, Caſia, Manna, Uvæ paſſæ, Tamarindi. Compertum enim habemus, qui per æſtatem Manna colligunt, principio quidem alvo turbari, deindè verò, atque in poſterùm nullam percipere ventris commotionem, etſi illius libras integras aſſumant. Alia verò genera Catharticorum in quibuſdam ſaltem Corporibus ſolent inverti, & in alienam naturam tranſire, ex mutua commiſtione, actioneque, quam ineunt cum ſuccis Inteſtinorum: debet enim aſſumptum Catharticum ejus eſſe virtutis, & efficaciæ, ut per actionem, fermentationemque initam cum ſuccis Ventriculi, & Inteſtinorum, prævalentius conſiſtat, quinimmò ceù in ſui naturam commutatos ſuccos felleum, & pancreaticum, acriùs, & præcellentius adoriatur, ac laceſſat partes inteſtinorum ſenſibiliores, quæ ſubindè irritatæ, quadam veluti corrugatione, contractioneq; utroſque protrudant, & reliquos omnes in iiſdem ductibus ſtagnantes ſine ullo diſcrimine depellant. At verò ſi inertes ſucci iſti ſint, ut fermentationem nequeant ingentem excitare, aut contra præpotentes admodùm vincant, præcipitent, debellent particulas Catharticorum acriores, & mobiliores inſuper retundant, aut figant, aliterve prævertant, nulla, vel levis inde purgatio ſuborietur. Fieri etiam poteſt, ut ex vi, impetu, atque energia tum aſſumpti Cathartici, tum diſſolventium ſuccorum, utriq; infracti conſiſtant, in præcipitationem adacti, ſicuti in quibuſdam artificialibus liquoribus experimur. Acidum quoque, quod in ſuccis prędictis ſæpeſæpiùs exorbitat, in cauſa eſt, ut nonnunquam ſolutivæ Medicinæ inefficaces evadant: ab illo enim ſtatim demittuntur acriores, mobilioreſque partes, unde inertes, & effœtæ iſtæ ſubſiſtunt. Qua ratione crediderim difficillimè purgari, etiam à vehementiſſimis catharticis, Hypochondriacos, & Scorbuticos, quibus acidum, & multùm, & præcellens ineſt, & ſępè etiam à naturali conſtitutione devium; ideòque ſicuti innumera illis accidunt ſymptomata propemodùm admiranda, ita in uſu medicamentorum purgantium rara admodùm obtingunt.

Denique venenum aliquando evadit, & tranſit in perniciem; cùm nimirùm ex malo ſuccorum apparatu evertitur, & corrumpitur in Ventriculo, tametſi ſua natura lene illud ſit, & innocuum: quemadmodùm enim cibi, ex mala Corporis habitudine, quandoque vertuntur in exitioſos humores, planè longè pejus degenerare ſolent cathartica in deleteriam, & mortiferam conditionem; quinimmò exiſtimavit Aſclepiades, ab aſſumptis purgantibus medicamentis, perpetuò corrumpi humores Corporis, commutarique in eos, qui ſæpiſſimè nedum olent excreti, ſed referunt peſſimam, venenatamque naturam. Hinc autem ſæpenumero evenit evomi

Lib. 1. de nat. fac. cap. 13. 14.

mi

mi nuper aſſumpta medicamenta, adeò immutata, & corrupta, ut præter ſtomachi dolorem, anxietatem, ſubverſionem, deliquium, afferant, cùm egeruntur, œſophagi ardorem, faucium, & gutturis attritum, redoleantque multigenas ſaporum, & colorum ſpecies. Si verò deorsùm depoſita in tenuibus inteſtinis cum fermentis eorumdem malam ſubeant fermentationem, atque per corruptionem degenerent in extraneam, diſſentaneamque naturam, tunc inverſo rerum ordine, inficiunt nedum ſuccos ipſos, & inteſtina divexant, verùm etiam per partes ſaltem tenuiores, magiſque volantes, circumgyrantem coinquinant ſanguinem, unde damna fermè inemendabilia, veluti à venenis illata exoriuntur. At qua ratione, operæ pretium erit hìc etiam breviter explicare.

Varia Venenorum genera commodè ad duas claſſes in univerſum revocari poſſunt. Aut enim partibus ſolidis corporis infenſa ſunt, illaſque vel ulcerant, vel mortificant; aut liquidis, hoc eſt humoribus, adverſantur, & potiſſimùm ſanguini vitæ fomiti. Prioris generis multa ſunt, prout diverſæ ſunt partes, quæ ſpeciatim ab illis lædi ſolent; & quidem in Hominibus, (cùm & pleraque certis quibuſdam ſolùm Animalibus obeſſe videantur; cæteris verò vel innocua ſint, vel etiam utilia: unde cicuta, quæ hominibus venenum eſt, cedit in alimentum Sturnis, & Aſinis, ſicuti Coturnicibus helleborum) ſtupeſcit Cerebrum ab opio; coarctantur Fauces, & Guttur ſolano; lepore marino Pulmones. Colocynthis nocua potiſſimùm eſt Inteſtinis, & Veratrum Nervis. Cantharides ſive aſſumptæ, ſive admotæ, Veſicam ſpeciatim cruciant, & mictum Sanguinis provocant; atque id genus alia plurima ſunt, quæ aliquibus partibus, iiſque ſolidis potiſſimùm adverſantur. Ad hanc quoque claſſem ſunt referenda Arſenicum, Sublimatum, Auripigmentum, Sandaracha, Ærugo, & Cauſtica quæcumque, quibus Fauces, & Ventriculum contingit ulcerari, ac inflammari, & quod pejus, gangręnam incurrere. Poſterioris verò generis ſunt, quæ ſanguinem contagione labefactant, illumque vel diſſolvunt, & in halitus extenuant, vel coagulant, & in grumos vertunt; ſed utraque motui ineptum, & vitæ inutilem reddunt. Ejuſmodi planè ſunt morſus ab Animalibus venenatis inflicti, Vipera, Scorpio, Phalangio, Stellione, Cane rabido. Plerique infuſi liquores per venas, aut arterias idipſum efficiunt, ut de Aqua Stygia, de Oleo Tartari, de Spiritu Vitrioli, cæteriſque, periculum fecere Viri undequaque celeberrimi, atque de Re Medica optimè meriti. Conſtat autem ab ejuſmodi Venenis, vel inflictis, vel aſſumptis, infectum ſanguinem, aut plus juſto fluidiorem evadere, aut concreſcere in grumos, adeòque extincto, vel reſolutu ſpiritu, inhabilem reddi motui Cordis, & Vitæ tuendæ.

Atque hinc non omnia venena pari modo inficiunt, & enecant. Quędam enim, ut maleficam ſuam vim exſerant, cum ſanguine omninò miſceri debent, & ſi fortaſsè ore ſumantur, ac ventriculum petant, qualiacumque illa ſint, nullum damnum inferunt. Hoc pacto venena viperarum, & ſcorpionum ſi bibantur, vel ingerantur, non interimunt; at verò inflicta furore, & ſanguini immiſta, ſtatim exitiales exci-

excitant affectus. Non ſemel etiam animalcula venenoſa fortè fortuna deglutita nil mali attulerunt: de qua re multa referuntur exempla ab Auctoribus, ſed præcipuè ab Ephemeridum Germanicarum Collectoribus.

At unde fit, ut à certis venenis, certæ ſolùm, & peculiares partes afficiantur, reliquæ non item? ut de cantharidibus præſertim, ſive exterius admotis, ſive intrinſecùs aſſumptis, experimur, quòd Veſicæ ſolùm officiant. Sanè aliundè congruentior ratio peti non poteſt, quàm à conſentanea, & diſſentanea actione, quam excitant cum fermentis, & poris partium, quas pervadunt. Porrò Cantharides magnam ineunt fermentationem cum ſero, & ſale urinario, cujus cauſa tantam id contrahit acritudinem, ut Veſicam nedum vellicet, & compungat, ſed etiam corrodat, & mictum ſanguinis inducat, qui deindè uſu lactis ſedatur. Ita pariter ſolanum ſuo ſucco adeò ſalivam craſſam reddit, & tonſillas conſtipat, ac tumefacit, ut veluti ſtrangulationem afferat, quæ aceto mox diſſolvitur.

Non tamen hinc inficiabor, venena illa, quæ inflammationem, ulcerationemque in Ventriculo pariunt, ſi interiora vaſa, & ſanguinem pertingant, vitiare quoque illum, & vel exſolvere, vel coagulare. Obſervatum quippè eſt in venenatis Cadaveribus ab Arſenico, & Sublimato, non ſemel venam Cavam aſcendentem, & auriculam Cordis dexteram, cum adjunctis valvulis, eroſas apparuiſſe, à circulante veneno, una cum infecto chylo, & ſanguine. A Cicuta autem, Nappello, Mandragora, Hyoſcyamo adeò infringuntur ſucci Ventriculi diſſolventes, & Inteſtinorum, ut etiam adjacentes partes hebetent, ac mortificent, indeque pariter præterfluentem ſanguinem inficiant, & tandem congelent.

Clarè nunc ergo ex his liquere poteſt, cur ab aliquibus venenis febris, ardor, ſitis, inquietudo; ab aliis verò frigus, languor, ſopor exoriantur, atque etiam magis in uno, quàm in alio viſcere: quoniam non æquè ab illis ſanguis inficitur, neque parem fermenta Corporis depravationem, perturbationemque ſubeunt. Habitudo quoque, & textura membrorum plurimùm ſanè in his valere poteſt: Quamobrem Cerebrum, ſuaptè natura debilius, magis affici, & gravari ab Opio videmus, quo craſſeſcens ſanguis oneri partibus eſſe ſolet. Alibi autem à nobis eſt oſtenſum, ſuccos Ventriculi, & Inteſtinorum, quamplurima, vel nullatenus, vel non bene diſſolvere poſſe, adeòque infringi, turbari, & quandoque etiam corrumpi.

Cùm itaque cathartica medicamenta ejuſmodi plerumque ſint conſtitutionis, ut, ſaltem in aliquibus Corporibus, Ventriculo, & diſſolventibus liquoribus obſint, ob indebitam fermentationem, commotione ingenti excitata, totius Corporis œconomiam turbant, & ſanguinis motum pervertunt, unde poſtmodùm naturam venenorum, quibus quàm proximè accedunt, induta, Vitæ exitium parant.

APHO-

APHORISMUS XXV.

Si qualia oportet purgari, purgentur, confert, & facilè ferunt; ſi contra, difficulter.

Mirum quàm anxiè ſtudeant Interpretes hunc Aphoriſmum præcedentibus adnectere, eumque non fuiſſe inutiliter repetitum; quemadmodùm deduci videtur ex Galeno, qui illum exiſtimat omninò contineri in Secundo, in quo hæc ipſa verba leguntur. At ipſe crediderim, alia ex cauſa fuiſſe ab Hippocrate denuò pronunciatum, quippè qui laconica dicendi methodo ſummè præcellens, nonniſi premente neceſſitate, pluſquam ſemel idem repetere nunquam conſuevir. Id hoc autem illum feciſſe, ſive quòd ibi de ſpontè habitis, hìc de arte promotis tantùm evacuationibus; ſive quòd de evacuatione in communi eo loci, in hoc autem de purgationibus, quæ fieri ſolent in principiis Morborum ſolùm turgente materia; ſive quòd hoc ultimo Aphoriſmo generaliter comprehenſas omnes ſimul conditiones ad bonam evacuationem per quaſcumque vias Artis auxilio promovendam requiſitas, atque adeò epilogi loco hìc tandem relatas voluerit, non diutiùs morabor, cùm non multùm interſit, longiùs examinare.

Digitized by Google

LUCÆ TOZZI

In Secundum librum Aphoriſmorum

HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS I.

In quo morbo Somnus laborem facit, mortale: Si verò juvat, non mortale.

Cunctis liquet, Somnum, ſeù quietem illam, qua ſenſus omnes ligati, & conſopiti jacent, Animantibus fuiſſe conceſſam, ut membra Corporis defatigata reſtaurentur, & vires per vigiliam, atque laborem effœtæ reficiantur. Sic enim provida Natura comparatum eſt, ut alternatim Vigiliæ Somnus ſuccedat, & quod Somno torpidum, emortuumque ferè Corpus evaſerat, Vigilia veluti reviviſceret, atque viciſſim hac quodammodò extenuatum, exſolutumque, opportuno Somno reficeretur. Unde Ovidius.

Quod caret alterna requie, durabile non eſt.

Verùm ubi Somnus ita ſe habet, ut inde Vivens magis debilitetur, atque infirmetur, tunc lethale ſignum cenſendum eſt: quo enim tempore id, quod ſuaptè Natura prodeſſe aptum eſt, officit, læditque, procul dubio peſſimi ſigni teſtimonium eſt, ideòq; inverſam naturalis œconomiæ rationem, atque inſuper vitæ diſſolutionem prænunciat. Si igitur præter id, quod nihil prodeſt, noceat etiam ſomnus ægrotanti, qui omninò reſtauratione eget, ut morbo obſiſtat, mortem non ſine ratione ſignificat.

Dicitur autem Somnus in morbis laborem facere, & nocere, ex Galeno, cùm febres exacerbat, difficilem anhelitum, & inflammationem affert, deliria, aut ſomnia perturbata inducit, dolores, inquietudines, & defluxiones ſuſcitat, quibus ægri plurimùm divexati vires amittunt. Sed & quandoque tam gravis Somnus ægrotantes invadit, ut vix ab illo expergiſcantur, quamobrem exindè eos opprimi potiùs, quàm levari contingit; unde meritò timetur, ne ob longa quieſcendi tempora fato cedant, & in interitum delabantur.

At verò ſi ſomnus, ut par eſt, vires inſtauret, febrem deprimat, moderatum, & conferentem ſudorem promoveat, dolores, & deliria ſedet, atque adeò undequaque ægrotantibus conferat, meliùs exindè ſperandum, ſed non propterea certa ſalutis ſpes expectanda: Unde Hippocrates non dixit, ſignum eſſe ſalutare, ſed non mortale; ſiquidem ſomnus ſuaptè natura ægritudinem lenire poteſt, at verò delere, nequaquam. Quare nihil mali profectò portendit, ſi laborem in morbis non

affe-

Digitized by Google

afferat, ſed potiùs proſit, verùm non idcircò ſalutare ſignum erit, cùm poſſit æger ex alia cauſa perire.

Unde autem hæc mala ægris ex ſomno proveniant, inquiſitione dignum videtur. Et ſanè credere licet, juxtà ea, quæ alibi à nobis explicata ſunt, roridam illam ſubſtantiam, qua cerebrum in ejuſmodi ægrotantibus perfunditur, ſuggeri à ſanguine depravatam, malèque affectam, ut proinde nervorum fibræ, ubi à blanda, & conſentanea ſuaviter irrorantur in ſtatu naturali, ab illa graventur, obtundantur, vel etiam vellicentur, & doleant in morboſo: ejus enim conditionis ros ille è cerebro in nervos defluens eſſe debet, ut leni quadam, aptaque irroratione demulceat, & flexiles illos faciat; quamobrem cùm ab hac naturali conſtitutione receſſerit, potiùs conturbat, extorquet, exaſperat, adeoque animalibus operationibus obeundis ineptos eos reddit, unde poſtmodùm dolores, laſſitudines, diſtillationes, aliaque graviora mala exoriuntur. Porrò roridus hic humor plurimùm per vigiliam extenuatur, & diſſolvitur, qui propterea ex ſomno potiùs reficitur, quadam veluti ex arteriis per cerebrum tranſcolatione ejus potiſſimùm liquoris, qui in ipſis albicat, & à concoctiori chyli portione procedit, perenni planè ſuggeſtu. Quare ſi per id tempus nocuus omninò ſufficiatur, procul dubio cerebro, nervis, cunctiſque partibus infenſus, moleſtuſque accedet.

Quoniam verò non ſatis eſt laborem ex ſomno exitialem præſagire, niſi etiam ſolerti induſtria imminens exindè vitæ periculum, infauſtumque exitum, quoad fieri poterit, prudens Medicus præcavere nitatur, operæ pretium duxi, ea hic in medium afferre, quæ valeant ejuſmodi infortunato omini occurrere, & ſanguinem, liquoremque nervorum ab inquinamentis mortiferis repurgare. Et quidem quæ ſudorem blandum, atque urinam movere valent, optima ſunt, uti omnia Bezoardica appellata, ſulphur auratum Antimonii, Antimonium diaphoreticum, Tinctura Zuelferiana, panacea duplicata Mynſichti, Sal volatile ſuccini, viperarum, & Cornu Cervi. Sales volatiles plantarum ab Helmontio memorati, atque deſcripti à Vuolfango, peculiari libello *de Sale volatili plantarum*. Per vias urinæ verò ſpecialiùs conferent ſpiritus urinæ volatilis, necnon Salis Ammoniaci ſalſus, ad aliquot guttas in aqua Juniperi; itemque balſamum Salis marini verum, idque genus alia, quæ ſanguini, cæteriſque humoribus corporis repurgandis non ſemel contuliſſe obſervata ſunt.

APHORISMUS II.

Ubi ſomnus delirium ſedat, bonum.

Quamvis ſomnus in morbis prodeſſe ſolitus non mortale ſignum dicatur Hippocrati; attamen, ſi delirium ſedet, non modò mortem non indicare, ſed omninò utilem eſſe hic ſtatuitur. Eſt autem delirium aberratio à recta rationis ſemita, ut cùm ægrotantes abſurda, & vana loquuntur, aut imaginantur: Neque ſolùm delirant, cùm vigilant, ſed etiam ubi ſomno detinentur, quocircà non immeritò inquit Hippocrates: ubi ſomnus delirium ſedat; nam non ſemper per ſomnum delirium ſedatur, immò & dormientes aliquandò obloquuntur, & delirant.

Fit autem delirium, cùm ſanguis per arterias Carotidas in plexus cerebri delatus, nimiaque fermentatione ſubactus, extillat in vaporem acrem,

acrem, & exardeſcentem, qui deinde per cerebri ſubſtantiam diffuſus, continua, & inæquali agitatione, internam, & medullarem ipſius ſubſtantiam percellit, atque quaquaverſum ejus poros pervadens, ad delirium, & vigiliam laceſſit; quin & roridam ſubſtantiam, qua ipſum, & nervorum fibræ irrorantur, adeò exagitat, & perturbat, ut ſubindè omnes propemodùm operationes animales depraventur, & vacillent.

In lib. epidem. Colligit Cardanus ex Hippocrate ſeptem deliramentorum genera, nimirùm phrenitidem, inſaniam, delirium, mentis motionem, ſtuporem, melancholiam, & furorem. Phrenitidem vocat continentem mentis alienationem; interruptam verò delirium; & mentis motionem, levem ſolùm, ac inconſpicuam ejuſdem perturbationem. Furorem autem appellat, delirium cum ira, & impetu; atque inſaniam, in cogitationibus, & apprehenſionibus læſionem; at verò melancholiam, delirium timore, & mœrore conjunctum; Stuporem, denique cum oblivione. Sed & videtur inſuper idem Hippocrates duas alias deliriorum ſpecies conſideraſſe 6. *Aphor.* 53. quæ videlicèt cum riſu fiunt, & quæ cum ſtudio, inquiens: *Deſipientiæ, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores; quæ verò cum ſtudio, periculoſiores*, eo quòd illæ leviorem in ſanguine mutationem, & minorem cerebri læſionem deſignent; hæ verò graviorem, majoremque à ſtatu naturali utriuſque receſſum arguant.

At ex memoratis his omnibus deliriorum ſpeciebus advertit Heurnius, eam ſolùm hìc ab Hippocrate ſomno ſedari poſſe intelligendam, quæ propriè delirium dicitur, & interrupta mentis læſio eſt, ut præſertim evenit in vigore febrium ardentium, à pravis halitibus, atque exſpirationibus ex ventriculo, meſenterio, aut præcordiis, in cerebrum ſublatis; ſecùs vero cùm per idiopathiam accidit, quoniam tunc ſomno delirium increbreſcit magis, cùm cauſa in cerebro hæret.

Verum quamvis hæc Heurnii expoſitio Hippocratis menti valdè conſentanea videatur, non tamen eſt, cur etiam ſomnus ſummoperè utilis dicendus non ſit in reliquis deliriorum generibus; Etenim cùm unumquodque delirium pervigilio plerumque conſocietur, & vigilantibus quibuſcumque ſomnus proſit; procul dubio & hic delirantibus conferet, modò profundus ſopor, & Veternus non ſit. Neque indè timeri debet, humorem in cerebro collectum, ac delirii cauſam, magis per ſomnum infigi, & adhæreſcere: ſiquidem delirium à ſanguine ſolito acriori excitatur, ut propterea acritudine vellicans, & extimulans, cerebrum, ejuſque fibras percellat ad depravatas functiones obeundas; Somnus autem fit ab humida potiùs, mollique irroratione per cerebri ſubſtantiam diffuſa, quæ agitationem illam acrium particularum lenire, & compeſcere valet, atque adeò ſi ejuſmodi ſomnus fiat, qualis natura fieri conſuevit, indicio eſt, fervidos halitus, acreſque evaporationes, quæ delirandi cauſa fuerant, jam eſſe edomitas, aut etiam reſolutas. Quòd ſi ex ſomno delirium nequaquam ſedetur, ſignum erit altiores, conſiſtentioreſque eſſe delirii Cauſas, putà mordaces humores in cerebrum delatos, quorum vim, effrænatamque poteſtatem ſomnus demulcere nequeat. Atque hinc putaverim differre delirium interruptum in Paraphrenitide, à perpetuo in Phrenitide, quia vitium hoc in ſanguine inductum, & cerebro per roridum ejus liquorem communicatum

non

non ſemper intrarium eſt, & perſiſtens, ut etiam quamdam in cerebro veluti phlogoſim pariat; ſed plerumque in febribus ab indebita, & vehementi ſanguinis fermentatione promotum, qua deinde miteſcente ſedatur. Quòd autem inquiunt interruptum delirium Diaphragmatis inflammationem ſequi, rationi, & experimento non cohæret: etenim pari modo ſtomachus, pleura, inteſtina, dùm inflammantur, ob nervorum communionem cum cerebro, delirium inferrent, atque in Peripneumonia nulla mentis motio contingeret, cùm pulmo nervis careat, quinimmò nihil vetat, quin continens Diaphragmatis inflammatio continuum quoque delirium non inducat, & omninò exitioſum, cùm inflammationes illius periculoſiſſimæ ſint, atque curatu difficillimæ. Sed & neque experimento conſtat Paraphrenitide affectos fuiſſe unquàm dolentes, ac tumidos in illius regione; neque prætereà purulentam, aut cruentam materiam excreviſſe, uti Pleuriticis accidit, cùm convaluerint: Atqui compertum non ſemel ex adverſo eſt, ab inflammato Septo tranſverſo nullam mentis motionem prodiiſſe, cùm tamen Hepatide, & Peripneumonia laborantes deliri ſæpiſſimè obſervati ſint.

In omni igitur delirio ſomnus ex Hippocrate prodeſſe poterit, quamvis potior juvandi cauſa videatur in his, quæ in vigore febrium ardentium accidunt, cùm ſcilicèt præter acres evaporationes nulla phlogoſis cerebrum occupat. Sed enim plurimas ſanè utilitates affert ſomnus ægrotantibus quibuſcumque, ſed delirantibus potiſſimùm, quippè placida quiete, & molli irroratione acritatem ſanguinis, & roridæ cerebri ſubſtantiæ retundit, vaporeſque illud, & fibras nervorum pervadentes, lenes admodùm, & blandos reddit, qui proindè nequeant percellere, & extimulare; vires quoque ex vigilia immoderata fatiſcentes commodè inſtaurat, coctionem quamcumque adjuvat, perſpirationem adeò vitæ neceſſariam, & ſudorem ſæpè etiam promovet, ut propterea nil magis exoptandum deliris, & vigilibus ægrotis, quàm blando ſopore affici, quo nimirùm ſenſus omnes, nedùm conquieſcunt, & reficiuntur, verùm etiam morboſis moleſtiis vacant. Jure ergo optimo Paracelſus ſomnum exiſtimavit maximum in Medicina Arcanum, quod in omnibus morbis præſentaneum ſit auxilium, ſuperans omnia Arcana gemmarum, & lapillorum pretioſorum, ut propterea non ſolùm ubi delirium ſedaverit, ſed etiam ſi alias ægritudines cohibeat, & moderetur, bonum. Unde meritò Seneca cecinit: Herc. Fur.

— Tu, ò Domitor
Somne malorum, requies animi,
Pars humanæ melior vitæ.

Hinc itaque edocemur, oportere in deliriis, atque vigiliis immoderatis, ſomnum conciliantibus remediis uti, cautè tamen, & opportunè, ne ſcilicet pro delirio Lethargus, & pro vigilia Carus inducatur. Quamobrem & doſis, & tempus, & modus in ſomniferis maximoperè erit attendendus.

Et quidem ſeligenda erunt ea ad hunc uſum medicamenta, quæ ſenſim, & blandè tranquillam quietem inducant, neutiquàm verò ſubitam, violentam, & immoderatam; atque ex his primùm externa per balneationes, & lituras, ut præ cæteris eſt Epithema ſomniferum Penoti, cujus etiam meminit Riverius; mox verò, ſi iſta non ſint ſatis, interna, quæ nimirùm ex Opio conficiuntur, adhibeantur.

Digitized by Google

tur. Oportet autem, illud ritè, rectèque eſſe paratum; etenim niſi fuerit à ſulphure ſuo narcotico, ac ſtupefaciente vindicatum, non innoxiè intrà corpus aſſumetur. At verò inter plurimas Opii præparationes, compoſitioneſque, præſtare videtur illa, quam deſcripſit idem Paracelſus in ſuo Anodyno ſpecifico, *lib.* 7. *Archidox.* Quamquàm & faciliùs cum ſpiritu vini paratur, corrigiturque hac ratione. Opium purum, & pulveratum in ſeptupla, vel octupla quantitate ſpiritus vini probè depurati, atque ab omni phlegmate ſeparati, tandiù digeratur, quoaduſque tinctura per quàm benè fuerit elicita; mox hæc per filtrum trajecta, atque deinde ſpiritu vini exuta, abibit in extractum ad formam conſiſtentioris mellis, cui, ſi lubet, adiici poterit ſubdupla extracti croci portio, non tàm corrigendi gratia, quàm juvandi vim Opii ſoporiferam. Cæterùm Margaritæ, Corallia, Hyacinthus, Bezoar, Unicornu, nihil planè conferunt. Commendant alii cum Glaſero, & Hamelio præparationem, correctionemque Opii per rorem menſe Majo collectum, & diſtillatum, illamque reliquis omnibus præferunt. In Ephemeridibus quoque Germanicis Anni 1671. alia memoratur ex Joele Langelotto per ſuccum Cydoniorum, & ſalem Tartari. Sed & quæ affertur ab Angelo Sala optima eſt, & uſu frequentiſſimo mihi probata.

Doſis Opii quamvis variet penes diverſos Auctores, pro varia ejuſdem præparatione, frequentiùs tamen vix unum, aut alterum granum excedit. Quæ verò præſcribuntur Opiata ad grana xx. & ultrà, ad quam doſim viſus eſt Avicenna, & Serapio illud commendare, Opium licèt admittant, ſunt tamen ex pluribus aliis medicamentorum generibus commiſta, quinimmò ex his ſunt, quæ minimam ſanè Opii partem excipiunt, quemadmodùm Theriaca, Mitridatium, Philonium, Diaſcordium, Triphera magna, & ſimilia. Verumtamen & in hoc plurimùm valet conſuetudo: nam apud Turcas, Perſas, Ægyptios, etiam ad drachmas integras ſumitur, immò his tàm familiaris eſt opii uſus, ut eo abſtinere diutiùs nequeant, ſine evidenti vitæ diſcrimine, ut teſtantur Garcias ab Horto, & Proſper Alpinus.

In omnibus ferè ægritudinibus laudatum hoc medicamentum utile eſſe conſuevit, ut proptereà ad catarrhos, ad Hæmorrhagias, ad Febres, initiantem pleuritidem, ſanguinis ſputum, palpitationem, cardialgiam, dyſenteriam, diarrhœam, ileum, renum dolores, podagram, hyſtericas paſſiones, affectiones hypochondriacas, & ſcorbuticas, aliaſque hujus generis ægritudines, ferè communiter, & cum utilitate, præſcribatur. Meritò proindè à quibuſdam comparatur Nepenthes Homerico, quo fertur, Helenam triſtes convivas reddidiſſe hilares, omnemque luctum ex animo non ſemel abſtuliſſe, ſedato nimirùm cordis dolore. Nec deſunt qui de Re medica optimè meriti Scriptores in omni ferè Medicamentórum compoſitione illud admiſcere non vereātur.

Ut autem omni culpa vacet, & nonniſi magno cum emolumento perpetuò exhibeatur, vires ægrotantis erunt primùm perpendendæ: etenim ſummè debilibus, & quibus ſanguis nuper detractus, aut proximè detrahendus eſt, exhibere nefas; ſicut & infantibus, ac puerulis, quique facilè in ſomnum prolabuntur, ex peculiari corporis conſtitutione. Prætereà cachecticis, hydropicis, empyicis, crudis, pituitoſis, ſtypticis, periculoſa ſunt Opio commiſta; vel quia crudos, craſſoſque ſuccos

magis

Digitized by Google

magis ſiſtunt, effœtumque ſanguinem figunt, & coagulant; vel quia excrementorum expulſionem impediunt, ac retardant. Cæterùm præſtabit ſemper dilutum aliquo liquore Opium exhibere, ut faciliùs ſomnum conciliet; quippè evaporationibus potiſſimùm, cerebri poros opplentibus, ſoporem inferre videtur, veluti experimur ex mero, ſpiritu vini, croco, aliiſque plurimùm effumantibus, calce, muſto, cereviſia, moſcho, & ſimilibus, idipſum pariter evenire. Neque ſolùm ſuas vires exerit opium, cùm ſtomachum ſubierit, verùm etiam ore detentum, aut aliquo liquore diſſolutum, & vix lingua deguſtatum; quamobrem credere licèt per iſtius porulos, & papillas facillimè nervos, & cerebrum tenui evaporatione pertingere, ac ſoporare; unde etiam compertum habemus extrinſecùs admotum, vel manibus diutiùs detentum, ſomnum allicere conſueviſſe.

APHORISMUS III.

Somnus, atque vigilia, utrumque ſi modum exceſſerit, malum.

QUoniam ſanitas in moderatione ſita eſt, ideò quæ mediocria ſunt, valetudini conſervandæ, atque Naturæ ipſi ſunt valdè conſentanea. Hanc ergo mediocritatem in vigilia quoque, & ſomno veluti neceſſariam tacitè hic Hippocrates videtur commendare, præſertim quia nedùm ad ſalutem, ſed etiam ad vitam, debent ſomnus, atque vigilia ſibi invicem ſuccedere, & productam utriuſque continuitatem viciſſim interrumpere; unde exuberantes ſomnos, diutinaſque vigilias meritò nocuas exiſtimat; nam profectò ubi quis vel immodicè dormiat, vel nimiùm pluſquàm oporteat, vigilet, contrà valetudinis præſcripta operabitur: ſicut enim moderato ſomno nil utilius, quo nimirùm membra omnia inſtaurantur, & vires per motum, atque vigiliam fatiſcentes, reficiuntur, ita nihil deterius eodem, cùm extrà limites mediocritatis excurrit, atque in longius tempus, quàm par ſit, protrahitur; quoniam exinde cerebrum gravatur, torpent membra, ſanguis hebeſcit, & cor quodammodò in ſuo motu deſidet. Vigilia pariter conveniens, & opportuna, ſenſus omnes vivificat, ſanguinem floridiorem, vividioremque reddit, excrementorum ſecretionem, expulſionemque promovet; diuturnior verò vires infringit, membra delaxat, & corpus univerſum extenuat. Hinc jure optimo pronunciavit Hippocrates, utrumque ſi modum exceſſerit, malum: omne enim nimium Naturæ inimicum eſt.

Sed quamvis in determinanda ſomni, atque vigiliæ menſura, certam, ſtatutamque rationem aſſignare difficillimum planè ſit, ſi nihilominùs ætati, conſuetudini, propriæque corporis, aut regionis conſtitutioni proſpiciatur, poterit magna ex parte de longioris, aut brevioris ſomni uſu determinari. Pueri enim, & qui humidiorem nacti ſunt temperaturam, longiori indigent ſomno, ut & illi, qui frigidiores plagas inhabitant, & craſſioribus veſcuntur alimentis. Contrà verò alii, ita natura ſunt comparati, ut breviorem ſomnum expoſcant, veluti ſenes, & habitu graciliores. Sed & quidam morbi nonniſi prolixiori ſomno curantur, in aliis verò quibuſdam potiùs longior vigilia prodeſt, pro humorum ſcilicèt peccantium varia conditione. Quiſquis autem omnes ejuſmodi circumſtantias conſideraverit, poterit ex pro-

probabili conjectura decernere quantus cuique ſomnus debeatur, ut de immoderato poſſit probabiliter judicare.

At verò nùm deterius ſit plus æquo ſoporari, quàm vigilare, curioſè quis exquiret. Et ſanè ſi experimenta, & rationem conſulamus, facilè coniiciemus longè deteriorem eſſe ſomnum immoderatum pervigilio; Etenim Lethargici, & Comatoſi, pervetuſta Medicorum obſervatione, infrà ſeptem dies pereunt; & apoplectici vix quartum pertingunt, immò ſæpiùs uno, aut altero die moriuntur: At verò vigiles plures dies, & menſes vivere viſi ſunt. Fernelius delirum quendam menſes quatuordecim inſomnes duxiſſe memorat: & Heurnius de Nizolio ſibi relatum narrat, quòd per decennium ſomno caruerit. Seneca etiam Mecœnatem refert integro triennio exſomnem permanſiſſe, atque vix tandem placida, lenique harmonia per ſymphoniarum cantum redormiiſſe, quod teſtatur quoque Plinius *lib.7.cap.51.* Porrò ſomnus morti comparatur, vigilia vitæ, quippè per ſomnum hebetantur ſenſus, & motus cordis, ac ſanguinis cunctatur; per vigiliam verò illi acuuntur, hic incitatur, & viget.

Ce Provid.

APHORISMUS IV.

Non ſatietas, non fames, neque aliud quidquam, quod modum Naturæ exceſſerit, bonum.

NOn ſolùm ſomnus, atque vigilia immoderata, ſed etiam ſatietas, & fames, aut aliud quidpiam, ſi Naturæ modum exceſſerit, nocua ſunt: Nam profectò, quod ad valetudinem conſervandam, vitamque prorogandam conferre videtur, id quidem in mediocritate verſatur. Quemadmodùm autem in ſtructura, & conſtitutione corporis, omnia membra, parteſque, certam exigunt menſuram, atque extenſionem, quam ſi exceſſerint, vitioſa fiunt, ita pariter quæcumque nutricationi, atque conſervationi eorumdem uſui eſſe poſſunt, certum modum, & æquabilem quandam menſuram, quæ ipſis congruat, expoſcunt. Et quidem à ſatietate, ſeu ciborum plenitudine, gravatur ventriculus, diaphragmatis motus impeditur, adeòque reſpiratio offenditur, viſcera circumjacentia comprimuntur, & ſucci diſſolventes infringuntur; unde mala digeſtio, & cruditas exoritur, atque ſubindè innumera propemodùm detrimenta. A fame verò, ſeu nimia à cibis abſtinentia, præter morbum illum, quem Bulimon Græci vocant, macies, languor, ſtomachi morſus, leipothymia, & ſimiles ægritudines proficiſcuntur.

Quoniam autem videtur hìc Hippocrates famem conſideraſſe naturalem, præter rem haud erit, quo pacto illa in animantibus excitetur, quàm breviſſimè explicare. Creditum eſt Galeno, famem oriri in orificio ſuperiori ventriculi à prævia ſuctione univerſali partium corporis, trahentium à venis ſanguinem, atque harum à Jecore, hujus autem per venas meſaraicas ab inteſtinis tenuibus, & à ventriculo, ejuſque ſtomacho, qui cùm non habeat, unde ulteriùs ſugat, in ſeipſo coarctatus ſenſum quaqua ratione moleſtum ſubeat, qui fames dicitur.

Verùm faciliùs ſe expediunt, qui famem oriri ajunt titillatione quadam inducta in tunicis ventriculi, ea potiſſimùm in parte, quæ nervoſior eſt, & ſtomachus appellatur, à ſuccis quibuſdam acido-acribus illuc confluentibus, vel è Liene, ut placuit Hel-

Digitized by Google

Helmontio, & Petro Caſtello, vel, ut aliis viſum eſt, ab arteriis gaſtricis, & cœliacis, vel probabiliùs à glandulis in cavum, plicaturaſque ejuſdem ventriculi deſinentibus, ut aliàs quoque meminimus. Etſi autem iſti ſucci in ſtatu ſalutis perpetim exinde extillent pro ciborum diſſolutione, ſi tamen contingat ventriculum vacuum inveniri, proritatione quadam ſtomachum vellicant, & ad alimenta exquirenda ſollicitant; quin & non raró acritate, atque acore plurimùm excedente, nec cibis ipſis infringuntur, ſed eos veluti momento extenuant, & colliquant, ac mox iterùm, iterumque ad nova alimenta ingurgitanda laceſſunt, inexplebili ſanè appetitu, quem Caninum, aut Lupinum appellant. Quare ab hac etiam fame, quam non improbabiliter quis dixerit Hippocratem hìc commemoraſſe, plurimùm corpus affici contingit, cùm in confinia ægritudinum per ipſam tranſeatur. Hinc ſcitè Horatius cecinit.

Lib. 1. Satyr. 1.

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines,
Quos ultrà, citràque nequit conſiſtere rectum.

Atque Hippocrates quoque in Epidemiis ſcribit: Cibus, motus, ſomnus, Venus, omnia mediocria: quippè ſanitas ipſa in mediocritate conſiſtit, à qua ſi fortaſsè recedatur, ſtatim ægrotare contingit. Verùmtamen minus peccare videntur illi, qui ſenſim modum, mediocritatemque excedere aſſueſcunt; longè graviùs verò qui, cùm jam diù ſe à repletione cibi, & potus, vel à Venere, exercitiiſque, abſtinuerint, aut plus juſto cauti omnem Aeris inclementiam vitaverint, quandoque tamen cibis copioſiùs implentur, vel nimio coitu exſolvuntur, vel laboribus delaxantur: tunc enim æquabilitas deſtruitur cùm ex indigentia corporis, tùm etiam ratione conſuetudinis. Sed & his non raró accidit, ut ſi aliquandò ſub dio morentur, vel tantillùm à conſueto declinent, ſtatim in morbos incidant, & miſerrimam planè ducant vitam.

APHORISMUS V.

Spontaneæ Laſſitudines Morbos prænunciant.

AD prognoſim pertinet hic Aphoriſmus, cùm per eum præſagire doceamur imminentes ex ſpontaneis laſſitudinibus ægritudines. Sunt autem ſpontaneæ laſſitudines, quæ citrà cauſam manifeſtam exercitii, ac laboris, eveniunt; nam quòd ex labore, motuque vehementiori, corpus laſſeſcere contingat, etiamſi ſanitate fruatur, res eſt manifeſta, at verò ſi artus, membraque corporis citrà ejuſcemodi patentes cauſas laſſitudinem perſentiant, ac impotentia ad motum evadant, ſpontè laſſari dicuntur, atque ita inſtantem morbum præſignant: ejuſmodi enim laſſitudo, cùm ex cauſis manifeſtis, & naturalibus non fiat, procul dubio ab occultis, & morboſis exoritur.

Galenus tùm in *commentario hujus Aph.* tùm 4. *de Sanit. tuenda cap.* 2. tres enumerat ſpontaneæ laſſitudinis ſpecies, à triplici moleſtia, ſenſuque corporis deſumptas. Primam ulceroſam vocat, quæ nimirùm cum ſenſu ulceris fit; Alteram, quæ cum ſenſu tenſionis; Tertiam cum ſenſu inflammationis, cùm ſcilicèt partes veluti inflammatæ percipiuntur, & æſtu quodam interiùs conflagrant. Ulceroſam à cacochymia, ſive à vitioſis humoribus membra laceſſentibus; Secundam à plethora, ſeu humorum inflantium, & diſtendentium

nimia

nimia plenitudine; Phlegmonoſam denique ab utraque cauſa, ſuperfluitate ſcilicèt, & vitio humorum, qui repleant ſimul, diſtendantque, & vellicent, proritentque partes, & artus corporis, oriri ait.

Quandoquidem à ſanguine præter naturam vitiato ſpontaneæ iſtæ laſſitudines oriuntur, qui diverſimodè affectus, diverſas infert partibus moleſtias, proindè fit, ut ægritudines portendantur. Et quidem ab illius plenitudine vaſa corporis tumefiunt, & inflantur, undè ſenſus ponderis, atque ad motum ineptitudo, imminentque mala 1. *Aphor.3.* memorata; cùm verò acritatem, ſalſedinem, aliamve pravam conditionem contraxerit, pruritus, febres, inflammationes, ulcera, aliaſque ſimiles ægritudines excitare poteſt. At verò oportet muſculos potiſſimùm, & artus, ejuſmodi vitiis humorum affici, ut laſſitudines habeantur, quippè per has motus ſpeciatim offenditur, & corpus ad ſe regendum, & exercendum impotens evadit.

Sed nec à ſanguine ſolùm vitiato, ſed à lympha quoque, & nervorum liquore, immò à reliquis etiam ſuccis præter naturam affectis, poſſunt laſſitudines oriri, quamobrem catarrhos, arthritides, hyſtericas affectiones, cardialgias, epilepſias, apoplexias, ſæpeſæpiùs illæ præcedunt, & comitantur. Peculiaris etiam quarumdam ægritudinum natura ea eſt, ut, antequam invadant, & ſenſibiliter affligant, veluti prodromos, laſſitudines præmittant, quemadmodùm de Renum dolore à calculo experientia teſtatur; ejuſcemodi enim morbi genere laborantes multos antè dies accidit laſſeſcere, quàm dolore afficiantur. Quarumdam pariter regionum incolatus idipſum præſeferre conſuevit, ut citrà quamcumque aliam cauſam, ex ſola Aeris mutatione, aut ſub certo ventorum afflatu, laſſitudines afferat: Ut ſæpiſſimè nos Parthenopæi, flantibus Auſtris, experimur. Hinc rectè notavit Hippocrates 3. *Aphor.* 5. *Auſtri auditum hebetant, caligine viſum offundunt, caput gravant, fluxiones movent, tarditatem, & languorem inducunt.*

Cùm igitur à ſanguine, cæteriſque humoribus, veluti à cauſis internis vitiatis, laſſitudines fiunt, ægritudines vel inſtantes, vel etiam præſentes denunciant, oportebit, iis edomitis, correctis, ac repurgatis, morbos ipſos adventantes avertere, & impedire, prout ſpecies laſſitudinis deſignaverit. In primis autem perpetuò conferent omnia alkalia tùm fixa, tùm volatilia, & quæ diaphoreſim, ac diureſim promovere apta ſunt; unde Hippocrates 2. *prædict.* adnotavit, ſanguinis mictu ſolvi laſſitudines, ſi præſertim abſque dolore, & febre contingat. Ita etiam, ſi cacochymia vigeat, & corpus excrementis abundet, adhuc cathartica convenientiora prodeſſe poſſunt; inſtituta intereà diæta, quæ præfatis cauſis, & patientis conſtitutioni, ac ætati, meliùs congruere videbitur.

APHORISMUS VI.

Quicumque dolentes aliqua parte corporis omninò dolorem non ſentiunt, iis Mens ægrotat.

PUgnantia, atque omninò abſurda videtur hìc loquutus Hippocrates, quippè qui dolentem afferat poſſe dolorem non ſentire. Qui enim fieri poteſt, ut quis dolorem non ſentiat, cùm reverà doleat? Quamobrem Celſus, & Galenus de cauſa doloris potiùs, quàm de dolore ipſo ſententiam hanc interpretantur. Sed profe-

Digitized by Google

profectò ſic exponendus erat Aphoriſmus: *Quicumque in aliqua corporis parte doloris cauſam habentes, omninò dolorem non ſentiunt, iis Mens ægrotat*. Fortaſsè Heurnius idipſum meditatus, præ reliquis Interpretibus, è græco Codice vertit: *Quicumque ex parte aliqua corporis laborant, & nullo modo eam læſionem percipiunt, iis Mens laborat*.

Neque verò pro dolore quamcumque morboſam affectionem quis hìc intelligat, ut malè plerique arbitrantur; ſed eam ſolùm læſionem, quæ cum moleſto ſenſu affectæ partis à re vehementer tactum percellente, ac divexante fit, ut clarè deducitur ex contextu ejuſdem Aphoriſmi; itaut ſenſus ſit, eos, qui à re dolorem, ſive moleſtam ſenſionem in tactu inferre valente, afficiuntur, ſi fortaſsè dolorem illum non percipiant, mente laborare. At verò ſi de quacumque læſione ſermonem hunc protuliſſet Hippocrates, proculdubio maligna febre affecti, Hectici, & Tabidi, qui ſe febrire non ſentiunt, mente quoque laborarent. Itaque de dolore propriè ſumpto exponendus ipſe eſt, putà cum quis inflammationem, vulnus, ulcus, vel quid ſimile, quod dolorem inferre aptum eſt, reipſa non perſentit, is planè mente læſus eſt.

Mirari autem ſubit, quàm ſicco tranſeant pede Interpretes cauſam ejuſcemodi læſionis in mente a partis laborantis indolentia, cùm hæc non ſemper illam ægrotantem arguat, ut in gangrænis. Verùm qui noverit ſenſiones omnes in cerebro fieri, ut aliàs à nobis eſt oſtenſum, facilè difficultatem diluet: quippe ſenſiones omnes excitantur quidem in membris corporis, ſed percipiuntur à mente in cerebro: hac autem diſtracta, ecſtaſi abducta, minimeque advertente, licèt partes reliquæ acriter afficiantur, ſenſio nihilominùs nulla fit: qua ratione lethargici, apoplectici, phrenetici, cataleptici, ligaturas, uſtiones, aliaque id genus tormenta, ſi adhibeantur, minimè perſentiunt. Sæpe etiam evenit, ut ſani licèt homines aliò intenti, & cogitabundi, adſtantes nec videant, nec audiant, licet in oculos, & aures, color, & ſonus appulerit. Mens igitur advertere debet in ea, quæ eſt perceptura; quippe, ut Epicharmus ajebat: Sola Mens audit, & videt, reliqua ſurda, & cæca. Quamobrem cerebrum, illius ſedes, bene ſe oportet habere, ut ſenſiones iſtæ fiant, quæ tametſi per propria organa ab externis objectis promoveantur, reverà tamen in cerebro perficiuntur. Hinc autem ſagax natura nervos omnes, quibus ſenſiones peraguntur, in cerebri meditullio colligavit, ut in idipſum, quæ ex organis excipiuntur, recta pertingant, atque in commune ſenſorium devolvantur, quod de illis judicium ferat. Hoc autem ſi fortaſsè conſopiri, aliterve ægrotare contingat, motiones, perculſioneſque etſi vehementes, & dolorificæ, minimè percipientur, ut proinde rectè dictum ſit ab Hippocrate, cerebri, & mentis læſionem indè deſignari.

APHORISMUS VII.

Quæ longo tempore extenuata ſunt corpora, lentè reficere oportet: quæ verò brevi, breviter.

NOn de ea agit hìc Hippocrates extenuatione, quæ viventibus, etiam ſanis, ad extremum ſenium, atque ad interitum uſque perenniter accidit, cùm ex alibi dictis Animalium corpora, donec vivunt, continuò abſumantur, ac propterea perenni indigeant per cibos reſtauratio-

tione, nè omninò contabeſcant, & citiùs quàm deceat, extenuata emoriantur; Sed ſolùm, quæ à Morbis inducta eſt, ex quibus quandoque tanta fit brevi tempore corporis conſumptio, ut indicio ſit ipſam carnium ſubſtantiam colliquari, & abſumi. Hæc autem corpora, inquir, ſi diuturna ægritudine ſint extenuata, non eſſe illicò, & violenter, ſed lentè, ac pedetentim reficienda; ſi verò brevi, breviter. Hinc ad eam Medicinæ partem videtur hic Aphoriſmus pertinere, quæ analeptice appellatur; ſiquidem ipſo docemur, quo pacto nos gerere oporteat in reficiendis iis, qui nuper à Morbo convaluere.

Et quidem ejuſmodi corporum ex Morbis extenuatio non uniuſmodi eſt, aut æquabiliter omnibus contingit: molliora enim Puerorum corpora facillimè ex inedia, vel levi etiam ægritudine, extenuantur; difficiliùs verò Senum, aliorumque. In Gracilibus etiam, atque ex morbis urentioribus, major planè fit carnium conſumptio; at verò longè minor in Obeſis, & ſucciplenis, atque ubi morbi accidunt ex craſſiori humore progeniti. Quamobrem non immeritò tradit in hoc Aphoriſmo Hippocrates generalem quendam Canonem reficiendi eos, qui à Morbis jam contabuere, aitque ſenſim, ac lentè reficienda eſſe, quotieſcumque ſenſim, longoque temporis ſpatio, corpora ægrotantium conſumpta ſunt; affatim verò, atque brevi tempore reſtauranda, ſi illa brevi fuerint extenuata. Et ſanè corpora diuturno tempore conſumpta languidiora cæteris evadunt, atque fermentis viſcerum exſolutis, nequeunt tàm benè ingeſtum uberiùs alimentum conficere, & in nutricatum commutare; quamobrem multo cibo gravantur potiùs, quàm reficiantur, ideòque in cruditates labuntur, & non rarò etiam in obſtructiones, cachexias, tumores. Oportet itaque ſenſim illa nutrire, & parùm, ac ſæpè potiùs alere, quàm plurimo cibo ſtatim gravare: hac enim ratione ventriculus meliùs conficit, & reliqua viſcera conferentiùs admittunt, repurgantque confecta alimenta, ſine moleſtia, aut periculoſa partium inutilium retentione. Sed & ſolidæ partes, ac membra corporis jam diù à morbo conflictata veluti exaruerunt, alvuſque præ morbi diuturnitate redditur ignava, & negligentiùs in ea, quæ nutricationi inſerviunt, incumbit, conniventque valvulæ, ac oſtiola meatuum corporis, atque extabefactæ glandulæ ſuo quoque deſunt officio: unde expedit illa ſenſim in conſueta munera revocare, per lentam, productamque refectionem. At verò in his, in quibus celerior facta eſt extenuatio, quoniam robur viſcerum non tàm graviter labefactatum eſt, uberiùs reficere licebit ſtatim à principio, poſtquàm convaluerint. Atqui ſemper facilius erit abſumptos humores, & ſanguinem ipſum reſtaurare, quàm membra, & ſolidas corporis partes, quæ ex diuturniori morbo omninò exarefacta, longè difficiliùs reficiuntur, ſegniuſque conſumptam ſubſtantiam recuperant.

Neque ſolùm ex longa ægritudine tabefacta corpora ſenſim, lentèque reficienda ſunt, ſed iis præſertim alimentorum generibus, quæ alendo humefaciant, & exſuccas partes irrorent, illarumque poros promptiùs ſubeant, & repleant. Idcircò inductus eſt uſus jurium, præſertim ex viperarum carnibus, quàm maximè utilis ad reficienda convaleſcentium, & tabidorum corpora.

Hinc patet, quàm malè plerique Medicorum agunt, qui, famem ut

ex-

expleant convaleſcentium, illos permittunt multo cibo gravari, putantes, oportere plurimùm eos ali, ut vires amiſſas, & carnes abſumptas reſumant; cùm tamen eo hebetentur magis, atque in ægritudines recidant; etenim propterea quòd langueant, moderato cibo, atque paulatim nutriendi ſunt.

APHORISMUS VIII.

Si à morbo cibum aſſumens quis non corroboratur, pluri alimento corpus uti ſignificatur: quòd ſi non aſſumenti cibum hoc accidat, ſcire oportet, quòd indiget evacuatione.

De convaleſcentibus quoque verba hìc facit Hippocrates, illoſque conſiderat, nùm ab aſſumptis alimentis reficiantur, atque inquit, cibos appetentes ſimul, & eſitantes, poſtquàm morbo evaſerint, niſi pari ratione reſtaurentur, & robur reſumant, plurimo ſanè cibo, quem conficere nequeunt, repleri, adeòque opprimi potiùs, quàm nutriri. Siquidem aſſumptum alimentum minimè in ſuccum alibilem commutatur, ſed majori ex parte degenerat in excrementum, veluti non rectè à concoquente vi, ex præcedenti morbo, labefactata, confectum, & elaboratum. Quamobrem oportebit parciorem cibum aſſumere, quantum ſcilicet vis concoctrix viſcerum conficere, & congruenter tranſmutare queat.

At verò ſi à morbo quis convaluiſſe videatur, nec tamen largiori cibo indulgeat, quo fortaſsè gravatus, minimè nutriatur, & confirmetur; ſignum erit, malis humoribus, atque excrementis eſſe refertum, unde partes congruo alimento refici nequeant proindeque repurgatione, & illorum evacuatione indigere, ut deinceps meliùs poſſit ventriculus apperere, & ingeſtos cibos exactiùs conficere: quippè in corporibus impuris aſſumptum alimentum in ſuccum inutilem ſolet degenerare.

An autem ejuſmodi malorum ſuccorum evacuatio per vomitum potiùs, an per dejectionem facienda ſit, internoſcere oportebit ab eorumdem humorum inclinatione, & loco, conſtitutione, & conſuetudine ægrotantis; itemque anni tempore, aliiſque ab eodem Hippocrate notatis *lib.*4. præſertim *Aphoriſmorum* 4.6.7. 8. & 9. etenim Graciles, & facilè vomentes, æſtate, per ſuperiora; hyeme verò, & vomentes difficulter, ac carnoſi, per inferiora opportuniùs purgantur. Sic pariter eò ducere conveniet, quò maximè Natura vergit, & per loca conferentia, ut dicitur 1. *aphoriſm.* 21. Quæ ſanè in convaleſcentibus potiſſimùm, præcedenti morbo non leviter conflictatis, obſervanda ſunt.

APHORISMUS IX.

Corpora cùm quiſpiam purgare voluerit, oportet fluida facere.

Prævertunt hìc nonnulli conſuetum Aphoriſmorum ordinem, atque huic ſequentem decimum praponunt, quem veluti rationem prænarrati octavi faciunt, ut propterea adiiciendum dicant, hac de cauſa convaleſcentes nihilum à cibo proficientes purgandos voluiſſe Hippocratem, etſi viribus deficere videantur, quia nimirum impura corpora quo magis nutries, eò magis lædes. In quam ſententiam videtur etiam Galenus inclinare in *comm. Aphoriſmi octavi*. Ut ut autem ſe habeat illorum connexio, quam tàm anxiè non

V. Fuchſ. & Heurn.

Digitized by Google

eſt, ut perquiramus, illud certum videri ſolùm debet, notari in hoc Aphoriſmo ab Hippocrate purgandorum corporum diſpoſitionem, ut proſpera ſubindè ſuccedat evacuatio adhuc etiam in convaleſcentibus, ſi fortaſsè contingat illos purgari oportere, cùm ab alimentis, licèt moderatis, non reficiuntur.

Videtur autem generaliter pronunciatum, corpora eſſe præparanda, priuſquàm pharmacum aſſumant; & quidem ſive illa nuper à morbis convaluerint, ſive etiam reipſa ægrotent, modò cacochyma ſint. Sed tamen quomodò diſponi debeant, non eſt expreſſum. Verùm crediderim, & vias, per quas evacuatio promovenda eſt, debitis, opportuniſque remediis eſſe reſerandas, ac leniendas; & vitioſos humores reddendos eſſe ad exitum paratos, ut facilior, promptior, & tolerabilior contingat evacuatio. Hinc Hippocrates 4. *Aphor.* 13. præhumectanda eſſe corpora eorum conſulit, qui helleborum ſunt aſſumpturi, ne pharmacum magna vi, atque inani conatu, parùm, aut nihil educat: Quem commendabilem plane morem plerique ſequuti, antequàm dejectorium medicamentum exhibeant, alvum ſolent injectis clyſteribus iteratò lenire, ut nimirùm pateant ductus ad humorum illuviem expurgandam: in vomitoriis autem, ventriculum curant juſculis madefacere, atque in nauſeam deducere, ne humoribus vacuus inutiliter concitetur; vel, iiſdem tenaciter hærentibus, plus æquo ad evacuationem, non ſine gravi noxa, exagitetur: quapropter illum, & finitimas partes, præſtat humoribus ſcatere, ut facilior, & felicior vomitio ſubſequatur. Succi quoque, & humores ipſi evacuandi faciles, & parati ad exitum eſſe debent; quamobrem craſſos, tenaceſque attenuare, & incidere, itemque inutiles ab utilibus ſeparare, atque in propria emiſſaria deducere expediet, ut aliàs cum Galeno hoc ex loco meminimus: hac enim ratione fluere ii facilè poterunt, atque adeò, vi purgantis medicamenti, nullo pene negotio educi. Id autem præſtare, quæ vulgò exhiberi ſolent, ex melle, & ſaccharo parata medicamenta, julapia, ſyrupos, potioneſque conditas, credat, qui velit. Mihi verò perſuadeo opportuna potiùs, convenientique diæta poſſe idipſum efficaciùs haberi; quippè compertum eſt, ea ſola digeri, attenuari, & abſumi quaſcumque corporis impuritates; quamquàm non omnibus indiſcriminatim pari modo præſcribenda, ſed pro varietate corporum, Ætatum, regionum, aliarumque circumſtantiarum varianda ſit. Verumtamen ſi unquam medicamentis præparantibus utendum, ſatis erit adhibere Tartarum Vitriolatum, Cremorem ejuſdem deſcriptione Quercetani, Electuarium ex Abſynthio, Mentha, vel baccis Juniperi, in humoribus craſſioribus; in tenujoribus verò pulverem oculorum Cancrorum, Sal Cardui benedicti, vel Centaurii minoris, Nitrum fixum, Salem prunellæ, idque genus alia, ſoluta in aliquo liquore, ut meliùs vitioſos humores diluant, & citiùs ductus corporis pervadant.

Neque verò omnes quoſcumque educendos humores regula hìc ab Hippocrate tradita excipit, ſed eos dumtaxat, qui præter naturam cum ſanguine ſunt commiſti, atque inducias præbent, ut prævia coctione, ſecretioneque tutiùs repurgentur, atque educantur, ut potiſſimùm in febribus accidit. Qui enim turgent, aut alicubi hærentes urgent, nec moram patiuntur, quo citiùs fieri poteſt,

ante-

Digitized by Google

antequam majora damna, & lethum afferant, exturbandi, & educendi; quemadmodùm in Apoplexia, Hydrope, doloribus Articulorum, affectione Colica, aliiſque, communis praxis obſervat.

APHORISMUS X.

Non pura corpora quanto plus nutries, tanto magis lædes.

SIve Aphoriſmus hic referatur ad præcedentem, ſive ad ſuperiorem octavum, non eſt, ut tàm ſolliciti ſimus examinare, quemadmodum anxiè admodùm nonnulli allaborant, ordinem in hiſce ſententiis perquirentes, cùm unicuique perſpectum eſſe putemus, doctrinam hìc ab Hippocrate traditam, ſemper, & ubique conſideratam, veram eſſe: Corpora equidem non pura pravis omninò ſcatent humoribus, quibus cùm ſanguis, tùm fermenta viſcerum perpetim inquinantur, eaque præſertim, quæ coctionibus, ſecretionibuſque ſunt dicata: Quamobrem alimentum, quod primò incipit in ventriculi digeſtione à naturali conditione deſciſcere, mox etiam in reliquis viſceribus magis, magiſque depravatur, ac deinde arterias, venaſque ingreſſus, nec nutrire, nec vitam ſuſtinere valet; unde Cachexiæ, Marcores, Febreſque mali moris exoriuntur. Impura ergo corpora quo plus cibis implentur, eo copioſioribus ſuccis inutilibus infarciuntur, ut proinde iiſdem gravata lædantur potiùs, quàm nutriantur. Quare præſtabit ab inquinamentis primùm ejuſcemodi corpora repurgare, deindè alere.

Hinc autem manifeſtè colligitur, non ſolùm corpora convaleſcentium, & impura, paulatim eſſe reficienda, ſed etiam iis ciborum generibus nutrienda, quæ ſuccorum in ſtomacho, aliiſque viſceribus redundantium pravitatem valeant emendare. Et quamvis Hippocrates referat *primo epidem.* eos ſolùm ex peſtilenti quadam conſtitutione ſervatos, qui ſe liberaliter invitarent; ut propterea aliquandò ſaltem conferre videatur impura licèt corpora lautiùs nutrire, & cibis implere; ſi tamen lues ejus tempeſtatis exactiùs perpendatur, palàm fiet, id ſpeciatim ægrotantibus tunc accidiſſe, quòd omni prorſùs appetitu deſtituerentur: quamobrem ii dumtaxat evadebant, qui ſibipſis vim veluti inferentes cibum aſſumerent, quo nimirùm peſtiferæ illius luis conditio, & malitia retunderetur, vireſque quodammodò ſervatæ violentiam morbi evaderent, nè omninò extrema inedia fatiſcentes corruerent. Cæterùm res aliter in aliis tractanda eſt.

APHORISMUS XI.

Faciliùs eſt impleri potu, quàm cibis.

ETiam de iis, qui à morbo convaleſcunt, ſermonem hìc habet Hippocrates, atque refectionis modum referens, quo illi in priſtinum ſtatum tutiùs redire poſſint, docet, præſtare eos impleri, ſeu refici potu, quàm cibis.

At pro potu, non eam intelligit cujuſcumque liquoris ſorbitionem, qua potiſſimùm ad ſitim extinguendam utimur, ſed, cùm agat de reficiendis convaleſcentibus, voluiſſe indicare videtur alimentum in potionis formam diſſolutum, cibum ſcilicèt potabilem, qui facilè exſolvatur, & citò in cor, cæteraſque corporis partes per arterias traiiciatur. Quod ſanè liquere poteſt ex his, quæ ab eodem ſcripta ſunt in libro *de alimento*;

inquit enim, *quotieſcumque opus eſt certiſſima, & promptiſſima refectione, tunc humidum alimentum, ad inſtaurandas vires, valdè eſt conducibile: quemadmodùm ubi adhuc celeriùs eſt reficiendum, opus eſt odoratu*. A cibis autem, ſeu ſolidis alimentis, graviùs planè ſe habet corpus, quod nuper convaluit; quippè à morbo languidum remanet, illiuſque operationes univerſæ hebetes, & imbecillæ, unde ſolida alimenta, nec tàm benè, nec tàm citò confici queunt, ut in ſubſtantiam aliti commutentur; quamobrem tutius, cautiuſque labiles, & facilis digeſtionis cibi, quàm duri, & ſolidi exhibebuntur, quales potiſſimùm liquores carnium, & jura, ptiſanæque cremores ritè concinnati.

Quamvis autem, attenta faciliori ciborum digeſtione, ac diſtributione, in rationabilem ſenſum Hippocratis ſententia revocetur, non tamen quis hinc generatim exiſtimet, liquidum, ac potabile alimentum ſolido ſemper eſſe præferendum: etenim quæ dentibus conficiuntur, nedùm citiùs exſolvi ſolent, & in perfectum chylum commutari, ſed etiam in accommodatius alimentum verti. Valdè ſiquidem conducit ad ciborum in ventriculo diſſolutionem ſaliva, quæ ſale quodam abundat fermentationi promovendæ peropportuno, quo videlicèt, & panificium fermentum quis poſſet excitare, ac fortè fortuna amiſſum reſtituere. Conſtat autem aliundè ocyus ſalita, quàm inſulſa fermenteſcere, & exſolvi, atque ciborum reliquias in dentium intercapedinibus remanſas ſpontè ſua per ſalivam quodammodò chylificari.

Tunc igitur ſatiùs erit potulenta convaleſcentibus commendare, cùm ſanguis acrior videtur, & corpora ſalivario rore carentia multa macie confecta ſunt, atque viſcera imi præſertim ventris exaruere, ut potiſſimùm Hecticis accidit. Quibus verò ſtomachus à muccoſis ſuccis languet, ſaliva abundantior eſt, & acidi ructus frequenter accidunt, ſolidi potiùs cibi illorum malitiam temperantes commendabuntur.

Non deſunt autem, qui Hippocratem aſſerant, non de quacumque refectione loquutum, præſertim verò, quæ cum nutricatione coincidit, ſed ſolùm de virium, ſeu ſpirituum reſtauratione, quibus liquida, & potabilia plurimùm conferunt: ſic Julapium Vitale, Elixir vitæ, Aqua magnanimitatis, Spiritus refectivus, Aqua vitæ exhilarans, Aqua reſtaurans, Tinctura alkermes, & ſimilia, veluti momento temporis cor roborant, & diſtractas vires reficiunt, quoniam nulla in ventriculo mora, illicò vitales partes petunt, & cum ſanguine commiſta, cordi, totique corpori ſuccurrunt. Et quidem nil æquè ac vinum, vinique ſpiritus, eique analoga, id citiſſimè præſtare videntur, cùm experiamur vix ore deguſtata, palati, & linguæ papillas, poruloſque ſubire, ſeque in auras extenuata interiores partes pervadere, & vivificare.

Neque verò hinc quis ambigat tenuiſſimos ejuſcemodi halitus nulla ratione nequire ſolida quoque membra reſtaurare; cùm & illi queant denuò intrà corpus cum cæteris liquoribus ſubacti in concreſcentem ſuccum verti, nutricationi aptiſſimum: Hoc pacto Arbores è terræ ſucco, in vaporem elato, immò & pleræque plantæ ſolo vapore aqueo augeſcunt, & nutriuntur. Atque ex Phyſicis melioris notæ viri ſunt, qui volunt animalium partes tenuiſſimo ſolùm ſucco, ex chyli portionibus purioribus elicito, ali, atque compingi. Sic

Digitized by Google

etiam ex duriſſimis corporibus tenuiſſimos liquores ope chymica extrahi videmus, ipſoſque in duriora deinde corpora coagulari, ut propterea viciſſim nullo penè negotio res quaſcumque & dilui, & concreſcere poſſe, jam ſatis unicuique notum ſit.

APHORISMUS XII.

Quæ relinquuntur in morbis poſt judicationem, recidivas facere conſueverunt.

JUdicantur plerumque morbi ſalubriter criticis evacuationibus per ſudorem, vomitum, dejectionem, urinam, ſimileſque egeſtiones, quibus eorumdem cauſæ omninò ſubactæ, & ſecretæ, à Natura extra corpus expelluntur. At verò aliquando licèt exactè terminati, ac devicti videantur, ob reliquias tamen vitioſorum humorum alicubi relictas, poſt aliquod tempus redeunt, & recidivi morbi appellantur. De his ergò monet Hippocrates, nè omninò fidant Medici ejuſcemodi ægritudinum remiſſionibus, quoties Criſes perfectæ non ſunt, nec Cauſæ morborum fuerint penitùs ſecretæ, atque extra corpus expulſæ.

Et quidem morbos omnes, quos materiales appellant, eouſque perſeverare, quouſque Cauſæ illos foventes, & conſervantes in corpore perduraverint, in confeſſo eſt apud omnes: Hæ autem vitium in ſanguine, & viſceribus inducentes fermentationem proculdubio indebitam promovent, qua portiones utiles, & ſalutares cum inutilibus, & nocuis commiſtæ commotionem non levem univerſo corpori inferunt, unde febris, inquietudo, vigilia, dolor, aliaque graviora ſymptomata exoriuntur. Concitatam modò fermentationem ſubſequi neceſſe eſt inutilium ab utilibus ſecretionem, præcipitationemque, ut morbus in ſalutem deſinat; ſin ſecùs, mors præſto erit.

Debent itaque Cauſæ morbificæ, & fermenta viſcerum præter naturam excitata, omninò ab utilibus, & ſalubribus humoribus ſejungi, ac tandem eliminari, ut corpus in naturalem ſtatum redeat, idque Criſis eſt, ſeu Judicium, de quo idem Hippocrates aliàs protulit: *Quæ judicantur, & judicata ſunt integrè, neque movere, neque novare oportet, ſed ſinere*, 1. *Aphor*. 20. Quòd ſi contingat, reliquias ſaltem præternaturalium fermentorum in corpore remanere, atque alicubi latitare, procul dubio morbus ex nova inconvenienti fermentatione evectus brevi redibit.

Non tamen dixit Hippocrates, quę relinquuntur in morbis poſt judicationem, recidivas neceſſariò facere, ſed tantummodò ſolere. Interdùm enim reliquiæ iſtæ ſenſim poſt judicium diſſipantur, cùm obſervemus lentè admodùm à morbo convaleſcentes, fortè ex iſtiuſmodi reliquiis, paulatim appetitum, conſuetum colorem, robur, & carnes recuperare, abſumptis intereà, atque evaneſcentibus his, quæ in corpore relicta erant. Jure ergo Recidivæ timendæ ſunt, cùm evacuationes naturales, & conſuetæ denuò ſupprimuntur; vires nihilum reficiuntur, ſtomachus adhuc languet, vel nauſea tenetur, nec benè cibum conficit, etſi convenienter alatur, non tamen in melius proficit convaliturus. Si prætereà Morbus ſine cauſa evidenti, aut manifeſta Criſi remittatur, haud erit de recidiva dubitandum, nàm his, quæ non ex juſta cauſa fiunt, fidere non oportet, *hoc eod. lib.* 2. 27. Adiicit & aliud relabentis morbi indicium Hippocrates

Digitized by Google

crates *in Coacis prænotionibus*, ſi videlicèt Urina in febrientibus denſum, craſſumque ſedimentum contineat, divulſum tamen, atque diſtractum: etenim quod denſum eſt, difficilè diſſolvitur, difficiliuſque repurgatur, quocircà ſaltem ex parte in venis, & arteriis remanens, febrem facillimè revocabit, ni ſudor ubertim profluat, aut alvi fluxus ſuperveniat; quibus ſcilicèt craſſiores ſucci egeri queant.

Quæ de Revertentibus Morbis ſcribit Hippocrates, nos ad commutantes quoque protrahimus exemplo à Pleuritide, & Peripneumonia deſumpto. Siquidem non raró experimur depreſſam, ex pleuritide, aut peripneumonia ſubacta, febrim protinùs redire, inducto nimirùm empyemate; quoniam purulentus humor ex pleuritide domita relictus, Thoracis cavum occupans febrim denuò promovet, & quandoque priore pejorem. Differt autem recidivus Morbus à commutato, quoniam in hoc cauſa variat cum ſymptomatis, at in illo utraque invariata perſeverant.

Cur autem morbificæ cauſæ poſt morborum judicationes relinquantur, ratio multiplex eſſe poteſt, quæ tamen ad Medici, aut Ægrotantis errores, ad naturæ imbecillitatem, vel ad fermenti morbifici repugnantiam, rationabiliter refertur. Ad Medicum quidem, ſi fortaſsè in declinatione morbi inchoatam criſim impediat, vel prævertat, putà ſi, comparente ſudore critico, pharmacum exhibeat, cohibentia medicamenta propinet, cutim, & humores conſtipantia. Ad Ægrum, ſi diætam debitam non ſervet, ſeque frigido ambienti exponat. Ad naturam, ſi præ languore non valeat Criſim perficere, atque univerſa recrementa morboſa repurgare. Denique ad fermenti morbifici repugnantiam, ſi tenax, viſcoſum, multum, rebelle, malignum illud ſit, ut in parotidibus, cæteriſque abſceſſibus, plerumque contingit. Verumtamen ſpeciales quandoque temporum conſtitutiones recidentes morbos afferre ſolent, ut dicitur 1. *epidem.* tanta eſt vis aeris in perturbanda humani corporis œconomia, nedùm inſpiratione, ſed ambitu.

Ut his ergo incommodis, ac recurrenti Morbo ſolers Medicus occurrat, inchoatam, imperfectamque criſim expleat, rebelles, ac viſcoſos ſuccos attenuet, ac diſſolvat, obſtructos meatus reſeret, Naturæ robur adiiciat, nervoſq; omnes unà intendat, ut relicta inquinamenta per conferentia emiſſaria educat. Atqui fieri poteſt, ut protruſus magna ex parte vitioſus humor criticè per vias Urinæ, vel Sudoris, reſiduus per alvum ſit egerendus, fortè quia craſſior, compactiorque, non aliter quàm cathartico medicamento exturbari queat. Sed & non raró etiam accidit, ut reliquiæ iſtiuſmodi morborum certam quamdam fermenti vim, conditionemque nanciſcantur, aptam utiles quoque liquores inquinare, quæ ſenſim adeò increbeſcere ſolet, ut tractu temporis potentior reddita majora detrimenta pariat. In his autem ægritudinibus etſi magna promoveatur evacuatio, niſi ejuſmodi quoque fermentum educatur, nunquam ægri bene convaleſcent. Quò fit, ut ſæpiſſimè modico ſudore, levi vomitu, pauca dejectione, vel etiam per urinam excretione, graves cæteroqui morbi deſinant, qui magnis, iteratiſque evacuationibus abigi non potuerunt. Porrò jam ſatis liquet, febrile fermentum, in febribus præſertim periodicis, extingui à Cortice peru-

Digitized by Google

viano, quod valido purgante pharmaco adhuc iterato, nunquam cederet. Hos equidem contumaces morbos à latentibus hiſce fermentis inductos, efficacius præ cæteris fugari experti ſumus Antimonio diaphoretico, & Bezoarticis cujuſvis generis ritè præparatis, quæ nimirùm efficacius pervadunt, & vi, poteſtateque potiùs corrigendi, quàm evacuandi, latentes hos, & rebelles ſuccos extenuant, & eliminant.

APHORISMUS XIII.

Quibuſcumque Criſis fit, iis nox gravis ante acceſſionem; quæ verò ſubſequitur, magna ex parte levior exiſtit.

QUamvis Morbi plerumque iteratis paulatim ſolvantur egeſtionibus, rarenter verò judicentur; non eſt tamen, ut aliquando ſaltem perfecta Criſi ſubito dèſinant, quæ propterea Medicis dicitur: *Subita in Morbo, vel ad ſalutem, vel ad Mortem mutatio, cum notabili materiæ motione*. Illam autem non aliter fieri contingit, quàm concoquente, & ſegregante Natura à bonis mala, adeòque per fermentationem ſubigente, quæ ipſi adverſa totius Corporis œconomiam perturbarant, ut in Apoſtematum maturatione, atque puris concoctione, manifeſtè patet. At verò in hac concoctione, ſecretioneque, magna percipitur agitatio, pari fermè modo, ac in muſto fermenteſcente experimur, cujus partes tenues, & mobiles à craſſioribus, & fæculentis neceſſe eſt extricari, ut in perfectum Vinum commutetur. Hac ergo de cauſa futuram criſim accidit agitationes, moleſtiaſque præire, quibus ægri noctes plurimùm inſomnes, & inquietas patiuntur. Hinc quod pleriſque dicitur ante acceſſionem, vertunt alii ante judicationem. Sed revera nunquam Criſes accidunt, niſi in paroxyſmis ægritudinum, cùm nimirùm Natura Cauſam morboſam adoritur, ac ſubigere conatur; unde perindè erit ante acceſſionem, ac ante judicationem, in acceſſione contingentem, moleſtias, inquietudineſque perſentiri.

Meminit autem Hippocrates potiùs noctis, quàm diei: quoniam nocte, etiam levia graviora percipiuntur, cùm id tempus quieti deſtinatum ſit, & mens minùs diſtracta eſſe ſoleat; quamobrem dolores, perturbationes, & cætera ſymptomata per noctem experimur moleſtiora. Accedit, quòd noctu ex Aere denſiori, & frigidiori, perſpirationes in nobis quodammodò inpediuntur, ac retardantur, unde ſanguis ipſe, & viſcera Corporis, magis infici, & divexari ſolent.

Quæ verò ſint mala Criſim præcedere ſolita, refert idem Hippocrates 1. *epidem.* & *lib. prænotionum*: & quidem, ſi futura ſit hæmorrhagia ex naribus, præcedet vertigo, oculorum rubor, ſqualor, hebetudo, & illacrymatio, aurium tinnitus, pruritus narium, Capitis dolor, temporum pulſatio, venarum Colli inflatio, & phantaſmata per Somnum erunt repræſentantia prælia, rixas, ignem, reſque ignitas, ut de eo memorat Galenus, qui volantem ignitum draconem ſomniaverat. Si Vomitus, præerunt Nauſea, & ciborum faſtidium, dolor, & morſus ſtomachi, oris amarities, inferioris labii tremor, & contractio, faciei rubor, Somni turbulenti, Corporis jactatio, Cordis palpitatio. At verò ſi alvi fluxus; ventris onus, tormina, ac rugitus, hypochondrio-

driorum inflatio, cum deiiciendi cupiditate. Si prætereà per Urinam Criſis immineat; illa repentè turbabitur, æger ſæpiùs micturiet, Renum, & Veſicæ dolore gravabitur, interque mingendum ardore afficietur. Si demùm per Sudorem; difficilis, & crebra reſpiratio, præcordiorum æſtus, partiumque externarum calor, & mador præcedent, æger ad ſomnum inclinabit, urina parcior fiet, atque arteriarum pulſus, majori quadam expanſione, fluctantis motum referet.

Hæc, & id genus alia, pro Criſium varietate accident nocte præcedente; ſequenti verò, leviora planè erunt omnia, & æger ipſe meliùs ſe habebit; immò, ſi critica evacuatio perfecta fuerit, atque Cauſa morbi omninò fuerit evicta, & expulſa, non ſolùm Nox, quæ ſequitur magna ex parte levior fiet, ſed etiam ægrotus convaleſcet. Hunc autem ferendo eſſe oportet, nam viribus ex Criſi infractis, de vita verendum; unde dicebat Hippocrates *in Coacis prænotionibus*: *quandoque in optimis Criſibus ægri pereunt*: Nimirùm ubi vires non ſufferunt.

Atque hinc ſalutaris Criſeos indicia patebunt, nec non cujuſcumque evacuationis exitus. Quippè ſi ſubindè morbus cum adjunctis ſymptomatibus penitùs, vel magna ex parte ceſſerit, & vires tulerint, profectò res ſuccedet ex voto; ſin ſecùs, omnia ruent in interitum.

APHORISMUS XIV.

In profluviis Alvi mutationes excrementorum juvant, niſi ad mala mutatio fiat.

EGeſtiones per alvum habitæ, quemadmodùm ſæpenumero ſalutares ſunt, ita nonnunquam valdè pernicioſæ. Neque ſolùm, ut habet hoc loco Hippocrates, malæ debent exiſtimari, cùm ſuccedentes fiunt ad mala mutationes, verùm etiam cùm immoderatæ ſunt, & tormina, ac dolores inducunt, internamque inteſtinorum tunicam erodunt; ſiquidem præter Diarrhœam, & Dyſenteriam, ſolent Tabem, & totius Corporis conſumptionem afferre.

Diſtinguere conſueverunt pleriq; Medicorum ejuſcemodi per alvum evacuationes, in Stomachicas, & Jecorarias, atque illas à Ventriculo malè concoquente, & in excrementa cibos commutante oriri ajunt; has verò è Jecore intemperato ad frigidum quidem, ut in fluxu, quem Hepaticum vocant; ad calidum verò, ut in Diarrhœa, & Dyſenteria.

Verùm licèt aliquando in Lienteria, & Cœliaca affectione deiiciantur cibi non dum digeſti, qui Ventriculi defectum arguant, haud tamen putandum, ejuſdem ſemper vitio hujus generis dejectiones haberi. Siquidem non rarò à depravatis ſuccis pancreatico, & felleo, importunæ, ac immodicæ evacuationes oriuntur: cùm enim in eum uſum ſucci iſti à Natura ſint deſtinati, ut tranſeuntem chylum per inteſtina gracilia diluant, atque à fæculentis portionibus repurgent, ſi fortaſsè aquei, viſcoſi, inertes, aut aliter præter Naturam ſint affecti, vel illorum ductus obſtructi, nulla, vel mala ſecretio fit, unde ſimul cum fæculentis partibus, chyloſæ, & alibiles pariter egeruntur. Atque hinc eſt, quòd in his conferant ſalita, acida, acria, auſtera, quibus ſcilicet ſucci illi corrigantur, vigorentur, vel per proprios ductus confluant in Inteſtina.

De Fluxu verò Jecorario, nemo eſt, vel leviter in rebus Anatomicis ver-

verſatus, qui neſciat omni culpa carere Jecur in ejuſcemodi alvi profluviis, cùm jam ſatis, ſuperque conſtet, nec ipſum ſanguificandi munere fungi, nec ex illo per venas ſanguinem ad Inteſtina permeare, ſed potiùs ab his in illud revehi. Atqui in Dyſenteria, & Diarrhœa, ſi ab Hepate per venas in Inteſtina acres illi, & erodentes humores derivarent, procul dubio laxatis, apertiſque venis, una ſimul cum humoribus ſanguis ipſe affluenter proſiliret. Verùm hęc fuſiùs à nobis diſcuſſa ſunt in Praxi *cap. proprio de Alvi fluxu*.

Ut ut autem iſta ſe habeant, memorat hic Hippocrates mutationes excrementorum juvare in alvi profluviis, niſi ad mala mutatio fiat: etenim cùm in Lienterico, ac Cęliaco fluxu egeſtiones, quæ antea albæ, chyloſæ, & fluentes admodùm erant, coloratæ comparent, repurgatæ, & conſiſtentes, naturalem conditionem induunt; ut etiam de acido ructu ſuperveniente protulit idem Hip-
6. Aph. 6. pocrates. Sic pariter excrementa Diarrhœam, ac Dyſenteriam comitantia, nigra, fœtida, purulenta, ubi malitiam horum exuerint, atque in flavum, minuſque olentem humorem commutantur, argumento ſunt, Naturam in priſtinum ſanitatis ſtatum redire, facilèque in poſterum moderari poſſe fluentium excrementorum malitiam, & originem. At verò quotieſcumque evacuationes uniuſmodi ſunt, & ſibi ſimiles continenter prodeunt, Morbum, cauſamque Morbi perſiſtentem, contumacemque ſignificant.

Meliùs igitur erit in alvi profluviis excrementa ſenſim apparere mutata, neutiquàm verò in pejorem deducta conditionem, ut cùm è flavo in nigrum, è minùs olente in fœtidum, è conſiſtente in corruptum humorem abeunt; ut propterea prudenter ſanè adjecerit Hippocrates, *niſi ad mala mutatio fiat*. Hac de cauſa exitioſæ ſunt dejectiones in Dyſenteriis, quæ è pallidis in croceas, in virides, in atras; è craſſis in dilutas, & putridas; è ſtercorariis in pingues, & ſtrigmentoſas tranſeunt. Mutationes etenim iſtę nulla ratione prodeſſe poſſunt, utpote à naturali ſtatu plurimùm recedentes; quamobrem utiles ſolummodò cenſendæ erunt, quæ ad Naturæ conſuetum redeunt, vel ſaltem non multùm à ſanitatis ſtatu deflectunt.

APHORISMUS XV.

Ubi fauces ægrotant, aut tubercula naſcuntur in Corpore, excretiones inſpicere oportet; nam ſi bilioſa fuerint, Corpus unà ægrotat; ſi verò ſimiles ſanis fiant, tutum eſt Corpus nutrire.

ATtulit præcedenti Aphoriſmo Hippocrates, loco exempli, Criſes per dejectionem factas, nunc eas, quæ per abſceſſum contingunt examinans, utitur exemplo glandularum tumefactarum, atque tuberculorum in corpore erumpentium, aitq; intumeſcentibus faucium glandulis, vel erumpentibus tuberculis in Corpore, an non idem nutriendum ſit, excretiones obſervandas eſſe: etenim ſi illæ bilioſæ fuerint, indicium erit, Corpus, ejuſque interna viſcera una ſimul ægrotare; ſi verò ſanorum egeſtionibus ſimiles ſint, tutum erit Corpus nutrire.

Conjecturas hic itaque recenſet ab apparentibus ad recondita, quibus de nutricatu, refectioneque Convaleſcentium à morbis certò ſtatuat, ſi fortaſsè conſaneſcant, facta vitioſi hu-

Digitized by Google

humoris in glandulas, & cutim Corporis depoſitione, num inde impurum adhuc illud remaneat; idque ab excretionibus coniicere ſatagit, unde omninò repurgatum poſſit tutò pleniori cibo nutriri; ſin ſecùs, purgare priùs expediat, mox alere, juxta regulas ſuperius traditas.

Neque verò de Angina intelligendus eſt Aphoriſmus, ut malè pleriq; interpretantur. Etenim ſi de ea, quę muſculorum gutturis, & faucium inflammatio eſt, ſermonem Hippocrates inſtituiſſet, non planè de convaleſcentibus ex Abſceſſu, ſed de omninò morboſis Corporibus ageret; adeòque malè fuiſſet adjectum: *Si verò ſanis ſimiles, tutum eſt Corpus nutrire.* Igitur de Abſceſſibus ad glandulas faucium, & colli, itemque de tumoribus erumpentibus ad cutim omninò loquutus eſt. Et quidem iteratis obſervationibus eſt compertum, ſolere glandulas tum internas, tum ſubtercutaneas, quibus univerſum ferè Corpus refertum eſt, in pleriſque ęgritudinibus vitiari, ſin nò reliquorum omnium viſcerum affectiones promptè ſubire, quòd vaſa quæcumque tum ſanguinem, & nervorum liquorem, tum lympham deducentia, in ſe excipiant; & moderentur, unde harum malè affectarum cauſa plerumque accidit ægrotare, vel ægritudinum criſes per abſceſſus admittere. Quamobrem non immeritò Hippocrates tumefactarum adenum, & tuberculorum in habitu Corporis prodeuntium exemplo ſpeciatim hic uſus eſt; quippè humores quicumque per vaſa Corporis excurrentes in ipſas deducuntur, ibique commiſcentur, atque ab impuritatibus repurgantur. Hinc triplici de cauſa nedum faucium glandulas, ſed cunctas propemodùm contingit ægrotare, indeque tubercula progigni; vel ſcilicet vitio ſanguinis, lymphæ, & liquoris nervorum minimè à recrementis repurgati; vel impedita per poros cutis perſpiratione; vel denique earumdem glandularum vitio, quæ nimirùm nec excipiant, nec deducant, nec bene permeantes ſuccos repurgent, aut emendent. Meminit autem Hippocrates bilioſarum hìc ſolummodò excretionum, non quòd à reliquis aliis excrementorum vitiis illas affici non contingat, ſed quia in acutis ægritudinibus hujus generis excrementa plerumque excitari ſolent; quippe quę acriorem ſanguinis conſtitutionem, & inflammabilem naturam conſequuntur, unde febres æſtuoſæ, ſitis, oris amarities, dolor, vigilia, & conſimilia ſymptomata exoriuntur. Cùm itaque excreta iſta mala ſunt, totum corpus adhuc infectum denunciant, nec ſufficienter ex abſceſſibus fuiſſe repurgatum, ideòque tutò nutriri non poſſe, niſi fuerit omninò ab inquinamentis deterſum, & evacuationes ſimiles ſanis habeantur.

V. Hipp. lib. de Glandul.

Sub excretionibus autem, quas inſpiciendas vult Hippocrates, non ſolùm, quæ per alvum, ſed etiam quæ per vias urinæ, alioſque ductus fiunt, comprehenduntur; undecumque enim illæ prodeant, corporis ſtatum deſignant.

Notantur pariter hìc tubercula ſpeciatim extrinſecùs apparentia, licet conſimilibus tumoribus ferè ſemper interiora quoque afficiantur. Anatome quippè pluries obſervatum eſt, tumores in collo, & faucibus erumpentes occupaſſe primùm Meſenterium, Pancreas, aliaque Viſcera adenoſa, ut in Variolis quoſque accidit; quamobrem non mirum ſi, ob conſenſum partium per glandulas, putaverint plerique ab ipſis bene,

Digitized by Google

ne, vel malè affectis de totius habitudine judicium ferri poſſe. Fruſtrà igitur ejuſmodi tubercula tollere adnituntur, qui toti ſunt in lituris, lotionibus, & emplaſtris adhibendis, cùm tamen oporteat internis medicamentis concretos ibidem humores diſſolvere, & extenuare, repurgatis quoque à ſanguine, cæteriſq; utilibus humoribus, quæ retenta ſunt, excrementis. In hunc ſane uſum valdè conferunt (præ cæteris, adhuc purgantibus) Antimonium diaphoreticum, Sanguis hircinus, Cornu Cervi, Sperma Ceti, Nitrum fixum, extractum hyperici, pulvis Viperarum, & omnia ſalia volatilia, quibus ſcilicet, & diaphoreſis, & diureſis facilè poſſit promoveri.

APHORISMUS XVI.

Ubi Fames, laborandum non eſt.

Redit Hippocrates ad enarrandas cautiones reficiendorum Corporum, atque hoc Aphoriſmo docet, non eſſe ſimul, convaleſcentibus potiſſimùm, injungenda inediam, & laborem, cùm Natura duplicem evacuationem ferre nequeat; unde ait: *Ubi fames, laborandum non eſt*; vel ut vertere viſum eſt aliis: *ubi Corpus inedia conficitur, vel confectum eſt, laborare non debet*.

Quamvis autem de fame ſolùm videatur loquutus, tacite tamen (ut monet *in comment. Galen.*) cætera quoque inanientia ſubintellecta voluit, ut proindè hujus ſententię ſumma ſit, duplici ſimul evacuatione nunquam utendum, ne vires diſſolvantur, & Natura omninò ſuccumbat, cùm aliàs ex eodem Hippocrate doceamur, magnum ſtudium habendum eſſe, præſertim in ægrotantibus, fortem ſervare Virtutem.

lib. de alim.

Atque hinc ſanè non leve argumentum ſumere licet ad redarguendos eos, qui ex Hippocrate cùm præcipiant victum valdè tenuem, & quandoque etiam tenuiſſimum, in morbis acutis, iteratas tamen phlebotomias, aliaſque evacuationes præſcribere non verentur, magno Virium diſpendio. At verò prudenter hìc Galenus admonet: *Sanis non ſunt præcipienda exercitia ſimul, & inedia, neque etiam ægris aliquis vehementior motus adhibendus, unà cum cibi abſtinentia, neque ſanguinem mittere oportet, neque citare vomitum, neque purgare, neque multa uti frictione, neque in univerſum aliquo forti motu, vel Corporis alteratione: In talibus ſiquidem motibus omnibus, ubi cibus defuturus ſit, vires diſſolvuntur, ſive ægrotent, ſive etiam ſani ſint homines*. Hactenus Galenus.

Verùm non quemcumque motum, laborem vocat, ſed qui laſſitudinem inferat: etenim ſolent Medici ſimplicem motum, ab exercitio, & labore, diſtinguere, ac per ſudorem, & laſſitudinem dimetiri; & quidem levem Corporis agitationem, motum appellant; cum ſudore, & anhelitu, exercitium; laborem denique, ad laſſitudinem, & defatigationem uſque deductum. Hoc autem loco ſpecialius videtur notatus Labor, quo nimirùm Corpora virium diſpendium patiuntur, quas plurimùm licet credere inedia reſolutas. Modò per laborem ſanguis citatior redditur, ac tenuior, qui profectò facillimè expirat per poros Corporis, eadem occaſione patentiores, unde ſudores etiam affluentius emanant, univerſaque fere membra fatiſcunt.

Quoniam verò famis mentio ab Hippocrate facta eſt, jure poſſet quis dubitare, de qua fame exponen-

nendus ille ſit. Et ſanè cùm de Convaleſcentibus reficiendis agat, famem potiùs naturalem intelligere fas eſt, cujus nimirùm cauſa ſollicitamur ad exquirenda alimenta. Aliàs enim meminimus, à ſuccis quibuſdam acido-acribus Ventriculi os ſuperius proritari, cùm is vacuus eſt; alimenta verò ingeſta diſſolvi, cùm eſt repletus. Cùmque per laborem ſanguis potenter extenuetur, & vires langueant, ſi fortaſsè è vacuo per famem Ventriculo nil poſſit ſuggeri, quod ſanguinem, & vires reficere queat, profectò ex languore nimio totum Corpus grave vitæ periculum ſubiret. Verumtamen famem idem Auctor conſuluit ſolùm in humidioribus temperaturis. 7. *Aphor.*59.

Quouſque autem Vita, ſumma cum inedia, & abſque ullo cibo, ac potu, ſuſtineri queat, jam diù quæſitum eſt apud Medicos. Et licèt ab Hippocrate ſcriptum ſit *lib. de Carnibus*, ſeù *de Principiis*, non ante ſeptimum diem illam eſſe exitialem; & Plinius *lib.*11. *cap.*54. adhuc ultra undecimum pleroſque duraſſe referat: experimentis nihilominùs innumeris obſervatum ab aliis eſt, etiam ad menſes integros, atque ad annos, incolumem fuiſſe productam. At quamvis id factum crediderim in quibuſdam ex peculiari Corporum, & ſuccorum conſtitutione, fortè etiam non ſine eorumdem vitio, atque ægrimonia: in cæteris tamen univerſim non diutius Vitam naturaliter prorogari poſſe, ut ſine cibo, ac potu hebdomadas tranſcendant, vix induci poſſum, ut credam, ſi potiſſimùm ſucci ciborum diſſolutionibus deſtinati, & Ventriculus in ſuis operibus bene ſe habeant. In multis Animalibus expertum ſe fatetur Clariſsimus Redius infrà quadrageſimū diem dumtaxat perduratam; verumtamen Homines, beneque valentes, ipſe exiſtimaverim, haud difficulter quartumdecimum tranſilire poſſe; quin & poſt octavum bulimon incurrere, quo nec ampliùs deindè fameſcant, nec cibum capiant, illumque fortaſsè aſſumptum, vel per vim inditum, nec retineant, nec conficiant, ut aliquando obſervavi. Qui ergo referuntur ad plures menſes, & annos ſine ullo cibo vixiſſe, præter naturam planè affecti, in ſuccis Ventriculi, & inteſtinorum diſſolventibus, vitium aliquod paſſi ſunt; unde ad cibos exquirendos minimè ſollicitarentur. Sed & ſanguis pariter ejuſmodi ſanè conſtitutionis fieri poteſt, ut vel minimùm, vel nihil admodùm extenuetur, & abſumatur, æquè ac animalibus iis accidit, quæ per hyemem in latibulis degunt abſque cibo. Viſcerum quoque, & membrorum textura plurimùm in idipſum confert, ſi non tam laxa, ac tenuis ſit, ut celeri conſumptioni ſubiiciatur: etenim quibus cutis denſior eſt, nec facilè perſpirationi patet, leviorem planè patiuntur corporis diſſolutionem. Simile quid accidit iis, qui ingenti timore, ac vehementi mœſtitia correpti, omni penè ciborum deſiderio deſtituuntur, & inediam ad plures dies ſufferunt. Qua ratione crediderim, quamobrem nonnulli ſub ædificiorum ruina ad hebdomadas ſupervixerint: & pleræque volucres intra nives ſemeſtri ſpatio immobiles perſiſtant, ſed adhuc in vita perdurent. Porrò in his, impedita perſpiratione, ſanguis non difflatur, ideòque nec novo pabulo eget, ut continenter reficiatur. Quamquam & Aer ipſe ſive inſpiratus, ſive per poros cutis, aut aliter exceptus, poteſt in aliquibus ita ſanguinem temperare, ut ſine

evi-

Digitized by Google

evidenti conſumptione, is diutiùs perennet; & ſicut peculiares quædam Aeris conſtitutiones ſolent quibuſdam talem famem excitare, ut pluries in die cibum ſumere cogantur; ita ex adverſo aliæ poterunt, in certis ſaltem habitudinibus corporum, illam obtundere, ut queant abſque cibis in longum tempus perdurare; Cujus fortè conſtitutionis fuit ille, quem memorat Olympiodorus ex Ariſtotele ſolo Aere, & Sole ſuſtentatum. Hinc non omninò fabuloſum putandum eſt, quod ſcribit Plinius *lib.7.cap.2.* confirmatq; Strabo *lib.15. de ſitu Orbis*: *ad extremos fines Indiæ ab Oriente circa fontem Gangis Aſtomorum gentem ſine ore, halitu tantùm viventem, & odore, quem naribus trahunt, nullum illis cibum, nullumque potum eſſe* Odore etiam plurimos ſibi vitam prorogaſſe, poſteritati traditum, ut de Democrito Laertius, & de Homero, qui ejus vitam deſcripſit, memorant. Refert quoque Xiphilinus ex Dione, Britannos cibum parare conſueviſſe, qui ad unius fabę quantitatem guſtatus, & famem, & ſitim penitùs inhiberet. Feruntur & Indi beneficio cujuſdam herbæ, *Coca* ipſis dictæ, ac ore geſtatæ, famem à ſeipſis repellere: quod etiam à Scythis factitatum meminit Matthiolus *in Præfatione ad Dioſcor.* Cæterùm in aliis, qui diutiùs cibis caruiſſe narrantur, vel impoſtura locum habuit, vel virtus Divina præluxit.

APHORISMUS XVII.

Ubi Cibus præter naturam plus ingeſtus eſt, hic morbum facit: oſtendit autem ſanatio.

MEdiocritatem omninò ſervandam eſſe in Natura certiſſimum eſt apud omnes, præſertim verò in alimentorum ſumptione, ut propterea ſuperioribus Aphoriſmis dixerit idem Hippocrates: *Non ſatietas, non fames, nec quidquam aliud, quod modum Naturæ exceſſerit, bonum*. Nunc verò Cibi quantitatem in Convaleſcentibus præſcribens, nocuum inquit eſſe cibum præter naturam ingeſtum, quoniam morbum facit, ut patet ex illius ſanatione. Dixit autem *præter naturam*, ſive ut alii legunt, *ultra Naturæ exigentiam*, ut nimirùm deſignaret cibi ingeſti quantitatem menſurandam eſſe à peculiari cujuſvis Corporis conſtitutione: quę enim quantitas uni indebita, & excedens videtur, alii erit naturalis, & conſentanea; quamobrem habendus ſemper eſt reſpectus ad ætatem, propriam Conſtitutionem, exercitia, incolatum, in ciborum adminiſtratione.

Sed & *præter naturam* explicari quoque poteſt, prout vires gravat, & Ventriculum plus juſto replet: concoquentis quippè Ventriculi vis limitata eſt, & ſucci ejuſdem non omnem ciborum copiam diſſolvere queunt, ſicuti nec certa aquæ ſtygiæ quantitas illimitatam metallorum molem diluere, & erodere valet. Fortè quoque dixerit *præter naturam*, habito reſpectu ad eorumdem qualitatem, conditionemque. Siquidem multa ſunt, quæ pravitate ſolùm nocent, & ſanguinem, ac viſcera coinquinant, ſi tamen moderate ſumantur innocua fiunt: extra modum verò, omninò infenſa evadunt. Quamquam conſuetudo in his plurimum valet.

Quoniam verò Hippocrates inquit, ex cibo præter naturam plùs ingeſto Morbum fieri, non Mortem, adeòque admittere ſanationem; inde pro-

profectò deducere poſſumus, exceſſum dumtaxat cibi aſſumpti illum hìc notare voluiſſe; ſive autem exceſſus ſit relatus ad cibum ſolito abundantiorem, ut de fœmina quadam idem Auctor in epidemiis teſtatur, quæ liberaliùs paſta, quo die judicata fuerat, recidit; ſive ad vim, facultatemque Ventriculi, etiam moderatam ejuſdem quantitatem exactè conficere nequeuntis, cùm multum, & paucum ad aliquid referantur, parum intererit. Nam & importunus, & inſuetus, & impręparatus, & crudus, atque nec debito ordine, nec convenienti modo ſumptus cibus, nedum convaleſcentibus, ſed etiam ſanis nocuus, & periculoſus eſſe ſolet. *Cibus profectò*, inquit idem Hippocrates *lib. de loc. in hom. ſi vincit Naturam, efficit morbum*; Quare quocumque modo Naturam ſuperet, præter naturam erit, atque adeò Morbum faciet.

Quòd denique ex cibo præter naturam plus ingeſto morbus oriatur, ſubdit Hippocrates oſtendere ſanationem, nulla tamen mentione facta de morbi ſpecie, aut de ejuſdem ſanatione. Fortaſsè voluit ſubintelligendas ægritudines ex cruditate, quam ferè omnes morbi conſequi poſſunt, niſi etiam eamdem prægreſſam ægritudinem, & graviorem, ex indigeſtis, corruptiſque cibis, redire exiſtimaverit; aut etiam morbi nomine abuſus, damnum, atque detrimentum indefinitè expreſſerit. Sanationem verò per vomitum, aut dejectionem, vel per inediam, implicitè complexus eſt: etenim mala ex cibis uberioribus, vel infeſtis orta, quàm citiùs vomitu, aut exacta diæta corriguntur. Quòd ſi interiores corporis ductus ſubierint, & viſcera, ac ſanguinem infecerint, nonniſi alexipharmacis curabuntur. Cæterùm à cibis abundantiùs ingeſtis, depravatis, aut corruptis, præter cruditates, proficiſcuntur obſtructiones, tumores, alvi profluvia, Choleræ, colici dolores, febres, idque genus alia, & pejora mala. Si præterea cacochymi ii ſint, ſeu inſalubres, malique ſucci, etiam febres peſtilentes oriri conſueverunt, itemque vertigines, ſyncopes, Lethargi, Apoplexiæ, aliæque pernicioſæ ægritudines, quas memorat Galenus, præſertim *libro de cibis boni, & mali ſucci*. Quamobrem ſi ex his morbi provenerint, pro illorum ratione varia, diverſimodè quoque tractandi erunt.

APHORISMUS XVIII.

Eorum, quæ univerſim, & velociter nutriunt, veloces quoque fiunt excretiones.

SIc habet vulgata lectio Leoniceni, ut proinde ſenſus iſtius Aphoriſmi ſit: eorum, quæ univerſim, hoc eſt ſecundùm totam ſubſtantiam, & velociter nutriunt, veloces quoque fieri reſiduorum excretiones. At aliis arridet ἀθρόως, non univerſim, ſed affatim, ſeu non ſenſim, exponere, adeòque Aphoriſmum ita interpretari, quòd ea, quæ abundantem, & celerem ſuggerunt nutrientem ſubſtantiam, celerem quoque patiantur excretionem.

Quòd velox nutritio velocem quoque excretionem referat, ſuaderi ex eo poteſt, quia ſicut ſe habet digeſtio ad nutritionem, ita ſe habebit ſecretio, ac diſtributio ad evacuationem: modò ſi velox facta eſt nutritio, velox quoque deſignabitur abſoluta digeſtio, ac diſtributio, adeòque excrementorum repurgatio, & expulſio.

At qua ratione univerſim, ſeu affa-

Digitized by Google

tim nutrientia celerem ſubeant evacuationem, non bene intelligi poteſt, cùm pleraque nutriant, & abundanter, nec tamen celeriter evacuantur: ſic carnes meliùs, & abundantiùs nutriunt, quàm olera, cùm tamen iſta facilioris ſint, & celerioris excretionis; multa alia, ut ſpondyli, Locuſtæ, Aſtaci, tardiùs planè concoquuntur, mox verò in inteſtinum tenue delapſa ſtatim ventrem movere ſolent, & pluſquàm ratio exigat, egeri. Ova inſuper facilis, & citæ dicuntur coctionis, multumque nutrire, cùm tamen robuſtum quid habeant, & inflent, ut dicitur 2. *de diæta*; Quin & Galenus ipſe multa alia in hunc locum congerit, quibus Hippocratis effatum non levibus videatur implexum difficultatibus.

Sed tamen ipſe crediderim, voluiſſe hìc Hippocratem indicare, quod alia phraſi dixerat in *lib. de alimento*, *cibum*, ſcilicet, *qui difficulter tranſmutatur, ægrè conſumi, qui verò facilè alteratur, & apponitur, abſumi etiam facilè*. Cùm enim refectio virium celerrimè habeatur à vino, vinique ſpiritu, aut à rebus conſimilem naturam participantibus, profectò quemadmodùm iſta velociter reſtaurant, ita velociter quoque ſua tenuitate diſſolvuntur. Alimenta pariter tenuiorem ſubſtantiam nacta, & labilis appoſitionis, celeris etiam ſunt diſflationis, adhuc per poros Cutis perſpiratione. Contrà verò ſuccum ſortita craſſiorem, compactioremque, ſicuti difficiliùs in ventriculo diſſolvuntur, ita tardiùs in ſuccum nutritium tranſmutantur, ocyuſque partibus apponuntur, atque pari ratione ſeriùs abſumuntur, & perſpirant. Cæterùm hoc Aphoriſmo cenſuit Hippocrates generale quoddam documentum tradere, quo ſciamus, quibus alimentis oporteat ægros, & convaleſcentes reficere, & quibus indiciis utiliora internoſcamus. At verò à liquiditate, & mollitie ciborum fallax judicium ſumitur facilis, & citæ refectionis, nam ſi vini ſpiritum excipias, ipſumque vinum, reliqua propemodùm omnia non æque cunctis conferunt, nec pari modo ſe habent, cùm non deſint, qui meliùs, promptiuſque reſtaurentur ſolidioribus, quàm mollioribus cibariis.

APHORISMUS XIX.

Acutorum Morborum non omninò ſunt certæ prænunciationes aut Salutis, aut Mortis.

INter alias morborum diviſiones, notiſſima illa eſt, qua alii acuti, alii Chronici dicuntur; cumque acuti ob citam eorumdem ſolutionem, intrà breve tempus de ægrotantis vita decernant, cujus eventus præſagitio ab ignominia plerumque Medicos vindicat, ne tamen exindè multùm faciles in prædicendo illi ſint, idcircò accuratiſſimus Hippocrates, ut quorumdam conjectorum impudentiam, arrogantiamque reprimat, qui etiam à prima die ſe jactant morborum exitum prænunciare, hìc monet, non omninò certas eſſe, & infallibiles acutorum morborum vel ad ſalutem, vel ad mortem prædictiones. Hinc idem Hippocrates *lib. 2. prædict.* poſtquàm hos deriſit, ſubdit: *Conſulo autem, ut quàm prudentiſſimè agant, tùm in reliqua arte, tùm in hujuſmodi prædictionibus, illius probè memores, quod ſi cui ſucceſſerit prædictio, is apud ægrotum intelligentia præditum in admiratione fuerit; ſi verò quis aberrarit, ſuprà hoc, quòd odio habetur, fortaſsè etiam inſanire videbitur*; qua-

quapropter jubeo, ut cùm alias omnes, tùm has prædictiones prudenter faciant, quamquàm ſanè & audiam, & videam, neque judicare rectè homines ea, quæ dicuntur, ac fiunt in arte, neque narrare.

Quinam autem acuti morbi dicendi ſint, aliàs à nobis eſt oſtenſum. Equidem ſimul breves, ac ſymptomatum magnitudine, & vehementia ſociati eſſe debent; etenim febres Ephemeræ dictæ, quamvis breviſſimę ſint, ob defectum tamen ſymptomatum graviorum, acutæ minimè dicuntur; ſed & nec Hydrops, Empyema, Tabes, aliæque ægritudines vehementiſſimis, pernicioſiſſimiſque ſymptomatis conjunctæ acutæ nominantur, quia breves non ſunt. Quamobrem meritò notavit Hippocrates 1. *aphor.* 7. morbos acutos ſtatim extremos afferre labores.

Unde prætereà Morbis accidat acutè lædere, & ægrotantes affligere, profectò à partis affectæ præſtantia, & à vitioſi humoris conditione deducere licet. A partis præſtantia quidem, nam hæc diù moleſtiam, gravemque noxam ſuſtinere non poteſt; qua ratione Apoplexiæ, Lethargi, Phrenitides, Syncopes, Palpitationes, ob cerebri, & cordis cum vita neceſſitudinem, non multùm protrahuntur. A noxii humoris natura verò, qui plerumque in acutis ægritudinibus ſanguini infenſus vitæ conſervandæ ineptum illum reddit, ſive quòd diſſolvat, & corrumpat, ſive quòd cogat, aut aliter inficiat, ut ſolutus, concretus, effœtuſve nequeat tandem motum cordis tueri. Hæc planè damna ſæpenumerò eveniunt è degenerantibus, inverſis, corruptiſque fermentis viſcerum, quibus ſanguis permeans inficitur.

Quoniam verò Morbi quicumque, inchoant, augeſcunt, conſiſtunt, & declinant, nedùm inter initia de illorum exitu certò præſagire nequimus, verùm etiam fallax judicium, & incerta prædictio erit, quouſque exactè non conſtiterint, cœperintque declinare: cùm enim nondum devicti, pugnantem cauſam in corpore latentem adhuc habent, vitæ poſſunt inſidias moliri, & ob agendi rapiditatem quacumque de cauſa momento temporis permutantur, & ſymptomata, quæ remitti viſa ſunt, denuò exaſperantur, immò quandoque graviora redeunt.

Hujus incertitudinis cauſam referunt ferè communiter Interpretes in Humorum peccantium mobilitatem, tenuitatemque; quoniam ſcilicèt facilè ii de loco in locum feruntur, & quaſcumque corporis partes pervadunt, ut propterea chronici Morbi à craſſis humoribus progeniti, cùm lentè procedant, ſoleant facilius, tutiuſque futuri eventus indicia prodere. At potiùs petenda videtur cauſa à motu particularum in ſanguine, cæteriſque liquoribus fermenteſcentium; etenim donec fermentatio perſeveraverit, & in depreſſionem, ſecretionemque non deſierit, quæ ſola ſalutarem exitum ægrotantibus prænunciat, morbus ipſe in ancipiti eſt: quandoquidem in coagulationem, aut reſolutionem abire poteſt.

Adjectum eſt *non omninò*: nè Medici prorsùs deſperent de prognoſi; cùm cæteroqui magnam laudem exindè conſequi ſoleant, teſtimonio ejuſdem Hippocratis *primo prognoſt.* Quare, ut quis rationabiliter coniiciat de ſucceſſu ægrotantium, docuit *Gal. 3. de Criſib. 4.* ad tria hæc reſpicere debere, *ad Ideam Morbi, ad Magnitudinem, & ad Morem*: nempè cujus generis ægritudo ſit, quæ ſymptomata illam comitentur, & num à benignis, vel malignis ſuccis ortum ducat.

ducat. Perpendat etiam ſagax Medicus naturæ vires, an validæ, vel imbecillæ ſint, & quidem examinando ſingulas corporis operationes, Animales, Vitales, & Naturales. Ab his namque benè, vel malè ſe habentibus, leviùs, graviuſque, probabiliter cujuſcumque Morbi eventum conjectabit.

Subditur inſuper, *non omninò ſunt certæ prænunciationes*. Medicina ſiquidem tota conjecturalis eſt, & univerſa conjecturis inhæret; quamobrem *primo aphor.* 1. judicium fallax dicitur. Et Celſus *lib.2.cap.6.* inquit: *Spes ejus interdum fruſtratur, & moritur aliquis, de quo Medicus ſecurus primò fuit*. Attamen non ſunt ex hoc omninò parvifaciendæ ejuſmodi conjecturæ; nam etſi aliquandò fallant, ſæpè tamen collimant. Unde idem Celſus. *Sed eſt tamen Medicinæ fides, quæ multò ſæpiùs, perque multò plures ægrotos prodeſt*.

Poſtremò quamvis meminerit Hippocrates ſalutis dumtaxat, & Mortis, ſub his nihilominùs aliæ in Morbis mutationes comprehenduntur, ut proindè non modò cauti ſimus in præſagiendo ſalutis, aut mortis eventu, verùm etiam omnium accidentium, & mutationum, quæ in morborum decurſu contingere poſſunt. Notavit autem ſpeciatim acutos, quibus præ brevitate, & impetu, facilior accidit mutatio. At verò chronici, cùm in longius protrahantur, nec tàm ſubitam motionem ſubeant. nec ſine alicujus viſceris affectu divexent, certiora, & firmiora ſigna imminentis quandoque interitus proferunt.

APHORISMUS XX.

Quibus Juvenibus alvus humecta eſt, iis ſeneſcentibus exſiccatur. Quibus verò Juvenibus alvus ſicca eſt, iis ſeneſcentibus humectatur.

Quòd Hippocrates has ſententias, ſicut & pleraque ferè omnia ab obſervationibus, atque experimentis potiùs deduxerit, quàm rationibus conquiſierit, vel ex hoc liquere poteſt Aphoriſmo, in quo explicando tandiù Interpretes allaborant, certam, conſtantemque rationem exquirentes à vario ætatum temperamento, ſicciori, aut humidiori; cùm tamen exindè oporteret invertere illarum temperaturas, & ſiccis ſenibus humidam, humidis adoleſcentibus ſiccam temperiem aſciſcere, adversùs omnium veterum placita. Sed & nec tàm facilè humiditas Juvenibus poſſet affingi, ut qua de cauſa lubriciorem alvum aliquandò ſortiantur, ratio poſſet indicari, qui tamen communi voto calidi ſicci ſtatuuntur. Hinc fortaſsè Galenus *in Commentario* huic argumento non fiſus, *longiorem*, dixit, *rem banc exigere ſermonem, ita ut liber integer neceſſariò ſit futurus*: Quamquam de intemperata, aut labefactata facultate Retentrice, & Attractrice ventriculi, atque Hepatis, multa etiam comminiſcantur. Verumtamen rectè poſtremò concludit: *Quantum autem ad uſum artis attinet; hoc ſolùm ſciſſe ſufficiat, quod eſt ab Hippocrate dictum, etiamſi cauſa non adiiciatur*.

Quamvis ergo res difficilis explicatu videatur, ſi tamen ea, quæ ad ciborum confectionem, diſſolutionemque, atque ad excrementorum

alvi ſecretionem, ſunt alibi à nobis memorata, hìc in memoriam revocentur, profectò cauſæ ejuſmodi permutationis in ætatum varietate rationabiliùs quæri poterunt.

Ciborum diſſolutionem, atque utilium ab inutilibus partibus ſecretionem, promovent potiſſimùm confluentes ſucci illi è Pancreate per Vvirſungi ductum, e Cyſti fellea per cholidochum in Inteſtina: debent autem ita hi natura eſſe comparati, ut alter alterum nec mole, nec conditione prævaleat, aut exuperet. Si verò felleus humor fortaſsè præcellat, & acrior, tenujorque ſit, alvus lubricior redditur; at contrà adſtrictior ſit, ſi præpolleat è Pancreate deductus. Quandoque etiam ſeroſus humor, qui è potu, & humidis cibis derivat, totus ferè in Inteſtina delabitur, & cùm fæcibus commiſcetur ad alvi lubricitatem; aliquandò verò majori ex parte ad renes percolatur, & ad veſicam; unde urina copioſior ſit, alvus verò ſiccior evadit. Quamobrem experimur in urinæ profluviis ventrem conſtipari, & fæces duriſſimas excerni; Hinc dicebat Hippocrates: *multa urinæ profuſio paucam ſignificat dejectionem*.

Cùm itaque in Juvenibus bilis abundantior gignitur, ſuaque viget acritate volatili, qua Pancreatis ſuccum temperet, & moderetur, profectò venter laxior ſit; Secùs verò, ubi illa parcior fuerit, aut auſterior. Sic quoque à varia conditione ſucci pancreatici acidioris, vel ſalſioris, fluxilioris, aut conſiſtentioris, variabit Inteſtinorum repurgatio. Hinc quoties felleus humor auſteritate alvum in Juventute conſtipat, ſuccedente Senectute aquoſior redditus eamdem delaxat. Idipſum parcitate, & copia evenit, quibus nimirùm diverſimodè afficitur, ac permutatur confluens alter ſuccus pancreaticus; ut proindè egeſtiones excrementorum ex Inteſtinis varient pro eorumdem ſuccorum varia affectione, permutationeque. Conſtat autem experimento plurimùm infringi Pancreatis liquorem à Felleo acriori, & volatili; ſicut contrà illum augeſcere, & exaltari, ubi hic hebes, & effœtus evaſerit. Multùm etiam in hanc rem valet habitudo lactearum venarum, an non partes chyli puriores admittant, vel reſpuant. Inde enim non rarò accidit, fæces diminui, & obdurari, vel contrà multiplicari, & humeſcere: quod etiam ex urina parciori, aut abundantiori ſuperiùs cum Hippocrate notatum eſt.

Conſtat prætereà, felleum humorem plurimùm ad alvi exonerationem conferre, ut propterea perſuaſum ſit pleriſque, non alia de cauſa Pueros ſolito lubriciorem alvum habere, niſi quia fæces congerunt multa bile ſaturas: quamquàm Helmontius in Pylori, & fermentorum ventriculi mutationem ejuſmodi varietatem refert, quippè qui creditur Rector omnium operationum, præſertim naturalium.

Quòd autem mutationes ejuſmodi, ætatum varietate, contingant, planè liquet, cùm & coctiones, nutricationes, ſecretioneſque pro ætatum diverſitate, diverſimodè habeantur: quo etiam ſit, ut ſæpenumero, qui in juventute graciles fuerant, in ætate conſiſtenti, & ſenili pingueſcant; & qui juvenes obeſo fuerant corpore, procedente ætate gracileſcant: Atqui obeſorum alvi plerumque laxiores eſſe ſolent.

Pro Coronide tandem advertere oportebit, quod etiam notavit Galenus hoc loco, hunc Aphoriſmum non ſimpliciter, & abſolutè eſſe intelligendum, ſed magna ex parte, collatis

invi-

Digitized by Google

invicem ætatibus, ut deducitur ex *Aph.53. huius*, ubi nonniſi comparatè in eamdem ferè ſententiam conceſſit. Sed & eadem victus ratione ſervata, ſub eodem Cœli ſtatu, & cum eiſdem exercitiis, nullaque intereà per ætates ægritudine ſuborta, quæ viſcerum fermenta immutaverit, ejuſmodi permutationes alternè contingent. *Si quis enim*, inquit Galenus, *in juventute Alexandrinorum victu uteretur, ſalſis utens cibis, & porris, Zythumque ſuperbibens; in ſenectute verò nihil borum aſſumeret, lentem autem eſitaret, & vinum auſterum potaret, quo pacto diceremus bujus hominis dejectiones ætatis ratione permutari? ſic & qui in juventute lentibus veſceretur, & meſpilis, & vinum auſterum potaret; in ſenectute autem victu uteretur Alexandrinorum, atque ita cum victu excretiones mutaret, non rectè ex dejectionibus judicium fecerimus. Sed cùm omnia alia, non ſolùm quæ ad cibos attinent, paria agentur, & dejectiones commutabuntur, tunc rectum fiet iudicium de his, quæ ab Hippocrate in hoc Aphoriſmo dicuntur*. Hactenus Galenus. Idipſum ex regionibus, exercitiis, medicamentorum uſu, atque ex contracta aliqua viſcerum naturalium ægritudine, ut de hypochondriaca affectione experimur, intelligendum eſt.

APHORISMUS XXI.

Famem Vini potio ſolvit.

NOn eam hìc vult Galenus ſolvi ex vini potione famem, quæ Naturalis dicitur, & quæ ex longa inedia, vel alvi profluvio, fluxu ſanguinis, aut aliqua alia, facta eſt, evacuatione; ſed quam caninam vocant, cum inſedabili ciborum appetentia conjunctam. Huic appetitui canino adiicere licet Lupinum quoque, & Picaceum, quo potiſſimùm utero gerentes afficiuntur, res omninò inſuetas, & extraneas appetentes, & quem Plinius gravidarum Malaciam nuncupat. Adduntalii Bulimon, ſed reverà Bulimos eſt affectus ille ſyncopticus, qui à fame quidem incipit, ſed non habet eam ampliùs adjunctam, ut idem Galenus interpretatur.

At quamvis ad famem morboſam curandam Galenus id exponat: nil tamen vetat, quin etiam naturalem à Vini potione ſolvi poſſe arbitremur; immò cùm ſuperiùs de reficiendis convaleſcentibus Hippocrates meminerit, probabiliùs videtur in illorum gratiam fuiſſe hunc Aphoriſmum adjectum, quippè qui à morbis vindicati ſponte ſolent avidiùs fameſcere. Hi verò ſi jejuni meracum vinum potent, procul dubio famem ſolvunt, unde alimentum capere nequeuntes, deinceps refici non poſſunt. Conſtat autem experimento, etiam ſanos, beneque ſe habentes ab epoto vino, illicò delaxari, & ciborum faſtidium incurrere, ſi illud dulce ſimul, & generoſum jejuno ſtomacho aſſumant. Atque hac eadem ratione fit, ut malè ſe habeant, qui inſtante fame, ac ventriculo cibis vacuo, aquam ardentem bibunt, qua nimirùm non ſolùm fames ipſa deſinit, ſed etiam fermentum ciborum confectioni addictum diſſolvitur, & extenuatur, non ſine gravioris mali periculo. Cunctis quoque notum eſt, voraciores ſolere eſſe abſtemios, & hydropotas, citiuſque cibos conficere, quàm œnopotæ; Quamobrem Hippocrati aqua edax dicitur.

Sed quamvis ad quamcumque famem compeſcendam vinum videatur aptiſſimum, præſertim merum, & generoſum, dicitur tamen præſtan-

tiſſimum remedium Galeno adverſùs caninam ſpeciatim appetentiam, & longè efficacius erit, ſi in illo infundantur, aut decoquantur Salvia, Meliſſa, Chamemælum majus, Abrotanum. Sunt & alia, quæ idipſum operantur, inter quæ præſtat aniſi oleum, cujus quatuor, aut quinque guttæ cum ſaccharo exhibitæ, atque identidem iteratæ, omnem famem mirabiliter ſedant.

Nedùm autem Merum vinum Caninæ appetentiæ adverſatur, cùm ex acidiori fermento ventriculi provenit, quod ſanè diluere, & emendare valet ſæpius epotum; ſed etiam ſi fortè à vermibus, qui Platiæ appellantur, excitetur. Contigit enim mihi non multis ab hinc annis obſervare Juvenem quemdam extrema macie confectum, etſi avidè, atque opiparè veſceretur, priſtinas carnes recuperaſſe, ſedata primùm ejuſmodi ciborum cupiditate, ab excreto per alvum magno, latoque verme in fruſta diſſecto, longitudinis ferè palmorum ſex, poſtquàm aliquoties aſſumpſiſſet pilulas quaſdam ex Aloe, & pulvere ſecundinæ primiparæ juxtà præſcriptum Hartmanni; itemque vinum meracum, largius ebibiſſet, cùm reliqua nihil admodum proficerent.

V. etiam Gal. de fame ex acidis humorib auctis in comm.

APHORISMUS XXII.

Quicumque Morbi ex repletione fiunt, curat evacuatio, & quicumque ex evacuatione, repletio: & aliorum contrarietas.

NOn quamcumque repletionem videtur hìc Hippocrates indicare, ſed eam ſolùm, quæ ex copioſiori ciborum ingeſtione eſt, ut proindè meliùs vertat Heurnius, *ſatietatem*; cujus etiam vocabulo uſus idem Hippocrates eſt Aphoriſmo IV. hujus, ut patet ex græci Codicis lectione. Quamobrem genuinus Aphoriſmi ſenſus erit, morbos à ſatietate, atque ciborum ingluvie inductos, vacuatione tollendos eſſe; qui verò evacuationem ſequuntur, repletione, nec tamen omni, aut ſubita; ſed mediocri, ac paulatim promota, ut ex alibi traditis colligere eſt: ſiquidem evacuationi eſt protinùs per reſtaurantia ſuccurrendum, ſed non tàm repentè multis, ut obruant; omne enim nimium Naturæ eſt inimicum.

Verùm Galenus non eam tantùm hìc intelligit repletionem, quæ ex alimentis in ventriculo fit uberiùs ingeſtis, ſed omnem in aliis quoque cavitatibus, & ductibus corporis inductam. Quare generaliori ſignificatione, per cujuſvis Cauſæ replentis evacuationem, aphoriſticam hanc ſententiam exponit. Et quidem par ratio ſuadere videtur in omnibus, ut quæ Cauſa Morbum repletione attulerit, evacuatione tollenda ſit, & è converſo: ea tamen differentia, ut in ventriculo, per vomitum; in Inteſtinis, aut Meſenterio, per dejectionem, in meatibus urinariis, per diureſim; in aliis ductibus, & conceptaculis, eorumdem reſeratione. Atque hinc adjectum videtur: *Et aliorum contrarietas*: quæ ſane à Cauſis petenda eſt, ut idem Hippocrates docuit *lib. de Natura humana*, inquiens: *Quoſcumque Morbos repletio facit, evacuatio ſanat, & quicumque ex evacuatione fiunt morbi, repletio. Quicumque verò à labore fiunt, quies ſanat, & quos otium parit, labor ſanat. In ſumma, Medicum ſcire oportet opponere ſe contrarium inſtatibus, & Morbis, & Naturis, & temporibus, & ætatibus, & diſtendentia ſolvere, & ſoluta diſtendere.* Et inferiùs ſubdit: *Curationem morborum ita inſtituere oportet, ut cau-*

ſæ

ſæ morbi nos opponamus. Id quod paſſim etiam repetit *lib. de Flatib.* & 2. *Epidem. ſ.* 4. Hac autem ratione componere licebit litem illam jam diù in ſcholis exagitatam inter Galenicos, & Paracelſiſtas de Morborum curatione inſtituenda per contraria, an per ſimilia: quippe ſi contrarietas per qualitatum oppoſitionem in morbis intelligatur, hæc profectò nulla erit. At verò, ſi recto medicamentorum uſu Cauſæ morbificæ occurratur, unde tandem Morbus deſinat, procul dubio Curatio habebitur, tam contrariis putatis, quàm ſimilibus; verumtamen ſimilitudo in eo potiſſimùm conſiſtere videtur, quòd per medicamenta Natura, prima Morborum Medicatrix, adjuta, ac vigorata, morbificam cauſam efficaciùs adoriatur, & deprimat. Quidquid ergo cauſam Morbi corrigit, removet, aut depellit, ipſis contrariari dicetur, ſive cæteroqui ſimilia, vel diſſimilia, conſentanea, vel diſſentanea reipſa ſint, qualitate, conditione, natura.

Quamvis autem dixerit Hippocrates morbos ex repletione factos evacuatione ſanari, ſi tamen iſta non perſiſtat, & proximè illos foveat, haudquaquam evacuantibus deſinent. Sic Calculi renum, ac veſicæ, ex ciborum ſatietate, atque adeò ex cruditatibus progeniti, itemque tumores, obſtructiones, febres, nequaquam curabuntur ſola ventriculi inanitione, ſed neceſſe erit aliis, aliiſque remediis calculum conterere, vias aperire, diaphoreſim, vel diureſim movere, ut curatio abſolvatur. Itaque conferet ſolùm inanitio, perſiſtente Cauſa in ventriculo, aut in inteſtinorum ductibus, quæ Morbum inducat, vel foveat; cæterùm in aliis, evacuationes, potiùs præcavendo, quàm curando conferent.

APHORISMUS XXIII.

Acuti Morbi in quatuordecim diebus judicantur.

Acutos morbos anteà diximus eos eſſe, qui ſimul cum brevitate ſymptomatibus conſociantur vehementioribus. Horum autem terminum conſtituit hìc Hippocrates dies quatuordecim, ſive ad ſalutem, ſive ad mortem deſinant, ſi propriè acuti ſint, ſimpliciter dicti, nulla intereà mentione facta acutorum ex decidentia; qui ad quadrageſimum producuntur, neque peracutorum, & acutiſſimorum, qui intrà limites quatuor, aut ſeptem dierum, finiuntur; Atque hinc fortè non dixit Acutos decimaquarta die judicari, ſed in diebus quatuordecim, ut nimirùm deſignaret, citrà, non ultrà hoc tempus illorum judicium protendi, ſed tamen & undecimo, & nono, & ſeptimo, criticè deſinere poſſe. Qui verò ultrà decimumquartum diem, ſed intrà quadrageſimum judicantur, ſi conferantur ad eam, in qua exacui cœperunt, diem, terminum quoque quatuordecim dierum prætergredi nec invenientur, atque hac ratione ad decimumſeptimum, vigeſimumprimum, aut vigeſimumoctavum producti obſervabuntur: quippè multi morbi debiles inter initia comparent, deindè quarto, ſeptimo, undecimo, aliiſque vehementiores fiunt, hi profectò ex prima ſui invaſione, judicari videbuntur ultrà quartumdecimum, ſed à die exacerbationis, & ſenſibilis acutiei, atque continuitatis, adhuc intra eumdem terminum quatuordecim dierum, vel ad ſalutem, vel ad mortem deſinent, vel ſaltem in chronicorum naturam declinabunt; Omnes itaque (ut hìc

benè advertit Galenus) qui duas ſeptimas velociter moventur, numquam ad exteriorem terminum progredi invenientur.

Dixit autem *iudicari* Hippocrates, quoniam extremum terminum acutorum deſignare voluit, cùm illi perfecta Criſi abſolvuntur, & deſinunt, eventu ſalutari, aut lethali. Undè de Tertiana exquiſita ſcripſit 4. *aphor*. 59. ſeptenis circuitibus judicari. Porrò ſi ulteriùs protrahantur, id ab imperfectis evacuationibus, vel ab importunis remediis, erratiſque in victus genere, cauſæ morbificæ ſecretionem, & criſim impedientibus, aut prævertentibus accidet.

Sed quare Acuti morbi intra dies quatuordecim finiantur, cauſa in promptu eſt, velox eorumdem motus, atque cita ad vigorem properatio; cùmque ejuſcemodi impetum, ſyptomatum acerbitatem, atque morbificæ cauſæ violentiam diù Natura ſufferre non poſſit, alterum ex duobus ſequetur, vel quòd impotens ipſa ſuccumbat, vel quòd valida præcellat, atque per criſim Morbum, morbique cauſam vincat, & exturbet. Atqui humores acutos morbos excitantes ultrò tenues, mobiles, & facilè fermenteſcentes cùm ſint, citò commoventur, & permutantur, citòque ſpontè ſua non raró exolvuntur, niſi aliundè concreverint, potiſſimùm per errata in victus genere.

APHORISMUS XXIV.

Septenorum quartus eſt Judex: alterius ſeptimanæ octavus principium. Eſt autem & undecimus conſiderandus, ipſe enim quartus eſt ſecundæ ſeptimanæ. Rurſùs verò & decimusſeptimus conſiderandus, ipſe ſiquidem quartus eſt à quartodecimo, ſeptimus verò ab undecimo.

Dies in decurſu Acutorum Morborum obſervabiles enumerat in hoc Aphoriſmo Hippocrates, in quibus Criſes præſignari, atque accidere ſolere ferè communiter creditur, adeòut nulla Criſis ſalutaris putetur, quæ non die Critico fiat, atque in die Indice non ſit prædemonſtrata.

Quoniam verò ſeptenariis ſolùm illa ſalubriter affingitur, recenſentur idcircò inter Criticos ſeptimus, decimusquartus, vigeſimus, aut vigeſimusprimus, vigeſimusſeptimus, aut vigeſimusoctavus, trigeſimusquartus, & quadrageſimus. Inter hos verò medii, Indices, & contemplabiles appellantur, ut quartus in prima hebdomade, undecimus in ſecunda, decimus ſeptimus in tertia, & ſic deinceps, in quibus ſcilicet ſi coctionis indicia præluceant, futura Criſis poſt quatuor dies portenditur.

Tanta autem Indicibus his, & Judicibus diebus vis hactenus eſt præſtita, ut evacuationes quaſcumque in his evenientes ſolummodò commendent, in cæteris verò damnent, tanquam pernicioſas, vel ſaltem infidas. Hinc idem Hippocrates *aph.* 36.4. notavit ſudores in aliis fortaſsè diebus, præterquam in his contingentes, morbi longitudinem, & recidivam ſignificare. Et Galenus valdè demiratur, quomodo Lariſſæa mulier non recidiſſet, quæ ſexta die judicata fuerat, cùm cæteroqui ſextus dies ab eodem Tyranno comparetur.

Verùm ſi exactam tum Indicum, tum Criticorum dierum rationem ab illorum fautoribus exigere velimus, procul dubio inveniemus æque fore,

ac

Digitized by Google

ac Climactericorum Annorum commentitiam. Et quidem qui fit, ut quartus Index eſſe poſſit, cùm in illo acceſſiones febrium vel non accidant, vel non ingraveſcant, cùm tamen criticæ motiones nonniſi in febrium paroxyſmis fiant? Quomodò octavus principium evadat ſecundæ ſeptimanæ, cum quo aliæ acceſſiones per dies impares ſuccedentes nullam rationem ineunt, idque potiſſimùm in intermittentibus tertianis? Quo etiam pacto criticus decimiquarti diei motus præſignari poſſit ab undecimo, cui febriles paroxyſmi non reſpondent? Quomodò inſuper decimus ſeptimus quartus dicatur à quartodecimo, qui terminus eſt ſecundæ ſeptimanæ? & quomodò idem decimusſeptimus Index eſſe poſſit vigeſimi,& vigeſimiprimi; ſicut & vigeſimusquartus, vigeſimiſeptimi, & vigeſimioctavi? Præterea cùm ex Hippocrate 1.*epidem.ſ.*2. Morbi, qui per dies impares exacerbantur, in imparibus etiam judicentur, quomodò judicari deindè poſſunt in diebus paribus, decimoquarto, vigeſimo, vigeſimooctavo, trigeſimoquarto, quadrageſimo? quod etiam animadvertit Galenus 4. *aph.comm.*61. Et ſi per ſeptenarios circuitus critici fiunt, cur eſt, ut vigeſimus, vigeſimusſeptimus, trigeſimusquartus, & quadrageſimus critici etiam ſtatuantur? quinimmò tranſacto quadrageſimo, ad vicenos dumtaxat referantur, ut LX, LXXX, C, CXX? Quæ ſanè adeò Galeni mentem extorſere, ut illum coegerint, nedum uni diei duplicem faciem appingere, alteram præcedentibus, alteram ſuccedentibus hebdomadibus, ſed etiam numerum, ordinemque prævertere, illaſque in longius protrahere, aut viciſſim, ubi oportuerit, decurtare. Confugit is propterea ad Lunæ motum, qui velocior, & tardior, ad Zodiaci ſigna relatus, cùm ſit, velociùs proindè ejus quadrantes peragrans, vigeſimum, & vigeſimumſeptimum ad Criſim diſponat; in tardiori verò motu, vigeſimumprimum, indeque vigeſimumoctavum, criticos efficiat. At hoc pacto ſextus, & octavus, decimustertius, & decimusquintus, ſimileſque dies, pari ratione Critici eſſe poterunt. Sed & nec menſis, quem ipſe compoſitum fingit, ex Synodico, & Periodico, aut quem Illuminationis appellat, aſſignato criticorum dierum computo bene quadrat, cùm alicubi is etiam excedat, alicubi deficiat.

Hippocratem prætereà ipſum, ſi in cæteris ſuis operibus conſulamus, varium planè comperiemus, quippè qui omnibus diebus criſes accidiſſe commemoret. *Primo* enim *epidem. comm.3.t.*14. hæc habet; *Eſt autem primus decretorius circuituum, qui diebus paribus judicant, quartus dies, deindè ſextus, decimus, decimusquartus, decimusoctavus, vigeſimus, vigeſimusquartus, vigeſimusoctavus, trigeſimus, trigeſimusquartus, quadrageſimus, ſexageſimus, octogeſimus, & centeſimus vigeſimus. Ex circuitibus verò in imparibus diebus judicantibus, primus eſt dies tertius, deindè quintus, ſeptimus, nonus, undecimus, decimusſeptimus, vigeſimusprimus, vigeſimusſeptimus, & trigeſimusprimus, &c.* In die ſexto judicati referuntur Virgo Lariſſæa, Heraclides, Euriana&tis filia, peregrinus quidam Adoleſcens, aliique plures: Et Gorgiæ uxor in quadrageſimoprimo: Fulloni in Syro phrenitico decimaoctava die Morbus remiſit; & Polycrati in quintadecima: Decimo die Pythio judicatus eſt, &

Hie-

Hieron in decimoquinto: Scribit quoque 4. *epid.t.11. in his temporibus ſexta, & octava, judicabantur omnia circa Plejadum occaſum*. Et 1. *epidem.ſect.3. multi morbi judicabantur perfectè decimooctavo*. Sic pariter alios, & alios memorat, & paribus, & imparibus diebus, adhuc extra Criticorum dierum ſeriem ab ægritudinibus ſalubriter evaſos, ut latiùs alibi meminimus. Quamobrem jure optimo Celſus ex ſententia Aſclepiadis vanam ſtatuit Criticorum dierum obſervationem, atque oportere Medicos non dies in Morbis numerare, ſed ipſas acceſſiones intueri.

Ad Hippocratem autem hoc loco Indices, & Judices dies memorantem dicemus, voluiſſe illum Veterum in hac re morem ſectari, qui multùm his credebant; adeòque potiùs ex aliorum mente, quam ex propria ſententia, eos exſcripſiſſe, nec tamen omnes, ſed præcipuos, in acutis vehementioribus, veluti criticas motiones frequentiùs ſubeuntes, & finem morbis imponentes.

APHORISMUS XXV.

Æſtivæ Quartanæ magna ex parte breves, Autumnales longæ, & maximè quæ Hyemem attingunt.

Febrium brevitatem, aut longitudinem à natura, & conditione fermentorum, ſive peccantium humorum, præter loci, aut affectæ partis habitudinem, oriri, in confeſſo eſt apud omnes. Quemadmodùm enim Vinum, pro varia ſui conditione, conſiſtentiori, aut tenuiori, citiùs, vel tardiùs fermentationi ſubiicitur, ita ſanguis fermentatione indebita ſubactus in febribus, ex varietate ſuccorum, qui cum illo commiſcentur, celeriùs, vel ſeriùs, inutilibus, & excrementoſis partibus exuitur; unde breves, vel longæ ægritudines ſuboriuntur. Ejus certè generis febrile fermentum in Quartanis eſt, ut acore, & glutine tenaciùs hæreat, & nonniſi poſt longum tempus edomitum ſecernatur, corrigaturque, quod fortaſsè ſuggeritur à viſceribus morboſa diatheſi affectis, veluti Pancreate, ut exiſtimant Sylvius, & Graeffius; aut Liene, ut alii cum Galeno arbitrati ſunt, cæteriſque viſceribus imi ventris; quæ ſanè plura, & varia eſſe poſſunt, cum ex alibi probatis, non unus ſpecie humor Quartanas, aliaſque periodicas febres pariat, ſed multiplex, & varius eſſe poſſit, modò ſtatutis intervallis colligatur, moveatur, & præter naturam fermenteſcat.

Quartanæ ergo febres ſua natura diuturniores, magna ex parte breves fieri ſolent, ſi æſtivo tempore accidant, cùm ſcilicet ob Ambientis æſtum illarum cauſa attenuatur, & per Cutis poros patentiores facilius evaporat. At ſi in Autumnum incidant, quo tempore pori cutis conſtipantur, ſanguis minus fluitat, inæqualitates vigent, & excrementa ſunt cumulatiora, longiores procul dubio evadunt, & eo magis ſi Hyemem attigerint, quæ nimio frigore ſudores ſupprimit, motum ſanguinis tardiorem efficit, humores craſſos, & febrilia fermenta reddit longè difficilius exſolubilia.

Quamvis autem Hippocrates Quartanarum febrium ſolummodò hoc loco meminerit, ſolent tamen, & reliquæ febres; immò plerique alii morbi, cùm ex Autumno in Hyemem excurrerint, fieri diuturniores, qui ſanè per æſtatem breviarentur. Ea enim eſt Aeris, qui

nos

Digitized by Google

nos ambit, vis, & efficacia, ut, præ cæteris cauſis humana Corpora alterare valentibus, primas obtineat; quamobrem ſecundùm varias illius affectiones, diverſimodè quoque illa afficiantur; unde experimur tempeſtatum mutatione quaſdam ægritudines deſinere, alias invadere, ſiquidem non modò extimo contactu, verùm etiam inſpiratione, intimas Corporis partes pervadit, & cum ſanguine ipſo commiſtus plurimùm valet vel inficere, vel emendare. Accedit ſumma illa utilitas, quæ ex perſpiratione eſt, quæque promota multas ægritudines delet, impedita advocat, vel confirmat. Sudores etiam tantopere conducibiles in febribus, aeris calore plerumque promptè emanant, algore verò reconduntur.

Verùm animadverſione dignum videtur, hæc ex Hippocrate memorata tum potiſſimùm accidere, cum Anni tempora ſuas proprias, debitas, ſuetaſque ſervant conſtitutiones: nam ſi fortaſsè Æſtas à ſuo calore deſciſcat, Autumnus verò exęſtuet, procul dubio ea, quæ hìc ab Hippocrate ſunt proſcripta, non rectè experimento cohærerent. Sed & Quartanæ ab infartu viſcerum progenitæ hoc Aphoriſmo nequeunt comprehendi, quippe quæ ſive per Æſtatem, ſive per Autumnum minimè curabuntur, niſi priùs obſtructa Viſcera fuerint reſerata.

Tametſi autem Quartanæ febres longiſſimæ hactenus putatæ, atque à prioris ævi Medicis ferè immedicabiles creditæ, veluti per exemplum chronicorum morborum ab Hippocrate hìc recenſeantur, noſtra tamen ætate tam citò, ac tutò fugari ſolent, ut hinc liquidò patere poſſit, quàm hæc Veterum, in Medicina facienda, temporibus præcellant. Et ſanè, præſentaneum adverſùs Quartanas remedium, nuperrimè inventum eſt, Cortex Peruvianus, ex Vino, vel aliqua aqua medicata, aut etiam in formam pilularum cum Theriaca veteri, ſimilive confectione exhibitus. Neque ſolùm in Quartanis, ſed etiam in Tertianis, cæteriſque intermittentibus febribus, cùm primùm ſunt invaſuræ, utiliter adhibetur. Quinimmò compertum habemus, adhuc continuas, ſi opportunè offeratur, infringere, atque intercipere, etiamſi mali moris illæ ſint, nullumque catharticum præmiſſum; modò dies aliquot præterierint, quibus febrile fermentum fuerit quodammodò extenuatum, exagitatum, aut diſſolutum. Sed tamen in his oportebit, nedum ingruente paroxyſmo, verùm etiam quotidiè manè per horas tres ſaltem ante cibum cum antidotis permiſtum illum iterare.

Quoniam verò Cortex iſte guſtu amarus percipitur, & parumper aſtrictorius, pleraque alia conſimilem ſaporem cum aliqua aſtrictione nacta, idipſum poſſe efficere Medici ſuſpicati ſunt, & felici quidem ſucceſſu, veluti Radices Gentianæ, Contrayervæ, & Cardui benedicti, itemque libri Perſicæ arboris, & induvia Cupreſſi, nec non cortices Mali Aurei, quibus aliquando memini me paraſſe pulverem, Peruviani corticis ſuccedaneum, ſummoperè periodicis febribus intermittentibus conferentem. Sunt prætereà alia plura ab Authoribus commendata: Myrrha ex Matthiolo ad drachmam unam in Vino veteri, & generoſo per horam ante acceſſionem: Vinum, in quo ebullierit Piper, Cinnamomum, & Macis: Elixir proprietatis ſimplici infuſione paratum in ſpiritu Vini: Extractum

Digitized by Google

Centaurii minoris: Pulvis Zedoariæ, Galangæ, & Zinziberis, ſingulorum drachma una: Antimonium diaphoreticum, Bezoardicum Minerale, Joviale, vel Martiale, & ſimilia. At quid plura? Sunt etiam Recentiores adniſi, Emplaſtris, aut Linimentis, febres iſtas fugare, ut alibi eſt à nobis memoratum. De inopino Timore, qui diutinas Quartanas ſæpiſſimè tollere viſus eſt, id ſolùm adiiciam, quòd quemadmodùm per ipſum fæces, urina, ſudores ſpontè ſua, laxatis ductibus, profluunt; ita febrium intermittentium fermentum, cum inter initia paroxyſmorum commovetur, facilè diſcuti, atque à partibus, quibus fortè hæret, eodem ſubitò, ac violenter incuſſo, ſeponi, & repurgari poteſt.

APHORISMUS XXVI.

Febrem Convulſioni ſupervenire melius eſt, quàm Febri Convulſionem.

FEbris non eſt Morbus, ut vulgò creditur, ſed ejus beneficio morborum Cauſæ ſubiguntur, ac debellantur; Morbi enim ab humoribus pendentes, febre vacui, longiores plerumque obſervantur, qui per eam cæteroquin plurimùm ſubacti breviarentur. Sic Apoſtemata, Catarrhi, & quæcumque ex lentis, craſſiſque ſuccis progenitæ ægritudines, maturationi promptiùs ſubiiciuntur febre ſuperveniente, utque omnes ferè Cauſæ morboſæ citiùs egerantur. Natura febrem concitat; nec unquam criſes evenirent, febre vehementi non promota: ea enim internus motus Naturæ eſt, ſecernere, & expurgare conantis, quidquid ipſi adverſum inſoleſcit in Corpore. Non ſunt itaque Febres ſua natura malæ, ſed prout Cauſam Morbificam in Corpore latentem, ac Vitæ infenſam, arguunt, unde operationes cunctas depravari contingit, & de exitu periclitari.

Febris ergo commodum conſiderans in hoc Aphoriſmo Hippocrates, ait, præſtare illam Convulſioni ſupervenire, quàm vice verſa. Febris etenim Convulſioni ſuperveniens Naturam deſignat conatus ſuos adhibere in exſolvenda, depellendaque materia, quæ Convulſionem parit: excitata ſcilicet in humoribus, nervos, & muſculos afficientibus, fermentatione, per quam diſcuſſi, extenuatique, extra Corpus, vel diaphoreſi, vel diureſi, propelluntur. Hinc idem Hippocrates 5. *aphor.* 5. inquit: *Si ebrius quiſpiam repentè obmutuerit, convulſus moritur, niſi febre corripiatur.* Et 4. *aph.* 57. *Qui à convulſione, aut diſtenſione nervorum tenetur, febre ſuperveniente, liberatur.* Et *lib. de locis in homine*: *A convulſione, ſi febris invaſerit, ſedatur eadem die, aut ſequenti, aut omninò tertia.* At verò Febri ſuperveniens Convulſio cauſam febrilem deſignat tantæ pravitatis, ut nedum febrim concitando Naturam exagitet, ſed & Cerebrum, & nervos divexando, convulſionem inferat; adeòque utilitas, quæ ex febre fortaſsè ſperaretur, cedat in noxiam, ſi eadem die, qua invadit, non remittat, & febrem terminet, ut dicitur *lib. Coacar. prænot.* Hinc non dixit Hippocrates bonum ſimpliciter eſſe, ſed meliùs; nam aliquid mali adhuc per Febrim Corpori acceſſiſſe denotatur, quod Naturam non leviter laceſſat: quamquam etiam ex febre nervorum ſuccus cum fibris notabiliter exareſcit, unde ſupervenientem Convulſionem vereri licebit ortam

ex inanitione, documento ejuſdem Hippocratis *6. aphor. 39.* Eam verò reſtaurare eſt omninò difficillimum. In Pueris autem hæc omnia ſemper evadunt mitiora, quippè qui ex quacumque levi cauſa convelluntur, modò id Cerebri vitio non patiantur.

Plerique Interpretes non quamcumque Febrem Convulſioni ſupervenientem hìc volunt Hippocratem utilem exiſtimaſſe, ſed tantummodò de genere Quartanarum, quarum ſuperiori Aphoriſmo mentio eſt habita: idque potiſſimùm ex eo, quia *aphor.70. Quinti* dicitur. A Quartanis capti non admodùm convulſionibus corripiuntur; ſi verò priùs capiantur, & Quartana ſupervenerit, liberantur: utręque enim ab uno, eodemque humore acido videntur oriri, qui ſive inferiùs deponatur, ſive per corporis concuſſionem diſſolvatur, ſive etiam ſudore, aliave evacuatione egeratur, nequit in Quartanis febribus nervorum fibras laceſſere, & convulſionem excitare. Eadem ratione accidit, nec Comitiali morbo corripi Quartanarios, & correptos per ipſas ſanari. Verùm crediderim alias quoque febres convulſis profuturas, modò leviores ſint, intermittentes, & ſymptomatis vehementioribus exutæ, quæ nimirùm levi fermentatione, blandoque calore, humores nervos replentes, aut vellicantes, ſenſim valeant ſolvere, ac per ſudorem potiſſimùm amandare: quamobrem quos febris minimè apprehendit, profectò in hypocauſtis ſudore, feliciter curare ſolemus.

Diſceptant autem Medici, an tutò liceat in Convulſione, Paralyſi, aliiſque Nervorum affectionibus febrim excitare? Et quamvis non deſint, qui affirment, eo argumento ducti, quòd poſſit Medicus, ut Imitator Naturæ, proſequi, aut tentare, quæ Natura ipſa ſalubriter agere conſuevit: Ipſe tamen opinor, medicamenta quidem extenuantia, atque diaphoreſim moventia poſſe, debereque exhiberi, minimè verò ad febrem uſque: Non enim, quod ſalubriter Natura promovere ſolet, poteſt tutò à Medico excitari, ignorata præſertim agendi opportunitate, quantitate, & qualitate medicamenti, atque via, per quam utiliter educendum eſt: ſic non ſemper ab exhibito purgante medicamento evacuatio ſuccedit, qualis, & quanta ſpontè Naturæ contingeret; nec ab epoto ſudatorio certa ſpes eſt futuri ſudoris: Profectò niſi remedium aſſumptum Naturam habeat adminiculantem, vanum, irritumque erit, immò quandoque etiam nocuum. Atqui ea, qua decet, dexteritate ejus generis medicamenta præbere, quæ febrim afferant convulſis profuturam, omninò difficillimum. Poterimus ergo ſolùm ipſis opitulari, medicamentis attenuantibus, & diaphoreticis, quæ ſub nomine Ignis, & Febris, fuere ab Hippocrate commemorata. Cæterùm etſi febris juvamento eſſe ſoleat convulſioni, non 2. prorrhet; & 2. epid. tamen data opera illa concitanda eſt: ſicuti nec gelidis liquoribus perfundenda ſunt membra affecta, licèt idem aſſerat *5. aph.21.* Tetanum Aquæ frigidæ multa profuſione ſanari.

At juvamen multo ſecuriùs ſperare licet à ſpecificis remediis. Idem Hippocrates *lib. de locis in homine* pro curatione Convulſionis hæc affert: ***Convulſioni ſic mederi oportet. Ignis ab utraque lecti parte ſuccendatur, & Mandragoræ radix in potu præbeatur, minore pondere, quàm quod inſaniam facit; & ad tendines poſteriores ſacculi cali-***

di

di imponantur. Sed non ſolùm Mandragoræ radix huic morbo medicina eſt, ſed omnia ſimplicia (ut teſtatur Petræus *in Noſol. Harm.*) in aquis creſcentia convulſa membra reſtaurant. Referunt Botanicorum plerique Nymphæam flavo, & albo flore, ad umbram areſactam convulſione laborantes brevi tempore ſanare, ſi lecto, vel parieti, ubi illi jacuerint, ſuſpendatur. Idipſum alii præſtare ajunt radicem Imperatoriæ majoris in vino decoctam, & epotam. Liquor ille elicitus ex Theriaca in tincturam ſpiritu Vini ſecundùm Artem exactè deducta, atq; ſimul unà cum ſpiritu Cornu Cervi, & Vitrioli in digeſtione detentus, mox verò à guttis xxx. ad Lx. in juſculo calido manè, & veſperè exhibitus ſummopere conferre dicitur. Caſtorei etiam eſſentia cum aqua ſalviæ mirificè prodeſt, nec non pulvis ejuſdem Caſtorei ad ſcrupulum ſemis in vino. Spiritus ſanguinis ad guttas aliquot epotus efficax quoque eſt. Non minoris efficaciæ creditur ſpiritus Ceraſorum nigrorum, Elixir magnanimitatis, Aqua picarum, & hirundinum, Magiſterium ſuccini, Sal volatile ejuſdem, Extractum ligni viſci quercini, idque genus alia, cum lituris per ſpinam habitis ex oleo Lavendulæ, Caſtorei, Salviæ, Rutæ; Unguento nervino, Galbaneto Paracelſi, aliiſque, de quibus latiùs in noſtra Praxi.

APHORISMUS XXVII.

His, quæ abſque ratione levant, non oportet fidere, neque multum formidare mala, quæ præter rationem eveniunt: talium enim multa ſtabilia non ſunt, neque multum durare, & permanere conſueverunt.

Libenter aſſentiar his, qui malunt ſermonem hunc eſſe referendum ad ſigna, & auxilia, quàm ad ægros, ut proptereà legant: *His, quæ ſine evidenti ratione, certaque cauſa, levant, fidere non oportet.* Sic enim clarior fit ſenſus Aphoriſmi, quo fidendum non eſſe his admonemur, quæ abſque cauſa manifeſta videntur allevaſſe. De Hermocrate *ægroto 2. ſect. 1. 3. Epidem.* hæc ſcribit idem Hippocrates: *Circa undecimam omnia viſa ſunt allevata: ſopor cœpit. Decimaquarta à febre liber, non ſudavit. Circa decimamſeptimam rediit febris. Rursùs autem vigeſima die judicatus eſt, à febre liber, non ſudavit, cibum faſtidiebat per totum tempus, reſipiſcebat, loqui non poterat, lingua arida non ſitiebat, dormiebat ſoporoſus. Circa vigeſimamquartam calefactus eſt, & ſequentibus diebus febris acuta. Vigeſimaſeptima mortuus eſt.* Hinc *in Coacis prænot.* brevius conſimilem ſententiam protulit. *Qui morbi cum malis ſignis levantur, & qui in bonis non remittunt; difficiles.*

Dicuntur autem allevationes abſque ratione eſſe, cùm criticam evacuationem non ſequuntur, vel ſi fortaſsè illa præceſſit, diminuta, & imperfecta fuit, nec per eas vias, per quas fieri oporteret, aut non ejus humoris, qui expurgandus eſt. Hac de cauſa dejectiones in morbis pectoris non conferunt: ſtillæ ſanguinis in febribus pravitatem indicant: ſudores frigidi in internis inflammationibus lethum portendunt: idque genus alia. Si prætereà abſque ulla evacuatione videantur Morbi ab humoribus pendentes declinare, & ſubito remitti, procul dubio redibunt, & fortaſsè impetuoſiores; quoniam illorum Cauſa ejecta non eſt, ſed in Corpore latens, fieri non po-

poteſt, quin denuò reſurgat, & vehementius invadat. Ejuſmodi ergo mutationibus, quibus ægri videntur meliùs ſe habere, haudquaquam oportet fidere, quoniam allevamenta hæc ſtabilia non ſunt, & perſiſtente adhuc in corpore cauſa morbifica, neceſſe eſt, ut morbus redeat, non ſine vitæ periculo. Indubitatum porrò eſt eatenus morbos, morborumq; ſymptomata duratura, quoad Cauſæ eorumdem non fuerint è Corpore penitus eliminatæ.

Verùmenimverò vitę ſunt aliquando Febres, immò & Pleuritides, ac Anginæ, alięque ſimiles ægritudines ex humoribus progenitæ, ſponte, ac ſine ulla ſenſibili, & manifeſta evacuatione ſalubriter deſiiſſe citrà recidivam, aut alterius morbi impetum: fortè quia ſoluti, atque attenuati inſenſibiliter perſpirarunt. Hinc, ut in his judicium rectè feratur, perpendere oportebit, num Morbus omninò deſinat, ſimulque ſymptomata omnia recedant: ipſis enim penitus ablegatis, indicio erit, Cauſam quoq; morbi funditus fuiſſe deletam. At verò ſi unum, vel alterum perduraverit, de regreſſu morbi timendum.

Quemadmodùm non fidendum iis, inquit, quæ abſque ratione fiunt, ita non metuenda mala ſubdit, quæ præter rationem eveniunt, cujuſmodi ſunt ſymptomata criſes comitantia, & antecedentia, de quibus ſuperius meminit *Aphor. XIII.* Cùm enim hæc accidunt ex inſtante Criſi, inſtabilia meritò dicuntur, ſcilicet quia mox ab illa deſinunt. Quòd ſi prætereà perdurarent, non omninò parvifacienda forent, utpotè aliud quid indicantia, quàm quod ex motu Naturæ critico contingere ſolet. Utraque autem debent Morbo, morbique Cauſæ reſpondere, ne ſpes infida ſequatur.

APHORISMUS XXVIII.

Febricitantium non omninò leviter permanere Corpus, & nihil minui; vel etiam pluſquam ratio poſtulat, contabeſcere; malum: Illud enim morbi longitudinem, hoc verò imbecillitatem ſignificat.

Diagnoſticus ſimul, & Prognoſticus eſt hic Aphoriſmus, tùm eo mala in febricitantibus nunciantur, ſive Corpus plus juſto contabeſcat, ſive nihilum minuatur à febre; Siquidem in priori caſu imbecillitas, in poſteriori morbi longitudo deſignatur.

Hęc autem ſigna in febricitantibus tantùm notanda dixit, fortè quia febricitantium Corpora majorem pati ſolent carnium conſumptionem: Neque ex quacumque levi febre, puta diaria, ſimilive, ſed ex paulò graviori; Unde ſpeciatim addidit: *non omninò leviter*. Si namque febris omninò levis foret, nullum ex non contabeſcente Corpore judicium ſumere liceret, quoniam à levi febre, nil mirum, ſi non gracileſceret, & permanentem ſui conſtitutionem ſervaret. Sed & nec vehementiſſima illa ſit, quippe quæ facilè, urenti calore, vigilia, dolore, nauſea, dejectione, poſſit extenuare. Quare media eſſe debet inter utraſque.

In hoc itaque febrium genere, cùm Corpora nihil gracileſcunt, immò in eadem carnium habitudine conſiſtunt, Morbum indicio eſt fore longum, veluti à craſſioribus ſuccis dependentem, cum ſolida partium conſtitùtione, quæ non tam facilè abſumatur. At contra ſi eadem ſenſibiliter emacientur, tenues humores, imbecillam membrorum texturam, languidamque temperaturam deſignant.

Quoniam verò Morbi longitudini opponit Hippocrates Corporis imbecillitatem, ſuſpicari fas eſt, quidpiam aliud in textu ſubintelligendum, ut ex humoribus conſiſtentioribus, & craſſis, in textura Viſcerum firmiori, marcor nullus ex febribus non levibus appareat; atque in conſtitutione carnium molliori, debiliorique, macies præter rationem manifeſtior videatur, ex prava morbificæ Cauſæ conditione; proindeque non irrationabiliter adiici poſſet, ab immodica Corporis contabeſcentia, nedum ejusdem imbecillitatem ſignificari, ſed & Morbi, morboſæque cauſæ pravitatem, quæ & nutricationem impediat, & membra jam nutrita inficiat, & emaciet. Hac planè de Cauſa experimur, ex febribus malignis ſtatim inter initia fœdari Cutim, Oculos excavari, liquari carnes, & faciem fermè cadaveroſam apparere. Iſtiuſmodi autem vitia plerumque ab infecto ſanguine oriuntur, unde mala reliqua derivant.

Adjectum eſt tamen: *pluſquam ratio poſtulat*, nec immeritò: quoniam aliqua extenuatio in febrientibus perpetua eſt. Atqui Hippocrates eam ſolùm hic conſiderandam voluit, quæ modum excedit, eſtque pluſquam febris ipſa exigit, ut ſi levis cùm videatur, brevi tempore multùm conſumat, ſi ſtatim à principio, ſi citrà evacuationes, per alvum, aut vias urinæ, ſudores, inediam, vigilias, aliaſque cauſas extenuare valentes, in tabem Corpus deducere obſervetur. Profectò cùm, præter ejuſcemodi cauſas, Corpora febricitantium contebeſcunt, ſignum eſt, majorem, quàm oporteat, fieri inſenſibilem perſpirationem, ſanguinem, & Carnes plurimùm exolubiles eſſe, ſicut & poros cutis laxiores; unde ſequitur neceſſariò Corporis imbecillitas cum virium jactura.

Quibus denique auxiliis, his malis occurrere poſſimus, morbi nimirùm longitudini, cùm Corpus ex febre nihilum minuitur, ejuſque imbecillitati, cùm plurimùm contabeſcit, facilè ex adjecta Cauſarum diſtinctione palàm fit: etenim craſſos humores attenuare, atque incidere conabimur, & reſeratis intereà ductibus, illos educemus per loca conferentia. Virium languorem, & Carnium laxitatem, quoad fieri poterit, roborabimus, adhibitis quoque, prout res ipſa poſtulaverit, alexipharmacis medicamentis.

APHÒRISMUS XXIX.

Cùm Morbi incboant, ſi quid movendum videtur, move; cùm verò conſiſtunt, ac vigent, meliùs eſt quietem habere.

Morbi non rarò, cùm inchoant, ab humoribus pendent, qui in primis ductibus conſiſtunt, nec dum in arterias, & venas permanarunt: quandoque etiam multi ſunt, atque ad exitum parati, ut quocumque levi auxilio promptiſſimè egerantur. Hos autem, antequam Naturam opprimant, interiora viſcera inficiant, & graviora pariant ſymptomata, monet Hippocrates, ſtatim inter initia, ne altiores figant radices, poſſe promoveri. At verò ubi conſtiterint, quieſcere ſatius eſſe putat.

Et quidem Morbi in principio eſſe dicuntur, cùm nondùm vires per ſymptomata adepti ſunt: Quamvis nonnulli primos tantùm tres, vel quatuor dies, ex eodem Hippocrate interpretentur, qui 4. *acutor.* 64. *Hos ſi ab initio*, inquit, *purgare* vo-

volueris, id ante diem quintum facito. Cùm tamen famulæ Ariſtidis
4. Epid. 3. Epid 5. 3. idem Auctor purgans medicamentum propinaverit, & Anaxioni ſanguinem detraxerit, octava die.

Cùm dixerit Hippocrates: *ſi quid videtur movendum, move*; Galenus in *commentario* Venæ ſectionem, & Purgationem interpretatur, quarum ope diminuta materia, facilius, quod ſupereſt, poſſit Natura concoquere. Sed cohærenter his, quæ aliàs ſuperiori libro ſunt recenſita, illa videntur movenda, quæ coctionem, ſecretionemque promovere poſſunt, & per quaſcumque vias diſponere, ut, ſi Orgaſmus adſit, vomitus, vel dejectio tentari debeat, præſertim cùm humores ad alterutram evacuationem inclinaverint, occupaverintq; primos ductus. Hinc Hippocrates non dixit, ſimpliciter, & omninò movendum eſſe, ſed ſi videatur prudenti Medico, faciendum. Quare non perpetuò edocet ejuſcemodi evacuationes promoveri oportere, ſed cùm occaſio tulerit, ſintque humores ad exitum diſpoſiti, nec prætereà ſolis purgantibus, & catharticis, ſed iis omnibus, quibus congruenter Naturę moventi ſuccurrere valeamus. Cæterùm ipſemet Auctor 1. *aph*. 24. exiſtimavit, raró, & in principiis, medicinis purgantibus licere uti: idque ſi aliquando fieri neceſſum ſit, maxima cum præmeditatione faciendum.

Quod initiantibus morbis movendum conſulit, dehortatur, cùm conſiſtunt, ac vigent, atque ad augmentum, & ſtatum pervenerint: his enim temporibus Natura maximè à ſymptomatis tunc ingruentibus affligitur, vires langueſcunt, & coctio, ac ſecretio, quæ tantoperè deſideratur, uſu medicamentorum, præſertim purgantium, plurimùm interturbatur. Verumtamen non omninò malum eſſe ait aliquid movere, ſed ſolùm melius eſſe, ſi per id temporis quieſcamus, nam ſi fortaſsè neceſſitas urgeat, vel opportuna agendi occaſio præſtetur, nil prohibet, quin & per eadem tempora moveamus: Indicationes enim operandi non à temporibus, ſed à motu Naturæ, ab indicantium diſpoſitione, & virtutis robore, ſumuntur.

Quamvis autem de Morbis omnibus ſententiam hanc protulerit Hippocrates, magis tamen illa febribus congruit, in quibus quatuor illa tempora ſenſibilius obſervantur, & propter acutiem, atque ſymptomatum incrementum, majus imminet vitæ diſcrimen; cùm ob intempeſtivam medicamentorum exhibitionem, Natura plurimùm avertatur ab opere coctionis, & ſecretionis, quibus Valetudo recuperatur: compertum enim habemus, ſe pejus ſemper habuiſſe febrientes ab importuno uſu medicamentorum purgantium, vel ſaltem ſerò admodùm convaluiſſe, quàm à ſolis corrigentibus, & coctionem morbificæ cauſæ adjuvantibus. Si quid verò unquam primam ventris regionem occuparit, planè feliciter primo, ſecundo, aut tertio die, vomitoriis eductum, febrim vel extinxit, vel remiſit: At hæc ex Antimonio parata præcellunt cæteris, veluti tutiora, & efficaciora, quæque ſimul ſuperne, & infernè vitioſos ſuccos extrudunt.

APHORISMUS XXX.

Circa initia, & fines omnia imbecilliora; circa ſtatum verò vehementiora.

Rationem eorum, quę pręcedenti Aphoriſmo edocuit Hippo-

crates, in hoc reddere videtur: etenim interroganti, cur inchoantibus morbis aliquid movere conveniat, in vigore verò, & ſtatu potiùs quieſcere, aptè reſponderi poteſt, quia circa principia, & fines omnia ſymptomata ſunt imbecilliora, circa ſtatum verò validiora. Cum enim evacuationes, ut conferant, & facilè tolerentur, robuſtas vires exigunt, Naturamque, vel nullatenùs, vel leviter ſymptomatis divexatam, proindè rectè ab Hippocrate hæc duo tempora veluti minùs infenſa, ad evacuationem ritè abſolvendam opportuna putantur. At verò in ſtatu, & vigore morborum Natura maximè affligitur, & à cauſa morboſa vehementer exagitatur, idcircò non eſt ampliùs medicamentis laceſſenda, & quod pejus, avocanda ab opere coctionis, & Criſeos.

Unde autem Tempora iſta Morborum internoſci poſſint, ne alterum pro altero ſumatur, breviter recenſeamus. Quatuor potiſſimùm ſignorum genera traduntur: Primum deſumitur à Viribus: Alterum à ſymptomatis: Tertium à motibus Criticis: Ultimum à cruditate, vel coctione Cauſæ morboſæ. Et quidem cùm vires ægrotantis validæ ſunt, ſymptomata nulla, vel levia, & motus critici non apparent; immò ſæpenumero omnes ferè evacuationes conſuetę magna ex parte deficiunt, ac demùm cruditas viget, Principium morbi univerſale dicitur. Concuſſis verò viribus, augeſcentibus ſymptomatis, vel conſiſtentibus, apparentibuſque Criticis evacuationibus, Augmentum, & Status appellatur. Denique cùm ſymptomata remittuntur, vel deſinunt, criticæ evacuationes liberè prodeunt, & coctiones in unoquoque genere perſiſtunt, quamvis vires remaneant imbecillæ, univerſalis Declinatio erit. Quia ergo in Principio Morbifica cauſa nondùm per fermentationem in arterias, & in ſanguinem irrepſit, vel ſaltem non plurimùm exagitavit, vel infecit, nec viſcerum operationes deturpavit; In Declinatione verò ſubacta, atque evicta foras extruditur, idcircò circa initia, & fines omnia ſunt debiliora.

APHORISMUS XXXI.

Ejus, qui à morbo cupidè comedit, nihil proficere Corpus, malum.

QUamquam hic Aphoriſmus cũ octavo convenire videatur, ubi in conſimilem planè ſententiam loquutus eſt Hippocrates: *Si à morbo cibum aſſumens quis non corroboratur, pluri alimento Corpus uti ſignificatur; ſi verò, non aſſumenti, nec appetenti, hoc accidat, ſcire oportet, quòd indiget evacuatione.* Nihilominùs hic in ſignum tantùm, ille in Cauſam etiam adductus eſt, quo nimirùm & Cauſam ſciamus, cur quis per cibum non corroboretur, & medelam ſimul adhibeamus auxilio evacuationis. Addit pariter Cardanus, *majus, & deterius eſſe nihil proficere, quàm non corroborari: non corroborari enim, neceſſariò non eſt malum, ſed nihil proficere nec viribus, nec carne, nec colore, quia tria in morbis deperire ſolent, hoc malum eſt.*

Malum, inquit, ſimpliciter; ſed in quo genere, non explicuit. Arbitror ego in digeſtione, trajectione, atque nutricatu: ſiquidem avidè comedentes, nil tamen inde proficientes, incidere ſolent in ciborum faſtidium, & vomitum, mox etiam in obſtructiones, cachexiam, ventris profluvia, aliaque hujus generis mala.

Spe-

Specialius autem meminit Hippocrates ſequenti Aphoriſmo proſtrati appetitus, veluti ab oppoſito provenientis: etenim ubi primùm avidè comedentes nihil profecerint, tandem cibum faſtidientes non ampliùs appetent, ab excrementis in ventriculo congeſtis.

Sed nec procul aberrant à vero, qui exiſtimant, Hippocratem hìc non de Convaleſcentibus, de quibus *Aph. VIII.* ſed de Ægrotantibus ſermonem habere, ſi fortaſsè ex morbo, ſeù morbi cauſa avidè comedant, & nihil inde proficiant, quandoquidem malum erit, cùm univerſa illa ciborum quantitas cupidè ingeſta nec in alimentum tranſmutata, neceſſariò in excrementoſos ſuccos ſit convertenda, qui deinceps nedum morbo priori ſuppetias dabunt, ſed etiam novum ingenerantes, Naturam oppriment, cum vitæ diſcrimine: De qua re mox latius.

APHORISMUS XXXII.

Omnes ferè, qui malè ſe habent, circa initia cupidè comedentes, nec quicquam proficientes, ad poſtremum rurſus cibum non appetunt: qui verò circa initia cibum valde faſtidiunt, poſteà bene appetentes, ii in melius vadunt.

Licèt Galenus de Convaleſcentibus quoque hunc Aphoriſmum ſcriptum affirmet *in Commentario*, non alienum tamen à ratione eſt, poſſe etiam de morbo affectis interpretari, quòd ſcilicet ægrotantes, ſi circa initia ægritudinis cupidè comedant, nec inde quicquam proficiant, in declinationem perducti cibos non appetant. Si verò ineunte morbo cibum valdè faſtidiant, poſteà bene appetentes proficiant, in meliùs procedunt. Quamquam & Heurnius initia hæc nolit ad principium morbi referre, ſed ad principium uſus ciborum, cùm ſcilicet, neſcio qua neceſſitate, cogantur convaleſcentes cibum capere, qua anteà caruerint. Ut ut autem ſe res habeat, & Hippocrates ſive de convaleſcentibus, ſive de ægris exponetur, certum illud erit, præſtare illos inter initia fame deſtitui, mox progreſſu temporis appetere, atque edendo proficere, quàm à principio citra commodum avidè comedere, & poſtremò non appetere. Ratio deſumenda videtur ex eo, quia avidè ab initio cibum aſſumentes, nec proficientes, illum nec benè conficiunt, nec in aliti ſubſtantiam convertunt, unde neceſſariò excrementoſos, & viſcoſos ſuccos cumulant, qui Ventriculum opplentes, nauſeam tandem, & ſtomachi faſtidium inferent; Qui verò circa initia cibos abhorrent, diffuſos per Ventriculi cavum humores, quibus fames obtunditur, inedia tandem corrigunt, ac digerunt, hiſque exſolutis appetitus redit, quo per cibum convenienter ingeſtum planè reficiuntur. Succi pariter ciborum digeſtioni, & diſſolutioni addicti, licet inter initia inertes ſint, ſenſim per inediam acuuntur, & vegetiores fiunt; unde poſtmodùm appetitum excitant, & aſſumptos cibos in ſuccos alibiles permutant, pro virium, & Carnium inſtauratione.

Hinc modò colligere eſt, perperam eos agere, qui ſtatim à principiis morborum immodicè cibos ingurgitant, putantes hoc pacto ſe viribus pro toto morbi decurſu opportunè proſpicere: tantùm enim abeſt, ut id aſſequantur, ut potiùs excrementa multiplicantes, morbificam Cauſam adaugeant, & morbum ipſum ſi non deteriorem, certè lon-

I 2 gio-

giorem reddant. Ita Cleanactides *ægr. VI. primi Epidem.* quia toto ægritudinis tempore cibum non faſtidivit, uſque ad octogeſimum ægrotavit. Non tamen hinc quis exiſtimet cibos ab initio morbi appetere, malum eſſe, cùm aliàs in quovis morbo mente conſtare, & bene ſe habere ad ea, quæ offeruntur, bonum dicatur in ſequenti Aphoriſmo; ſed ſolùm malum eſſe, ut ægri ſtatim inter initia multum ex appetitu comedant, quod plane digerere exactè nequeunt; præſertim quia appetitus in principiis morborum vigens, naturalis, & verus plerumque non eſt, quippè qui fieri ſolet à vitioſis, acidiſque humoribus Ventriculum occupantibus; Quòd ſi adhuc conſentaneus, & naturalis ſit, neque tamen multo cibo gravandus, ne plenitudine diſtrahatur Natura ab opere coctionis Cauſæ morboſæ, quę ſæpè etiam increbreſcit à cibis, eorumque recrementis; unde poſtremò nauſea, Ventriculi torpor, & diutiùs ſaltem ægritudo perdurat.

Cæterùm ſententia hæc non tam eſt univerſalis, ut aliquando non fallat; quocirca Hippocrates dixit: *Omnes ferè*: ut nimirùm ſignificaret, non ſemper, ſed plerumque fieri, ut, quod ipſe notavit, eveniat.

Poſtremò his, qui à principio multùm appetunt, nec quicquam proficientes cupide comedunt, moderata diæta remedio erit; purgatio verò, vel vomitus his, qui cibos faſtidiunt, ſi fortaſse ſtomachum roborantia non profecerint.

APHORISMUS XXXIII.

In quovis morbo mente conſtare, & bene ſe habere ad illa, quæ offeruntur, bonum: contra verò ſe habere, malum.

Ex majori, vel minori receſſu à conſueto ſalutis ſtatu, morbos graviores, vel leviores coniicere ſolemus: illum autem à læſis operationibus metimur; & quidem quo magis, vel minùs, & plures, vel pauciores, illæ offendantur. Id ergo conſiderans hìc Hippocrates, inquit, bonum ſignum eſſe in ægritudinibus quibuſcumque operationes tum ad partem animalem, tum ad naturalem ſpectantes, bene ſe habere, quippe quæ leviorem, minoremque receſſum à naturali ſtatu feciſsè ægrotantem arguant.

Meminit autem operationum animalium, quæ Mentis, & Rationis, ac naturalium, quæ Ventriculi appetentis, & concoquentis ſunt; tacuit verò vitales: Fortaſsè quia fuit illi in animo eas potiſſimùm ægritudines commemorare, quæ vitæ cominùs inſidiantur; vel quia vitales non omninò labefactatas putavit, cùm naturales, & animales conſtant; vel quia, vitalibus læſis comparare voluit naturales, & animales bene valentes; vel demum quia non omnes ad Cerebrum, & ad viſcera naturalia pertinentes, ſed dumtaxat Ratiocinationi, atque Appetitui inſervientes operationes ſpecialius perpendendas exiſtimavit: dixit enim, *mente conſtare, & bene ſe habere ad ea, quæ offeruntur*: quaſi his duabus conſtantibus, reliquæ etſi deficiant, ſint ægrotantes convalituri. Tantùm autem ejuſmodi facultatibus videtur tribuendum, ut ad Vitam quoque ſpectantes inde foveri, ſint, qui crediderint, cùm & Cor moveri non poſſe dicatur, niſi per nervos, & roriferum nervorum liquorem à Cerebro, ac puriorem chyli ſubſtantiam è Ventriculo ſuggeſtam. Atqui non ſolùm hìc, ſed ſuperioribus Aphoriſmis plurimi fecit

cit

cit Hippocrates appetentis, & concoquentis virtutis, quam, prout bene, vel male ſe habeat, cęteræ pariter eodem modo affectæ conſequantur.

Atque hinc ſicuti bonum dixit, ſi æger mente conſtet, & bene ſe habeat ad ea, quæ offeruntur; ita ex adverſo malum, ſi ad utrumque ſe malè habeat; quandoquidem præter læſas alias vitæ operationes, contingit quoque animales, & naturales depravari; unde profectò diù Vita prorogari nequit, ob maximum, remotiſſimumque receſſum à conſueto ſanitatis ſtatu. Modò his duobus veluti generibus ſignorum, & gravioris, vel levioris Morbi fideli oribus teſtimoniis, veriſimile eſt voluiſse Hippocratem de morborum acutorum eventu tradere prædictiones, de quibus anteà meminerat, non licere tam certò præſagire.

APHORISMUS XXXIV.

In Morbis minùs periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut conſuetudini, aut anni tempori, magis congruit morbus, quàm ubi nulli iſtorum congruit.

AD prognoſim quoque hic Aphoriſmus pertinere videtur, cùm ex illo eventus in morbis præſagiri poſſit. Quamvis enim exitus morborum in ancipiti perpetuò ſint, nihilominùs ſi illi congruant naturæ, ætati, conſuetudini, aut anni tempori, minùs de vita ægrotantis vereri contingit, quàm ſi omninò diſſentiant. Nomine autem Naturæ intelligit Galenus temperiem, ſeù potius propriam cujuſque Corporis conſtitutionem; unde Morbi ad hanc relati dici ſolent conſentientes, & diſſentientes. Qua ratione idem Hippocrates *primo aph.*14. Senes dixit rarò, ac difficulter acutis, atque ardentibus febribus corripi, facillimè verò Juvenes. Idipſum omninò dicendum de ætate, habitu Corporis, conſuetudine, & anni tempore, ut proinde levius accidat febrire æſtate, quàm hyeme, & gravius affici inſuetos, quàm aſſuetos. Quandocumque igitur Juvenes, & acriori ſanguine prędіti Morbis pariter juvenili ætati familiaribus, & ex acriori humore pendentibus corripiuntur, atque ejus propemodùm conditionis, qualis ea anni tempeſtate graſſatur, certè hi minùs periclitantur, quàm ſi alio morbi genere laborent, qui nulla ratione ætati, conſtitutioni, habitui, tempeſtati, & conſuetudini congruat.

At contrarium viſum eſt Diocli Caryſtio, qui proximis poſt Hippocratem temporibus claruit, exiſtimans longè pejus ſe habere ægrotantes à ſimilibus, quàm à contrariis; quippe qui à ſimilibus afficiantur, ab oppoſitis verò curentur, ut ipſemet Hippocrates ſtatuit *lib. de flatibus*: & quidem videntur minùs reſiſtentes faciliùs ſuccumbere, quàm qui diſſentientem nacti ſunt temperaturam, corporis conſtitutionem, ac habitudinem; unde graciles facillimè evadunt tabidi, & obeſi, ac otioſi quacumque levi ex cauſa incidunt in hydropem, & pituitoſi Senes gravedines, ac raucedines immedicabiles incurrunt.

Verùm his, aliiſque argumentis ſatis, ſuperque feciſſe videtur Galenus in commentario, qui aliter ac Diocles à Cauſa, temporis, ætatis, & habitudinis contrarietatem ſuperante, Hippocratis, ſententiam hìc tuetur. *Cùm enim*, ipſe inquit, ***anni tempus cohibere non potuerit Cauſę magnitudinem, cùm tamen haberet ſanitatem ſibi ſuffragantem, multo***

minus morbo jam facto ſuperaverit, non aſſiſtente ſanitatis robore. Atqui Hippocrates minùs dixit periclitari eos, quibus aliqua ratione morbus congruit, quia minorem receſſum patiuntur à ſanitatis ſtatu; qui verò in diſſentientes ſibi morbos incidunt, à potentiori ſanè cauſa corripiuntur, quæ ſcilicet valuerit omninò diſſimilem ætati, naturæ, conſuetudini, & anni tempori morbum inferre. Finge Senem incidiſſe in ardentem febrem, aliamve acutũ morbum, procul dubio Cauſa, quę acutam ejuſmodi ægritudinem intulit, validiſſima exiſtimanda eſt, quæ ſenilem ætatem cum tanto receſſu à ſuo ſtatu deturbavit. Sic etiam quòd ſenibus contingant Podagræ, Renum Calculi, Catarrhi, nil mirum, cùm vel levi ex cauſa has ægritudines incurrant; at iiſdem Juvenes vexari, graviusomninò, quoniam Cauſæ deſignantur adeò validæ, ut potuerint cum tanto receſſu à naturali, & conſueto ſtatu juventutem prævertere, & labefactare. Hic animadvertere decet, non dixiſſe Hippocratem, minùs affici, corripi, aut laborare, ſed minùs periclitari, quorum naturæ, ætati, conſuetudini, aut anni tempori magis congruit morbus; ſiquidem licèt omninò verùm ſit, difficilius homines ardenti febre corripi hyemali tempore, quàm æſtivo, ſenes, quàm juvenes, pituitoſos, quàm bilioſos, ſedentarios, quàm exercitatos, tamen quandocumque ardens febris hyeme aliquem invaſerit, ea vehementia, qua ſolet æſtate, tum profectò ægrotans in magno diſcrimine cenſendus erit, ob cauſæ vehementiam, quæ potuerit ardentem febrem Hyeme progignere.

Morbos convenientes deſumpſit Hippocrates non ſolùm ab his, quæ Corpori inſunt, vel ejuſdem Conſtitutionem comitantur, aut conſequuntur, ſed etiam ab Anni tempore, cujus conſideratio magnifacienda eſt in morbis: illos etenim incipere, aut deſinere, breviari, vel produci, diminui, aut augeri pro varia temporum habitudine, non ſemel meminit idem Hippocrates *in libris Epidemior.* & *de Aer. aq. & locis.* Hinc adjungendæ quoque ſunt Aeris, & Regionum varietates, quibus diverſimodè Corpora affici, atque alterari, cuique compertum eſt.

Quinam demùm ſint Morbi ætatibus, & conſtitutionibus temporum congruentes, latè proſequitur idem Auctor 3. *Aph.* ubi ſingulorum ægritudines enumerat.

APHORISMUS XXXV.

In quovis Morbo partes ad Umbilicum, & imum Ventrem attinentes, craſſitudinem habere, melius eſt: multùm verò extenuari, ac contabeſcere, pravum. Sed & hoc quoque ad inferiores purgationes periculoſum.

QUæ de operationibus ad ſalutares eventus pręſagiendos ſuperius Hippocrates adnotarat, nunc è Viſcerum imi ventris habitudine deſumit, atque in iis craſſitudinem, & extenuationem contemplatur, atque ex priori bonum, ex poſteriori malum indicium deducit.

Partes autem non quaſcumque conſiderandas ſuſcipit, ſed eas tantùm, quæ ad Umbilicum, & imum Ventrem attinent: iſtæ ſiquidem ſpecialiter ſunt addictæ digeſtionibus, diſtributionibus, ac alimenti ſecretionibus; unde quidquid boni, vel mali toti Corpori accidit, dependet; ut namque primæ pingueſcunt, cùm Corpora adipoſa fiunt;

ſic

ſic primæ quoque contabeſcunt in gracileſcentibus. Cùm igitur imi Ventris Viſcera craſſitudinem oſtendunt, deſignant nedum ipſas bene ſe habere, nilque grave ex morbo contraxiſſe, ſed etiam reliquis partibus promptè poſſe opitulari, alibili ſucco aptè ſuggeſto. At verò ſi extenuata videantur, & ſui imbecillitatem ſignificant, & ciborum confectionem, ac excrementorum ſecretionem in totius Corporis incommodum malam portendunt. In eamdem fermè ſententiam ſcripſit idem Auctor *primo prognoſt.*37. optimum eſſe Hypochondria abſque dolore eſſe, & mollia, & æqualia; ſiquidem Jecur, Ventriculus, Lien, Pancreas, Meſenterium, Omentum, Inteſtina, & adjacentes glandulæ naturalem ſervabunt conſtitutionem nihilum ex morbo immutatam. Porrò pleriſque ex gallicis præſertim doloribus ferè tabefactis bene ſperare non ſemel ominatus ſum ab inſpecto Ventre nondum extenuato, ſed craſſo, & molli; nec ſpe fruſtrati conſanuerunt.

Sed *meliùs* dixit, non autem omninò bonum: nam nullam pati interanea iſta in morbis extenuationem, bonum non eſt ex ſuperiùs traditis, ſed & obſtructionem, hydropem, aliamve ſimilem affectionem præſignarent. Quamobrem ſubjunxit: *multùm verò extenuari, & contabeſcere malum:* multam opponens extenuationem craſſitudini. Quemadmodùm enim impoſſibile eſt nullam ex morbis quibuſcumque ſubſequi in abdomine extenuationem, ita multam, atque excedentem malam omninò credere oportebit; quippe hæc nedum Viſcerum in imo ventre contentorum prægrandem noxam oſtendit, ſed etiam ſucci alibilis malitiam, atque ineptitudinem. Quare ingentes iſtæ emaciationes in malignis, & pernicioſis ægritudinibus plerumque obſervantur.

Addit, *periculoſum hoc etiam eſſe in inferis purgationibus*: quia ſicuti ab evacuationibus per ſuperiora cavendum dixit Tabidis, & qui pectoris anguſtia laborant, ita purgationes per inferiora ſunt periculoſæ, cùm partes ad Ventrem imum attinentes contabuere: à medicamentis namque purgantibus magis illæ extenuarentur, & elanguerent; quin & expetitæ à Catharticis evacuationes, ob hypochondriorum tenuitatem, vel non ſuccederent, vel majorem moleſtiam parerent, vel febrim excitarent cum phlogoſi, aut inflammatione, ut non ſemel obſervatum eſt.

APHORISMUS XXXVI.

Qui ſanitate Corporis fruuntur, medicamenta purgantia aſſumentes, ſtatim debilitantur, & qui pravo utuntur cibo.

Medicamentorum purgantium damna hoc, & ſequenti Aphoriſmo memorat Hippocrates, in ſanis præſertim corporibus: illa enim ait à catharticis ſtatim exſolvi, ac debilitari. Cùm enim iſta irritante quadam vi partibus infenſa humores educant, ſi fortaſsè vitioſi ſucci non adſint, utiles liquores ad expulſionem ſollicitari neceſſum eſt; unde Corpora labefactari contingit. Ejuſcemodi autem perturbationis, atque exſolutionis mala atteſtantur ſitis, ciborum faſtidium, vomitus, dejectio, Ventris tormina, coloris faciei mutatio, & macies, idque genus alia, quæ catharſim comitantur, vel conſequuntur, potiſſimùm importunam. Quòd autem irritante vi purgantia medicamenta humores e-

ducant liquidò conſtare poteſt ex eo, quòd glandes podici inditæ à ſuperioribus etiam inteſtinis ad motum periſtalticum laceſſitis fæces ſubmoveant: Mercurius vitæ lingua deguſtatus vomitum provocat, & dejectiones: Unguentum de Arthanita Abdomini, & Umbilico illitum alvum ſolvit: Dejectoria in majori doſi exhibita vomitum movent, non alia ex cauſa, niſi quia vehementius Ventriculum vellicant, & citiùs quàm diſſolutio peragatur, Stomachi tunicas, fibraſque laceſſunt, ut etiam notavit Vvallæus *in ſua Methodo*.

Denique qui pravis utuntur alimentis etiam à catharticis offenduntur, quoniam inutilium ſuccorum congeries viribus ab evacuatione fatiſcentibus ſuccurrere nequit; quamobrem mox exſolvuntur, ac debilitantur. Hinc æquè peccant, qui ſanis Corporibus cathartica exhibent, ac qui cacochyma affatim purgare conantur. Satius itaque erit in his Corporibus uti purgantibus per epicraſim, quæ paulatim humores vitioſos educentia ab imbecillis viribus ſufferantur, ut in uſtione, aut ſectione hydropicorum idem Hippocrates admonuit.

Neque verò ſolùm ſana omninò Corpora à purgantibus offenduntur, atque debilitantur, ſed etiam, quæ nuper à morbo convaluere, poſt evictam, extruſamque Cauſam morbificam, atque in priſtinum ſanitatis ſtatum ſunt reſtituta; quinimmò longè majus futurum damnum timere eſt in reſtitutis, quæ ſanè imbecilliora eſſe ſolent, quàm in his, quæ anteà ægrotarunt; ſicut enim non ſunt illa pravis cibis infarcienda, ita neque catharticis moleſtanda, cùm perindè ſit membra ſuo, convenientique alimento privare, ac malis ſuccis replere.

APHORISMUS XXXVII.

Qui Corpore valent, difficulter ferunt medicationes.

POſſet quis prima fronte, aut oblivionis, aut ſuperfluitatis Hippocratem arguere, quaſi verò eadem, quæ præcedenti Aphoriſmo docuerat, hic repetat. At Galenus, unum ex iis, quæ ex ipſa progignuntur purgatione, ſymptoma voluiſſe Hippocratem ſuperiori Aphoriſmo indicare, citam nempè exolutionem; in hoc autem generaliter de omnibus ſermonem habere exiſtimat. Alii hìc de ſanis Corporibus, ibi de convaleſcentibus loquutum ajunt. Nonnulli in priori de purgantibus ſolummodò blandioribus, in poſteriori de vehementioribus catharticis egiſſe ſub nomine Medicationum. Cardanus de *actuali* ſtatu Corporis præcedentem, præſentem de *habituali* interpretatur. Quidam demum hunc illius reddere Rationem ſaniori judicio arbitrantur, ut propterea utrumque Aphoriſmum nectant: *Qui ſanitate Corporis fruuntur, Medicamenta purgantia aſſumentes, ſtatim debilitantur:* quoniam, *qui Corpore valent, difficulter ferunt medicationes*.

Et quidem à medicamentis purgantibus benè valentia Corpora turbantur plurimùm, & concutiuntur, atque irritatione viſceribus illata, fermenta depravantur, ſanguis funditur, & ſucci nutritii exſolvuntur. Sunt enim purgantia, ut aliàs à Nobis eſt oſtenſum, de genere venenorum, &, ut Celſus habet, humano Corpori inimica, quæ ſi fortaſsè inveniant, quos extenuent, ac diſſolvant pravos humores, leviorem noxam

xam

Digitized by Google

xam inferunt; ſi verò, ut in Corporibus ſanis, non habeant, quod cacochymum exturbent, utiles, ac ſalutares humores invertunt, depravant, corrumpunt, undè non ſine gravi virium jactura tolerantur, niſi etiam perimant.

Neque verum eſt, quod Galenus in commentario habet, evenire ejuſmodi mala in ſanis, quia purgantia medicamenta, cùm ſibi proprium, quem attrahere appetunt, non inveniant humorem, neceſſariò ſanguinem, & carnes eliquant, ut ex ipſis illum ſeligant. Satis enim, ſuperque liquet, omnes, & quoſcumque humores indifferenter educi, quocumque purgante medicamento, niſi quòd à benignioribus leviùs, à vehementioribus efficaciùs promoveantur, & expurgentur, ut latiùs alibi eſt memoratum.

Quamvis autem anteà dictum ſit, cathartica in ſanis difficulter tolerari; non tamen hinc quis exiſtimet, faciliùs ea ſufferri in ægrotantibus: quippè in utriſque eadem, vel paria ſymptomata comperimus. Id verò in his diſcrimen aderit, quòd purgatio in ægrotis, ſi rectè, atque opportunè inſtituatur, morbificam cauſam eliminando, prodeſſe poterit, licèt per irritationem Viſceribus moleſta ſit; in ſanis verò, præter noxam ab irritamento, etiam utiles ſucci evertuntur, & evacuantur, viribus infractis. Quamobrem jure optimo animadverſum hìc eſt ab Hippocrate ægriùs ferri à ſanis, quàm ab ægrotantibus medicationes, cùm revera cacochyma Corpora ex quovis leviſſimo pharmaco ſubitas ſortiantur evacuationes, Euchymorum verò purgationes difficiliùs fiant, & maxima cum univerſi Corporis perturbatione.

APHORISMUS XXXVIII.

Parùm deterior cibus, aut potus, ſuavior autem, melioribus quidem, ſed minùs ſuavibus eſt præferendus.

Comparat hìc Hippocrates cibum, ac potum ſuaviorem, cum meliori, atque illum ait, etſi deteriorem, meliori, ſed inſuavi, eſſe præferendum: Is autem parum deterior ſit, nam ſi omninò pravus foret, procul dubio minimè eſſet anteponendus.

Rationem deducit à ſuavitate; quoniam ſuaviorem cibum, aut potum Ventriculus arctiùs amplexatur, retinet, meliùſque digerit, atque in probum chylum commutat, undè vires, & membra reficiuntur. Similem ſententiam tuliſſe videtur *lib. de affectionibus*, inquiens: *Cibos, potus, aut obſonia, quæcumque ægri concupiſcunt, ſi non damnum Corpori indè acceſſurum eſt, exhibeto.* Sed latiùs de gratificandis ægrotantibus hæc habet, *6. Epidem ſ. 4. Ægrotantibus gratificationes, velut eſt pure præparare potus, & cibos, & ea, quæ videt, molliter ea, quæ contingit. Aliæ gratificationes, quæ non magnoperè lædunt; aut facilè reparari poſſunt, velut frigida, ubi hoc opus eſt. Aliæ gratificationes ſunt, introitus, ſermones, habitus, veſtitus, ægrotanti tonſura, ungues, odores.* Ubi Galenus: *duplex utilitas habetur ex gratificatione ægri in his, quæ ſunt citrà illius jacturam: altera, quòd in cibis meliùs concoquunt, in potibus ſitis ſedatur, ex odoribus ſomnus conciliatur, ex balneo quies, virtuſque reſtauratur; Altera eſt Amor ægri ad Medicum, & obſervantia, quâ fit, ut illi in omnibus pareat.*

Uſus

Uſus eſt hic nomine deterioris, ſed ſuavioris: quippè deterior is cibus intelligendus erit, qui minùs vires reſtaurare valeat, minùſque Cauſæ morbi adverſetur; at verò ſuavior, qui guſtatum voluptuoſiùs afficiat; & Ventriculum ad appetendum, conficiendumque jucundiùs alliciat, ut ſi quæ nauſea, vel ſtomachi ſubverſio aderat, tollatur, vel remittatur: eadem profectò tunica Lingua, Fauces, & Ventriculus veſtiuntur.

Solent autem ſuaviores eſſe cibi, qui tempore Salutis ſumi conſueverunt, nam quæ conſueta ſunt, minùs moleſtare ſolent, præſertim ſi materno deſiderio ab incunabulis appetivimus, vel ab uberibus depulſi, primos à lacte eſitavimus: Undè Hippocrates *de ratione vict. in acutis*, faciliùs ferri, ait, malos cibos conſuetos, quàm bonos inſuetos; Conſuetudo enim altera Natura dicitur. Deteriores etiam cibi, ſi ritè, rectèque condiantur, ſalubriores fiunt, & aviditatem excitant. Attamen non ſunt illa in eſcam concedenda, à quibus nullus utilis ſuccus elicitur, qualia eſſe ſolent, quæ à picacea fame laborantibus expetuntur; ea etenim veluti deterrima, omninò ſunt interdicenda; ſed & neque permittenda ſunt, quæ dulcem ſuccum præſeferre videntur, ut ſunt bellaria omnis generis, ex ſaccharo potiſſimùm confecta, hæc enim facillimè amareſcunt, & in ſuccos Ventriculo infenſos quàm citiſſimè vertuntur.

Hinc modò colligere licebit, gratificandum eſſe ægris in ciborum, & potuum delectu, ut ſi fortaſsè quædam cibaria, dummodò omninò nocua non ſint, expetant, ultrò concedantur, ut & potus vini, aut aquę frigidæ, itemque ſalita, acetaria, aliaque hujus generis, prout occaſio tulerit, moderatè tamen ſumpta. Idem Hippocrates *lib. de internis affectionibus* ad Morbum Regium, qui ciborum faſtidium infert, obſonium parat ex pullo gallinaceo percocto, probe condito cum cœpa, coriandro, caſeo, ſale, ſeſamo, & ova paſſa alba, & vinum bibendum jubet album, auſterum, vetuſtiſſimum. Perperam ergo agunt, qui nimiùm ſeveri nullo pacto miſeris ægrotantibus in cibis, potibuſque indulgere ſolent, cùm cæteroqui cibus, & potus in gratiam virium conſervandarum ægrotis debeatur, qui ſi inſuaves ſint, atque injucundi, tantùm abeſt, ut proſint, ut potiùs in degeneres ſuccos commutati vires non tueantur, ſed morbum.

APHORISMUS XXXIX.

Senes Juvenibus plurimùm quidem ægrotant minùs; diuturnis verò morbis correpti ferè commoriũtur.

Confert in hoc Aphoriſmo ætatem juvenilem cum ſenili, magis, vel minùs obnoxia ægritudinibus, atque inquit, Senes plerumque ægrotare minùs, quàm Juvenes, morbis præſertim acutis; diuturnis verò correptos magna ex parte commori.

Quòd de acutis primò ſermonem habeat, patet ex altera Aphoriſmi parte, in qua memorat diuturnos. Diſtinguit namque Hippocrates, ut benè notat Cardanus, ægrotare, ideſt acutis morbis corripi, ab eo, quod eſt morbis ſubiici; cùm alioqui Senes pari habitu præditi, ac Juvenes, faciliùs, frequentiùſque morbis ſubiiciantur; at verò ægrotant minùs, hoc eſt, minùs, ſeu rarius, quàm illi acutis ægritudinibus corripiuntur; neque tamen id abſolutè protulit, ſed adjecit plerumque, ſeu magna ex parte, cùm fieri poſſit, ut contrarium

in

Digitized by Google

in aliquibus accidat, peculiares ob cauſas, ſive internas, ſive externas: plerumque autem evenit, comparatione ex æquo habita, ut Senes minùs, ſeu rariùs, quàm Juvenes ægrotent, ſervata per ætates unicuique vivendi norma.

Sed qui fit, ut rariùs ægrotent, non eadem eſt apud Interpretes ratiocinatio. Galenus ad continentiam in victus genere cauſam referre videtur, ut propterea putet, Senes, qui temperatiores non ſunt, magis ægrotare, utpotè qui Juvenibus ſint debiliores. Cardanus ex temperamento potiùs frigido ſicco rationem deducit, cui etiam adiicit calorem imbecillem morbis acutis repugnantem, promptamque adhuc à debilibus Cauſis læſionem, ob quam ſe ſtatim ſubtrahant, & intemperantias caveant, & quòd putredini non tam facilè obnoxii ſint, quoniam frigidum eſt illorum Corpus. Sunt etiam, qui ad craſſos, frigidoſque ſuccos, quibus ſenilis ætas abundat, rationem Aphoriſmi revocent, quippè acuti morbi ex humoribus calidis, & tenuibus proficiſcuntur, undè raro ſenes acutis ægritudinibus laborare contingit.

At quamvis Senes ſuam conſultiùs ſciant regere, ac tueri valetudinem, ſintque cæteris prudentiores, temperatioreſque, ut quæ prodeſſe, vel obeſſe conſueverint, longa ætate, iteratiſque experimentis, exactè quoq; didicerint; niſi alia cauſa accedat, per quam rariùs illos acutis ægritudinibus laborare contingat, non plenè Hippocratis ſententia cenſebitur explanata. Exiſtimaverim ea propter, ſenectutem idcircò rariùs acutis morbis corripi, quoniam ſanguis ætatum mutatione deſciſcit ab illa prompta, & facili, quæ per juventutem vigere ſolet, acritudine, ac fermentatione; ſenſim enim hebeſcit, & alkali ſuo vivifico, ac volanti ſpoliatur, quo levi ex cauſa in Juvenibus côcitatur, & effervеſcit. Succi etiam ex illo provenientes effœti fiunt, & in acidum declinant, quo potiùs concreſcit ſanguis: quare alibi diximus, rarenter acutas febres Senes invadere. Si namque à temperantia solùm victus non ægrotarent, illa profectò non minùs quoque prodeſſet, nè in chronicos morbos inciderent, cùm tamen his frequentiùs capiantur, & correpti ferè commoriantur. Itaque à conditione potiùs ſanguinis mutata, quæ per ætatem ſenſim acquiritur, id illis accidere fatendum eſt. Cæterùm quòd ad Cardanum pertinet, frigido, ſiccoque Senum temperamento, putredinem excludenti, id tribuentem, non eſt, ut longiori ſermone refutemus; cùm hæc apud emunctæ naris Philoſophos in deriſum jam abierint.

Quoniam verò Senibus Juvenes oppoſuit, videtur proindè Hippocrates univerſas ætates ad duas iſtas revocare, itaut homines conferat à pueritia ad juventutem ex una, & à juventute ad ſenectutem ex altera; ideòq; ſub Juvenibus comprehendantur etiam Adoleſcentes, & Pueri, & ſub Senibus, qui in conſiſtenti ætate ſunt, & qui crudam, & qui maturam ſenectutem attigerunt. Priores enim, ſicut ſanguine abundant floridiori, vegetiorique, ita carnes habent molliores, & viſcerum texturam laxiorem. Poſteriores verò ſenſim in utriſque deficiunt, & ſanguinem, & carnes conſiſtentiores adipiſcuntur.

Hac ſanè de cauſa etiam fit, ut Senes diuturnis potiùs corripiantur affectionibus, quas idem Hippocrates enumerat *Tertio Aphor.* 31. inquiens: ***Senibus, ſpirandi difficultates, deſtillationes cum tuſſi, urinæ ſtillicidia,***

Digitized by Google

dia, & difficultates, articulorum dolores, & renum, vertigines, Apoplexiæ, habitus Corporis depravatio, pruritus, Vigiliæ, alvi, oculorum, & narium humiditates, viſus obtuſus, glaucedines, auditus graves. Hæc autem ab effœto, inutilique ſanguine procedunt, cujus ratione imbecilla ſenectus reddita his, aliiſque chronicis ægritudinibus ſubiicitur; ſed & cum in has inciderint, vix, aut rarò evadunt; quin potiùs cum illis conſeneſcunt, ægram vitam ducunt, ac tandem commoriuntur.

V. primo de diæta.

Dixit autem *ferè*; nam non omninò ex chronicis quibuſcumque ægritudinibus Senes decedunt, cùm à quibuſdam ſaltem liberari poſſint, adhibita præſertim diligenti curatione. Eas verò plerumque inſanabiles experimur, quæ languorem partium conſequuntur, atque à perverſis, hærentibuſque humoribus dependent, ut Aſthma, Hydrops, Renum, & Veſicæ affectiones, ſuffuſio Oculorum, Surditas, aliæque ſimiles.

V. 6. aph. 6. & 6. e-videm. 5. 7.

APHORISMUS XL.

Raucedines, & Gravedines in valde Senibus coctionem non admittunt.

EXemplum ægritudinum ſenilium in hoc Aphoriſmo allaturus Hippocrates, Raucedinem, & Gravedinem in medium adducit, quas inquit, in provecta ſenectute coctionem non admittere. Sunt quippè ambæ valdè ſenibus infeſtæ, ut quacumque ex cauſa etiam ambientis frigoris, vel auſtrini flatus, illos divexent. Et quamvis omnes defluxiones, diſtillationeſque in quamcumque Corporis partem decumbentes ſub harum nomine plerique interpretentur, nihilominùs propriè exponi debent, quæ in Guttur, & Aſperam Arteriam, & quæ in Nares, ac Palatum deſinunt. Quamobrem Raucedo eſt affectio illa gutturis à confluente ſeroſo humore tumefacti, ubi Aer à motu Thoracis, & Pulmonis propulſus infringitur, & vocem raucam reddit; undè in Raucitate vocales ductus, & muſculi Laryngis indebitè irrigantur, ac plus juſto humeſcunt, ut nequeat aer impulſus, ac repercuſſus liberè excurrere, & reflecti, ad vocis modulationem, ſed tubæ interiùs humefactæ ad inſtar clangorem edit. Gravedo verò, ſeu Coryza eſt, in qua ſimilis humor in Nares, & Palatum defluens, tum olfactum, tum guſtatum impedit, quamvis etiam Cerebrum à reſtagnante humore adeò ſæpenumero gravatur in antica præſertim parte, ut etiam non leviter doleat, & Oculi illacrymentur.

Quæ cùm ita ſint, non videntur binæ hæ ægritudines adeò pernicioſæ, ut inſanabiles credantur in Senibus, quinimò ſæpiſſimè obſerventur curatu faciles, præſertim ſi illi cautiùs res ſuas agant, & in victus genere errata non admittant. Lepidè quidem, & acutè reſpondit olim Alberto Savanarolæ, hunc Aphoriſmum obiicienti, Leonicenus, cùm ferè centenarius raucedine laboraret, eum non fuiſſe pro Medicis ſcriptum, indicans prudentem, temperantemque hominem poſſe infauſtum Aphoriſmi omen cavere, & à Raucitate liberari, ut evenit; nam jure Caponum, & ſeminibus goſſypii tandem convaluit. Plures alii referuntur exacta diæta idipſum aſſequuti, conferente tamen plurimùm valida Corporis conſtitutione, & ſpiritalium partium amplitudine, atque energia.

V. Cardan. hic.

Verùm etſi Raucitas, & Gravedo ſua natura inemendabiles non ſint, evadunt nihilominùs plerumque tales

les in valdè ſenibus ob languorem ejus ætatis; quaſi dixerit Hippocrates: Raucedines, & Gravedines in aliis ætatibus facilè curabiles, immò nullius ferè momenti, ſi in ultima ſenectute contingat, ob viſcerum laxitatem, & ſanguinis jam effœti, viriumque languorem, coctionem non admittunt, & fermè inſanabiles fiunt. Quamobrem animadvertere eſt, ſpeciatim notaſſe Hippocratem valdè Senes, ideſt in ſumma Senectute conſtitutos, qui plerumque languidi cùm ſint, & cadaveroſi, etiam levibus ſuperandis ægritudinibus impotentes evadunt, ut hinc facilè inferatur, quòd minimè curationi ſubiici queant, Aſthma, Hydrops, Empyema, Tuſſis, morbi longè graviores, quos conſultò tacuit, ſi leviores, Raucitas, & Gravedo difficulter in illis matureſcunt. Sed & reverà Raucitatem, ac Gravedinem in decrepitis, nec inſanabiles ipſe aſſeruit, ſed ſolùm coctionem non admittere, ut poſtremò prorsùs deſinant; cùm non rarò extremò ſenio confecti interquieſcant quidem, ſed non omninò ejuſcemodi ægritudinibus, potiſſimùm productis, convaleſcant, etſi valentiores videantur, & opportunis remediis ſint adjuti. Coctionem autem in his, vel nunquam, vel rarenter admittunt, tum à confluente continenter humore eas partes delaxante, qui ſæpiſſimè in Senibus tenuior plerumque eſt, tam à ſanguinis vitio, quàm à Cerebri, & glandularum laxitate; tum etiam ob contractum acorem in provecta ſenectute increbreſcentem, qui ſuo alkali vivifico non coercitus, nec ſubactus, coctioni refragatur. Id quod nedùm ſæpiſſimè in decrepita ſenecta, ſed etiam aliquando in crudis, & præcanis Senibus, ſi natura langueant, & valetudinarii ſint, experimur.

APHORISMUS XLI.

Qui frequenter, ac fortiter abſque Cauſa manifeſta deficiunt animo, de repente moriuntur.

Ut hujus Aphoriſmi veritas perpetuò conſtet, tria ſimul hæc ab Hippocrate hìc recenſita jungi oportere fatendum, ut nimirùm frequenter, fortiter, & abſque Cauſa manifeſta defectus animi inſequatur, cùm in hyſtericis affectionibus, in mœſtis, & melancholicis, inedia confectis, aliiſque, quos ſæpeſæpiùs linqui animo contingit, vel frequenter, vel fortiter, non certò repentinus interitus timeàtur, ut in Aphoriſmo dicitur. Itaque junctim expoſcit Hippocrates frequentiam, ideſt iteratas animi defectiones, & pluries brevi repetentes: Vehementiam, ob quam pulſus omninò langueant, vires diſſolvantur, corpus concidat, palleat vultus, & partes præſertim extemæ refrigerentur, quin & frons, ac collum glutinoſo ſudore perfundantur: Demum ſine cauſa manifeſta; nam ſi à mœrore, inedia, immodica quacumque evacuatione, aliave evidenti cauſa animo deficiat æger (quamvis & ab his quoque perire poſſit) repentinus interitus minimè contingeret. Quamobrem Cauſa exigitur interna in ipſa ſanguine, vel Corde ſita, ut ſubindè de repentino interitu metuatur.

Hujus animi defectionis, tàm vehementis, ut ſubitò, ac repente perimat, cauſam Medici ferè communiter referunt ad vitalium ſpirituum diſſolutionem, qui vel deleterio humore infecti penitùs extinguantur, vel craſſo, frigidoque ſucco ſuffocentur, vel maxima exolutione diſpereant, ut in peſtilentiis. At Anatome

tome compertum habemus hæſiſſe in his ſanguinem dextræ Cordis auriculæ, & impetu quodam ſuccedentem, à vena Cava aſcendente ſuggeſtum, irrupiſſe adeò, ut in Pericardium, atque in Thoracis cavum difflueret, dirupta adhuc eadem vena. Cauſam ergò ejuſcemodi iteratæ defectionis à ſanguinis vitiato pendere exiſtimaverim: is enim, cùm nimia craſſitie, acore, aliove vitio, in aditu dextri, ſiniſtrive Ventriculi concreſcit, hæretque, ſyncopem mortiferam infert. Sic in multis peſtiferis conſtitutionibus repentè concidunt extincti homines, ac belluæ, quia peſtilentes halitus, ſeu vapores per aerem diffuſi, ejus ſunt conditionis, ut inſpirati, atque in pulmonibus cum ſanguine Cor ingreſſuro commiſti illum concreſcentem, hærentemque reddant inter valvulas Arteriæ venoſæ, vel in ipſo ſiniſtri ventris hiatu, atque ſimul unà ejus cavum exitiali contagione inficiunt, & labefactant; Undè motu Cordis, & Sanguinis intercepto, ſyncope accidit, & Mors. Sed & non ratò evenit, ut ſanguinis vaſa, quę ad Cor tendunt, ſenſim lentis, tenacibuſque ſuccis obſtruantur, veluti polypis, qui poſtmodùm præterfluentem ſanguinem retardent, ſintque in cauſa, ut hic in aliàs partes irruens, vel opprimat, vel dirumpat, quę Cordis motui, ac Vitæ ſunt omninò, penitùſque neceſſaria. Quoniam verò hæc, aliaque valde differentia ſolent plerumque paulatim fieri, & ex variis cauſis augeri, aut miteſcere, propterea eſt, ut iteratò redeant graviùs, vel leviùs, pro circumſtantiarum varietate; potiſſimùm verò, quia ſanguis in ductus Cordis liberè permanare nequit, & quouſque obſtaculum à novo ſuperveniente propulſus vicerit, animi defectio perdurabit; at verò cum propelli nequit, nedùm ſibi, ſed etiam ſuccedenti ſanguini impedimento eſt; quare intumeſcens vaſa primùm dilatat, mox diſcindit, unde Mors ſequitur repentina. Si diutiùs præterea ſanguis grumefactus alicubi remoretur; vel contrà impetuoſiùs, uberiùſque in dextrum Cordis ventriculum influat, idipſum plane eveniet, ut cùm à diuturno mœrore, & ſubito metu, immodico, atque inſperato gaudio, quis deprehenditur.

Hinc autem præter prognoſim, qua Hippocrates tùm patientes, tùm Medicos præmonet, ex ejuſmodi iteratis animi defectionibus, oportebit illis nedùm correptis opitulari, ſed ab imminenti interitu præcavere. Nunquam verò ſatis demirari queo quorumdam credulitatem, qua ſibi perſuadent, ad Cordis vigorem, atque ad ſpirituum refectionem, valere plurimùm ſmaragdos, margaritas, hyacinthos, itemq; julapium ex gemmis, & unionibus confectum, aliaque hujus generis, quæ nullam analogiam cum ſanguine, & ſpiritibus habent; cùm potiùs à ſpiritu Vini, & Aromatibus, Elixire, & Julapio vitali, Aqua cinnamomi, & theriacali ſpiritu Salis Ammoniaci, & Caphuræ, aliiſque ſimilibus id aſſequi liceat, quæ concreſcentem ſanguinem diſſolvunt, & acidum fermentum, illum coagulans, volanti Alkali diluunt, & infringunt. Cæterùm animi Exſolutiones, ex Cardialgia, & Cardiogmo, affectione Hyſterica, & Sideratione, aliter medicabimur ſuo loco.

APHORISMUS XLII.

Solvere Apoplexiam fortem impoſſibile; debilem verò non facile.

Aliud exemplum inſanabilium Morborum affert Hippocrates, & ubi in præcedenti Aphoriſmo à Vitæ

tæ fonte illud deſumpſit, hoc ab origine ſenſuum mutuatur, potiſſimùm in eo affectu, in quo Corpus univerſum immobile, & inſenſile redditur, vix à mortuis differens, ut illum proptereà Apoplexiam, ſive Siderationem Medici appellent.

Eſt itaque Apoplexia privatio ſenſus, & motus in toto Corpore, ſuperſtite reſpiratione, licèt & hæc multum quoque offendatur, & ab iſtius varia læſione, majori, vel minori, quadruplicem faciat Galenus illius differentiam: primam, & fortiſſimam, cùm Reſpiratio omninò prohibetur, vel ſaltem ſenſibilis non eſt: Alteram fortem, cùm Reſpiratio graviter quidem offenditur, at non prorsùs eſt abolita: Tertiam minùs gravem, in qua Reſpiratio adhuc minùs læditur, licèt anhelitus habeatur, vel interrupta Thoracis expanſio: Poſtremam levem, cùm Reſpiratio vix à naturali, & conſuetudo motu declinat; quinimò nec omninò ſoporati, nec ſenſu, motuque deſtituti, patientes obſervantur.

Ex his autem ſpeciebus, primam, & ſecundam impoſſibile eſſe curare ait Hippocrates; tertiam, & quartam non facile, & nonniſi pauciſſimos, atque Juvenes, & robuſtos ab ipſis evadere, tranſpoſitione habita à Cerebro in nervos ſpinæ ſubjectos, & commutata Apoplexia in Paralyſim.

At qua de cauſa immedicabilis Apoplexia cenſeatur, & alibi etiã idem Hippocrates teſtetur, quartum diem illam nòn tranſcendere, non inter omnes æquè convenit. Quæ in hanc rem à Veteribus ſunt prodita de obſtructione Cerebri ventrium, & de impedito tranſitu ſpirituum animalium in nervos, tam vana, & levia ſunt, ut longo examine non indigeant; cùm jam cunctis innotuerit, Cerebri ventres repurgandis potiùs excrementis, quàm ingenerandis ſpiritibus uſui eſſe, qui nec, ſi ibi gignerentur, in nervos deduci poſſent, quòd nulli ductus indè pateant in Cerebri Meditullium, atque Nervorum principium; quin & amplo hiatu patuli nequirent illi genitos ſpiritus continere, qui tenues cùm ſint, ac valdè mobiles, ſponte ſua citiſſimè evolarent.

At veriſimiliùs, cùm ea potiſſimùm Cerebri pars, quæ Nervorum origo eſt, ab humore illuc appellante vitiato obſtruitur, aut hebetatur; vel ab intercepto ſanguinis motu per plexus Reticularem, & Choroidem, aliave de cauſa, malè afficitur, gravatur, aut ſtupet, ut nervis ſenſui, & motui addictis minimè ſuffragari queat, attonitum, ſideratumq; Corpus evadit.

Ab hoc autem Nervorum principio, his, ſimilibuſque modis affecto, fit, ut Reſpiratio in Apoplecticis tam graviter offendatur, quippè quę nervis, & muſculis egeat, ut perennet, eà verò omninò impedita, ſenſibiliter lęſa, ſive interrupta, nequit ſanguis ex dextro Cordis Ventriculo liberè per Pulmones in ſiniſtrum permeare; quamobrem is tùm in eodem dextro Cordis ventre, tùm in ipſis Pulmonibus penitùs, vel majori ex parte, reſtagnet, exhauſto intereà ſiniſtro, qui exceptum anteà ſanguinem propellere non ceſſat in Aortam Arteriam; Unde in extinctis Apoplexia, non aliter ac in præfocatis, dexter Cordis Ventriculus multo, concretoque ſanguine turgidus invenitur, ſiniſter verò penitùs inanitus. Liquet igitur quamobrem Apoplectici cum gravi Reſpirationis læſione omninò pereãt, & cum leviori non tàm facilè convaleſcant; quoniam difficile admodum eſt eos ſanguinis ductus medicamentorum ope reſerare, atque ſanguinem abſque ulla remota circumeuntem tueri, cùm Pulmones ſenſim concidunt,

duntq, & Reſpirationi inhabiles fiunt. Accedit, quòd motus ipſe Cordis etiam non ſine Nervorum influxu habeatur, ut proindè iſto deficiente, ille quoque deſinat.

Quamvis autem Hippocrates aſſerat, impoſſibile eſſe fortem ſolvere Apoplexiam, quod & argumenta nuper adducta ſuadere videntur, non tamen non tentandum (quoad vires Naturæ tulerint) quodcumque prodeſſe poterit, aut aliquandò contuliſſe viſum ſit. Et quidem ſub duplici claſſe continentur, quæ proficere ſunt obſervata: Evacuantia nimirùm, quę reſpiciunt Cauſam hebetantem, aut obſtruentem; & Corrigentia humoris malitiam, ac Cerebri torporem, Antiapoplectica dicta. Inter priora pręſtat Extractum Catholicum, & Hellebori nigri cum modico Caſtorei. Inter poſteriora verò præcellunt ſpiritus Antiapoplecticus, & Sanguinis, ſeu Salis Ammoniaci, volatilis Cornu Cervi, & Ceraſorum nigrorum, elixir cephalicum, magnanimitatis, & vitæ, oleum Cinnamomi, & Caryophyllorum; atque extrinſecùs oleum Succini, Salviæ, Rutæ, & Aniſorum, tinctura Nicotianæ, & Roriſmarini, aliaque his ſimilia, & quæ diaphoreſim, ac diureſim moveant. Cætera remedia plerumq; adhiberi nequeunt in Attonitis, omni motu, & ſenſu privatis; quinimmò, etſi illa per vim indantur, ægrè admodùm ob hebetem, conſopitamque virtutem proficiunt.

APHORISMUS XLIII.

Qui ſuffocantur, & à vita deficiunt, nondùm tamen mortui ſunt, non referuntur in vitam, ſi ſpuma circà os appareat.

QUoniam Apoplecticos interire contingit non aliter, ac eos, qui ſuffocati moriuntur; propterea Hippocrates, ut ſigna fortis Apoplexiæ traderet, à qua lethalis exitus imminet, præcipuum indicium à ſpuma circa os apparente deſumit; aitque, eos in vitam non revocari, quibus os obſitum ſpuma eſt.

Sed quæ Hippocrates hìc de Apoplectica ſuffocatione videtur indicare, plerique etiam extendunt in ſtrangulatis laqueo, vel Angina, in ſubmerſis aqua, aliiſque, non diſſimili fato enectis, ut proindè generalior ſententia prolata videatur de quibuſcumque ab intercluſo ſpiritu pereuntibus: Et quidem in his omnibus ſpuma circa os apparens funeſtum ſignum eſt, denuncians ſpiritalium partium læſionem, & Reſpirationis noxam, unde referri in vitam perdifficile.

At verò: *Qui ſuffocantur*, inquit, *& a vita deficiunt*: non enim ſatis eſt ſuffocari, ſive ſpiritalium ductuum anguſtia premi, ſed etiam eſt opus vita deficere, quod ſcilicet Cordis, & ſanguinis motum interruptum arguat, quamobrem utrumque junctim ægros perpeti neceſſum eſt: hac quippe ratione præter ſpiritalium viſcerum læſionem deſignatur pariter Cordis labefactio. Quare cùm res ita ſe habet, de vita ſperare ampliùs non licebit, ubi ſpuma os occupaverit.

Sed qua de cauſa Mors inde certò ſit expectanda? cùm cæteroqui ſpuma pleriſque accidat ſine ullo vitæ periculo, & Epileptici ore ſpumoſi non rarò fiant, attamen reviviſcunt.

Galenus *in commentario* ſpumæ generationem inveſtigans, illam ex duarum ſubſtantiarum miſtione oriri ait, *altera ſpirituoſa, altera humida*, ex quibus in multa perfractis, mutuoque complexu commiſtis, ampullæ gignantur, & ſpuma, ut in Mari, cùm ſcopulis alliditur. Cùm autem humida

da ſubſtantia tenax eſt, ſpiritus, ſeu ſubſtantia aerea concluſa difficulter evolat, diuque conſiſtit; quamobrem ſpuma diù quoque perdurat. Duplicem autem hanc ſubſtantiam eſſe in Apoplecticis, & ſuffocatis evidens eſt, ſpiritum nimirùm, qui expiratione propellitur, atque à compreſſo Pulmone, per anguſtos ipſius ductus quodammodò intercipitur; & lymphycum illum humorem, ac ſalivarium rorem è glandulis faucium, & gutturis exſtillantem, qui ex impedito ſanguinis circuitu non tam fluidus eſſe ſolet, immò aliquantulùm craſſeſcit; ut propterea arctiùs offendentem ſpiritum, & pulmonis halitus devinciat, atque ampullas, & ſpumam pariat conſiſten.iorem. Atqui hæc omnia in ſtrangulatis ſenſibiliora eſſe ſolent, quippè qui præter crebitatem Reſpirationis, & violentam Pectoris, & Pulmonis commotionem, loci anguſtiam, & aeris plus juſto perfracti exagitationem, cum impedito prorsùs ſanguinis, & lymphæ circuitu, ſubitam, maximamque ſubeunt in faucibus, & gutture præfocationem.

Atque hinc modò apta ratio deducetur, cur non redeant in vitam, quibus ſpuma circa os apparet, & conſiſtit: nimirùm quia ingentem Pulmonis compreſſionem, ſummam reſpirandi difficultatem, & viarum cùm ſanguinis, tùm Aeris interceptionem maximam denunciat: quod etiam indicare viſus eſt Hippocrates *lib. de morbo ſacro*, & *lib. de flatibus*. Cæterùm in Epilepticis, vel nulla, vel levis noxa accidit Pulmonis, & Cordis motui, cùm Reſpiratio in illis perennet, & ſanguis per Pulmonis ductus in Cor traducatur; quamobrem ſpuma in ore comparens haudquaquàm ſequitur offendentis ſpiritus, & perfracti ex tracheolis Pulmonum aeris interceptionem, ſed ſolius ſalivarii roris, ob concuſſionem maſculorum mandibularium, expreſſionem, atque ad dentes, aliaſque oris partes colliſionem, unà cum intercluſo aere in concamerato palati fornice commiſti. Itaque, ut de Veritate Aphoriſmi perpetuò conſtet, neutiquam reviviſcent, qui ſpumam emittunt ab intercepto ſpiritu in Pulmonis ductibus, atque impedito ſanguinis per eoſdem motu; Qui verò aliis ex cauſis ſpumant, benè poſſunt in vitam revocari.

Sed & non ita pridem excogitatus eſt modus, quo iſti, & qui ſub aquis ſunt demerſi, in vitam referantur, niſi tamen ſint penitùs extincti, quod plerumque poſt duas horas evenit. Sunt primùm inverſo Corpore, ſublatiſque ſurſum pedibus, ac capite deorsùm pendulo eouſque detinendi, circum accenſo intereà igne, quouſque recaleſcere incipiant, & aquam per vocalem Arteriam eructent, foto ſenſim Corde, totoque pectore, cùm Vini ſpiritu, elixire vitali, vel pane calente generoſo vino irrorato, hiſque ſæpiùs, ſæpiùſque iteratis: futurum enim, ut mox, niſi omninò deceſſerint, Cor in ſuo motu reſtituatur, & paulatim ſanguinem admittat, atque in arterias propellat, cum vitæ reſtauratione. Qui verò laqueo ſuſpenſi, ac ſtrangulati nondùm periere, in vitam facilè redire ſolent inſufflato per Aſperam arteriam aere, ut nimirùm Pulmonum brochiis turgentibus ſanguis poſſit è dextro in ſiniſtrum Ventriculum protrudi, ſubindeque reſtitui motus tùm Cordi, tùm ſanguini, qui ex ſtrangulatu ſubſtiterat. Ad promovendum autem ſanguinis motum, atque ad diſſolvendum eum, qui fortè in dextro Ventriculo, & in vaſis Pulmoniacis hærere, ac concreſcere cœperat, plurimùm conferent Elixir magnanimitatis, proprietatis, & vitæ

Quercetani; itemque ſpiritus Salis ammoniaci, & theriacalis dictus, julapium vitale cum Croco, oleum Cinnamomi, idque genus alia, ſenſim, atque iteratò, ut res ipſa tulerit, exhibita. Cæterùm, qui ultrà duas horas præfocati ſupervixerunt, ut de eo refert Cardanus, cui aſpera Arteria oſſea inerat, ſicuti ductuum aeris interclusionem omninò non ſunt paſſi, ità Sanguinis, & Cordis motu reverà non ſunt defecti, niſi etiam hi parem cum amphibiis, & nobili illo Urinatore *Cola* Catanenſe, *Piſce* cognominato, ſortiti ſint Naturam. 14. de Rer. Var. c.76.

APHORISMUS LXIV.

Qui natura admodùm craſſi ſunt, citiùs intereunt, quàm qui graciles.

SIve hìc Aphoriſmus referatur ad præcedentes, eoque Hippocrates indicare voluerit, citiùs ex Apoplexia, animi defectione, ac ſuffocatione, obeſos interire, quàm graciles; ſive ſimpliciter ſit prolatus de iiſdem inter ſeſe comparatis, parùm intereſt, cùm alioqui certum ſit, valetudinatiam perpetuò vitam magis ducere pingues, quàm graciles.

Comparat autem admodùm craſſos cum gracilibus, & quidem natura, qui nimirùm à prima ætate, & primigenia conformatione ejuſmodi habitudines ſunt ſortiti. At verò valdè craſſos intelligit, qui nedum multo adipe ſcatent; ſed & venas, atque arterias habent exiles, & oſſa tenuia, quæ ingentem Corporis molem ægrè admodùm regere valent; ſed & his ſanguis non ſolùm propter venarum, arteriarumque anguſtiam modicus eſſe ſolet, comparatè ſaltem ad carnium multitudinem, verùm etiam parte illa vivifica magna ex parte deficit, quamvis multò glutine abundet, quo ſcilicet adeò ii pingueſcunt; quamobrem vitæ fomes, & vigor partium imbecillis quoque eſt, qui poſſit diutiùs perennare, & cauſis alterantibus obſiſtere: atque ideò multa etiam congerunt excrementa, plurimiſque adhuc ex non libera propter obeſitatem per poros cutis tranſpiratione, ſcatent inutilibus ſuccis, quibus gravati facilè deindè graviſſimis ægritudinibus ſuccumbunt, Aſthmati, Hydropi, Apoplexiæ, Syncopi.

Hi ergo ab ingenita conſtitutione obeſi, quia laxam, languidamq; nanciſcuntur partium, & ſanguinis compagem, univerſas penè operationes languidè, obtuſèque exercent, quæ vitam nec coſtantem, nec diutinam portendunt, quemadmodùm Ariſtotiles de Æthiopis, eiſdem ferè ex cauſis, teſtatur. De long. & brev. vita.

At verò Graciles, non tamen omninò macilenti, & extenuati, ſed moderatè carnoſi, ob venarum, arteriarumque amplitudinem, & ſanguinis vivacitatem, texturamque Corporis perſpirabilem, ſicut in omnibus ſunt agiliores, valentioreſque, ita in his, quæ ad vitam, ſalubritatemqne ſpectant, firmiores, ac longæviores obſervantur. Verumtamen hos cum obeſis collatos ſumere convenit ſub eadem Regione, in eodem ſexu, & ætate conſtitutos, iiſdem exercitiis deditos, & pari utentes victus ratione. Neque inſuper obeſi cum tabidis, vel ad tabem diſpoſitis, utpotè morboſis, quales oblongo collo, excarni cervice, anguſtoque pectore ſunt, hic comparantur, quemadmodùm nec carnoſi, & lacertoſi, veluti Athletæ, cum gracilibus: Euſarca enim Corpora cunctis præſtant. Sed ſolùm conferuntur Graciles cum Obeſis; qui nimirùm ab habitu Corporis carnoſo, & medio, æquè recedunt, nec dum limi-

limites ſalubritatis ſunt tranſgreſſi. Excipiendi prætereà ſunt, qui obeſum habitum progreſſu temporis ſunt adepti, ob vitam ſedentariam, & opiparam, cùm Hippocrates ſpeciatim notaverit admodùm craſſos natura; hi ſiquidem à partium laxitate, & ſanguinis pauperie vitam in longum ducere nequeunt; in his verò, qui procedente ætate pinguiores evaſerunt, nec venæ tenues ſunt, nec ſanguis effœtus, quin & oſſa, ac viſcera ſolent eſſe firmiora; undè fortiùs cauſis ægrotare facientibus obſiſtunt. Pari ratione graciles natura tales eſſe debent; nam qui ægritudine, evacuatione, exercitiis, inedia macruerunt; hoc Aphoriſmo non comprehenduntur, veluti à naturali conſtitutione recedentes, & morboſi; cùm tamen hìc comparentur ſolùm graciles, & obeſi intrà ſanitatis confinia poſiti, ut dictum, ex quibus hi faciliùs in morbos labuntur, & lapſi difficiliùs reſurgunt, cùm nec medicamentis, nec diçta convenienter tractari poſſint ob carnium, & ſanguinis laxitatem.

Cæterùm, quia à ſanguinis dumtaxat conſtitutione, atque habitudine debiliori, in pinguioribus hæc accidunt, planè ſi illa in meliorem conditionem deducatur, poterunt imminentia iſtiuſmodi mala anteverti, ac præcaveri. Quare tenujori victu inſtituto, in aere puriori, cum convenienti exercitio, vigilia, ſudore, aliiſque extenuantibus cauſis, in meliorem ſtatum illa reducentur, reddito procul dubio per hæc ſanguine vividiori. Ubi autem hæc profecerint, non eſt, ut medicamenta illa adhibeantur, quæ in hanc rem à quibuſdam commendari ſolent, quemadmodùm eſt præ cæteris Acætum ſcilliticum ſummis laudibus à Galeno exornatum. At verò putaverim ipſe ſine ulla mali ſuſpicione præcellere frugalitatem.

APHORISMUS XLV.

Quicumque Juvenes morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, & temporum, & locorum, & victuum quoque liberantur.

Alteram valdè affinem Apoplexiæ ægritudinem hìc memorat Hippocrates, quam Epilepſiam Græci vocant. De hac autem ſic ſcribit Celſus *lib. 3. cap. 23. Inter notiſſimos morbos eſt etiam is, qui comitialis, vel major nominatur. Homo ſubitò concidit, ex ore ſpumæ moventur, deinde interpoſito tempore ad ſe redit, & per ſeipſum conſurgit. Id genus ſæpiùs viros, quàm feminas occupat, ac ſolet quidem etiam longum eſſe, uſque ad mortis diem, & vitæ non periculoſum. Interdum tamen cùm recens eſt, hominem conſumit, & ſæpe eum, ſi remedia non ſuſtulerunt, in pueris Veneris, in puellis menſtruorum initium tollit.* Quæ ſanè conſentiunt cum ſententia hoc loco ab Hippocrate recenſita, qua monemur Morbum hunc, tametſi non raro conſeneſcentem, ſi fortaſsè pueros invadat, fore, ut mutatione ętatum, victuum, locorum, & temporum, miteſcat, aut deſinat.

Et quidem quòd Juvenes hìc, antequam vigeſimumquintum annum attigerint, intelligantur, patet ex Aphoriſmo 7. *Quinti*, ubi dicitur: *Quibuſcumque morbi Comitiales fiunt, ante pubertatem mutationem accipiunt; quibuſcumque autem vigeſimoquinto anno, fere commoriuntur.* Quamobrem ubi Leonicenus vertit τοῖσι Νέοισι Juvenes, aptiùs Cardanus exponit Juniores; & Fuchſius

Pueros; niſi tamen Juvenes intelligere velimus eos omnes, qui primordia Juventutis non ſunt prætergreſſi, cùm ex ſuperiùs notatis, videatur quodammodò Hippocrates univerſam hominum vitam in duo ſolùm tempora diſcriminare, Juventutis nimirum, & Senectutis. Qua ratione nedum Juvenes, ſed etiam Pueri, & Adoleſcentes, morbo Comitiali correpti, mutatione ætatis temporum, locorum, & victuum, ſanari poterunt.

Etſi autem mutatio ætatis potiſſimum Epilepticis conferat, non tamen hujus ſolùm meminit Hippocrates, quaſi quòd ſponte ſua ætatum mutatione morbus Comitialis curetur, ſpretis cæteris auxiliis; ſed addidit, & mutationem temporum, locorum, & victuum, ut ſicut illa interius, Natura operante, prodeſt, ſic iſta exteriùs adminiſtrata plurimum coadjuvent ad ejuſcemodi affectionis ſolutionem. Natura quippè prima morborum Medicatrix, in arduis ſæpenumerò, ac difficillimis ægritudinibus opem, & ſuppetias exquirit ab Arte. At verò Cardanus, Heurnius, & alii, particulam *Temporum* adimūt, eamque à Leoniceno perperam adjectam inquiunt, ex malè intellecto Hippocratis ſenſu; Equidem ſi temporum mutationes unquam Epilepticis conferrent, multos ſanè illis liberatos experiremur; atqui nullum indè beneficium accidit, niſi quòd ex mutatione temporum ætatis factum eſt. Quare putaverim tempora hìc ad ętates, non ad recurrentes annos eſſe referenda, adeòque non annorum, ſed ætatum mutationes conferre poſſe, ut phraſim græci idiomatis perpendenti palàm fit; niſi tamen annorum potiùs tempeſtates, ſeu conſtitutiones Hippocratem hìc conſideraſſe dicamus, quas plurimùm valere ad finem morbis chronicis imponendum pluries memorat.

Levamen autem ſentiunt Epileptici ab ætatis mutatione, cùm Epilepſia idiopathica eſt, vitio ſcilicet Cerebri contracta; nam ſi ſympathica illa ſit cauſa Uteri, aut Ventriculi malè affecti, vel etiam à Veneno, & morſibus venenatis, non tam facilè ſolet ætatum mutatione deſinere, niſi fermenta horum viſcerum affectorum ſenſim beneficio temporis extenuentur. Locorum etiam, & victuum mutatio proderit, ſi in contrariam cauſæ morbificæ, & habitus Corporis conſtitutionem facta ſit: puta ſi ab incolatu paluſtrium locorum, & ab Aere nubilo, ac Auſtrino, Epilepticus æger migraverit in Aerem puriorem, tenujorem, & apricum, & pro abundanti, & craſſo cibo, deinceps utatur ſalubriori. Nil equidem in ejuſcemodi generibus ægritudinum conducibilius cœli, & victus mutatione.

At qua ratione Comitialis morbus ex hiſce mutationibus deſinat, nunc inquiramus. Qui exiſtimant illum ab irruente in Cerebri ventres humore pituitoſo, aut melancholico progigni, ſtatim ſe expediunt, ætatum ſcilicet mutatione aſſerentes ejuſmodi humores digeri, & abſumi, temperamento in calidius, & ſiccius abeunte. Verum Epilepſiam haudquaquam ab humoribus, præſertim pituitoſis, & melancholicis Ventres Cerebri opplentibus oriri, vel indè poteſt eſſe manifeſtum, quòd ægri ſubitò concidant, & convellantur, mox etiam reſurgant, liberentur, & in conſueta vitæ munia redeant, nullo alio ſymptomate ſuperſtite, præter quamdam Corporis laſſitudinem: at verò minimè poſſet lentus, craſſuſque humor, qualis eſt pituitoſus, vel melancholicus

licus tam citò diſſipari, & evaneſcere, aut ſaltem à Cerebri Ventribus in alias partes detrudi, non illis ſenſibiliter affectis.

Veriſimilius autem eſt, à vaporibus Nervorum principium, illorumque membranas, infenſa quadam vi, vellicantibus, & fibras moleſtè admodùm contorquentibus, Comitialem morbum exoriri, ut propterea repentè invadat, & ſubitò etiam deſinere ſoleat, ſuperſtite ſolùm quadam mentis hebetudine, & laſſitudine totius Corporis, inducta ab ipſa nervorum contractione. Quamquam & ab aliis cauſis epilepticos inſultus proficiſci poſſe aliàs oſtendimus, modò illæ fibras nervorum laceſſere valeant; undè Comitialis morbus veluti nervorum affectus abſque irritamento non fit: cùmque per puerilem ætatem fibræ illorum molles admodùm ſint, & tenellæ, fit propterea, ut quacumque etiam levi de cauſa concitentur, & convellantur.

Quoniam verò ætatum mutatione omnia propemodùm Viſcera firmantur, & Cerebrum ipſum, atque nervorum principium, eorumque fibræ ſenſim conſolidantur, qui antè pubertatem Comitiali morbo obnoxii erant, facilè adventante Juventute, qua robuſtiores fiunt, etiam ab ejuſmodi nervorum moleſtia liberantur, æquè ac pueri illi, qui, præ partium mictui deſtinatarum languore, urinam diutiùs continere nequeuntes, ſæpiſſimè inviti, aut dormientes mejere ſolent, ad pubertatem, & Juventutem perducti, nervorum, ac muſculorum firmitate, conſaneſcunt. Sed & cauſæ illæ nervorum fibras proritantes plerumque per ætates corriguntur, ac deſinunt, mutato in meliorem craſim ſanguine, cæteriſque liquoribus ab illo derivantibus, ac fermentis partium repurgatis; undę ſæpiſſimè experimur fœmellas poſt menſtruorum eruptiones nedùm his, ſed etiam aliis graviſſimis ęgritudinibus, quibus anteà laborabant, devictis, evaleſcere; itemque pueros, poſt repurgatum à variolis ſanguinem, meliorem, ſalubrioremque diatheſim adipiſci. Rectè ergo notavit Celſus *loco c.* ſæpè Comitialem hunc affectum *in Pueris, Veneris, in Puellis, menſtruorum initium tollere*.

Quamvis autem verum ſit ſedari potiſſimùm per ætates hunc morbum Cerebri, & Nervorum vitio inductum, quia tamen ab Utero, Ventriculo, aliiſq; Viſceribus procedens etiam nervorum fibras propritatas conſequitur, uti in noſtra Medicinæ Praxi monuimus, ſanè poterit & hic pari ratione miteſcere, ætatis, locorum, ac victuum mutatione, modò Cauſæ nervos afficientes emendabiles, & Viſcerum habitudines permutabiles ſint. A mala quippe Ventriculi, aut Uteri conformatione, ortæ Epilepſiæ, atque Hyſtericæ affectiones, plerumque conſeneſcunt, ut de fœminis infœcundis meminit Hippocrates 5. *aphor.* 62. Compertum quoque habeo fœminam quamdam ſcirrho uteri ab adoleſcentia laborantem, hyſterico-epilepticis inſultationibus perpetim divexari, quoties ſunt menſes erupturi, etſi nunc propè quinquagenaria ſit, plurimiſque identidem uſa medicaminibus.

Ut autem faciliùs aſſequantur, quod Temporis beneficio per ætates ſunt ægrotantes oppperituri, poterunt plane quorumdam medicamentorum, uſu, atque experientia comprobatorum, ope, ab hoc morbo liberari. Et quidem iſta varia erunt pro Cauſarum, & Viſcerum conſentientium varietate, ut alibi etiam eſt à no-

à nobis indicatum *peculiari cap. de* Pr. p. 1. *Epilepſia*. Quandocumque enim diligenter fuerint adhibita, & victus,ac loci mutatio conſenſerint, ſperandum ultrà Juventutem adhuc productum Comitialem morbum deſiturum, ſi præſertim ex vita in erroribus anteacta proficiſcatur, ut aliquandò in Nobili quodam Viro expertum memini.

APHORISMUS XLVI.

Duobus doloribus ſimul non eumdem locum infeſtantibus, vehementior alterum obſcurat.

QUod Hippocrates de doloribus fatetur, nonnulli de cæteris quibuſcumque affectibus intelligendum ſubdunt, itaut nedùm vehementior debiliorem dolorem obſcuret,ſed etiam affectus quilibet præter naturam gravior minùs gravem inſenſibilem reddat, adeòque inflammatio Pulmonis, meningum Cerebri, Hepatis, alteriuſve interni viſceris externos tumores præoccupet. Sed reverà ſenſus Aphoriſmi ad dolentes tantùm partes videtur congruentiùs aptari poſſe, quoniam per dolorem ſenſibiliter afficiuntur, indeque judicium ferri poteſt gravioris, vel levioris affectionis, cùm cæteroqui in aliis ægritudinibus falli ſępiſſimè poſſent patientes, æſtimantes leviorem morbum aliquo tamen dolore, vel moleſtia ſociatum, longè graviorem eo, qui reverà infenſior foret, ſed dolore vacuus.

Dolorifici itaque affectus inter ſeſe hìc dumtaxat comparantur, & quidem acerbiores cum mitioribus, qui tales erunt relati ad Cauſas dolorem inferentes, & ad partes ipſas dolorem ſubeuntes: quo enim illæ acriores, vehementioreſque fuerint, atque hæ nervoſiores, ac ſenſibiliores, eo quoque dolor acerbior, ac moleſtior erit. Hac planè ratione, humores acritate præditi, acidi, ſalſi, tenues, mobiles, aſperiùs excruciant, dolentq; ſenſibilius Membranæ, quàm Parenchymata.

Non debent autem duo dolores eamdem omninò partem infeſtare, nam aliter mutuò confunderentur, & potiùs alter alterum exaugeret, ut cùm dolens membrum inciditur, & cutis ex admotis cucurbitulis, tumida, adeòque dolens, ſcarificatur; Sed diverſas, diſtinctaſque partes afficere, ut comparatio fieri poſſit: putà ſi unà ſimul doleant Cerebri Meninges, & Dentes; Pleura, & Lumbi; Renes, & Femur. Tunc quippè vehementior, aut propter Cauſæ acerbitatem, aut ob loci, & ſenſus præſtantiam, alterum debiliorem obſcurabit, ſeu in cauſa erit, ut minùs ſentiatur.

Sed undè id eveniat, non eſt adeò facile explicatu. Sunt qui inquiunt, vim ſentientem unius partis diſtrahi ad vehementiorem, aut ſpiritus in partem vehementiùs dolentem ſubſidii ergo demandari, adeòq; in parte minùs dolente ſenſionem impediri, aut infringi. Sed inania verba iſthæc ſunt eorum, qui rem ſibi fingunt pro more ſufficienter explicatam, quam revera magis implicant; cùm cæteroqui ſenſiones, quæ fieri videntur in ſenſibus externis, percipiantur ab interno, ut alibi eſt oſtenſum. Qui inſuper idipſum explicare conantur exemplo Luminis majoris obſcurantis lumen minus, longè etiam, latèque falluntur, cum non ex eo, quòd diurno tempore lucente Sole, Stellarum lumen non conſpicitur, benè inferri poſſit, Stellarum lumen oſcurari

ri

Digitized by Google

ris à lumine Solari, nam ex profundo puteo quis Cœlum interdiù ſuſpiciens, Stellas ſaltem primę magnitudinis perpendiculariter ſitas clariſſimè intuetur, & non eſt novum, Venerem per diem conſpici poſſe, ut nuper hìc Neapoli die XXIV. Martii Anni 1689. poſt Lunæ conjunctionem in Tauro, ab hora XX. Italica ad Veſperam uſque viſa eſt ſequi Solem, ſignum Arietis perluſtrantem, adeòque undecumque ſpectabilis, cunctis fuit admirationi, ac propterea quod pluries de die ſpectatam Aſtronomi notarint, Stella Audax meritò appellata eſt; cæteras autem cernere nequimus ad aſpectum Solaris luminis, quia ità eo noſtri oculi afficiuntur, ut ad perceptionem luminis minoris, quale Stellarum eſt, omninò reddantur inidonei. Sic pariter Auditus organa ingenti ſtrepitu percullſa nequeunt exiles ſonitus percipere; & Tactu ipſo non perſentiuntur, quæ leniter contrectantur, cùm fortaſsè uſtione, vel ſectione percelluntur illius Organa.

Hæc autem non alia de cauſa contingunt, niſi quia ſenſiones omnes in Cerebro fiunt per motum in organis ſenſuum externis excitatum, atque per nervos, nervorumque fibras illi communicatum, ut propterea quæ moleſta partibus ſubjectis accidunt, percipiantur a Mente, prout in eas partes intenta eſt; undè ea ab alienata, vel aliò diſtracta, dolor, vel voluptas nec percipitur. Cùm igitur à vehementiori motu dolorificæ cauſæ affecta eſt, nequit profectò leviores perſentire: hi quippè mitiùs nervorum fibras commovent, lentiuſque Cerebri meditullium concitant, quàm ut valeant mentem avocare in partem leniùs affectam.

Neque verò hinc licebit dolorem dolore levare, & ad partes ignobiles referre, quemadmodùm deduci videtur ex eodem Hippocrate *6. Epidem ſect. 3.* cùm Hippocrates hìc dixerit dolorem vehementiorem obſcurare, non autem tollere, aut ſedare minorem, nec boni Medici ſit graviorem dolorem excitare ſub dubia ſpe, quòd minor deſinat. Sed & perperam, atque inutiliter agere experimur, qui in gravibus ægritudinibus partium ſupernarum, tibias, pedeſque aſperiùs attrectando, vitioſos humores in artus avocare nituntur, putantes ſe ità illas exſolvere.

APHORISMUS XLVII.

Dum Pus conficitur, dolores, & febres accidunt magis, quàm iam confecto.

Cum ſanguis alicubi reſtagnat, & tumorem, ac inflammationem parit, concreſcit primum, mox ſenſim corrumpitur, & vertitur in pus, in cujus generatione, vehementi quadam fermentatione ſubigitur, & ſimul carnes quodammodò diſcerpendo dolorem excitat, atque per commotionem, disjunctionemque partium tenujum à craſſioribus, calorem excitat, & febrem accendit. Id autem conſiderans Hippocrates, inquit, dolores, & febres accidere majores, dum conficitur, quàm jam confecto pure. Equidem in ipſa puris confectione partes illæ tenuiores per fermentationem adiguntur, & adnituntur craſſiores ſubigere, undè tumefactionem, expanſionem, pulſationemque moleſtam inferunt: poſtquàm autem pus confectum fuerit, extricatis tenujoribus particulis, agitatio, atque commotio ceſſat, fermentatione ad præcipitationem perducta;

ducta; niſi quòd ſolùm moleſtia illa perſiſtit, quæ ab ipſo pure, veluti à re morboſa provenit, cujus cauſa circumjacentes partes infici, atque in ſuis operibus deinceps lædi poterunt, niſi citò data porta educatur: Id quod planè expertum in cujuslibet Tumoris ſuppuratione, & mox à ſectione, confecti puris expulſione. Sed & non rarò per ſuppurationem egeruntur ea, quæ vix, ac ne vix quidem, aliter extrudi poterant omni adhibita diligentia. Sic ſpina digito infixa, niſi aliter poſſit extrahi, ſuppuratione promota ſubducitur. Sic etiam oſſium ſquamulę in vulneribus, & ulceribus ſponte foras educuntur, aliaque plura præter naturam Corpori ingenita, vel adverſo caſu affixa.

Quoniam verò à ſuppuratione habita dolores miteſcere ſolent, videmur hinc non inconditè admoneri in tumoribus, atque inflammationibus internis, quæ diris cruciatibus miſeros ægrotantes divexarunt, ſi fortaſsè deindè ſedentur, cautos eſſe oportere, tum in prognoſi facienda, tum in remediis adhibendis, nè rupto apoſtemate, effuſoque in partem vitæ neceſſariam pure, mors repente accidat, aut ſaltem gravior morbus inſequatur, cùm æger ſe jam curatum credat. In Vomica Pulmonis, Empyemate, Angina, Pleuritide, aut Hepatide ſuppuratis, aliiſque ſæpius id evenit.

Quòd Hippocrates hìc junxerit dolores, & febres, manifeſtum fit, qua ratione alibi dixerit omnem morbum eſſe ulcus, aut ulceris conditionem præſeferre: ſiquidem cuncti planè morbi veluti quidam dolores ſunt, & moleſtæ affectiones, aut etiam cum patente dolore conjuncti, profectò, ſi is à ſoluta partium continuitate, vel manifeſta, vel occulta provenit, omnis morbus, aut reverà ulcus erit, aut ulceris quodammodò naturam ſapiet. Atqui compertum etiam ex Anatome eſt, morbos omnes, ipſaſque febres, abſque internis tuberculis, abſceſſibus, inflammationibus, puſtulis, ulcuſculis, idque genus aliis, non exoriri; ut proptereà jure optimo ſit ab Hippocrate pronunciatum, omnem morbum ulceris conditionem præſeferre.

Lib. de flat.

Præter dolores, ac febres hìc ab Hippocrate memoratas, addunt alii etiam Rigores ex ſuppuratione proficiſci, qui ſanè in ſuppuratis ſæpeſæpiùs obſervari conſueverunt, præſertim cùm partes membranaceæ ſunt affectæ, aut purulenta materia per eaſdem excurrit, & nervos vellicat: quo pacto ex fluentibus humoribus per glandulas ſubtercutaneas, & cutim ipſam ſpinæ attiguam, horrores, & Corporis concuſſiones pleriſque accidunt.

Cæterùm quæcumque poſſunt tenues particulas concitando, & exagitando craſſas, adhærenteſque, fermentationem promovere; atque poros Cutis obturando, perſpirationem in partibus tumefactis impedire, valent pariter ſuppurationis opus adjuvare, qualia ſunt pinguia, & calorifica dicta: *Calidum enim*, inquit Hippocrates, *eſt ſuppuratorium*.

APHORISMUS XLVIII.

In omni Corporis motu, ubi laborare cœperit, quies ſtatim laſſitudinem aufert.

Videtur & hic Aphoriſmus unus ex eis, qui Hippocrate digni non ſint. Quis enim eſt, qui neſciat, ſub-

ſubortam à motu laſſitudinem quiete deſinere, & labefactatum Corpus otio reſtaurari? Quocirca Galenus *in commentario* Aphoriſmum hunc non de ſolo labore ex motu interpretatur, ſed etiam ampliat ad dolores; atque alii id ſpeciatim ab Hippocrate notatum putant, ut eos argueret, qui contendebant ex motu immodico morbum calidum exoriri, in cujus curationem frigida commendabant, quæ cùm omninò nocua ſint, proptereà illum ſtatuiſſe ajunt, ſola quiete laſſitudinem ex labore moderari: Et Cardanus duo inquit in eo contineri: *unum ſatis notum, non eſſe in labore perſeverandum, ubi quis laſſitudinem ſentiat; aliud non vulgare, ubi quis ab initio laſſitudinis quieſcat, & non mitigetur laſſitudo, eſſe immundum Corpus, paratum ad morbos, ideòque purgatione indigere*. Sed enim hinc quoque admonemur, quomodò laſſitudinis cauſas internoſcere poſſimus, an ex motu Corporis pendeat, an verò ab interno ejuſdem affectu, ſi ſcilicet obſervaverimus, an ne labor, ac defatigatio quiete adimatur.

Equidem ſponte enatæ laſſitudines, (de quibus Aphoriſmo V.) ſola quiete non deſinunt, ſed quæ à laborioſo tantùm motu contingunt: hic quippe quieti opponitur, & viciſſim temperatur; unde quemadmodùm immoderati motus, & laſſitudinis remedium eſt quies; ſic otii, ac diuturnæ quietis, motus eſt: utrumque autem moderatum eſſe decet; nam ut inferius dicitur, *omne nimium Naturæ inimicum*.

Quòd vulgata verſione ſcribitur: *ſtatim laſſitudinem auferri*, anſam præbet dubitandi. Siquidem impoſſibile videtur tam ſubitò laſſitudinem adimi per quietem. Præſtat ergo non ſtatim, ſed brevi, & facilè, ex græco Codice ſufficere, ut ſenſus fiat, nullo negotio, ac brevi, laſſitudinem deſituram, ſi quies accedat; quinimmò nec illa aptè dici poterit auferri, ſed tantummodò per quietem ſuccedentem ſedari, atque miteſcere. Neque verò Hippocrates quemcumque motum hìc intelligendum voluit, ſed eum tantùm, qui cum labore confunditur, atque ad laſſitudinem perducit, cùm apud Veteres alius foret levis motus, & exercitium, & alius labor: hoc enim non ſolùm Corpora leviter exercebantur, ſed ad ſudorem uſque, ac defatigationem deveniebant. Et quamvis in textu dicat *in omni Corporis motu*, non tamen hinc quis inferat, primam dumtaxat motus ſpeciem comprehendere, cùm mox ſubjungat: *ubi laborare cœperit*; quamobrem tertiam manifeſtè deſignat, ut proptereà mens illius ſit, in omni Corporis motu, ſive in omni exercitiorum genere, ſaltatu, lucta, digladiatione, venatione, ludo parvæ pilæ, aliove ſimili, quieſcendum ſtatim eſſe, ubi ad defatigationem perventum fuerit.

Quo demùm modo quies laſſitudinem adimat, perſpicuum fiet, ſi perpendatur muſculorum affectio in motibus Animalium: illi enim pro diverſa Corporis agitatione diverſimodè diſtenduntur, & contrahuntur, atque adeò diverſas figuras efformant, ut obſervat acutè Stenonius *in ſua Myologia*: quamobrem tam fibræ carnium, quàm nervorum à diuturna commotione delaſſantur, ut tandem flacceſcant, & extenuentur, eo fermè modo, quo ſtamina telarum ab aſſidua, & varia diſtentione, & contractione, diſtorſione, diſtractione, ac retorſione, primùm

lon-

longiùs extenduntur, mox etiam attenuantur, ac poſtremò ſcinduntur, & lacerantur. Cùm autem per quietem fibræ iſtæ diſtractionibus liberantur, ſenſim otio, nedum ſuis quæque locis reſtituuntur, & conquieſcunt, verùm etiam alibilibus liquoribus, qui labore nimio exſudabant, irrorantur, & liniuntur, immò reficiuntur, roborantur, ac vigent.

APHORISMUS XLIX.

Conſueti ſolitos labores ferre, etſi ſint imbecilles, aut Senes, non conſuetis, fortibus, atque Juvenibus, faciliùs ferunt.

QUamvis pręcedenti Aphoriſmo dixerit Hippocrates, in omni Corporis motu, ubi illud laborare cœperit, quietem ſtatim laſſitudinem adimere, admonet tamen hic ejuſmodi laſſitudinem non adeò facilè ſequuturam in conſuetis; quamobrem inquit, conſuetos licèt debiles, aut Senes, minùs affici ſolitis laboribus, quàm inſueti, etſi fortes ſint, ac Juvenes.

At verò conſuetos ait ferre ſolitos labores; nam aſſuetus in uno genere laboris, haudquaquam facilius feret aliud laboris genus; ſic etſi quis aſſuetus ſit venari, non tamen facilè digladiationem, aut ſaltatum ſufferet. Hinc ſententia hæc aptanda ſolùm conſuetis in certis exercitiorum generibus, quæ uſu ſibi familiaria compararunt; quamvis & id quoq; verum ſit, laborioſos Homines facilius ſemper ferre cujuſvis generis exercitia, quàm qui ſedentariam, otioſamque vitam ducere conſueverunt.

Inquit prætereà, etſi imbecilles, aut Senes, facilius tolerare: etenim tolerantia laborum non provenit à robore, ſed ab aſſuetudine, qua partes Corporis minùs defatigari ſolent. Sic imperitus ſcribere, aut fides tangere, etiamſi robuſtus ſit, digitis dolebit. Sed & Equi meritorii, licèt gracilenti, longa adhuc itinera, & quotidianos labores ſuſtinent, quos generoſi, ſed requieti, ſufferre nequeunt. Conſuetudine etenim fibrę muſculorum motrices aptantur certa ſeriè ad ejuſmodi munera peragenda, immò ex his uſu habitis quodammodò roborantur magis, atque virtute cæteris omnibus præcellunt. Quemadmodùm ergo Habitus ex pluribus, atque aſſiduis actibus acquiritur; ita Conſuetudo à frequenti ejuſdem generis operatione inducitur; & ſicuti ex habitu acquiſito promptitudinem, ac facilitatem aſſequimur agendorum; ita Conſuetudine tolerantiam adipiſcimur: quamobrem alteram Naturam paſſim illam Galenus appellat. Quid quòd ejus tanta ſæpenumero vis eſt, ut Naturam ipſam, atque ingenitam cujuſque facultatem & prævertat, & ſuperet. Laboribus namque aſſueti, ſi diù otientur, facilè in morbos incidunt: qui cibum ſemel in die capere conſueverunt, ſi fortaſsè bis aſſumant, protinus cruditates incurrunt: Vini potores, ſi abſtemii fiant, de mala concoctione, & Ventriculi languore illicò conqueruntur. Sed enim Naturæ defectus plerumq; emendantur, & ultroneæ Animi propenſiones ſæpiſſimè corriguntur, & temperantur; At verò, quæ Conſuetudine invaluere, vel nullatenus, vel difficillimè. Fertur, Ducem quemdam Athenienſium ſaltare ſolitum, cùm præ dignitatis aſſumptæ decore nequiviſſet conſuetum exercitium fre-

Digitized by Google

frequentare, cùm vellet, cogebatur aliquando repentè tripudiare, forti totius Corporis concuſſione, ac tremore deprehenſus.

APHORISMUS L.

Quæ ex longo tempore conſueta ſunt, etſi deteriora ſint, inſuetis minùs moleſtare ſolent. Oportet igitur etiam ad inſueta tranſire.

QUod de ſolis exercitationibus precedenti Aphoriſmo notaverat Hippocrates, nunc generaliori ſermone de cæteris etiam rebus, quæ humano Corpori poſſunt adhiberi, aut quocumque modo in Vitæ uſum evenire, commonefacit, atque in his ferendis, vim, & efficaciam Conſuetudinis inculcans, inquit, ex longo tempore conſueta, etſi deteriora, minùs, quàm inſueta, moleſtare ſolere.

Et ſane ſi præcipua Rerum genera ad Vitam, valetudinemque tuendam neceſſaria perpendamus, id veriſſimum comperiemus. Aer frigidiſſimus, atque incolatus borealium, & nivoſarum Regionum, nedú commodè, ac ſalubriter, ab illorum locorum habitatoribus toleratur, ſed etiam valdè proficit ad Corporum firmitudinem; ſi deindè in calidiorem commutetur, & in Regiones temperatas, graviter afficiet, & noxam afferet. Cibis enutriti ſolidis, crudis, & inconditis, quique diù peculiaribus quibuſdam potibus sũt uſi, ſi diverſis deindè potionum, alimentorumque generibus utantur, quantumvis melioribus, lædentur. Aſſueti pomeridianis horis dormire, vel ſub dio, aut Sole ſub ardenti, vel ad graves Arborum umbras, incommoda cæteroqui inſuetis nocentiſſima, bene tolerant. Qui purgantibus medicamentis conſueſcunt, inde ſuccedentes facillimè ſufferunt evacuationes: quo factum, ut Medici inter Coindicantia Purgationis Conſuetudinem retulerint. Sic pariter qui toxica ſumere conſueverat, nullo unquam tempore ab eis viſus eſt damnum perſentire. Et ubi Homines, inquit Seneca, majorem Vitæ partem in tenebris agunt, ſic fit, ut noviſſimè Solem, quaſi ſupervacuum faſtidiant. Vivit adhuc, qui ad integras hebdomadas compreſsa alvo citrà faſtidium feces, & urinam remoratur. Hinc jure optimo dicitur Conſuetudo Natura adſcititia, quæ primevam corrigere, & permutare valet.

Ut autem Conſuetudo id preſtet, longo temere inducta ſit, oportet; quocirca appoſitè notavit Hippocrates: *Quæ ex longo tempore conſueta ſunt*: etenim quo vetuſtior illa eſt, eo radices altiores figit, atque firmam, ac ſtabilem in aſſuetis promptitudinem, ac repugnantiam ad oppoſita, operatur.

Addidit inſuper: *etſi deteriora ſint inſuetis*, per comparationem: ſiquidem quæ omninò, & abſolutè mala, ac pernicioſa ſunt, potiſſimùm quæ vehementer, & cum violentia afficiunt, haud facilè ferri poterunt. Sic aſſuetus pati incommoda Aeris, ſomni, vigiliæ, laboris, aut ciborum, non tamen facilè tolerabit illa eadem, ſi immodica, & violenta fuerint, ut & neque contuſiones, vulnera, aut mortifera venena. Quin & adiecit, illa *minùs moleſtare ſolere*, relata ſcilicet ad inſueta, ſive Corpora, ſive mala extrinſecùs occurſantia: quippe ſemper minùs afficientur conſueti, quàm inſueti, & minùs quoque moleſtabunt, quæ ſunt in aſſiduo uſu habita, quàm quæ omninò

ninò inuſitata ſunt. Hac profectò ratione, partes eas, quas amictu velare ſolemus, non ſine valetudinis incommodo Aeri frigido exponimus, ſicuti neque pedes frigida aqua abluimus, ut manus, & faciem, ſine Catarrhi periculo; & pleræque mulieres nudos humeros, pectuſque ipſum ſolent oſtentare, abſque ullo ſalutis diſcrimine; quod ſanè inſuetis obeſſet plurimùm. Poſſumus itaque ita aſſueſcere ab ineunte pueritia, ut iis etiam, quæ ſuapte natura nocere ſolent, ſine valetudinis detrimento, ac vitæ noxa, utamur; quemadmodùm de pleriſque fertur, qui venenatis rebus Corpus enutrire conſueverunt.

Hinc tandem colligit Hippocrates, oportere etiam aliquando ad inſueta tranſire, ut ſcilicet ab his minùs Corpus afficiatur, ſi fortaſsè iiſdem alterari contingat. Quare juvabit cunctis indiſcriminatim ſubiici, ad valetudinem tuendam, vitamque prorogandam, ut omnium ferè quamdam veluti conſuetudinem, & ex conſuetudinè tolerantiam acquiramus. Unde Celſus *lib.1 cap.1 ſanum hominem, beneque valentem nullis obligare ſe legibus debere*, monet, *& oportere varium habere vitæ genus, modò Ruri eſſe, modò in Urbe, ſæpiuſque in agro, navigare, venari, quieſcere interdum, ſed frequentius ſe exercere, interdum balneo, interdum aquis frigidis uti, modò ungi, modò idipſum negligere, nullum cibi genus fugere, interdum in convivio eſſe, interdum ab eo ſe retrahere, modò plus juſto, modò non amplius aſſumere, &c.* Et Galenus *in commentario hujus Aphoriſmi: eſt*, inquit, *uniformis quæque conſuetudo periculoſa; cùm omnes homines inopinatis rerum ſortibus ſubiiciantur. Ne igitur aliquando repentè incidentes in inſueta, magnopere lædamur, ſatius eſſe, inquit, omnia tentare.* Itemque Celſus *l.1 cap.3. Nimis otioſa vita utilis non eſt, quia poteſt incidere laboris neceſſitas.*

Quamvis autem valdè utile ſit varia ad ſanitatem tuendam tentare, atque indiſcriminatim cunctis uti, quæ in humanæ vitæ decurſu Corporibus accidunt, nec tam facilè vitare poſſumus, immò, ut conſulit Hippocrates, etiam ad inſueta tranſire expediat; nihilominus in ejuſmodi permutatione, omninò cavendum, ne repentè conſueta deſerantur, ac ſubitò tranſeatur ad contraria, & inſueta, quemadmodùm idem Hippocrates ſequenti Aphoriſmo animadvertit: periculoſum enim. Sed neq; in maturiori ætate permutationes iſtæ tutæ ſunt; tunc enim ægrius feruntur, cùm à leviſſimis etiam Cauſis ſenilia Corpora offendantur; quamobrem licebit ſolùm in Adoleſcentia, ac Juventute ſenſim Corpora in oppoſitum aſſuefacere, quo tempore incommoda quęcumque facilius tolerantur. Verumtamen adhuc in ejuſmodi mutationibus perpendere oportebit, num à bonis, vel malis conſuetis, ad inſueta meliora, vel pejora procedatur, & an etiam à bonis ad mala, aut contra à malis ad bona tranſitus exoptetur: Equidem à malis ad bona, & à bonis ad meliora, tutior ſemper mutatio exiſtimabitur, ſed non adeò extrema, ut cùm voluerimus ad mala, vel pejora redire, penitus ſufferre nequeamus; longè verò intolerabilius erit à malis ad pejora procedere, cùm indè facilè tranſmigretur ad ægritudines. Quare multùm conferet inter mediocria verſari, atque illis rebus potiſſimùm aſſueſcere, quæ pro Corpo-

po-

porum habitudine, ac conſtitutione ferri poſſunt, & ſpeciatim in malis ita, ut in eis diutiùs minimè perſeveretur, ne certa ſanitatis, ac vitæ jactura ſubeatur. Hæ namque mutationes non alia certè de cauſa videntur commendatæ, niſi ut valetudinem tueantur, non deſtruant, minuſque, quoad fieri poſſit, obnoxiam reddant Cauſis illam alterantibus, atque ad ægritudines deducentibus. Sed propoſiti Conſilii rationem ex ſequenti Aphoriſmo uberius explanemus.

APHORISMUS LI.

Plurimùm, atque repentè evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, ſive quovis alio modo Corpus movere, periculoſum: Omne enim nimium Naturæ inimicum. Sed quod paulatim fit, tutum eſt, cùm aliàs, tum cùm ab altero ad alterum tranſitus fit.

QUoniam præcedenti Aphoriſmo docuerat Hippocrates conferre aliquando ad inſueta tranſire, ne quis crederet ſtatim, ac violenter ejuſmodi mutationes eſſe faciendas, monet nunc illas paulatim fieri oportere, nam quovis modo Corpus movere, plurimùm, ac repentè, periculoſum.

Inquit autem *plurimùm, ac repentè*, ut ſcilicet denotet vehementiam ſimul, & violentiam alterationis: quædam enim alterant quidem plurimùm, ſive calefaciendo, ſive refrigerando, at ſine violentia, & longo temporis tractu; quædam verò violenter, ac citiſſimè, at non cum tanto exceſſu. Si autem utrumque præſtent, plurimùm ſanè exagitabunt; ſubitam ſimul, & ingentem mutationem inferendo. Et quamvis alterutrum, ſi humano Corpori accidat, grave ſit, potenterque immutet, ac depravet illius œconomiam; ubi tamen utrumque conjungatur, periculum Vitæ minabitur, divexata nimirùm impensè Natura, quæ mediocritate ſolùm gaudet, & immoderationem nullatenus ferre poteſt.

Subdit inſuper, *evacuare, vel replere, calefacere, vel refrigerare*. De Evacuationibus, & Repletionibus immoderatis dixerat etiam 1. *Aphor.*3. illas ad extremum ductas eſſe periculoſas: Siquidem inanitionibus immodicis exſolvitur Corpus, membra laſſantur, & vires deficiunt. Repletionibus verò cuncta gravantur, infarciuntur, ſuffocantur. Vehementer quoque calefacere, periculoſum; quippe à calore nimio, carnium mollities, ac laxitas, imbecillitas nervorum, mentis torpor, ſanguinis profluvium, & animi defectio exoriuntur, quibus tandem Mors ſuccedit, ut dicitur 5. *Aph*:16. Frigidum verò convulſiones, tetanos, livores, & rigores febriles parit, eſtque inimicum Oſſibus, Dentibus, Nervis, Cerebro, Spinali medullæ, *ibidem t*o.17. & 18.

Utque omnem violentam, ac repentinam mutationem complectatur, addit: *Sive quovis alio modo Corpus movere: Omne enim nimium Naturæ inimicum*; & ſanitas in quadam commenſuratione, ac mediocritate conſiſtit: quo etiam argumento ductus idem Hippocrates hoc *eodem libro t.*3.docuit: *Somnum, & vigiliam, utraque excedentia, malum*: Et *t* 4. *nec ſatietatem, nec famem, neque aliud quidquam, quod modum Naturæ exceſſerit, bonum*.

Tam ergo ad valetudinem tuendam,

dam, quàm ad morbos abigendos, & tum in uſu alimentorum,tum etiam in uſu medicamentorum ſententiam hanc prolatam eſſe demonſtrant adjecta verba, *evacuare*, *vel replere*. Unde Medicamenta cathartica validiora, Sanguinis detractiones, victus plenioris frequens exhibitio, immoderata quies, idque genus alia, ſunt omninò devitanda. Eleganter itaque, & ſcitè Phocylides hujuſmodi effatum ad univerſos actus humanos tranſtulit, commendans in ipſis mediocritatem, ut ſit modus in rebus cunctis; & Cicero, ad omnem uſum, cultumque Vitæ referendam eamdem eſſe cenſuit, ut in omnibus præ oculis ſit ipſa ſemper habenda.

Cùm igitur repentinę, & vehementes mutationes periculoſæ ſint, conſulit propterea Hippocrates, ſenſim illas eſſe faciendas, quia quod paulatim fit, tutum eſt; idque ſive in eodem ſtatu permanere, ſive ad inſueta, & viciſſim tranſire debeamus. Quamobrem in Aphoriſmo ſubditur, tum aliàs, tum ſi ex altero in alterum tranſitus fiat. Sic qui alternè cibum capere, ac jejunare conſueverunt, ſi ab inedia tranſitum faciant ad immodicam ſatietatem, Ventriculum procul dubio gravabunt, & vitam oppriment. Itemque qui œnopota fuit ſi repentè hydropota fiat, graviter afficietur. Juvabit ergo gradatim ſemper in ejuſmodi mutationibus procedere, ut illæ ferantur facilius, & proſint. Hinc quoque idem Hippocrates *lib. de rat. vict. in acut.* conſulit, ſecurius omninò eſſe ad ſanitatem, in ſimilibus, & aſſuetis conſiſtere, quàm repentè, etiam in melius, permutare.

APHORISMUS LII.

Omnia ſecundùm rationem facienti, ſi non ſuccedat ſecundùm rationem, non eſt tranſeundum ad aliud, ſuppetente quod ab initio probaveris.

NOnnumquam Medicamenta, aliaque in ægrotantis opem à ſolerti Medico, ſummo judicio, ſanaque ratione ſunt præſcripta, ſive in acutis morbis, ſive in chronicis, quę etſi ſubitò non juverint, non propterea ad alia tranſeundum imprudenter, monet hoc Aphoriſmo Hippocrates: quoniam, ut ſubdit Galenus, *non mediocris prudentiæ eſt, non diſcedere ab iis, quæ recta viſa ſunt, etſi nondum manifeſta appareat utilitas ex iis ita factis, conſequi*; cùm ſæpeſæpiùs quod ab initio manifeſtè non juvit, poſſit progreſſu temporis, ſenſibiliter proficere.

At verò dicuntur ſecundùm rationem fieri remedia, quoties per ſuas indicationes ritè, rectèque examinatas, fuerint opportunè adhibita; Siquidem rationabiliter Medicus operari dicetur, cùm, cognita Cauſa morbi, congruentibus tum in ratione victus, tum in uſu medicamentorum, auxiliis utetur, quæ ſi fortaſsè brevi tempore eam opem, quæ deſideratur, non præſtiterint, erunt procul dubio allatura procedente morbo ad ſtatum, ac declinationem, cùm non raro longius tempus exquiratur, ut cauſa morbi, quæ ob craſſitiem, tenacitatemque repugnat, coctioni, ſecretionique ſubiiciatur; quamobrem inſiſtendum magis erit iiſdem, quæ à principio conferentia judicata ſunt, ſuppetente nimirùm eadem ratione, eademque indicatione, quæ efficax

viſa eſt ad ejuſmodi remedia miniſtranda. Quòd ſi temporis decurſu Morbus, ejuſque Cauſa cum adjunctis ſymptomatis mutationem aliquam ſubierit, non perſiſtente eadem indicatione, certè ad alia tranſitus tutò faciendus erit.

Non tamen hinc velim, ut quis pertinaciter inſiſtens præconceptæ ſuæ opinioni, idem prorsùs medicamentum commendare, ac præſcribere non deſinat, cùm illud viſum eſt non ſolùm non profuiſſe, ſed etiam obfuiſſe ægrotanti. Non enim deſunt, qui errorem ſemel conceptum, adhuc in perniciem hominum, tueri non verecundantur, & cùm incoſtantes, aut falſi videri nolunt, grave dedecus, & propriæ famæ jacturam ſibi pariunt. Sed enim, quod gravius eſt, nec Morbum multoties, nec Cauſam Morbi cognitam habentes, ſibi multa fingunt, multa quoque ex proletariis Auctoribus congerunt, & perperam conficta, pejuſque geſta, in medium afferunt. His quippe effatum hoc Hippocratis nullatenus ſuffragatur, nilque rationabile ſuppetit, quod à principio rectum, probatumque ſit. Enimverò ex eventu ſolùm, atque ſucceſſu, dijudicare poſſumus, num ſecundùm rationem fuerimus operati, in eorum genere, quæ inter Naturæ penetralia latent, cujuſmodi ſunt Medicæ notiones, & ſolùm à juvantibus, & nocentibus, ad inveſtiganda, quæ ægrotantium ſalutem pariunt, manuducimur. Quare non eſſe tranſeundum ad aliud ex Hippocrate monemur, cùm exhibitum medicamentum, licèt omninò non juverit, minimè nihilominus nocuerit; quippe aliquando juvare ſubitò non ſolet, vel ex repugnantia Cauſæ morbificæ, quæ tempore ſuperabitur, vel ex languore Naturæ, quæ ſenſim oppreſſa vigebit, & morbum excutiet. Unde Celſus *lib.3. cap.1. oportet itaque*, inquit, *ubi aliquid non reſpondit, non tanti putare auctorem, quanti ægrum, & experiri aliud, atque aliud; ſic tamen, ut in acutis morbis citò mutetur, quod nihil prodeſt; in longis, quos tempus ut facit, ſic etiam ſolvit, non ſtatim condemnetur, ſi quid non ſtatim profuit; minùs verò removeatur, ſi quid paululùm ſaltem juvat, quia profectus tempore expletur.*

At verò, quæ per morborum tempora variant, diverſum planè exigunt medicamentorum uſum, ut propterea ad alia, atque alia, pro ratione, tranſeundum ſit; ſicut enim cum re mutare conſilium prudentis eſt, ita expediet omninò in his pro re nata permutare medicamenta. Ita quidem in morbis Pectoris, in Tumoribus, Inflammationibus, cæteriſque, quæ ab initio probantur proficere coctioni, ſuppurationique, omninò mutanda deinceps erunt in detergentia, expurgantia, conſolidantia, poſtquam maturuerint. Verumtamen ejuſmodi mutationes, veluti favorabiles, Rationi adhuc congruentes dicendæ ſunt, cùm idipſum non ſuppetat, quod ab initio, ex mutatione Cauſæ morbificæ, probatum fuit.

APHO-

APHORISMUS LIII.

Quicumque alvos humidas habent, ſi quidem Juvenes ſint, in melius commutantur iis, qui ſiccas habent. Qui verò in Senectute, eo deterius commutantur, nam ſeneſcentibus magna ex parte exſiccantur.

SImilis omninò videtur hic Aphoriſmus illi, in quo dicitur: *Quibus Juvenibus alvus humida eſt, iis ſeneſcentibus exiccatur; quibus verò Juvenibus alvus ſicca eſt, iis ſeneſcentibus humectatur.* Attamen differunt, quia in eo mutationes ſolummodò per ætates Hippocrates notavit, alvi humidioris in ſicciorem, & è converſo; in hoc verò meliorem, vel deteriorem ex his conſtitutionem addidit. At verò aberratum ferè communiter faciunt Interpretes Leonicenum, quòd è græco Codice ἀπαλλάσσουσι malè verterit *commutantur*: legendum propterea malunt, *meliùs degunt*, quàm *in melius commutantur*; ut inde ſenſus ſit, Juvenes alvos humidas habentes pejus in ſenectute degere, qua iis tum ſponte exiccatur, cùm alvus lubrica ſemper adſtricta melior reputetur. Sed tamen, qui in ætate juvenili duriorem alvum ſortiti ſunt, conſtituti tandem in ætate ſenili magis, & magis exiccabuntur; unde in deteriorem ſtatum abibunt. Quamobrem præſtaret Juvenes ex arctiori alvo mutationem ſubire ſeneſcentes in lubriciorem, ut excrementa per ſenectutem cumulatiora promptiùs deponantur; quamquam Celſus *l.1.cap.3. melior eſt*, inquit, *in Juvene fuſior, in Sene aſtrictior*. Atqui hæc tam variè accidunt hominibus, pro varia eorumdem habitudine, & peculiari conſtitutione, ut certa regula ex hoc deduci nequeat: ſunt quippe qui meliùs ſe habent cum alvo duriori, quàm laxiori, ſi præſertim laxitas vitium chyloſis ſubſequatur, & Venter non adeò obdureſcat, ut quotidianis ſaltem excrementis non exoneretur. Verumtamen per comparationem tantùm ſunt hęc ab Hippocrate in Aphoriſmo tradita. Immò verò magna ex parte dicitur exiccari alvos ſeneſcentibus; nam perpetuò id verùm eſſe non experimur, ſive quòd diſtillationibus corripiantur, ſive quòd malè cibos conficiant, ſive demum quia laxatis fibris inteſtinorum, ac muſculorum ani, obſcuram veluti paralyſim in his partibus patiantur. Hanc autem alvi lubricitatem, vel ſiccitatem, neutiquàm à cibis, vel ab ęgritudine, ſed à propria illarum ætatum habitudine, & viſcerum, ac fermentorum conditione Hippocrates deſumit: hæc enim omnia ſuapte natura decurrentibus annis in nobis variant, etſi perfecta ſanitate fruamur; ut aliàs quoque meminimus.

APHORISMUS LIV.

Magnitudo Corporis, Juventę quidem neque indecens, neque illiberalis; Senectæ verò inutilis, & deterior parvitate.

COnvenientem, vel inconvenientem molem Corporis in ætatibus conſiderans hoc Aphoriſmo Hippocrates, proceram inquit, & magnam ſtaturam, Juventuti nec indecentem, nec invenuſtam eſſe; Senectuti verò inutilem, & parvitate deteriorem.

Quam-

Quamvis autem Fuchſius de Corporis potiùs proceritate, ſeù longitudine, ſententiam hanc interpretetur, fretus etiam authoritate Galeni in commentario, & Celſi *lib.* 2. *cap.* 2. dicentis: *longa ſtatura, ut in juventa decora eſt, ſic matura ſenectute conficitur*; non tamen video, quin etiam de totius Corporis magnitudine ſecundùm trinam dimenſionem adaucti, exponi non poſſit; quemadmodùm ſcitè quoque exiſtimat Cardanus, qui acriter hac occaſione invehitur in Galenum, de ſola longitudine ſententiam interpretatum. *Quid enim*, is inquit, *abſurdius, quàm dicere, proceram exilitatem neque indecentem, neque illiberalem Juventæ, cùm ſit ridicula etiam parentibus, & fratribus, vix quæ non contempta in Principibus? deinde quis docuit Galenum hos, non illos vere magnos in ſenecta incurvari, cùm oppoſitum oſtendat experimentum, & ratio etiam ſubſcribat; majore enim pondere prægravantur, & cùm ſint etiam humidiores, magis curvantur macilentis, nam & ligna viridia ab igne magis flectuntur, ſiccis*. Hæc Cardanus.

Hanc ergo magnitudinem Juvenibus indecentem non eſſe, neque proportione excedentem ſcribit Hippocrates; quoniam per hanc ætatem æquè adoleſcunt, & partium comparatione per omnem ambitum magni evadunt, quamobrem cùm ſecundùm naturam incrementum in longum, latum, & profundum æquabiliter ſuſcipiant, illiberalis, excedens, ſeù non proportionem ſervans, dici non poterit: Juvenes namque decet ſimul increſcere, & incrementum naturale æquabiliter ſuſcipere. Ubi pro Juventute etiam Pueritiam, & Adoleſcentiam intelligere licebit juxta morem ejuſdem Hippocratis, ut ſuperiùs monuimus. At verò Senibus inutilis illa eſt, & deterior parvitate. Inutilis quidem, quia à languida ſenectutis virtute tanta moles ſuſtineri non poteſt, ſi fortaſsè perſeveret; ſi verò, ut natura accidit, debito marcore afficiantur, extenuata craſſitudine, per ſolam longitudinem., ac exilem proceritatem, nedum inelegantes, atque inconcinni remanent, verùm etiam capite deorsùm incurvati, ac ſæpenumero etiam gibbi fiunt. Deterior verò, quoniam propter virium languorem, ac Viſcerum, & ſanguinis hebetudinem, gravatur magnitudine Corpus, non regitur, & facilè vitæ flammula ab opprimente mole, atque obeſitate, ſuffocatur, & extinguitur. At verò qui parvo ſunt Corpore, vivaciores, agilioreſque eſſe ſolent, atque ad quævis vitæ munia promptiores; quamobrem & diutiùs, & ſalubrius illos vivere experimur, nec prætereà tam obnoxii illi ſunt incommodis, quæ ex magnitudine Corporis ſenibus accidere oſtenſum eſt. Verumtamen deterior ſolùm dicitur parvitate, nam ſi fortaſsè comparetur cum ea Corporis magnitudine, quæ pinguem habitum conſequitur, certè melior cenſenda eſt; cùm carnoſa, & lacertoſa Corpora præſtent pinguibus, & obeſis, quæ omnium deterrima eſſe ſolent. Atqui nec parva, ac puſilla Corpora ſenum omni prosùs vitio exempta putanda ſunt, ſed dumtaxat meliora, atque alacriora opimis.

Hinc modò colligere eſt, le-

niùs tractanda eſſe, cùm præſertim ægrotaverint, ſenum Corpora, ingenti carnium, & adipis mole gravata, quàm parva, & gracilia. Illa enim, utpote languidiora, facilè labore, vigilia, & quocumque evacuante medicamento, exſolvuntur; ac viribus deficiunt, ſi diæta regantur aſperiori: utraque autem facilius ferre ſolent parva, atque adeò vivaciora.

FINIS.

IN-

Digitized by Google

INDEX
RERUM NOTABILIUM
Primæ Partis.

A

ABſceſſus an Criſeos nomine donari poſſit. pag.62
Abſceſſus boni in convaleſcente ſigna. 107
Abſtemii, voraciores. 119
Acceſſiones. Vide Paroxyſmi.
Acceſſiones diviſit Galenus in Principium, Inæqualitatem, Augmentum, & Statum. 59
Acuti morbi tenuem victum expoſtulant ex Hippocrate 22.& ſeq.item 25. & ſeq.
Acuti morbi qui dicantur à Galeno. 22.113
Acuti morbi aliquando tenuem victum non exigunt, & quinam hi ſint. 23
Acuti morbi quo ſenſu dicantur cibo minuente vires indigere. 23
Acuti morbi quomodo prænoſcantur. 24
Acuti morbi, dum in vigore ſunt, tenuiſſimo victu tractandi, niſi eorum vigorem mors excipiat. 35
Acuti morbi an inter initia purgantibus opus habeant. 80
Acutorum morborum non ſunt certæ prænunciationes. 113.& quare. 114
Acuties morbis unde accidat. 114
Acuti morbi in quatuordecim diebus judicantur. 119. & quare. 120
Acuti ex decidentia etiam intra quatuordecim dies judicari dicuntur. 119
Acuti morbi cur aliquando ultra decimumquartum protrahantur. 120
Acutis morbis minus afficiuntur Senes, quàm Juvenes. 138
Adoleſcentes an jejunium ferre poſſint. 45
Adoleſcentes an, & quomodo, plurimum calidi innati obtineant. 46
Adoleſcentes plurimo indigent alimento, & quare. 48
Æger obtemperans, quæ præſtet, quæ inobediens. 4
Ægri partes, quæ ſint. 4
Æger in cathartici exhibitione conſiderandus. 81
Ægrorum peculiaris conſtitutio cathartici vim retundit. 83
Æger recidivæ cauſa eſſe poteſt. 104
Ægrotantes ſi pluri cibo nihil proficiant, malum. 130
Ægri in melius procedent, ſi inter morbi initia cibum faſtidiant, quàm ſi vehementer appetant, & quare. 131
Ægri levius ferunt purgationem, quàm ſani. 137
Ægrotantibus gratificandum. 137.138
Aer & famem adimere, & proritare valet. 111
Aeris vis in perturbanda humani corporis œconomia. 104.& 122
Æſtate an loca ſubterreanea algeant. 51
Æſtate cur langueant corpora. 52
Æſtate imbecillia cæteroqui corpora meliùs ſe habent, & quare. 52
Æſtate cibi minùs tolerantur. 57.58
Ætas in evacuationibus conſideranda. 9.81
Ætatum mutatio varias patit in corporibus mutationes. 116
Ætatum habenda ratio in victus adminiſtratione. 44.& 57
Ætati ſi cougruat morbus minùs periculoſus. 133
Ætates omnes ad duas revocantur ab Hippocrate. 139
Ætatis mutatio Epilepſiam ſolvit. 147 & ſeq.
Alimenta v. Cibi, Victus.
Alimenti naturam induit quandoque Catharticum. 84
Allevationibus abſque ratione contingentibus non eſt fidendum. 126
Allevationes ſine ratione, quæ dicantur. 126
Alvi fluxus futuri ſigna. 106
Alvi fluxus ſpecies. 106
in Alvi profluviis excrementorum mutatio, quæ bona. 107
Alvi lubricitas, vel ſtypticitas, quo-

 modo

modo ætatum varietate variari poſſit. 115
Alvus lubrica, & ſicca unde. 116
Alvus humida an ſicca melior. 159. 160
Amara, & parumper adſtrictoria febres fugant. 123
Analeptice, quæ Medicinæ pars. 98
Angina quid. 108
Animi defectio quando lethalis. 141
Animi defectio quomodo accidat. 142
Animi defectio quibus præcaveatur. 142
Vide Leipothymia.
Anni temporis ratio habenda in purgationibus. 9.81
Anni tempora morborum acceſſiones, & conſtitutiones præſignificant. 42
Anni tempus reſpicit quoque victus ratio. 50.58
Annus in ſeptem tempora ab Hippocrate diviſus. 51
Anni tempori quod ad victus rationem aliquid concedendum. 57
Anni tempus morborum longitudinem, vel brevitatem parit. 122
Anni tempori ſi congruat morbus minùs periculoſus. 133
Anni tempus an Epilepſiam ſolvere poſſit. 148
Anticipantes febres breviores. 42
Antiperiſtaſeos futile commentum. 51
Aphoriſmorum neceſſitas. 1.2
Aphoriſmorum connexio non eſt anxiè perquirenda. 99
Aphoriſmorum doctrina ab experimentis potiùs deducta, quàm rationibus conquiſita. 115
Apoplexiam fortem ſolvere impoſſibile; debilem verò non facile. 143
Apoplexia quid. 143
Apoplexiæ quatuor differentiæ ex Galeno. 143
Apoplexia non fit ab obſtructione ventriculorum cerebri. 143
Apoplexia cur aliquando immedicabilis. 143
Apoplexia quomodo contingat. ibid.
Apoplecticis, qui reſpiratio offendatur. ibid.
Apoplecticos quænam juvare conſueverint. 144
Apoplecticis ſpuma circa os lethalis. 144. & quare. 145
Aquis demerſi quomodo reſtitui poſſint, ni penitus ſint extincti. 145
Aquæ gelidæ potus an æſtum febrilem temperet. 19
Aqua ardens inſtantem famem tollit. 117
Aqua, edax ab Hippocrate vocatur, & quare. ibid.
Aqua frigida an perfundendi ſint Tetano correpti. 125
Aſpera arteria oſſea obſervata. 145
Aſſidentium conditiones ex Hippocrate, & Galeno. 5
Athletarum inſtitutum. 12
Athletarum habitus quare ſolvendus. ibid.
Athletæ quibus ſubjaceant diſcriminibus. 12
Athletæ quomodo juxta Galeni ſententiam fameſcere poſſint. ibid. & ſeq.
Athletæ cur nequeant in eodem bonitatis ſtatu permanere. 13
Athletis imminentia pericula quomodo præcaveantur. 14
Athletarum habitus calidus unde. 54
Attenuans victus qualis, & quibus à tenui differat. 24
Augeſcentibus acceſſionibus febrilibus tuto cibus non exhibetur. 59
Augeſcentibus morbis melius eſt à catharticis abſtinere. 129
Autumno corpora debiliora. 57
Autumno cur longiores ægritudines, & lethales. 52.122
Autumni cibus parcior. 57.58

B

Bellaria impensè nocua. 138
Bezoardica medicamenta quando utilia. 89
Bilis, & ſuccus Pancreaticus invicem infringuntur. 116
Bilis uſus. 106.115
Bilis ferè ſemper in febribus depravatur. 40
Blioſę evacuationes in convaleſcentibus, corpus purgatione indigere ſignificant. 107
Brevitas acceſſionis, & morbi, unde colligi poſſit. 42. & ſeq.

Bulimos unde. 95
Bulimos quid ex Galeno. 117

C

CAcochyma corpora purgatione affatim inſtituta debilitantur. 136
Cacochyma corpora per epicraſin purganda. ibid.
Cacochyma corpora copioſiori alimento læduntur magis. 101
Calor corporis an ſanguinis miſſione compeſci poſſit. 18
Calor innatus, atque aſcititius, qui. 47
Calidum innatum quid, & innumeræ, eæque variæ, de illo Auctorum opiniones. 47
Calidum innatum ens quoddam fictum reputatum. ibid.
Calidum innatum an ſit quid cœleſte, an elementare, an utrumque. 48
Calidum innatum ſanguis ex Harvejo. 48
Calor nullus in animantibus præter eum, qui à corde, & ſanguine. 48
Calor influens in animalibus nullus; niſi quæſtio ſit de nomine. 49
Calidum innatum pabulo eget. 49
Calidum innatum an ſit & vitæ, & interitus cauſa. 50
Calor innatus cur Hyeme, & Vere vegetior. 52
Calor hic qualis ſit juxta Hippocratis mentem. 53
Calefacere vehementer, periculoſum. 157
Cantharides cur Veſicam ſolùm lædant. 86
Cardanus Galenum increpat. 79
Cathartica medicamenta v. Purgatio, & Medicamentum.
Cauteria an ſint remedia magna. 31
Cauteria quid præſtent. ibid.
Cauteriis inuſtæ partes, humores, qui illac educuntur, minimè attrahunt. 31
Cauteria ſanguinis, aut lymphæ portionem educunt. 31
Cauteria in ſucciplenis toleranda, ſecus in extenuatis. 31
Cauteriorum detrimenta. ibid.
Cerebri ventriculi ſpiritus non continent animales. 143
Χωρισόντων nomine quid veniat. 78
Chronici morbi pleniorem victum requirunt ex Hippocrate. 21. & ſeq.
Chronici morbi ab humorum multitudine, craſſitie, viſcoſitate, &c. 22
Chronicis morbis afficiuntur ſenes. 139
Chronicorum morborum certiores ſunt prænunciationes ſalutis, aut mortis. 115
Chronici morbi an in principiis medicamentum purgans exquirant. 80
Chronici morbi qui prænoſcantur. 24
Chymica medicamenta longè tutiora benedictis vulgò vocatis. 75
Ciborum digeſtio ad ſolidas partes potiùs, quàm ad ſpiritus pertinet. 23. Vide Victus.
Cibus plenior noſtra tempeſtate ægrotantibus exhibetur: ſecus tempore Hippocratis, & quare. 24
Cibus ad tertiam uſque diem apud Ægyptios ægris interdicebatur. 26
Cibus pro menſura virium ægris exhibeatur. 27
Cibus inhibendus tempore paroxyſmi. 38. & ante illum. 39
Cibus quo tempore in morbis ſit exhibendus. ibid.
Cibi in paroxyſmo exibitio cur tam nocua. 39
Cibus qua ratione febricitantibus morbus ex Hippocrate dicatur. ibid.
Cibus qua menſura extenuatis exhibendus. 98
Cibus impuris corporibus nocuus. 101
Ciborum digeſtioni complures opitulantur cauſæ. 9
Cibus quandoque exhibendus ex Galeno in ipſo acceſſionis initio. 40. quibus autem hoc conveniat. 40
Cibus quo tempore ſit febricitantibus exhibendus. 41
Cibus quo tempore morbo quocumque affectis ſit exhibendus. 41
Cibus ætatum. 45. ad 50
Cibus anni temporum. 50
Ciborum confectio ſomno meliùs, an vigilia peragatur. 53

Ciborum confectionis, & diſtributionis hiſtoria. 53.116
Cibus convaleſcentium. 98.& ſeq.101
Cibus quoties ſit exhibendus. 56
Cibus parum, & ſæpè exhibendus, ubi vires defecerint. ibid.
Cibus ubi multùm, & ſæpè concedendus. 57
Cibus quando multùm, & rarò præſcribendus. 57
Cibi in exitioſos quandoque degenerant humores. 84
Ciborum repletio in peſte olim utilis. 101
Cibi liquidiores convaleſcentibus aptiores. 102
Cibi ſolidi, an liquidi præſtantiores. ibid.
Cibi plus juſto ingeſti morbum faciunt. 111
Cibi quantitas unde menſuranda. 111
Cibi præter naturam ingeſti qui dicantur. ibid.
Ciborum exceſſus quotuplex. ibid.
Ciborum exceſſus quomodo corrigatur. 112
Cibi velociter nutrientes veloces patiuntur excretiones. 112
Cibi tenuiores celerioris ſunt diſſlationis, & contra. 113
Cibis avidè utentes ſi nihil proficiant, malum. 130
Ciborum nauſea in principiis morborum tolerabilior, quàm eorum vehemens appetitus. 131
Cibi immodici in principiis morborum perperam offeruntur. 132
Cibis pravis utentes à medicamento purgante ſtatim debilitantur. 135
Cibus ſuavior, parum licèt deterior, meliori, ſed minùs ſuavi eſt præferendus. 137
Cibus ſuavior, & deterior, quinam. 137
Cibi conſueti faciliùs feruntur. 138
Circuituum incrementa, morborum acceſſiones, & conſtitutiones præſignificant. 42
Circuitus ſanguinis. v. Sanguis circulatio.
Climactericorum annorum obſervatio vana. 121
Clyſteres catharticis præcedere debent. 100
Coctio in morbis quid. 36
Coctio duplex, utilium, & inutilium. 68.70
Coctio inutilium minimè à calore perfici poteſt. 68
Coctio meliùs diſſolutio ex fermentatione vocatur. 69
Coctio, quæ requiratur ad humorum vacuationem. ibid.
Coctio quæcumque calorificis promoveri dicitur. 70
Coctionis nomine quid apud Hippocratem. ibid.
Coctioni haud ſubiiciuntur reſtagnantes humores. 72
Coctio medicamenti propinatione remoratur. 73
Cœliaci fluxus cauſæ. 106
Cœna intempeſtiva lethalis. 40
Cola Piſcis amphibiis par. 145
Comitialis morbus. v. Epilepſia.
Commutantes morbi, unde. 104
Compreſſiones quid ſignificent apud Hippocratem ex Fuchſio, Leoniceno, Heurnio. 14
Concocta medicari oportet. 67. & quare. 70
Conferentia, & tolerantia à vacuationibus perſeverans eſſe debet, non momentanea. 7
Confidentia ægri in Medicum quantum præſtet. 4
Conſenſus unus, conſpiratio una. 65
Conſenſus quidam incomperti. 67
Conſentientes morbi qui dicantur. 133
Conſiſtentis ætatis homines quomodo jejunium ferre poſſint. 44.45
Conſtitutus victus ſanis noxius. 27
Conſtitutiones morborum. v. Status.
Conſuetudinis efficacia. 56.95.138
Conſuetudini ſi congruat morbus minùs periculoſus. 133
Conſueti ſolitos ferre labores, cæteris licèt imparibus, laſſitudinem difficiliùs ſentiunt. 154
Conſuetudo potiùs, quàm robur, laborum parit tolerantiam. ibid.
Conſuetudo altera Natura à Galeno dicta: immò Naturam ipſam ſuperat. ibid.
Conſueta longo tempore, etſi deteriora, inſuetis minùs moleſtare ſolent. 155. &c.
Conſueta ſi modum exceſſerint, etiam moleſta erunt. 156

Conſuetudo uniformis periculoſa. ibid.
Conſuetorum ad inſueta mutatio non repentè fiat, & quacumque ætate. ibi.
Contabeſcentia ſumma in mediocri febri debilitatem ſignificat. 127. quin & morbi pravitatem. 128
Continuæ febres ex Galeno tempora particularia habent. 39
Contrarietas vera inter qualitates verſatur. 30
Contraria an contrariis curentur. 118
Convaleſcentes avidè comedentes, & cibum faſtidientes. 130.&c.
Convaleſcentes catharticis læduntur. 136
Convaleſcentium regimen. 97. & ſeq. 101
Convaleſcentes cibo haud gravandi. 98
Convaleſcentes quamobrem aliquando cibum non capiant. 99
Convaleſcentes quando purgatione indigeant. ibid.
Convaleſcentes quà evacuandi. 99
Convaleſcentes ſolidis cibis, an liquidis tractandi. 102
Convulſioni ſi febris ſuperveniat melius, quàm contra. 124
Convulſiones pueris familiares. 125
Convulſioni quænam febris proficua ſit. ibid.
Convulſionis curatio. 125.126
Copia excretorum in evacuationibus, non eſt æſtimanda, ſed ſi talia, &c. 127
Corpus ſi à febre non gracileſcat, vel ſi ſummè contabeſcat, malum. 127
Corporis moles juvenibus decora, ſenibus verò inutilis. 160
Corpora purganda fluida priùs reddenda. 99
Corticis Peruviani efficacia in febribus. 123
Coryza quid. 140
Craſſi admodùm citiùs intereunt, quàm graciles, & id quare. 146
Craſſis ſanguis modicus ineſt. ibid.
Craſſities corpori unde accedat. ibid.
Craſſities quomodò tolli poſſit. 147
Craſſi humores catharticum contraindicant. 82
Creſcere qui propriè dicantur. 46
Criſis perfectæ conditiones. 7.64
Criſis ſigna in morborum ſtatu, & quare. 36
Criſis fermentatione perficitur. 105
Criſes in paroxyſmis accidunt. ibid.
Criſes nox præcedit moleſta, levior ſubſequitur. ibid.
Criſes per quæ loca futuræ ſint, qui prænoſcatur. ibid.
Criſes optimæ, quomodo quandoque periculoſæ. 106
Criſeos ſalutaris indicia. ibid.
Criſeos perfectè per abſceſſum factæ ſigna. 107
Criſi imminente cibus ſubtrahendus. 59.60.
Criſes dum rectè accidunt, nihil innovandum. 61
Criſis quid. 61.105
Criſi imminente, cave Naturam diſtrahas. 61
Criſis imperfectæ cauſæ. 62
Criſes imperfectæ recidivas faciunt. 103
Criſis imperfecta à Medico juvanda. 57.64
Criſes imperfectæ quod ad loca. 62
Criſes imperfectæ quod ad quantitatem, vaſorum conſenſum, tolerantiam, tempus morbi. 63
Criſes imperfectæ quod ad dierum numerum. 63
Criſis diminuta à Medico promovenda per loca conferentiora, & quo Natura vergit. 65
Critici dies qui. 120
Criticorum dierum vis Lunæ malè appingitur à Galeno. 121
Criticorum dierum inanis obſervatio. 63.121
Criticos dies ille, in quo bona criſis ex Averroe. 63
Cruda, & non cruda, Commentatorum confuſio. 71
Crudi humores movendi non ſunt ex mente Hippocratis, & Galeni. 71
Crudis humoribus diſſertos nec lavare, nec omninò movere expedit. 72
Crudi humores an poſſint lenientibus medicamentis moveri. 72. cur non. 74
Crudi humores ſi nequeunt eradicantibus medicaminibus educi, qui poterunt lenientibus? 75
Curatio an contrariis inſtituatur. 118

D

Declinatio morborum unde. 36
Declinante febre cibo eſt locus. 60
Decrepiti jejunium ferre non valent. 44
Decrepiti lucernis penè extinctis à Galeno comparantur. ibid.
Decretorii dies ſuperſtitioſum commentum. 63
Dejectio quando ſalutaris. 7. v. Evacuationes.
Delirium quid. 89
Delirium quomodo fiat. 90
Deliramentorum genera ſeptem. ibid.
Delirium cum riſu, & ſtudio. ibid.
Delirium quodnam ſomno compeſcatur ex Heurnio: an potiùs omne. 90
Derivativa ſanguinis miſſio ineptum cogitatum. 19
Diæta ſola optimè ad purgationem præparantur corpora. 99
Diæta ab Hippocrate primùm inter Medicinæ præſidia connumerata. 21
Diætæ nomine quid apud Hippocratem, & Galenum veniat. 22
Diarrhœa haud à Jecore. 107
Diatritarii Medici qui. 21
Dierum obſervatio in morbis. 120. &c.
Dies in morbis haud numerandi ex Celſo, ſed acceſſiones. 122
Diocles Caryſtius Hippocrati adverſatur circa conſenſum morborum cum ætate, temperie, &c. 133
Diſſentientes morbi qui. 133
Dolentes qui dolorem non ſentire poſſint. 98
Dolor quid. ibid.
Dolor vehementior leviorem obſcurat. 150. & quare. ibid.
Dolorum acerbitas, & levitas unde. ibid.
Dolorem dolore levare an boni ſit Medici. 151
Dolores, dum pus conficitur, unde. ibi.
Dolores quare, dum confectum jam pus eſt, remittant. 152
Dolor internus ſi ceſſerit de ſuppuratione dubitandum. ibid.
Doſis medicamentum purgans inefficax reddere poteſt. 83
Dulces cibi noxii. 138
Duratio morborum unde præcognoſci poſſit. 42. & ſeq.
Dyſenteria neutiquam Hepatis culpa. 107

E

Elodes febres quæ. 92
Embryonis innatum calidum. 48
Epilepticis circà os ſpuma haud lethalis, & quare. 145
Epilepſia mutatione ætatis, locorum, &c. tolli poteſt. 147. ſi idiopathica ſit: & quare. 148
Epilepſia quo contingat modo. 150
Epilepſia non fit cerebri ventriculis pituitoſis ſuccis oppletis. 148
Epilepſia ſympathica. 150
Epilepſiæ quæ reſiſtant medicamenta. Ibid.
Epiphænomena ſigna morborum durationem præſignificant. 43
Eradicativa ſanguinis miſſio an unquam locum habere poſſit. 17. 18
Eradicantia medicamenta doſis efficit, ac præparatio. 74
Evacuationum diviſio. 5. & ſeq.
Evacuationes ſymptomaticæ qui fiant; ac earumdem utilitas quæ. 6
Evacuatio quæ bona ex Sanctorio. 7
Evacuatio ſine conferentia qui fiat. 7
Evacuationis utiliter futuræ indicia. 8
Evacuationes arte promotæ quando utiles; itemque ſponte naturæ factæ. 8
Evacuationes ut ritè inſtituantur, quæ conſideranda. 9. & ſeqq. & quare, contra Sclanum. 11
Evacuationes an nulla habita ætatis ratione ſint celebrandæ, ex Celſi præſcripto: locus inſignis. 10
Evacuationes ad extremum non perducendæ. 14. 157
Evacuationes extremæ an alibi interdictæ, alibi commendatæ ab Hippocrate. 14. 15
Evacuationes citæ pleniorem victum expoſtulant. 23
Evacuationes per loca conferentia, & quò Natura vergit. 64
Evacuationes ſi modum non ſervent cohibendæ. 65
Evacuationes ubi ægrè feruntur quid agendum. Ibid.
Evacuationes per quæ loca congruentio-

entiores. 66
Evacuatione convaleſcentes quandoque indigent. 99
Evacuationes compendioſiori via, minima moleſtia, &c. ſunt promovendæ. 66
Evacuationes arte promotæ non multitudine æſtimandæ. 77. ſed ſi convenienter. 78
Evacuationes an ad animi uſque deliquium faciendæ. 78
Evacuationes haſce quo ſenſu Hippocrates faciendas eſſe dixerit. 79
Evacuationibus leviſſimis quandoque morbi cedunt, qui potentioribus non ceſſerunt. 105
Evacuationes bilioſæ in convaleſcentibus corpus unà ſimul ægrotare ſignificant. 107
Evacuatione duplici nunquam utendum. 109
Evacuationes celeres fieri dicuntur illorum ciborum, qui affatim nutriunt. 112
Evacuationes per alvum factæ & ætatum mutatione variantur, & aliis de cauſis. 116
Evacuationem curat repletio, & viciſſim. 118
Exercitium quid. 109
Exercitiis nativus calor augeſcit. 54
Experimentum in Medicina periculoſum, & quare. 3
Experientia quid ſit. Ibid.
Experientiæ non ritè inſtitutæ detrimenta. Ibid.
Experimentum qui in Medicina fallax. 4
Exquiſiti victus incommoda. 21. & ſeqq. v. Tenuis.
Extenuata corpora quomodo reficienda. 97
Extenuatio corporis quibus breviter, quibus poſt multum accidat tempus. 98
Extenuata corpora quo alimentorum genere reficienda. 98
Extenuatio ſumma imi ventris in morbis malum. 135
Exteriora quæ ſint. 5. & ſeq.
Extremi morbi, remedia extrema. v. Morbi, Medicamenta.

F

FAcultates animales, & naturales, ſi in morbis valeant, bonum, non contra. 132. v. Vires.
Fæces obduratæ medicamenti purgantis vim præpedire poſſunt. 83
Fames in Athletis undè, ex Braſavolo, Argenterio, & Cagnato. 13
Famis genuina cauſa ſecundùm Recentiores. ibid.
Fames modum naturæ excedens mala. 94
Famis naturalis cauſa juxta Galeni ſententiam, & Recentiorum. 45. & 94
Fames Canina undè. 95
Fames laborem recuſat. 109
Fames quænam laborem recuſet. 109
Famem quouſque viventia tolerent animalia. 110
Fames in principiis morborum an bona. 131
Fames quibus modis adimi vivente animali poſſit. 110
Famem quo pacto explere dicantur Britanni, & Indi. 111
Fames quænam vini potione ſedetur. 117
Fames Canina, Lupina, &c. Ibid.
Fames naturalis quoque vini potione ſolvitur. 117
Fames aqua ardente tollitur. 117
Famis Caninæ curatio. Ibid.
Fames Canina à vermibus. 118
Faucibus à morbo ægrotantibus, excretiones inſpiciendæ. 107
Febrilis calor an ſanguinis miſſione remittatur. 18. 19
Febrifuga ipſo acceſſionis tempore propinata. 40
Febricitantes quo tempore ſint cibo reficiendi. 41
Febres Senum, & Juvenum. 49
Febris an calorem omninò, & per ſe præſeferat. 49
Febres quare ſenibus periculoſæ. 50
Febricitantibus victus humidus. 54. & quare. 55
Febris natura ſecundùm Veteres. 54
Febricitantibus cur victus frigidus non competat. 55
Febrium invaſiones Galenus in Acceſſiones, & Remiſſiones diviſit. 59

Fe-

Febrium brevitas, vel longitudo undè. 122
Febrifuga cujus generis ſint. 123
Febris non eſt morbus. 124
Febres ſua natura non malæ. 124
Febris ſi convulſioni ſuperveniat melius, quàm contra. 124
Febris quænam convulſioni ſuperveniens proficua. 125
Febris an tutò convulſis excitari poſſit ab Arte. 125
Febricitantium corpora ſi nihil gracileſcant, vel ſi contabeſcant pluſquam decet, malum. 127
Febribus incipientibus ſi quid tibi videtur movendum, move. 129
Febrientes impensè læduntur à cathartico intempeſtivè exhibito. Ibid.
Febres extinctæ vomitorio in principiis exhibito. Ibid.
Febres, dum pus conficitur, undè. 151
Fermentatio ciborum, v. Ciborum confectio.
Fermenta quædam morborum recondita recidiva quandoque pariunt. 104
Fonticuli, v. Cauteria.
Frigefacere vehementer, periculoſum. 157
Furor quid. 90

G

Galenus Hippocrati, contra Dioclem Caryſtium, patrocinatur. 133
Galenus Hippocrati injurius: ob id reprehenſus à Cardano. 1
Galenus quid ſentiat de Medicinæ progreſſu. 3
Galenus Aſiaticæ loquacitatis notatus. 26
Galeno Veſicantia non innotuerunt. 33
Galenus Hippocrati contradicit de Nonanarum febrium exiſtentia. 42
Galenum mitia cathartica haud latuerunt. 75
Galenus à Cardano impugnatur in textus Hippocratis expoſitione. 79
Galenicorum ad evacuationes indiſcriminatim perſolvendas anſa à Celſo deſumpta, ex eodem diſtracta. 10
Gemmarum inutile ſubſidium ad vires reficiendas. 142
Glandulæ internæ, & ſubtercutaneæ in pleriſque morbis vitium patiuntur. 108
Glandulæ omnigena excipiunt vaſa. 108
Glandulæ quibus de cauſis ægrotent. Ibidem.
Gracilibus craſſi admodùm citiùs intereunt, & quare. 146
Graciles qui dicantur ab Hippocrate. 146
Gravedines in valdè ſenibus coctionem an admittant. 140
Gravedo quid. 140

H

Habitus quidam corporum evacuationes quaſdam tolerant, quas alii omninò reſpuunt. 67
Habitus aſſiduis actibus acquiritur. 154
Hæmorrhagiæ futuræ ſigna. 105
Harvejus commendatus, ejuſque ſententia de calido innato. 48
Hepatici fluxus. 106. inculpato Jecore. 107
Hepar ſanguificandi munere non fungitur. Ibid.
Hippocrates prolixitatis notatus. 11. excuſatione tamen dignus. Ibid.
Hippocrates impietatis nota inuſtus. 15
Hippocrates diætam in artem Medicam invexit primus. 21
Hippocratis loci adverſantes de tenui, & pleno victu, qui ab Interpretibus concilientur. 26
Hippocrates veſicantium non meminit. 33
Hippocrati ſuperfluitatis reo quomodò Philotheus, Oribaſius, Sclanus, & nos patrocinemur. 38. 39. & 136
Hippocrati contradicit Diocles, & Galenus, de Septimanarum, & Nonanarum febrium exiſtentia. 43
Hippocrates de pulſibus doctrinam vel ignoravit, vel nihili fecit. 43
Hippocrates tautologia notatus. 72
Hippocratem haud latuerunt lenientia Medicamenta. 75
Hippocrates à Cardano contra Galenum defenſus de evacuationibus ad de-

deliquium uſque peragendis. 79
Hippocrates experientiam potiùs in Aphoriſmis, quam rationem proſecutus eſt. 115
Hippocrates in Criticorum dierum obſervatione varius. 121
Hippocrates an Indicibus,& Judicibus diebus fidem habuerit. 122
Horror in febribus quomodò à Celſo curetur. 41
Humorum coctio, & præparatio antè purgationem. 69.& ſeq.
Humores non crudi, Interpretum hallucinatio. 71. v. Crudi.
Humores reſtagnantes coctionem non admittunt. 72
Humores ut educantur, præparatione indigent, niſi turgeant. 100
Humores morbifici qui relinquantur in morbis. 104
Humor turgens in cathartici exhibitione conſiderandus. 81
Humorum quaternarius numerus inter aniles fabellas connumeratus. 14
Humidus victus qui, & quibus conveniat. 104.& ſeq.
Hydropotæ voraciores. 117
Hyeme cur alimenta ingerantur copioſiora. 50.& ſeq.& 57.
Hyems, quæ dicatur ab Aſtronomis. 51
Hyems, quæ vocetur ab Hippocrate. Ibidem.
Hyeme an ſubterranea loca caleant. 51
Hyeme cur calidum innatum vegetius. 52
Hyeme cur ſomni longiſſimi. 52
Hypochondriaci quare difficilè purgentur. 84

I

IChor ex veſicantium ulceribus prodiens, quid. 32
Jecorarii fluxus. 106. v. Hepatici.
Jejunium qui ferre poſſint, vel non. 25
Jejunium ſemel in hebdomada præcipit Avicenna. 28
Jejunio magis macerantur ſani, quàm ægri. Ibid.
Jejunium an in peracutis morbis conferat. 34
Jejunium quæ ætas ferat magis. 44
Ignis remedium extremum ex Hippocrate. 30
Impura corpora copioſiori cibo læduntur magis. 101
Inæqualitatis tempore cibus non exhibendus. 59
Inanitiones vaſorum quando utiles. 8.& ſeqq.
Inanitio vaſorum quid comprehendat. Ibid.
Indicationis mutatione medicamenta quoque mutanda erunt. 159
Indicationi, ſi inſiſtat Medicus, minimè tranſire debet ad aliud, etſi juxtà rationem non ſuccedat opus. 158
Indices dies qui. 120
Indices dies commentitii. 121
Indicationes undè deſumendæ. 129
Inediæ damna. 28
Inedia quoto die animal perimat. 110
Inedia, an, vivente animali, ad annos prorogari poſſit, & quomodò. 111
Inflammationes diſſolventibus tolluntur, & quare. 19
in Inflammationibus internis cautè prognoſticum eſt faciendum. 152
Inflammationes internæ catharticum contraindicant. 81
Inſania quid. 90
Inſuetis quandoque utendum ex Hippocrate. 156
Intervalli tempore cibus permittendus. 60
Judicium in Medicina difficile, & quare. 4
Judicationes, v. Criſes.
Juvenes quomodò ferre poſſint jejunium. 41
Juvenes an majorem, quàm pueri, calorem innatum habeant. 46. idque triplici ratione adversùs Hippocratem probatur. 47
Juvenes aſcititio calore pueris præpollent. Ibid.
Juvenibus corporis magnitudo decora. 160
Juvenes alvum humidam habere, melius. 160
Juvenes ſtyptici, dum ſenes fiunt, lubrici evadunt, & contra. 116
Juvenes ſi ſenum morbis corripiantur, periclitantur magis. 134
Juvenibus ſenes ut plurimùm acutè

ægro-

ægrotant minùs; licèt hi frequentiùs morbis ſubiiciantur. 138
Juvenes epileptici mutatione ætatum, locorum, &c. liberantur. 147
Juvenes qui dicantur. 148

L

LAbor fameſcentibus vitandus. 109
Laboris nomine quid veniat. 109
Laborem à motu quies ſolvit. 153
Labores ſoliti, conſuetis haud facilè laſſitudinem inferunt. 154
Laborum tolerantia non à robore, ſed ab aſſuetudine. 154
Laqueo ſuſpenſi quo poſſint modo in vitam redire, ſi non dum periere. 145
Laſſitudines ſpontaneæ, quæ, & an morbos prænuncient. 95
Laſſitudinum ſpontanearum ſpecies tres ex Galeno; Ulceroſæ ſcilicet, Tenſivæ, & Phlegmonoſæ. 95
Laſſitudinum harum cauſæ. 95.96
Laſſitudines ſpontaneæ quos præſertim morbos pronuncient. 96
Laſſitudines hæ quomodò corrigantur. Ibid.
Laſſitudinem à corporis motu quies an ſtatim auferat. 153
Laſſitudines ſpontaneas quies non aufert. Ibid.
Leipothymia quibus à Syncope differat. 15
ad Leipothymiam uſque evacuationes an commendandæ. 78
Leipothymiæ frequentes, fortes, & abſque cauſa manifeſta, lethales, 141
Lenientia medicamenta an crudis humoribus conveniant. 73. cur non, 74
Lenientia medicamenta quandoq; Hypercatharſim inducunt. 73
Lenientia medicamenta doſis ſola efficit, vel præparatio. 74.&c.
Lenientia medicamenta Hippocratem, & Galenum minimè latuerunt. 75
Lenientia medicamenta correctione etiam indigent. 82
Leoniceni lepidum de raucedine Senum dictum. 140
Lienteriæ cauſa. 106
Liquidi cibi an ſolidis præſtantiores. 102. 113
Liquidus victus febrientibus. 55
Loca, quibus Natura ſalubriùs ſe exonerare ſolet. 32
Loca evacuationibus congruentiora. 66. ſex exigunt conditiones. 66
Longitudo morborum quomodò conjici poſſit. 42.& ſeq.127
Lumine majori an obſcureretur minus. 150
Lycus Macedo Hippocrati adverſatur de calido innato puerorum, & juvenum. 46

M

MAgnitudo morbi an indicet Venæ-ſectionem. 16
Mala præter rationem in morbis accidentia, non multùm formidare oportet. 127
Malacia gravidarum quid. 127
Maligna qualitas Venæ-ſectione abſcindi non poteſt. 18
Mœcænas vigil. 94
Medicamenta ſecundùm rationem quę. 158
Medicamentorum exhibitiones importunæ criſim impediunt. 5
Medicamenta magna quæ dicantur, & qui morbis magnis reſiſtant. 16.17
Medicamenta leviſſima morbos magnos fugant quandoque. 16
Medicamenta extrema, & magna quæ vocentur. 29
Medicamentum magnum aliud quid, quàm Purgatio, & Venæ-ſectio, à Galeno pluries appellatum. 30
Medicamentum extremum ab Hippocrate Ignis exiſtimatus. 30
Medicamenta in morborum vigore vitanda. 35
Medicamentorum propinatio in paroxyſmis vitanda. 40
Medicamenta febrifuga, & vomitoria in ipſa acceſſione exhibita. 40
Medicamenta irritantia vitanda dum Criſis imminet. 62
Medicamenta citò, tutò, ac jucundè conferre debent. 66
Medicamenta ea propinanda, quæ determinatis corporibus conferentiora.

exper-

experta ſunt. 67
Medicamentis levioribus an liceat crudos humores movere. 72. v. Lenientia.
Medicamenti purgantis noxæ, cùm crudis humoribus propinatur. 73
Medicamenta Minuentia, & Eradicantia doſis efficit. 74. & præparatio. 74
Medicamentorum purgantium infidus eventus. 74
Medicamenta niſi juverint, quid agendum. 319
Medicamenta quædam,& noxios, & innoxios humores ſimul educunt. 78. v. Purgans medicamentum.
Medicamenta purgantia in principiis morborum magna cum præmeditatione exhibenda, & quare. 81
Medicamenti ratio habenda, dum aliquem purgamus. 81
Medicatio ab Hippocrate de ſola Purgatione intelligitur. 70
Medici quos debeant medicandos ſuſcipere. 4
Medici quantum peccent in exhibendis importunè medicamentis. 5
Medicus Naturæ inclinationem obſervare debet. 32
Medici prudentis eſt Naturæ motum juvare. 33
Medicus à Galeno Nauclero comparatus. 61
Medicus recidivarum cauſa eſſe poteſt. 104
Medici gratificari ęgrotantibue debent. 137.138
Medicina ex quibus conſtat. 4
Medicinæ difficultas undè. 2.3.4
Medicinæ progreſſus. 3
Medicina olim mutila, nunc abſolutior. 3
Medicinæ definitio. 5
Medicina conjecturalis tota eſt: nec ideò parvipendenda. 115
Mediocris victus qui. 21
Mediocritas Naturæ amica. 94.106.157
Mediocritas ubi ſenſim in exceſſum vertitur, minùs nocuum. 95
Melancholica quid. 90
Mentis motio quid. ibid.
Mens audit, & videt, ex Epicharmo. 97
Mens ſi conſtiterit in morbis, bonum. 132
Mentis advertentia in ſenſionibus requiritur. 151
Minorativa ſanguinis miſſio, quando locum habeat ex Capivaceo. 16
Minorativa ſanguinis miſſio tantùm in Athletis, & ſanis corporibus convenit ex Hippocrate. 18
Modus in rebus. 157
Morbi, & eorum tempora in evacuationibus perpendenda. 10.& 81
Morbi qui vitent, quive admittant Sanguinis miſſionem, & Purgationem. 10
Morbi magni qui dicantur, & quo ſenſu magna remedia admittant, vel reſpuant. 16
Morbi quicumque citò, tutòque curantur, abſque Sanguinis miſſione. 20
Morbi Chronici pleniorem, Acuti tenuem victum expoſtulant ex Hippocrate. 22
Morbi Acuti, & Chronici. 22.113
Morbi extremi, & magni qui. 29
Morborum nuntia, ſpontaneæ laſſitudines. 95
Morbi ſinguli particularia extrema remedia habent. 30
Morbi extremi abſque Pharmacia, vel Phlebotomia curati. Ibid.
Morbi Peracuti tenuiſſimo tractandi victu. 33.&c.
Morbi ſtatus, & declinatio undè. 36
Morbi ipſi futuras acceſſiones, ſuamque durationem præſignificant. 42
Morborum duratio undè colligi poſſit. 42.&c.
Morborum materialium decurſus, & ſolutio. 103
Morbi faciliùs oriuntur, ſi conſenſerint ætas, temperies, &c. 134
Morbi minùs periculoſi, ſi conſentientes ſint ætati, temperiei, &c. 133
Morbi à ciborum exceſſu. 111. & quinam. 112
Morborum à ciborum exceſſu ſanatio. 112
Morbos à repletione curat evacuatio, & contrà. 118. ſed non quæcumque evacuatio. 119
Morbi quocumque die ſoluti ex Hippocra-

Digitized by Google

pocrate. 121.122
Morbi Autumnales longiores. 123
Morbi quandoque citrà manifeſtam evacuationem ſolvuntur. 127
Morborum tempora qui dignoſcantur. 130
Morbus quicumque ulcus eſt, vel ulceris conditionem præſefert ex Hippocrate. 151
Morbos omnes abſceſſus interni, inflammationes, puſtulæ, &c. comitantur. 152
Mortis naturalis cauſa, quæ: an calidum innatum. 50
Motus ubi adeſt fames vitandus, & qualis. 109
Motu partam laſſitudinem quies ſolvit. 152.153
Movere non cruda quid, & quomodò intelligendum. 71.& 72
Movere corpus plurimùm, atque repentè, periculoſum. 157
Multitudine non ſunt æſtimandæ evacuationes arte promotæ. 77
Muſculorum affectio in motibus animalium. 153
Mutationes ſenſim faciendæ. 157

N

NAtura morborum medicatrix. 18. ſed ſuppetias quandoque exquirit ab Arte. 148
Naturalis facultas in morbis materialibus primum occupat locum ex Galeno. 37
Natura quando remediis, & Medici ope indigeat. 61
Naturæ nomine quid apud Hippocratem veniat. 65
Naturæ motum an ſemper proſequi debeat Medicus. 67
Naturales operationes ſi in morbis benè ſe habeant, bonum. 132
Naturæ ſi congruat morbus minùs periculoſus. 133
Nepenthes Homericum. 92
Nervoſum liquorem repurgantia medicamenta. 89
Nervis ſenſiones omnes peraguntur. 97
Nimium Naturæ inimicum. 157
Nonanæ febres, an ab Hippocrate obſervatæ. 43
Nox moleſta criſes præcedit, quieta inſequitur. 105
Nutrire impura corpora eſt magis lædere. 101

O

OBſtructiones Venæ-ſectione non ſanantur. 19
Occaſio præceps, & quare. 2.3
Occaſio ſimilis præterfluenti fluvio, ex Oribaſio. 3
Odore gentes quædam vivunt ex Plinio, & Strabone. 111
Oeno potæ minùs voraces. 117
Opium, & Opiata medicamenta. 92
Opii elegans cum vini ſpiritu præparatio. Ibid.
Opii doſis. Ibid.
Opii uſus apud Turcas, &c. Ibid.
Opii utilitates. Ibid.
Opium Nepenthei Homeri comparatum. Ibid.
Opium nonniſi conſtantibus viribus eſt exhibendum. Ibid.
Opium quibus interdicatur. 93
Opium aliquo dilutum liquore eſt propinandum. Ibid.
Orgaſmus humorum quid, & undè. 76
Oribaſius primus veſicantia inter præſidia Medica connumeravit. 33
Oribaſius Galeni compilator. 76
Otioſa nimis vita minimè utilis, quia poteſt incidere laboris neceſſitas ex Celſo. 156
Ovorum natura. 113

P

PAncreatici ſucci cum Bile actio. 116
Pancreatici ſucci uſus. 107.115
Pancreaticus ſuccus ferè ſemper in febribus depravatur. 40
Paracelſus cur characteribus incubuerit. 4
Paraphrenitis quid. 91
Paraphrenitis an ab inflammato Diaphragmate. Ibid.
Paroxyſmi tempore à cibo abſtinere oportet. 38. immò & dum idem paulò poſt invaſurus eſt. 39.59
Paroxyſmi tempore exhibitus cibus, cur tam noxius. 39

Paroxyſmi tempore cauſa morbifica agitatur. Ibid.
Paroxyſmi tempore nec medicamenta propinare convenit. 40
Paroxyſmi initio quandoque ægri cibo reficiendi ex Galeno. 40. qui autem hi ſint. 40
Paroxyſmi initio febrifuga, & vomitoria exhibentur. 40
Paroxyſmi morborum quomodò præcognoſcantur. 41.& ſeq.
Peracuti morbi tenuiſſimo victu tractandi. 33.34
Peracuti morbi qui. 34
Peracutis morbis an competat jejunium. Ibid.
Peracuti morbi quot diebus judicentur. 119
Periodi febrium earumdem durationem præſignificant. 42
Perſpirationis utilitas. 123
Peſte correpti tantum abeſt, & à Phlebotomia ſubleventur, quin potiùs ea mortem obeunt. 18
Peſtilentes affectiones an ſint ex genere acutiſſimarum ægritudinum: quo proindè cibo tractandæ. 34
Peſtis ſeminia ex genere erodentium. Ibidem.
Phlebotomia. v. Venæ-ſectio.
Phrenitis quid. 90
Platiæ vermes. 118
Plenitudo ἐπὶ τὸ ἄκρον, ad ſummum perducta, & in extremo, ἐν τῷ ἐσχάτῳ, conſiſtens ex mente Sanctorii. 13
Plenus victus qui. 21
Plenior victus quandoque nocuus. 24
Plenior victus ſitne acutè ægrotantibus exhibendus ex mente Hippocratis, an tenuis. 25.&c.
Plenior victus nocuus robuſtis, etſi chronicis affecti ſint affectionibus. 28
Plenior victus quandoque ex Galeni conſilio in morbi vigore. 37
Plethoria in ægris haudquaquam invenitur ex Helmontio. 18
Polypus quandoque ſyncopes cauſa. 142
Potu faciliùs reficimur, quàm cibis. 101
Potus nomine quid hic veniat. 102
Potus ſuavior, licèt parùm deterior, meliori, ſed minùs ſuavi præferatur. 137
Præparatio quænam catharticum præcedere debeat. 100
Præparantia medicamenta, an quæ vulgò putata. 100
Præparatio, dum humores turgent, locum non habet. Ibid.
Præſidia Medica tria. 60
Præſtigiatorum ſanationes undè. 4
Principio acceſſionis cibus ſubtrahendus. 59
in Principiis morborum an, & quæ medicamenta purgantia prohibeantur. 72.76.80.128
in Principiis morborum catharticum ex Scammonio juxtà mentem Hippocratis. 75
Principia morborum quæ. 76.128
Principium morborum tripliciter ſumptum. 80
in Principiis morborum quæ movenda videntur, moveantur. 128
in Principiis morborum quibus medicamentis movendum, ſi videbitur. 128
in Principiis morborum, & fine, omnia imbecilliora. 129
in Principiis morborum præſtat ægros fame deſtitui, quàm avidè comedere. 131
Prognoſtico ſolo deplorati relinquendi. 36
Prognoſtica non temerè facienda. 113
Prognoſticum quo morbi tempore faciendum. 114
Prognoſtica in acutis non omninò ſunt certa, & hujus cauſa. 114
Prognoſtica dum benè cedunt, ſumma Medici laus. Ibid.
Prognoſtica ut ritè fiant, tria conſideranda. Ibid.
Prognoſticum à viribus quoque deſumendum. Ibid.
Prognoſtica non tantùm ſalutis, aut mortis facienda, ſed reliquorum accidentium. 115
Pueris an ſanguis detrahendus, an catharticum exhibendum. 9.10.81
Pueri, & præſertim προθυμότεροι, vivaciores, minimè jejunium ferunt, & quare. 45
Pueri an, & quomodò plurimùm habeant calidi innati. 46
Pueri an calore innato juvenibus præſtent:

ſtent: quæſtio Lyci Macedonis adverſus Hippocratem. 47
Pueri calore innato prævalent juvenibus, non aſcititio. 47
Pueri plurimo egent alimento, & quare. 49
Pueri febrientes victu humido opus habent. 54. &c. & quamobrem hi maximè. 56
Pueris ſomni longiores. 93
Puerorum corpora faciliùs extenuantur, proindè brevi reficere oportet. 98
Pueri cur alvum lubriciorem obtineant. 116
Pueri facilè convelluntur. 125.149
Pueri noctu ſe commejentes ætatum mutatione liberantur, & quare. 149
Pulſionem ea, quæ vulgò Tractioni tribuuntur, philoſophicè magis peragere creditur. 31
Pulſuum doctrinam Hippocrates vel ignoravit, vel neglexit. 43
Purgatio quid ſit. 6. v. Medicamentum Purgans.
Purgatio quo tempore anni opportunior. 9
Purgatio an ſit remedium magnum. 29. 30
Purgationis tempus. 68.& ſeq.
Purgationem præcedat humorum coctio, ſeu ſecretio. 69
Purgationem viarum laxitas, & humorum extenuatio præcedat. Ibid.
Purgatio tantùm ab Hippocrate Medicatio dicitur. 70
Purgantia lenientia an erudis humoribus competant. 72
Purgantium medicamentorum pericula. 73.135.136
Purgatio per alvum non omni competit turgentiæ. 77
Purgantibus medicamentis clyſteres præcedant. 100
Purgatio in principiis cum præmeditatione. 81.82
Purgatione immatura nil periculoſius ex Seneca. 81
Purgationem quinque præcedant præmeditationes. Ibid.
Purgantis medicamenti contraindicantia. 81
Purgantis medicamenti eventus dubius. 82
Purgans medicamentum lapillo in mare projecto comparatur. 82
Purgans medicamentum naturam ſapit Veneni. 82
Purgans medicamentum, vel innocentiſſimum, correctione indiget. Ibid.
Purgantium medicamentorum detrimenta, aliquando adjumentis majora. 82
Purgantia medicamenta quibus de cauſis ſuum opus quandoque ritè non exerant. 83.&c.
Purgantium medicamentorum efficacia poteſt à ſuccis ventriculi retundi. 83.84
Purgans medicamentum in alimentum faceſſere poteſt. 84
Purgans medicamentum in alienam quandoque naturam tranſit. Ibid.
Purganda corpora fluida priùs facienda. 99
Purgationem præparantia medicamenta præcedant. 100
Purgationes per inferiora periculoſæ, ubi partes imi ventris contabuerint. 135
Purgans medicamentum irritando vim ſuam exerit. 135
Purgante medicamento aſſumpto ſana corpora debilitantur. 135.137
Purgans medicamentum iis, qui pravo utuntur cibo, in noxam cedit. 135
Purgantia per epicraſim cacochymis exhibenda. 136
Purgans medicamentum convaleſcentes lædit. 136
Purgantia medicamenta humano corpori inimica ex Celſo. 136
Purgans medicamentum non ſeligendo, ſed indiſcriminatim humores educit. Ibid.
Puris generatio dolores, ac febres parit, & quare. 151
Putredo ſanguinis miſſione minimè curatur. 18

Q

Qualitatum nomine quid veniat. 6
Qualitates caloris, frigoris, &c. qui tollantur in humoribus. 6

Qualitas eorum, quæ purgantur, conſideranda. 87
Quartanæ duæ qui à Celſo curatæ. 41
Quartanæ cur longiores. 122
Quartanæ Æſtivæ breviores. Ibid.
Quartanæ Autumnales diuturnæ, maximè ſi hyemem attigerint. 122
Quartanæ quædam anni temporis rationem non ſequuntur. 123
Quartanæ ab Antiquis inſanabiles creditæ, noſtris temporibus citò fugantur. 123
Quartanarum remedia. 123.124
Quartana an convulſioni ſuperveniens utilis. 125
Quartanarii nec convulſioni, nec morbo comitiali laborant. 125
Quies laſſitudinem à motu partam ſtatim aufert. 152
Quies quæ præſtet. 5
Quintanæ febres ab Hippocrate commemoratæ, à Galeno, & Diocle confutatæ. 43

R

Ationi congrua ſi operetur Medicus, minimè tranſire debet ad aliud. 158
Raucedines in valdè ſenibus coctionem an admittant. 140
Raucedo quid. 140
Recidivæ undè. 103
Recidivæ qui præcaveantur. 104
Recidivarum ſigna. 104
Recidivus morbus à Commutato differt. Ibid.
Refectiones ad extremum non ſunt ducendæ: tam de exceſſu, quàm de defectu intelligendo. 20
Refectiones lentæ, & breves quibus conveniant. 97
Reficientia medicamina. 98.102
Regio conſideranda in evacuationibus. 9
Regiones Auſtris expoſitæ ægrè tolerant Venæ-ſectionem. 9
Regioni aliquid condonandum circa victus rationem. 57
Regioni ſi congruat morbus minùs periculoſus. 134
Relicta in morbis quandoque recidivas faciunt. 103
Remedia. v. Medicamenta.
Remiſſiones febrium Galenus diviſit in Declinationem, & Intervallum. 59
Repletiones extremæ graves. 25.157
Repletiones in peſtilenti conſtitutione quondam proficuæ. 101
Repletiones curat evacuatio. 118
Reſpiratio quare in Apoplexia offendatur. 143
Revulſiva Sanguinis miſſio quando competat ex Capivacceo. 16
Revulſiva Sanguinis miſſio inane figmentum. 19
Rigores ex ſuppuratione quomodò. 152
Robur niſi aſſumant à cibis convaleſcentes, quid ſignificetur. 99
Robuſti cur leviores cæteroqui laboras non ferant aliquando. 154

S

Saliva ad ciborum digeſtionem oppidò conducit. 102
Saliva panificium fermentum excitari poteſt. Ibid.
Saltandi exercitium à Duce quodam Athenienſe intermiſſum, eidem noxam peperit. 154
Satietatem curat evacuatio, & contra. 118
Satietas modum Naturæ excedens mala. 94
Sanguinis motum quæ promoveant. 145
Sanguinis miſſio. v. Venæ-ſectio.
Sanguinis peccatum triplex ex Capivacceo, ſecundùm formam, quantitatem, & motum. 16. an his rationibus ſui indicet miſſionem. 17
Sanguinis perennis circuitus alicubi remoratus Inflammationes parit. 19
Sanguis eſt calidum innatum ex Harvejo. 48
Sanguinis defectiones cur ad æqualitatem refici nequeant: elegans Platonis exemplum. 50
Sanguis Hyeme, & Vere cur vividior. 52
Sanguinem repurgantia medicamenta. 86
Sanguinis vitio Syncope accidit. 142

Sanguinis circulatio humorum Turgentiam juxtà Galeni explicationem evertit. 76
Sanitas in mediocritate. 93.95.157
Sanitas perfecta vix invenitur. 11
Sanus homo nullis obligare ſe legibus debet ex Celſo. 28.& 156
Sani cur graviùs afficiantur tenui victu, quàm ægri. 28
Sani à purgante medicamento exolvuntur. 136.137
Sectarum in Medicina varietas. 4
Senes quinam dicantur ab Hippocrate jejunium tolerare. 44
Senes quare diutiùs famem tolerent. 45
Senibus ſervanda vita paucis ſomitibus. 49
Senum cibus. 49
Senum febres minimè acutæ, & cur. 49
Senibus cur febres periculoſæ fiant. 50
Senum lubricitas, vel ſtypticitas alvi. 116
Senes breviori indigenr ſomno. 94
Senes carharticum non admittunt. 81
Senum corpora, eo quòd lentè extenuenrur, lentè reficienda. 98
Senes ſi juvenum morbis corripiantur, periclitantur magis. 134
Senes ut plurimùm juvenibus acutè ægrotant minùs, licèt frequentiùs morbis ſubiiciantur. 138
Senes quare rariùs ægrotent. 139
Senum Sanguis effœtus. Ibid.
Senes diuturnis affecti morbis ferè commoriuntur. 139
Senibus ſi accidant Gravedines, & Raucedines coctionem an admittant. 140.& 141
Senes magna ex parte alvum ſiccam habenr. 159
Senibus corporis moles inutilis. 160.
& quare. 161
Senes parvo præditi corpore vivaciores. 161
Senes obeſi leniùs tractandi cùm ægrotaverint, quàm graciles. 161
Senſiones omnes in cerebro. 97. & quomodò. 151
Septimanæ febres an obſerventur. 43
Sextanæ febres an unquam fuerint. 43
Sextus dies in morbis Tyranno à Galeno comparatus. 121
Sideratio. v. Apoplexia.
Signa mox apparentia morbi durationem præſignificant. 43
Sinapiſmi ad Archigenem Auctorem referuntur. 33
Solis lumine an lumen ſtellarum obſcuretur. 151
Somnus quid moliatur. 5
Somnus qui fiat. 52.89
Somnus cur Hyeme, & Vere longiſſimus. 52
Somnus potiùs, an Vigilia ciborum confectionem juvet. 53
Somnus cur animanribus conceſſus. 88
Somnus quando lethalis. 88
Somnus quando laborem in morbis dicatur facere. Ibid.
Somnus non eſt ſignum ſalutare, ſed non mortale. Ibid.
Somnus ægritudinem lenire, non tollere poteſt. Ibid.
Somnus quomodò mala parere poſſit. 89
Somni labores emendantia medicamenta. 89
Somnus ſi delirium ſedet, bonus. 89
Somnus quare aliquandò delirium non ſeder. 90
Somni utilitates. 91
Somnus maximum arcanum à Paracelſo vocatus. Ibid.
Somnum conciliantia medicamenta. 92
Somnus modum excedens malus. 93
Somni menſura. 93
Somnus aliquibus morbis prodeſt, aliquibus officit. 94
Somnus-ne deterior ſit ſi excedat, an Vigilia. 94
Somnus cur morti comparatus. 94
Spirituoſa quomodò corpora reficere valeant. 102
Spiritus animales haud in cerebri ventriculis generantur. 143
Spuma ſuffocatis, nec tamen mortuis, circa os apparens lethalis. 144. & quare. 145
Spumæ generatio in Apoplecticis. 145

Digitized by Google

Spumæ generatio in Epilepticis. 145
Spuma Epilepticis haud lethalis, & quare. Ibid.
Status morborum acutorum tenuiſſimum exigit victum. 35.38
Status acutorum medicamenti propinationem reſpuit. Ibid.
Status morborum qualis. 36
Status morbi exigit quandoque ex Galeno pleniorem victum. 37
Status morborum quomodò præcognoſcatur. 41
Status febris tempore cibus non exhibendus. 57
Status tempore meliùs eſt quietem habere. 129
Status tempore omnia vehementiora. 130
Stellarum lumen an à lumine Solis obſcuretur. 151
Stellæ interdiù è puteis conſpiciuntur. Ibid.
Stomachi fluxus. 106
Stupor quid. 90
Sudoris futuri ſigna. 106
Suffocatis ſpuma circa os lethalis. 144
Suppuratio febres, & dolores parit. 151
Suppuratione egeruntur, quæ aliter extrudi non potuerunt. 152
Suppuratoria medicamenta quæ. 152
Symptomata morbos comitantia, quando evacuationes prohibeant. 10
Symptomata in morbi ſtatu vehementiora, & quare. 36
Symptomata cur leviora in principiis morborum. 36
Symptomaticæ evacuationes an cohibendæ. 64
Symptomata Criſes comitantia non multùm formidanda. 127
Syncope, & Leipothymia differunt. 15
Syncopes cauſæ. 142
Syncope quando lethalis. 141

T

Temperamentorum ridicula doctrina, nec refutatione digna. 139
Tempori aliquid concedendum, quod ad victus rationem. 57
Tempora morborum quomodò internoſci poſſint. 130
Temporum mutatio an Epilepſiam ſolvat. 148
Tenuis victus, & ejus diviſiones. 21
Tenuis victus in morbis chronicis damnatur ſemper, ut & aliquando in acutis. 22.25
Tenuis victus, in quibus acutis morbis nocuus ſit. 23
Tenuis victus quomodò ab Attenuante differat. 24
Tenuis extremè victus periculoſus. 24
Tenuis victus à quibus toleretur, vel non. 25
Tenuis-ne victus exhibendus ſit acutè ægrotantibus ex Hippocratis mente, an plenior. 25
Tenujor cibus licèt utilior, ſæpè tamen minùs ſecurus, ex Valleſio, & quare. 27
Tenui victu, qui utuntur, ægri ſint, vel benè valentes, difficiliùs errata circa res alias commiſſa ferent, quàm qui utuntur pleniori. 27
Tenuis exquiſitè victus & ſanis nocuus, & ægris periculoſus. Ibid.
Tenui victu cur graviùs afficiantur ſani, quàm ægri. 28
Tenuis victus noſtra tempeſtate ægris quibuſcumque longè utilior, quàm plenior. 28
Tenuiſſimis victus in peracutis morbis. 33
Tenuiſſimus victus in acutorum vigore, niſi vigorem mors ſequatur. 35.38
Tenues humores an pręparandi, ut evacuentur. 67
Tertiana notha affectos Galenus alternis diebus aluit. 39
Tertiana febris quomodò à Cleophanto curato. 41
Tetano correpti an frigida perfundendi. 125
Tractio nulla in rebus ineſt. 31
Tuberculis enaſcentibus excretiones inſpicere oportet. 107
Tubercula externa internam corporis diſpoſitionem demonſtrant, & quomodò.

modò. 108
Tubercula iſta fruſtrà lituris, & emplaſtris, ſed internis medicamentis tolluntur. Ibid.
Turgentia medicari licet. 67
Turgentes humores, qui dicantur ex Galeno. 76
Turgentiam Galenicam Sanguinis evertit circulatio. 76
Turgentia quęnam rationabiliùs dicenda. 76
Turgentia humorum raò accidit. 76
Turgentia quæ medicamentum purgans admittat. 77
Turgentię ſigna aliquandò fallacia. 77

V

Venę-ſectio Romę, & Athenis, Pleuriticis non valdè conveniens ex Galeno, & Aſclepiade, ut & Neapoli. 9
Venæ-ſectio, qua anni tempeſtate minùs nocua. 9
Venæ-ſectio quibus ætatibus conveniat magis, vel diſconveniat. Ibid.
Venę-ſectio ad deliquium uſque incluſivè ex Galeno. 14
Venæ-ſectionis quodnam præcipuum ſit indicans. 15
Venæ-ſectionis propriumindicans non eſt morbi magnitudo, ut putavit Maſſaria. 15.16
Venæ-ſectionis præcipuum indicans non eſt vehemens peccatum Sanguinis, ut Capivacceo placuit. 16
Venæ-ſectio an à pluribus indicetur, ut credidit Valleſius. 17
Venæ-ſectionis præcipuum indicans, ſitne innominatum, atque ineffabile, ut voluit Sanctorius. Ibid.
Venæ-ſectionis octo utilitates à Sanctorio enumeratæ. Ibid.
Venæ-ſectio numquam utiliter, & ſine ingenti periculo fieri poterit. 17
Venæ-ſectio non competit ut præſidium eradicans. ibid.
Venæ-ſectio ut remedium plenitudinem diminuens in ſanis potiùs, quam in ægris locum habere poteſt. 17
Venæ-ſectione maligna qualitas abſcindi non poteſt. 18
Venæ-ſectio an calorem febrilem adimat. 18
Venæ-ſectio revulſiva commentum eſt. 19
Venæ-ſectione obſtructiones haud tolluntur. 19
Venæ-ſectio quos non peremit ægros, ſors benigna ſervavit. 19
Venæ-ſectionis utilitates nec experientia probantur. 20
Venæ-ſectio quid ex Avicenna. 20
Venæ-ſectio in athletis, & plethoricis ſolùm locum habere poteſt. 20
Venæ-ſectio an remedium extremum, & magnum. 29.30
Venæ-ſectio ad deliquium uſque an ab Hippocrate laudata: Cardani opinatum. 79
Venæ-ſectio uſque ad Leipothymiam an in tribus caſibus à Galeno recenſitis conveniat. 79
Venena innoxiè ab Agyrtis aſſumpta, quomodo. 34
in Venenum quandoque abit medicamentum purgans. 84
Venena ad duas claſſes revocata. 85
Venena quædam hominibus nocua, reliquis animalibus innoxia. 85
Venena, quæ partes lædunt ſolidas. 85
Venena, quæ fluidis officiunt. 85
Venenum viperarum furore infligendum. 85
Venena quædam cur determinatas lædant partes. ibid.
Venena quandoque & ſolidas, & fluidas corporis partes lædunt. 86
Venenorum ſymptomata. 86
Venena in conſuetudinem pleriſque abierunt. 155
Veneris ſtella interdiù Neapoli viſa. 151
Veneris ſtella audax ab Aſtronomis dicta, & qua de re. 151
Ventris nomine quid intelligat Hippocrates. 51
Ventres Hyeme, & Vere calidiſſimi. 51. & quare. 51
Ventris craſſitudo in morbis melior, quàm ſumma extenuatio. 134
Vere alimenta copioſiora ingerenda, & quamobrem. 50. &c. 57.53
Ver quodnam ab Aſtronomis intelligatur.

gatur. 51
Veris nomine quid veniat apud Hippocratem. 56
Vere calidum innatum vegetius, & cur. 52
Ver ſaluberrimum. ibid.
Vere cur ſomni longiſſimi. 52
Vermes Platiæ famis caninæ cauſa. 118
Veritas haud inventu facilis, & fermè inexplorata ex Galeno. 4
Veſicantia an ſint medicamenta magna. 31
Veſicantia non leve detrimentum inferunt. 31. &c.
Veſicantia non attrahunt. ibid.
Veſicantia quando majorem inferant noxam. 32
Veſicantia quid è partibus ulceratis elicient. 32
Veſicantia ſponte exiccata ægrotantibus quondam ſalutifera; ichorem verò effundentia lethalia. 32
Veſicantia quo nomine ab Helmontio donata. 33
Veſicantia Hippocrati, & Galeno haud innotuerunt. 33
Veſicantia ab Oribaſio primùm uſurpata. 33
Veſicantibus nec ipſorum quidem Autores indiſcriminatim uſi fuere. 33
Victus tenuis detrimenta. Aphoriſmo 3. primi libri per totum. 21
Victus tenuis, plenus, mediocris. 21
Victus ratio apud Veteres varia. 21
Victus plenior ægris conceditur à noſtratibus Medicis, quàm olim à veteribus concedebatur: cur. 23
Victus tenuis, & attenuans. 24
Victus tenuis ad extremum gravis. 24
Victus maximè nutriens gravis. 25
Victus tenuis, an plenior ex mente Hippocratis in acutis ſit exhibendus. 25. & ſeq.
Victus tenuis, an plenior magis noxius. Aphoriſmo 5. primi per totum. 25
Victus non reſpicit morbum, ſed vires. 27. 36
Victus tenuis noſtra tempeſtate quibuſcumque ægrotantibus longè præſtantior pleniore. 28
Victus extremè tenuiſſimus in peracutis. 33. 34
Victus pro majori, vel minori morbi acutie limitandus erit. 35
Victus convaleſcentium. 97. &c. & 101
Victus tenuiſſimus in acutorum morborum vigore. 35. 38
Victus plenior quandoque in morbi vigore ex Galeno. 32
Victus ætatem reſpicere debet. 41
Victus ratio ad anni tempora accomodanda. 50
Victus humidus febricitantibus. 104
Victus humidus qui. 55
Victus ratio Epilepſiam ſolvere poteſt. 148
Vigilia ne meliùs conficiantur cibi, an ſomno. 53. &c.
Vigilia modum excedens mala. 93
Vigilia excedens an deterior ſit excedente ſomno. 94
Vigilia Mecęnatis. 94
Vinum, ejuſque ſpiritus reficientium optimum. 102
Vini potio famem ſolvere dicitur. 117
Vini potio jejunis moleſta. 117
Vini potores minùs voraces. 117
Vini ſpiritus famem inſtantem ſolvit. ibidem.
Vinum medicatum pro fame Canina. 118
Violentæ mutationes periculoſæ. 157
Vires ex Galeno propriè non indicant remedium, ſed tolerant, ac permittunt. 15
Virium ratio habenda etiam in acutis in cibo exhibendo. 26
Vires morbi, & ægrotantis quomodo metiri poſſimus. 37
Vires ſervare, eſt vitam tueri. 37
Vires valituræ ne ſint, an potiùs morbus, qui dignoſcatur. 37
Vires morborum durationem præmonſtrant. 43
Vires languidæ cibum parum, & ſæpè expetunt. 56
Viribus ex Criſi reſolutis de vita verendum. 106
Vires in cathartici exhibitione conſiderandæ. 82
Vires languidæ in cauſa ſunt recidivarum. 104
Vita brevis ad Medicinam addiſcendam. 2
Vitalis facultatis potiſſima habenda eſt

eſt ratio. 37
Vitalis facultas ex pulſu colligitur. 37
Vita à ſanguinis motu. 58
Vita cur extinguatur. 50
Vita quouſque abſque cibo conſervari poſſit. 110
Umbilicalium partium craſſitudo in morbis melior eſt, quàm ſumma contabeſcentia. 134
Vomitus quando ſalutaris. 6
Vomitoria in ipſo acceſſionis initio. 40
Vomitus medicamentorum toto genere immutatorum unde. 84
Vomitoriis, quæ præcedere debeant. 100
Vomitus futuri ſigna. 106
Vomitoria in principiis exhibita febres fugant ut plurimum. 129
Urinarum via, & materies alia à Recentioribus inventa ab ea, quæ uſq; adhuc exiſtimata eſt. 43
ab Urinis deſumptæ conjecturæ fallaciſſimæ. 43
Urinæ vias dum petunt humores, nequeunt per alvum à cathartico ſubduci. 84
Urina recidivas præmonſtrare poteſt. 104
Urinarum profluvii futuri ſigna. 106

F I N I S.

Digitized by Google

NICOLAUS CYRILLUS
LUCÆ
Præceptori ſuo S.P.

PRimæ Partis Aphoriſmorum tuorum Elenchum, rudem quidem, & informem, ſed quem quantulacumque ingenii mei digerere valuit tenuitas, jam tandem habes, Luca Virorum optime. Illius ergo vel ſphalmata ὀβελοῖς transfigas oportet, vel quod boni ineſt, notes aſteriſco. Gratias referre non eſt ut cogites; majoribus planè tuis premor beneficiis, quàm ut poſſim leviſſimis hiſce laboribus paria referre. Verumenimverò illud mihi ſummum erit operæ pretium, ſi encomiaſticam iſtam Epigraphen νιφάδεσσιν, fateor, ὁμοίην χειμερίῃσι, tuis typis dignam feceris. Id equidem non tam in tuam cedet gloriam, (hanc enim conferto ſcientiarum ſatellitio jam tibi feciſti vectigalem) quàm mihi ſummo erit honore; quippè qua diſcipulorum tuorum albo accenſebunt Eruditi. Spero me voti futurum compotem, nec ſpe hac fruſtratum iri: Cæterùm grati animi hæc excipias conamina, nam & ſalſa mola, ut ajunt, litare creduntur, quibus thura defuerint. Vale.

Huc

Digitized by Google

Huc, ſultis,
Huc accedite Jatrophili:
En
Hippocrates ille veſter
Medicorum Roſcius, Philoſophorum Homerus,
Cujus Thebana ænigmata, ac Libycæ Aphoriſm. ſyrtes,
Vel Oedipo interprete, vel Delio indigebant urinatore,
Umbrarum jam caret tegmine,
Adituſque moleſtia.
Ejus etenim
Inacceſſum Sophiæ, ac Medicinæ adytum,
LUCAS Philoſophorum, ut ita dicam, Α'ΛΦΑ
Detexit, ac reſeravit.
Hic profectò
Quas concinnas paraphraſes,
Quos opportuna eruditione differtos commentarios,
In Hippocratem non adinvenit?
Quare
Si Demòcriti vulgò putatam inſaniam
Pro alta rerum ſcientia patefecit Hippocrates:
Hippocratis uſque adhuc creditam obſcuritatem
Fulgentiſſimum eſſe jubar
LUCAS Democritus alter
Commonſtravit:
Adeò ut innumeris ex Interpretibus Unus
Omne tulerit punctum.
Adeſte, inquam, adeſte
Qui mores ſapitis Pythagoreos.
Fauſtoque ſcientiarum omine λάσιον κῆρ obtinuiſtis:
Fruimini: Auctoremque ſummis in Cœlum extollite laudibus.
At procul hinc abeant
Cucurbitina capita, maleferiati ſcioli,
Qui aliena laſcivientes plumula, Leonis præmuniti corio,
Vel cedro digna aliorum ſtudia ſubodorantes: ὡς μύρμακάνθαροι
Laureolam in muſtaceo quæritant.
Abeant igitur ad corvos;
Hic enim
Illud optimo jure inſcribendum,
ἑκὰς ἑκὰς ἐστε βέβηλοι.

Obſervantiæ ergo

Humillimus Auditor
Nicolaus Cyrillus A. & M. D.

Digitized by Google